

Andreas Fagerholm

Socialdemokrati, nyliberalism och grön politik

En komparativ studie av den västeuropeiska socialdemokratins ideologiska vägval 1970–1999

Andreas Fagerholm

Examina: politices magister 2007 (Åbo Akademi)
 politices licentiat 2009 (Åbo Akademi)

Doktorand vid Statsvetenskapliga institutionen, Åbo Akademi, 2009–2012

Åbo Akademis förlag
Tavastgatan 13, FI-20500 Åbo, Finland
Tfn +358 (0)2 215 3478
E-post: forlaget@abo.fi

Försäljning och distribution:
Åbo Akademis bibliotek
Domkyrkogatan 2–4, FI-20500 Åbo, Finland
Tfn +358 (0)2 -215 4190
E-post: publikationer@abo.fi

SOCIALDEMOKRATI, NYLIBERALISM OCH GRÖN POLITIK

Socialdemokrati, nyliberalism och grön politik

En komparativ studie av den västeuropeiska socialdemokratin
ideologiska vägval 1970–1999

Andreas Fagerholm

Åbo Akademi förlag | Åbo Akademi University Press
Åbo, Finland, 2013

CIP Cataloguing in Publication

Fagerholm, Andreas.

Socialdemokrati, nyliberalism och grön politik : en komparativ studie av den västeuropeiska socialdemokratins ideologiska vägval 1970–1999 / Andreas Fagerholm. - Åbo : Åbo Akademis förlag, 2013.

Diss.: Åbo Akademi. - Summary.

ISBN 978-951-765-686-3

ISBN 978-951-765-686-3
ISBN 978-951-765-687-0 (digital)
Oy Arkmedia Ab
Vasa 2013

INNEHÅLL

Figurer	viii
Tabeller.....	ix
Förord	xi
I. EN INTRODUKTION TILL ÄMNET	1
1. Inledning.....	3
1.1. Socialdemokrati och samhällsförändringar: en kort introduktion.....	4
1.2. Några preliminära avgränsningar	7
1.3. Studiens syften och frågeställningar	10
1.4. Studiens disposition	11
2. Ideologier och partier som studieobjekt	13
2.1. Ideologibegreppet	14
2.1.1. Den totala ideologin	14
2.1.2. Den partikulära ideologin	19
2.2. Parti och ideologi	22
2.3. Studiet av partiideologier: några centrala utgångspunkter.....	27
2.3.1. Hur uttrycks partiideologier?.....	28
2.3.2. Hur förändras partiideologier?.....	29
2.3.3. Komparativ forskning i tid och rum.....	31
3. Den västeuropeiska socialdemokratin	35
3.1. De socialistiska idéernas uppkomst och etablering.....	35
3.2. Socialdemokratin efter 1945	37
3.3. Ländervisa partibeskrivningar	40
II. HUR UTTRYCKTES SOCIALDEMOKRATIN?	55
4. Samhälleliga värderingsförskjutningar: en teoretisk skildring	57
4.1. Den socioekonomiska konfliktlinjen.....	58
4.1.1. Mot en nyliberal politik	59

4.2. De sekundära konfliktlinjerna.....	68
4.2.1. Mot en postmaterialistisk, grön politik.....	69
5. Den västeuropeiska socialdemokratins partiideologier 1970–1999.....	75
5.1. Att skildra partiideologisk ändring: en metod- och materialdiskussion.....	75
5.2. Från teoretiska till operationella definitioner.....	79
5.3. Socialdemokrati, nyliberalism och grön politik: en empirisk analys.....	91
 III. VARFÖR FÖRÄNDRADES SOCIALDEMOKRATIN?	109
6. Mot en förklarande studie	111
6.1. Att förklara partiideologiska förändringar: en metoddiskussion	111
6.1.1. De konfigurativa metoderna.....	112
6.1.2. Crisp-set QCA	116
6.2. Partiideologisk förändring: en introduktion till teorin	123
6.2.1. Förklaringsvariablerna	125
6.2.2. Utfallsvariablerna.....	134
7. Socialdemokrati och nyliberalism: teori och operationaliseringar	137
7.1. Ekonomisk globalisering.....	137
7.2. Förändringar i väljaropinionen	142
7.3. Idédiffusion mellan partier i olika länder.....	147
7.4. Rivaliserande partiers beteende	152
7.5. Tidigare framgångar	157
7.6. Organisatoriska förändringar	161
7.7. Teoriprecisering och variabeldikotomisering	167
8. Socialdemokrati och nyliberalism: empirisk analys	176
8.1. Resultatredovisning	176
8.1.1. Några inledande åtaganden	177
8.1.2. Varför nyliberaliseringstrend?.....	181
8.1.3. Varför bevarad socialism?	186
8.2. En fall- och teorigenererad interpretation av de erhållna resultaten.....	189
9. Socialdemokrati och grön politik: teori och operationaliseringar	198
9.1. Förändringar i väljaropinionen	198
9.2. Idédiffusion mellan partier i olika länder.....	202
9.3. Rivaliserande partiers beteende	204
9.4. Tidigare framgångar	208

9.5. Organisatoriska förändringar.....	210
9.6. Teoriprecisering och variabeldikotomisering.....	214
10. Socialdemokrati och grön politik: empirisk analys	220
10.1. Resultatredovisning.....	220
10.1.1. Några inledande åtaganden.....	221
10.1.2. Varför grön politik?	225
10.1.3. Varför bevarad tillväxtfokusering?	228
10.2. En fall- och teorigenererad interpretation av de erhållna resultaten	231
IV. EN ÅTERKNYTANDE DISKUSSION	239
11. Den västeuropeiska socialdemokratin i komparativt ljus.....	241
11.1. Resultatsammanfattning.....	242
11.1.1. Några förslag till kompletterande forskning	247
11.2. Socialdemokratin på 2000-talet: en epilog.....	250
English summary	257
Appendix	265
Appendix A. Manifesto Data Set; variabler	
Appendix B. Manifesto Data Set; skalor	
Appendix C. Koefficienter från konfirmatorisk faktoranalys i kapitel 5	
Appendix D. Dikotomisering av förklaringsvariablerna E, V och R för N	
Appendix E. Visuell presentation av kontradiktioner	
Appendix F. En ändrad typologisering av västeuropeisk socialdemokrati	
Förkortningar	275
Referenser.....	279

FIGURER

Figur 1: Tentativ skiss över förändringskrav längs två konfliktdimensioner, 1970–1999	6
Figur 2: En av Sjöblom inspirerad schematisk framställning av studiens frågeställningar...	11
Figur 3: Modell över samspelet mellan partikulära ideologier och den totala ideologin.....	21
Figur 4: Tentativt ramverk för studium av partinflöde.....	30
Figur 5: Stigdiagram över en preliminär konfirmatorisk faktormodell.....	82
Figur 6: Stigdiagram över en reviderad konfirmatorisk faktormodell	84
Figur 7a–e: Socialdemokratins utveckling 1970–1999 (Frankrike–Nederländerna)	98
Figur 8a–d: Socialdemokratins utveckling 1970–1999 (Italien–Storbritannien)	99
Figur 9a–f: Socialdemokratins utveckling 1970–1999 (Tyskland–Grekland)	101
Figur 10a–d: Socialdemokratins utveckling 1970–1999 (Portugal–Schweiz)	102
Figur 11: Andelen meningar ägnade åt gröna frågor i socialdemokratiska valprogram.....	103
Figur A1: Enfaktormodell med robust estimation; standardiserad lösning.....	268
Figur A2: Reviderad tvåfaktormodell med robust estimation; standardiserad lösning.....	269
Figur A3: Ekonomisk globalisering (E): en illustration av tröskelsättningen	270
Figur A4: Förändringar i väljaropinionen (V): en illustration av tröskelsättningen.....	270
Figur A5: Förändringar inom rivaliserande partier (R): en illustration av tröskelsättningen	271
Figur A6: Venndiagram över data i tabell 48.....	272

TABELLER

Tabell 1: Parti och ideologi: två interaktionsmöjligheter.....	26
Tabell 2: Den västeuropeiska socialdemokratin: en kort historisk översikt.....	53
Tabell 3: Socioekonomisk konfliktlinje: teoretiska och operationella definitioner	85
Tabell 4: Samband mellan Socioekon _{SN} och jämförbara måttstockar	87
Tabell 5: Socioekon _{SN} :s reliabilitet och stabilitet för 87 västeuropeiska partier.....	88
Tabell 6: GP:s reliabilitet och stabilitet för 87 västeuropeiska partier.....	90
Tabell 7: De västeuropeiska partiernas positionering längs Socioekon _{SN} : en översikt.....	91
Tabell 8: De studerade partiernas positionering längs Socioekon _{SN}	92
Tabell 9: Socialdemokratin och den socioekonomiska konfliktlinjen, 1945–1999.....	93
Tabell 10: Socioekonomisk förändring inom västeuropeisk socialdemokrati, 1970–1999 ...	96
Tabell 11: De studerade partiernas hänvisningar (%) till gröna spörsmål (GP)	103
Tabell 12: Gröna värderingar inom västeuropeisk socialdemokrati.....	105
Tabell 13: Ideologiska trender inom västeuropeisk socialdemokrati, 1970–1999	107
Tabell 14: Fall- och variabelorienterade forskningsstrategier: en översikt.....	113
Tabell 15: Sanningstabell: ett exempel	118
Tabell 16: Resumé över olika tänkbara förklaringar till partiförändring.....	129
Tabell 17: Socialdemokratins nyliberalisering: var och när?	135
Tabell 18: Socialdemokratins acceptans av grön politik: var och när?	136
Tabell 19: Ekonomisk globalisering under relevanta tidsperioder.....	141
Tabell 20: Väljaropinionens förändring under relevanta tidsperioder.....	146
Tabell 21: Idédiffusionsmönster inom västeuropeisk socialdemokrati.....	150
Tabell 22: Nyliberalismens spridning under relevanta tidsperioder	151
Tabell 23: Yttervännsterns utveckling längs Socioekon _{SN} under relevanta tidsperioder.....	155
Tabell 24: Högerns utveckling längs Socioekon _{SN} under relevanta tidsperioder.....	157
Tabell 25: Socialdemokratins politiska prestationer under relevanta tidsperioder	160
Tabell 26: Organisatoriska förändringar under relevanta tidsperioder.....	164
Tabell 27: Ekonomisk globalisering (E): en dikotomisering.....	170
Tabell 28: Förändring i väljaropinionen (V): en dikotomisering.....	171

Tabell 29: Förändring inom rivaliserande parti (R): en dikotomisering	172
Tabell 30: Dikotomisering av de tre kvalitativa förklaringsvariablerna	173
Tabell 31: Socialdemokrati och nyliberalism: en sammanfattande rådatatabell	175
Tabell 32: Socialdemokrati och nyliberalism: en sanningstabell	178
Tabell 33: Socialdemokrati och nyliberalism: en kontradiktionsfri sanningstabell	180
Tabell 34: Varför bestående nyliberaliseringstrend? En intermediär lösningsmodell	185
Tabell 35: Varför bevarad socialism? En intermediär lösningsmodell	188
Tabell 36: Fem vägar fram till en bestående nyliberaliseringstrend	193
Tabell 37: En teoretisk återkoppling av de erhållna förklaringstermerna (N = 1)	194
Tabell 38: Fem vägar fram till en bevarad socialism	196
Tabell 39: Den gröna opinionen under relevanta tidsperioder.....	201
Tabell 40: De gröna värderingarnas spridning under relevanta tidsperioder.....	203
Tabell 41: Ytterväns betoning av gröna spörsmål under relevanta tidsperioder.....	206
Tabell 42: Högers betoning av gröna spörsmål under relevanta tidsperioder.....	207
Tabell 43: Socialdemokratiens politiska prestationer under relevanta tidsperioder.....	209
Tabell 44: Organisatoriska förändringar under relevanta tidsperioder.....	211
Tabell 45: Dikotomisering av samhälleliga förklaringsvariabler	217
Tabell 46: Dikotomisering av systemiska och organisatoriska förklaringsvariabler	218
Tabell 47: Socialdemokrati och grön politik: en sammanfattande rådatatabell.....	219
Tabell 48: Socialdemokrati och grön politik: en sanningstabell.....	222
Tabell 49: Socialdemokrati och grön politik: en kontradiktionsfri sanningstabell.....	224
Tabell 50: Varför grön politik? En intermediär lösningsmodell.....	228
Tabell 51: Varför bevarad tillväxtfokusering? En intermediär lösningsmodell.....	231
Tabell 52: Fyra vägar fram till ett betydande grönt inslag i partiideologin.....	234
Tabell 53: En teoretisk återkoppling av de erhållna förklaringstermerna (G = 1)	235
Tabell 54: Fyra vägar fram till en bevarad tillväxtfokuserad partiideologi.....	237
Tabell A1: Variabler inkluderade i MRG/CMP:s vänster-högerskala	267
Tabell A2: Variabler inkluderade i Bartolini och Mairs skala.....	267
Tabell A3: Variabler inkluderade i Laver och Garrys ekonomiska skala.....	267
Tabell A4: Ekonomisk globalisering (E): elementär deskriptiv statistik	270
Tabell A5: Förändringar i väljaropinionen (V): elementär deskriptiv statistik	270
Tabell A6: Förändringar inom rivaliserande partier (R): elementär deskriptiv statistik	270
Tabell A7: Ideologiska trender inom västeuropeisk socialdemokrati, 1970–1999.....	273

FÖRORD

Den föreliggande studien är resultatet av ett omkring fyra år långt forskningsprojekt kring den västeuropeiska socialdemokratins partiideologier. Under dessa år har jag haft förmånen att emotta rådgivning från ett stort antal äldre och yngre forskarkolleger, seminariedeltagare och konferensbesökare. I detta sammanhang är det inte möjligt att lista alla som på olika sätt bidragit till att projektet kunnat fullföljas, men några personer förtjänar ändå ett särskilt omnämnande.

Till att börja med är det min angenäma plikt att rikta ett tack till min handledare, professor Göran Djupsund, som välvilligt stått till tjänst med såväl vetenskaplig och forskningsmässig vägledning som allehanda rekommendationsbrev i samband med finansieringsansökningar av olika slag.

Jag vill även passa på att lyfta fram den metodkurs som anordnades av professor Carsten Anckar och docent Thomas Denk i Åbo hösten 2008. Förutom grundläggande kunskap i politisk metodologi födde nämnda kurs även ett mer allmänt intresse för frågor rörande samhällsvetenskapliga, och i synnerhet komparativa, forskningsmetoder. Det är med glädje jag noterat att denna kursform fortsätter, till gagn för framtida disputer. Den sistnämnda av de två kursanordnarna bidrog – tillsammans med professor emeritus Dag Anckar – även med värdefulla kommentarer i egenskap av opponenter vid ett tidigare anordnat licentiatseminarium.

De seminarier som ordnats inom ramen för den finlandssvenska forskarskolan i statskunskap har också varit till stor nytta för avhandlingsarbetet. Här minns jag speciellt ett tillfälle i jämtländska Gräftåvallen vårvintern 2009. De inspirerande kommentarer som framför allt professor Lauri Karvonen framförde förstärkte i avgörande mån min tro på att en avhandling likt den som nu föreligger faktiskt kan genomföras. Även de interna seminarierna i Vasa har bidragit med betydelsefull vägkost under arbetets gång. Här vill jag, utöver redan nämnda Djupsund, tacka docent Tom Carlson, docent Steve Lindberg, PD Kim Strandberg, PD Peter Söderlund samt övriga forskare och doktorandkolleger som varit närvarande vid dessa seminarietillfällen.

Jag vill också tacka manuskriptets förhandsgranskare, professor Tapio Raunio (Tammerfors universitet) och docent Ann-Cathrine Jungar (Södertörns högskola, Huddinge), för välformu-

lerade och konstruktiva kommentarer. Även språkgranskarna FM Catharina Östman och FM Johanna Björkell förtjänar ett tack för sina insatser.

Utan ekonomiskt stöd hade arbetet med denna avhandling knappast kunnat fullföljas. Jag vill således rikta mitt djupt kända tack till följande bidragsgivare: Den nationella politologiska forskarskolan POLFORSK, Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, Enheten för forskning och utbildning vid Åbo Akademi, Högskolestiftelsen i Österbotten, Waldemar von Frenckells stiftelse och Kansan Sivistysrahasto/Väinö Tannerin rahasto.

Till sist vill jag ännu rikta ett varmt tack till familj, vänner och övriga bekanta som förgyllt livet utanför och bortom den akademiska tillvaron. Ett alldeles särskilt tack går till Michael, som visat tålamod också de dagar när humöret kanske inte varit på topp.

Vasa den 16 november 2012

Författaren

DEL I

EN INTRODUKTION TILL ÄMNET

KAPITEL 1

Inledning

De senaste decenniernas sociala, ekonomiska och kulturella utveckling har åsamkat de politiska partierna – och enkannerligen de partier som positionerat sig till vänster – ett förändringstryck som varit både djuplodande och mångskiftande. En pregnant och redig sammanfattning av de aktuella samhällsomvandlingarnas betydelse för den västeuropeiska socialdemokratin har presenterats av Kitschelt, som hävdar att

no social democratic party can ignore the challenges of *market efficiency* or of *libertarian community and self-governance* [min kursiv.] and continue on with conventional Keynesian welfare state policies. Everywhere, the transformation of social democracy involves substantial changes in the parties' programmatic appeals, organizational structures, and electoral support coalitions. (Kitschelt 1994, 301)

Socialdemokratin har alltså stött på två tämligen svårbemästrade utmaningar: en tilltagande popularitet hos marknadsliberala avvägningar inom framför allt den ekonomiska politikens domäner (se t.ex. Duménil och Lévy 2004; Harvey 2005) samt ökade publika förväntningar om en ny, icke-auktoritär och icke-materialistisk samhällspolitik (se t.ex. Inglehart 1971, 1977, 1990, 1997, 2008; Inglehart och Welzel 2005). I den föreliggande studien fokuseras intresset på ovan nämnda problemkomplex: jag frågar mig sålunda, ännu i detta skede litet ordkargt uttryckt, *hur, och under vilka omständigheter, dessa värdemässiga förskjutningar omformat de ideologiska ståndpunkterna inom den västeuropeiska socialdemokratin*. I detta inledningskapitel företar jag inledningsvis en introducerande och allmän diskussion kring mitt ämne (kapitel 1.1.), varefter jag sänker abstraktionsnivån något genom att precisera ett mer avgränsat studieobjekt (kapitel 1.2.) samt genom att mer nogsamt precisera mitt syfte samt mina frågeställningar (kapitel 1.3.). I det fjärde och sista avsnittet (kapitel 1.4.) framläggs en översikt över studien och dess uppbyggnad *in nuce*.

1.1. Socialdemokrati och samhällsförändringar: en kort introduktion

Objektet i denna studie är den västeuropeiska socialdemokratin eller, för att använda en om inte fullt ekvivalent så i alla fall mycket närliggande beteckning, den västeuropeiska demokratiska socialismen. Den form av socialism som jag här avser undersöka kan sägas ha emanerat ur två källor: dels ur de radikala idéer vars ursprung kan härledas till medlet av 1800-talet och Karl Marx samt dels ur den reformistiska tradition som, under ledning av Eduard Bernstein, endast några årtionden senare utvecklade de marxka tankegångarna i en för liberaldemokratiska förhållanden anpassad riktning. Socialdemokratin utmärks sålunda genom sin icke-revolutionära strategi samt genom sina reglerande och reformerande föresatser.¹ Dylika reformistiska syftemål har varit kännetecknande för den västeuropeiska socialdemokratin under stora delar av efterkrigstiden. Efter en kort period präglad av en förhållandevis offensiv och radikal – samt i mycket även framgångsrik – socialistisk strategi under åren direkt efter andra världskrigets slut (åter)inträdde mer moderata målsättningar på agendan under 1950-talet. Den våg av reformism som nu sköljde över de socialdemokratiska partierna innebar att den marxistiskt influerade retorik som snart sagt alla partier lagt sig till med så småningom övergavs. Med detta kom även många centrala och hävdvunna socialistiska pretentioner, såsom krav på en nationalisering av produktionsmedlen, att lämnas därhän. I dess ställen aktualiserades en mer allmänhumanistisk strategi där banden till (social)liberalismen förstärktes och där man – sin traditionellt antiklerikala hållning till trots – sökte nå samförstånd med diverse religiösa strömningar. Socialdemokratin identitetskris tillspetsades ytterligare under 1970- och 1980-talen, när såväl den reglerade kapitalismen som tidigare vedertagna etiska och moraliska uppfattningar om samhället och dess organisering utmanades och ifrågasattes av nya tänke- och funktionssätt (se närmare i Eley 2002, kap. 21–24; Sassoon 1996, kap. 10, 14–16, 22–24).

Den främsta av de ideologiska utmaningar som jag fäster intresset vid i denna studie hör hemma på den klassiska, och på många sätt fundamentala, socioekonomiska konfliktdimen-

¹ Enligt Padgett och Paterson (1991a, 3; se även Berntzen 1991, 241; Story 1977, 87–88) uppfattades termen socialdemokrati länge som ett skällsord inom den sydeuropeiska vänster som traditionellt använt beteckningen demokratisk socialism. (Ett exempel på de problem som termen socialdemokrati ställvis är förknippad med är Portugal, där det ledande borgerliga partiet bär det – åtminstone från en nordeuropeisk synvinkel sett – något bedrägliga namnet *Partido Social Democrata*.) De två koncepten socialdemokrati och demokratisk socialism är dock varandra tämligen närliggande, och när jag framledes talar om socialdemokrati eller (demokratisk) socialism syftar jag på den reforminriktade socialistiska rörelse som under 1900- och 2000-talen idkat internationellt samarbete inom ramen för Socialistinternationalen (1923–1940, 1951–; under tidigare år samarbetade man inom Första (1864–1876) och Andra internationalen (1889–1916), då ännu tillsammans med övriga vänsterkrafter) och som, speciellt under efterkrigstiden, förespråkade keynesianism, blandekonomi, utökad social välfärd samt jämlikhet inom ramen för ett liberaldemokratiskt system (för en klassisk, genomgripande och ofta återgiven definition i denna anda, se Crosland 1956, fr.a. del 2). Med socialdemokrati avses alltså inte i första hand ett visst slutmål, en social demokrati (jfr t.ex. Meyer och Hinchman 2007), utan en politisk rörelse som förmodas driva dylika mål.

sionen. Enligt Seliger (1976, 214; se även Lijphart 1984, 129) kan man längs denna dimension skilja mellan, å ena sidan, en vänster som traditionellt propagerat för ett starkt offentligt inslag i ägande och ekonomisk planering samt bedrivit en omfattande omfördelningspolitik och, å andra sidan, en höger som förespråkat privat ägande och en svagare stat samt accepterat förekomsten av klass- och statusskillnader. Efter årtionden av något som kunde kallas för en vänstersinnad keynesiansk välfärdskapitalism kom 1970-talet att innebära en förstärkning av idéer som tvivelsutan kan sägas höra hemma till höger på denna socioekonomiska konfliktdimension. Dessa idéer, som i den gängse diskussionen ofta betecknats som nyliberala, har inte enbart tilltalat traditionella högerkrafter utan, som Sassoon konstaterat, rönt acceptans och även uppskattning i avgjort bredare kretsar:

[T]he neo-liberal idea that markets should be liberalized as much as possible [...] became the dominant ideology, accepted, in one form or another, in most of the world by virtually the entire spectrum of political opinion, including many on the left. (Sassoon 1996, 457)

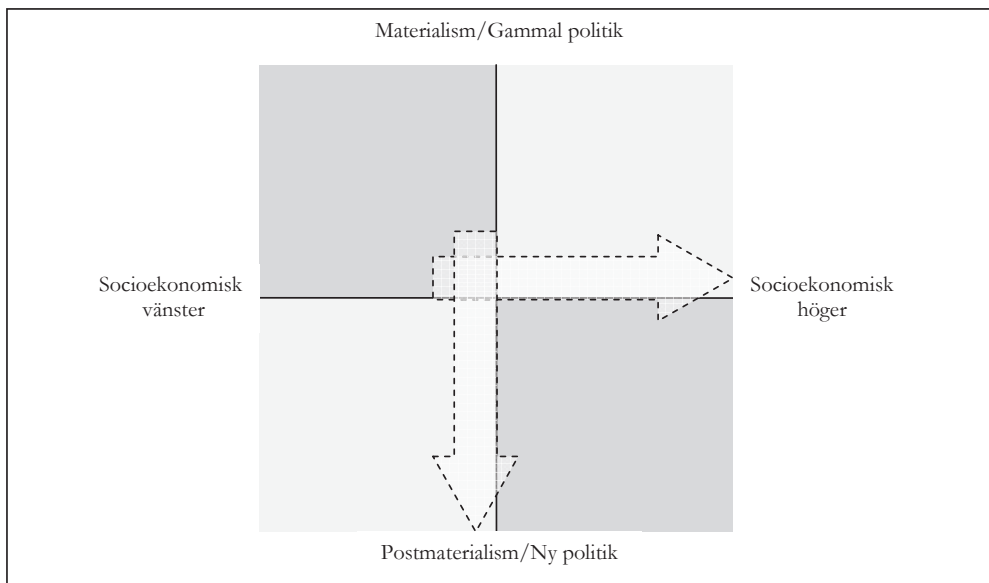
Vad vi här har att göra med är således en allmän opinionsförskjutning från en försiktig men klar vänsterposition i riktning mot mer tydligt artikulade högerståndpunkter. Denna utvecklingstrend har – såsom också tidigare empirisk forskning påvisat (se t.ex. Pennings 1999; Volkens 2004) – mycket riktigt kommit att beröra även traditionellt vänstertänk; också de socialdemokratiska partiideologierna har underkastats krav på en förändring i en nyliberal riktning.

Intresseskitningen längs den socioekonomiska konfliktlinjen är måhända den mest betydelsefulla omformningen i västvärlden under de senaste decennierna. Dock är den inte den enda. Här har man även identifierat accelererande konflikter mellan krav på hållbarhet och miljövård kontra ökad produktivitet och tillväxt, mellan (värde)liberalism och frisinne kontra traditionella och moralkonservativa värderingar samt mellan egalitära och elitutmanande deltagandeformer kontra vedertagen auktoritär representativitet. Dessa konflikter har vanligtvis inbegripits i den nya och, som det har sagts, allt mer betydande konfliktdimensionen mellan en materialistisk och en postmaterialistisk åskådning (Lijphart 1984, 139–141).² Här kunde Ronald Inglehart redan på 1970-talet (se Inglehart 1971, 1977) spåra en värdemässig förskjutning där traditionella värderingar rörande grundläggande materiell välfärd och fysisk trygghet sakta fick ge vika för ett växande intresse för livskvalitet och självförverkligande. I senare forskning har Inglehart framlagt ytterligare bevis för att en dylik process faktiskt äger rum, samtidigt som han hävdar att det är fråga om en kraftfull och varaktig intresseförskjutning längs en i många avseenden självständig, av den traditionella socioekonomiska konfliktlinjen oberoende, kon-

² Senare applikationer har ibland splittrat upp denna postmaterialistiska konfliktdimension i ett flertal, mer precisa, skiljelinjer. Här har man talat om, till exempel, konflikter mellan moralkonservatism och liberalt frisinne, mellan nationalism och multikulturalism samt mellan ekologism och ökad tillväxt.

fliktlinje (Inglehart 1984, 1990, 1997, 2008; Inglehart och Welzel 2005; jfr även Flanagan och Lee 2003). De postmaterialistiska värderingarnas expansion har givetvis kommit till uttryck även på den partipolitiska arenan, där den ovan skildrade förändringsprocessen frambringat inte bara nya aktörer utan också nya former av politikförande (se t.ex. Hildebrandt och Dalton 1977; Inglehart och Rabier 1986; Kitschelt och Hellemans 1990; Offe 1985; Poguntke 1987b) som kommit att utmana de gamla och beprövade förfaringssätt som också de socialdemokratiska partierna traditionellt förlitat sig på (jfr Callaghan 2000, kap. 4; 2006).

De förändringsprocesser som ovan skildrats kan åskådliggöras med hjälp av den nog litet förenklade tvådimensionella skiss som presenteras i figur 1 nedan (jfr t.ex. Kitschelt 1994, 27, 32). Här illustrerar den horisontala pilen en allmän socioekonomisk högerförskjutning eller, annorlunda uttryckt, en nyliberalisering av den ekonomisk-politiska diskursen, medan den vertikala pilen belyser den värdemässiga skiftningen från vedertagna materialistiska prioriteringar mot klart mer postmaterialistiska tänke- och förhållningssätt.

Figur 1. Tentativ skiss över förändringskrav längs två konfliktdimensioner, 1970–1999

1.2. Några preliminära avgränsningar

I en av de senaste decenniernas mest uppmärksammade samhällsvetenskapliga metodböcker hävdas att all form av samhällsforskning bör underkastas två grundläggande, och med varandra intimt sammanhängande, krav: dels bör forskningen vara relevant också för andra än för den enskilde vetenskapsidkaren, och dels bör forskningen förmedla rön som bidrar till att vår beredskap att presentera en verifierad förklaring av något specifikt problemkomplex ökar (King, Keohane och Verba 1994, 15). Med speciellt den förstnämnda kravformuleringen i åtanke – jag återkommer till den andra i nästa avsnitt – ordas härnäst något om varför socialdemokratisk partiförändring är ett såväl angeläget som relevant studieobjekt. Därefter fastställer och motiverar jag de tids- och rumsmässiga avgränsningar som görs i studien.

En inledande och central invändning som kan resas mot denna studie gör gällande att 1900-talsvänstern, och enkannerligen socialdemokratin, utsatts för så många rigorösa politologiska studier redan under 1980- och 1990-talen (se t.ex. Bartolini 2000; Esping-Andersen 1985; Garrett 1998; Hicks 1999; Keman 1988; Kitschelt 1994; Merkel 1993; Moschonas 1994; Przeworski 1985; Przeworski och Sprague 1986; Scharpf 1987)³ att ytterligare forskning kring detta ämne svårigen kan bidra med nya och relevanta iakttagelser. Härnäst hävdar jag, medelst två huvudargument, att en dylik uppfattning är oriktig. För det första är det skäl att märka de ovan anförda forskningsbidragens tidsmässiga fokusering. Här lyckas dessa inte till fullo fånga upp och på allvar examinera partiernas utveckling under 1900-talets sista, synnerligen händelserika, decennier. Denna tidsperiod är, som jag tidigare indikerat, speciellt utmanande för den traditionella socialdemokratiska åskådning som, förutom vänster- snarare än högerpolitik (eller, annorlunda uttryckt, demokratisk socialism snarare än nyliberalism), även varit benägen att betona traditionella materialistiska framom mer postmaterialistiska angreppssätt. För det andra kan det sägas att de samhälleliga förändringar som är av intresse i denna studie varit särskilt utmanande för den socialdemokratiska *partiideologin*. Detta utgör skäl för en studie som, litet avvikande från många av de tidigare jämförande forskningsbidragen, först och främst riktar sökljuset mot partiideologier⁴ och mot hur dessa har förändrats. Det komparativa och ideolo-

³ Till dessa arbeten kan ännu fogas ett anmärkningsvärt rikt utbud av antologier kring socialdemokratiska partier. Merparten av bidragen i dessa antologier kan dock sägas ha översiktens natur, varför deras rent empiriska tillskott förblir spretande, oklara eller tunna.

⁴ Här kan det inflikas att studier kring socialdemokratin långt är behäftade med liknande begränsningar som andra former av partistudier. Även om partiforskningen nog är, och alltid varit, en etablerad och central del av politologin så är Karvonens och Lindströms (1983, 18) närapå 30 år gamla påpekande om en ”håpnadsväckande slagsida” i den dåtidens befintliga partiforskningen alltför relevant (se även Reiter 2006). Trots en viss renässans under de senaste decennierna – vi kan här registrera en uppkomst av såväl nya och till partiforskning helgade tidskrifter (fr.a. *Party Politics*, grundlagd år 1995) som aktningvärda, komparativa, tidsmässigt omfattande och metodologiskt stringenta forskningsprojekt kring partier och partiideologier (se t.ex. Budge *et al.* 2001; Budge,

gifokuserande upplägg som här anammas förmodas således bibringa nya infallsvinklar till den forskning om socialdemokratisk partiideologi som hitintills främst dominerats av genuint kvalitativa fallstudier med idéhistorisk eller ideologianalytisk prägel.

Förutom dessa, kunde det kanske sägas, vetenskapliga motiveringar – forskning om partier i allmänhet, och socialdemokratiska partier i synnerhet, är nödvändig eftersom den bidrar till att utöka den hitintills bristfälliga komparativa kunskapen om (socialdemokratiska) partiideologiers utveckling under 1900-talets sista decennier – kan ännu en tredje, mer praktisk och vardaglig, motivering för en studie av just socialdemokratin anföras. Här menar jag att dessa partier, sin något minskade elektorala och ideologiska slagkraft till trots, alltjämt tillhör de allra mest centrala aktörerna inom västeuropeisk politik. Den politik, den ideologi och de strategier som socialdemokratiska partier anammar påverkar följaktligen – vare sig detta upplevs vara önskvärt, ovidkommande eller förargligt – vardagen för miljontals européer. Att utreda hur dessa partier utvecklats är därmed, för att återknyta till King, Keohane och Verba (1994, 15), på flera sätt en uppgift som måste anses vara ”’important’ in the real world”.

Vad kan då sägas om de rums- och tidsmässiga avgränsningarna? Varför anläggs, inledningsvis, ett västeuropeiskt⁵ perspektiv i stället för ett globalt eller, för den delen, ett snävare och mer avgränsat betraktelsesätt? Även om King, Keohane och Verba (*ibid.*, 115) menar att vi alltid bör sträva efter att studera ett så stort antal observationer som möjligt är en dylik strategi likväl förknippad med ett antal problem. Dessa problem kan enligt Munck (2004, 112–113) summeras i tre huvudpunkter. För det första kan en ökning av antalet observationer och fall vara både ogörlig och, som situationen är i denna studie, mindre önskvärd. Här menar jag att socialdemokratin i mångt och mycket är ett västeuropeiskt fenomen: det var här den föddes under senare delen av 1800-talet, det var framför allt här den etablerades som en ledande och verkningsfull politisk kraft under de inledande tre fjärdedelarna av 1900-talet och det var också här den stötte på de mest allvarliga och mest akuta legitimitetsproblemen under det förra seklets sista fjärdedel. På många andra håll i världen har dess etablering, av flera orsaker, varit avsevärt mer utdragen och problematisk, varför ett införande av ett litet fåtal utomeuropeiska fall näppeligen skulle tillföra studien något nytt utan i stället öka risken för diverse skevheter.

Robertson och Hearl 1987; Klingemann *et al.* 2006; Laver och Budge 1992a; jfr även Janda 1980) – så uppvisar den politologiska forskningen alltjämt en viss brist på rigorösa studier kring partiideologier. För att återigen citera Karvonen och Lindström kan det konstateras att produktiviteten nog alltjämt är enorm ”när det gäller [studier kring] val och väljarbeteende” – forskningen är härstädes ”heltäckande i tid och rum, i hög grad komparativ och kumulativ” samt präglad av ett ”långtgående metodmässigt raffinemang” – men när det kommer till studier kring ”vad partier gör” (med andra ord studier kring partiers ideologier, partiers faktiska ageranden samt förhållandet mellan dessa två komponenter) vilar vi än idag på ”ett åtskilligt knapphändigare kunskapsunderlag” (Karvonen och Lindström 1983, 18–19).

⁵ Med det politiska begreppet Västeuropa avses här den del av Europa som under efterkrigstiden (–1991) betecknats som icke-realsocialistisk. Begreppet inkluderar sålunda även det geografiska Nordeuropa samt delar av det geografiska Sydeuropa.

En sådan möjlig skevhet kommer till uttryck genom den andra av de brydsamheter som Munck lyfter fram – begreppstänjning (*conceptual stretching*). Med detta problem, utförligt diskuterat av Sartori (1970; se även Collier och Mahon 1993), menas en otillbörlig förvrängning av begrepp i syfte att möjliggöra mer omfattande komparationer.⁶ Med tanke på den föreliggande studien är frågan huruvida de samhällsförändringar som studeras är universella och till sin karaktär likartade eller, som här antas, företeelser som tar sig litet olika uttryck på olika håll i världen. En västerländsk nyliberalism förmodas således i sin praktiska utformning skilja sig något från latinamerikansk eller framför allt orientalisk dito (jfr Harvey 2005, kap. 4–5), på samma sätt som postmaterialismen i västvärlden avviker något från den österländska varianten av samma fenomen (jfr Inglehart 1982). De västeuropeiska samhällena, däremot, anses i detta avseende vara tillräckligt likartade för en jämförelse. Detta gäller även de västeuropeiska socialdemokratiska partierna, som uppvisar såväl deskriptiv som kausal komparabilitet. Det tredje och sista av de problem som lyfts fram av Munck tar fasta på brister i kausal homogenitet. Med detta avses en situation där, *ceteris paribus*, vissa bestämda värden på en uppsättning oberoende variabler inte alltid producerar samma förväntade värden på den beroende variabeln. Även om dylika kontradiktioner väl kan uppstå också i samband med studier av ett mindre antal fall så anses risken för en oönskad kausal heterogenitet öka i takt med att nya fall från klart avvikande kontexter införs. Med tanke på hur lite en ökning av antalet fall sist och slutligen kan bidra med⁷ är denna risk nog knappast värd att ta.

Med detta sagt kan det fastslås att denna studies målsättningar bäst kan uppfyllas genom en inomregional jämförelse mellan enheter verksamma i en relativt homogen kontext (jfr Sartori 1970, 1044). Dylika regionala avgränsningar är, enligt Lijphart (1971, 689), ett fullt godtagbart angreppssätt så länge en viss försiktighet accepteras, eftersom ”comparability [...] is more likely within an area than in a randomly selected set of countries”. I ljuset av genomförda pilotstudier samt tidigare forskningsrön (se närmare i kapitel 3) kring den socialdemokratiska partiideologins sentida utveckling är det även befogat att anta att denna avgränsning är tillfyllest för att säkerställa variation på utfallsvariabeln.

Tidsmässigt begränsar sig studien i huvudsak till den trettio år långa perioden mellan åren 1970 och 1999. Just denna tidsperiod anses vara intressant med anledning av att den nyliberala erans födelse ofta dateras till 1970-talets senare del och, mer precist, till Margaret Thatchers och Ronald Reagans makttillträden i Storbritannien (1979) respektive USA (1980) (Palley

⁶ Generella problem i samband med komparativa studier diskuteras närmare i kapitel 2.3.3.

⁷ Här sätter även materialet vissa begränsningar. Värden på utfallsvariabeln (se närmare i kapitel 5) samt på vissa av de förklaringsvariabler som anlitas kan på ett resonabelt sätt erhållas enbart för OECD-länderna (utöver de aderton aktuella västeuropeiska länderna alltså Australien, Kanada, Japan, Mexiko, Nya Zeeland, Turkiet och USA) plus Israel.

2005). Också de postmaterialistiska värderingarna samt den nya politiken anses ha nått sitt största genomslag under den ovannämnda tidsperioden (Inglehart och Welzel 2005, kap. 5).⁸

1.3. Studiens syften och frågeställningar

Det andra av de två grundläggande krav som nämndes i avsnittet ovan hävdar att all forskning bör ”make a specific contribution to an identifiable scholarly literature by increasing our collective ability to construct verified scientific explanations of some aspects of the world” (King, Keohane och Verba 1994, 15). På vilket sätt uppfylls då detta andra krav i det föreliggande arbetet? Eller, annorlunda uttryckt: Till vilken kunskapshelhet ämnar denna forskning bidra med nya rön och vilka är de frågor som ställs för att frambringa detta bidrag?

Det övergripande syftet med denna studie är – för att nu försöka presentera en något mer utmejslad definition av forskningsuppgiften – att *utöka, fördjupa och precisera vår förefintliga kunskap om hur partiideologier förändras och, mer precist, om hur 19 västeuropeiska socialdemokratiska partiideologier genomlevt 1900-talets sista omvälvande decennier*. Detta syftemål uppfylls genom att, för det första, presentera en övergripande skildring av *hur den socialdemokratiska partiideologin uttrycks*. Detta kan illustreras med en av Sjöblom⁹ (1968, 140) inspirerad illustration (se figur 2 nedan). Enligt Sjöblom (*ibid.*) producerar partiet tre typer av utflöde – ståndpunkter, kandidater och propaganda – på de tre arenor (den interna arenan, väljararenan och den parlamentariska arenan) på vilka man huvudsakligen agerar. I denna studie riktas huvudintresset mot de ståndpunkter som partiet producerar, och den inledande frågeställningen lyder härvidlag som följer:

- (F1) I vilken mån har de västeuropeiska socialdemokratiska partiideologiernas ståndpunktsutflöde antagit en (a) mer nyliberal och (b) mer postmaterialistisk karaktär under den aktuella tidsperioden?

För att besvara denna inledande fråga konstrueras, utifrån förefintligt kvantifierat material kring västeuropeiska partiers programmatiska ståndpunkter, ett mått på partiers positionering längs den socioekonomiska konfliktlinjen samt ett, till sin utformning något annorlunda, mått på partiernas förhållningssätt till några centrala frågor längs konfliktlinjen materialism–

⁸ Denna begränsning är, väl att märka, dock inte så strikt att tilldragelser under decennierna före eller, för den delen, decennierna efter denna essentiella tidsperiod vid behov inte skulle kunna konsulteras.

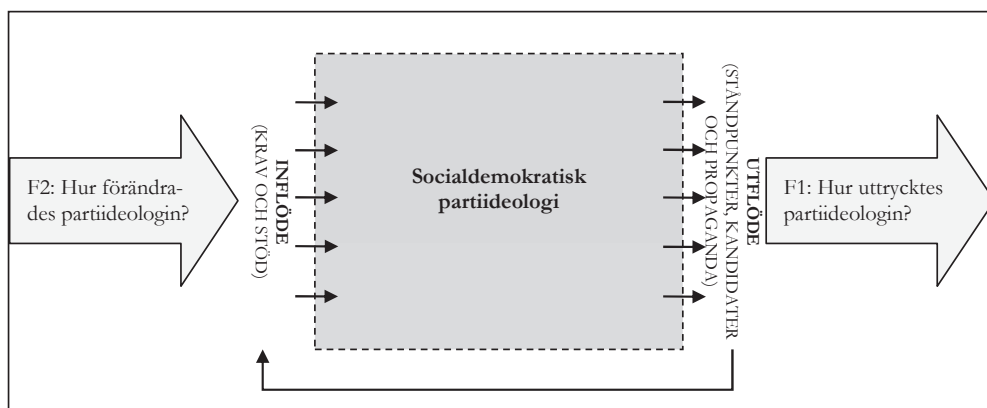
⁹ Sjöbloms modell är i sin tur inspirerad av Eastons (1979) klassiska framställning som, trots att den ibland häcklas och sällan ges någon större uppmärksamhet i den samtida forskningen, beskrivits som ”a monumental theoretical construction [...], still unrivalled and probably the most important work of empirical theory including all actors and processes of political systems” (Caramani 2008, 12). I kapitlen 2.3.1. och 2.3.2. – där studiens struktur och upplägg diskuteras närmare – återkommer jag till den sjöblomska modellen.

postmaterialism. Tanken är att detta förfarande skall bidra med inledande och i allt väsentligt deskriptiv information om vilka, till karaktären bestående och betydande, förskjutningar som ägt rum inom den västeuropeiska socialdemokratin.

När jag väl presenterat en klarläggning av hur partiideologin uttryckts följer en granskning av inflödessidan, med andra ord av *hur, eller, annorlunda uttryckt, under vilka omständigheter partiideologin förändrats*. Enligt den Sjöblomska modellen emottar partiet två former av inflöde från sin omgivning: krav respektive stöd. Den andra frågeställningen, som också är den centrala, kan därmed formuleras som följer:

- (F2) Vilka är de former av inflöde som förmått den västeuropeiska socialdemokratin att omforma respektive vidmakthålla sitt ståndpunktsutflöde rörande (a) nyliberala och (b) postmaterialistiska spörsmål?

Denna fråga besvaras med hjälp av två konfigurativa jämförande analyser.

Figur 2. En av Sjöblom inspirerad schematisk framställning av studiens frågeställningar

1.4. Studiens disposition

Studien har i allt elva kapitel. Efter denna introducerande diskussion framläggs, i kapitel 2 och 3, något som väl närmast kan karaktäriseras som en preteoretisk introduktion. I kapitel 2 ("Ideologier och partier som studieobjekt") redogör jag, mot bakgrunden av tidigare forskning, för min förståelse av en rad för denna studie centrala koncept. Därefter preciseras ännu de preliminära utgångspunkterna för det kommande teoretiska och empiriska arbetet. Det tredje kapitlet ("Den västeuropeiska socialdemokratin") förflyttar fokus till de fall som skall studeras.

Här skildras sålunda socialismens och den socialdemokratiska rörelsens historia, varpå de enskilda socialdemokratiska partiernas ursprung och ideologiska särdrag kort presenteras.

Kapitel 4 och 5 innebär en övergång från avgränsande och introducerande diskussioner till en inledande teoretisk och empirisk sondering där avhandlingens två utfallsvariabler står i centrum. Kapitel 4 ("Samhälleliga värderingsförskjutningar: en teoretisk skildring") innehåller således en diskussion kring nyliberalism och postmaterialism. Här presenteras även två deskriptiva antaganden (A1–A2) om hur socialdemokratin förväntas förhålla sig till dessa två ismer. Det därpå följande femte kapitlet ("Den västeuropeiska socialdemokratins partiideologier 1970–1999") ägnas åt en operationalisering samt en deskriptiv granskning av den västeuropeiska socialdemokratins förhållningssätt till nyliberala och postmaterialistiska åskådningar.

Kapitlen 6–10 ägnas i sin helhet åt studiens förklarande ambitioner. I kapitel 6 ("Mot en förklarande studie") presenteras och motiveras den förklarande undersökningens metodologiska upplägg. Här presenteras även en inledande skildring av de förklaringsvariabler som antas vara relevanta, varefter en rad kausala antaganden (A3–A13) om förklaringsvariablernas förmodade relation till de aktuella utfallsvariablerna framläggs utifrån tre allmänna postulat (P1–P3). Därefter följer, i kapitel 7 ("Socialdemokrati och nyliberalism: teori och operationaliseringar") och 8 ("Socialdemokrati och nyliberalism: empirisk analys"), en redogörelse över de aktuella partiernas förändringsprocesser längs den socioekonomiska konfliktlinjen: Under vilka omständigheter har en klart skönjbar nyliberalisering aktualiserats, och när har de vedertagna, mer utpräglat socialistiska, positionerna blivit bestående? I kapitel 9 ("Socialdemokrati och grön politik: teori och operationaliseringar") och 10 ("Socialdemokrati och grön politik: empirisk analys") analyseras i sin tur socialdemokratins förhållningssätt till ett av de mest betydande postmaterialistiska politikområdena: När har en förstärkning av den gröna profilen varit betydande, och när har traditionella och tillväxtfokuserade närmandesätt förblivit dominerande?

Det elfte och avslutande kapitlet ("Den västeuropeiska socialdemokratin i komparativt ljus") summerar studiens centrala resultat samt öppnar upp för nya forskningsansatser.¹⁰

¹⁰ Som framgår av denna disposition så innehåller studien inga sammanhållna teori- och metodkapitel. I stället har jag valt att – efter en kort presentation av ramarna i avhandlingens andra kapitel – diskutera dylika frågor i samband med respektive empirisk helhet: teorier och metoder relevanta för studiens deskriptiva intentioner presenteras således i samband med avhandlingens andra, deskriptiva del, medan teorier och metoder relevanta för studiens kausala intentioner följaktligen presenteras i avhandlingens tredje, kausala del. De teoretiska förmodandena binds sedan samman genom antagandena i A1–A13. Jag vill hävda att detta förfarande bäst tryggar studiens överskådlighet och läsbarhet.

KAPITEL 2

Ideologier och partier som studieobjekt

Såväl forskningen kring politiska idéer och ideologier som studiet av politiska partier har under de senaste vid pass fem årtiondena kommit att vinna en relativt etablerad position inom den politologiska forskningen. Trots att infallsvinklarna och fokuseringspunkterna, som konstaterades i det inledande kapitlet (fn 4, s. 7–8), i många avseenden reviderats efter hand kan man än idag notera hur såväl ideologi- som partiforskning – i begreppens breda bemärkelse – är centrala intresseområden inom politologin (se närmare i Knight 2006; Reiter 2006). Med det ovan sagda i åtanke kan det nu fastslås att det föreliggande kapitlet har två huvudsakliga intentioner. Till en början handlar det om att definiera eller, annorlunda uttryckt, att *avgränsa*. Vad menar jag när jag i detta arbete talar om ideologi? Och, ytterligare, vad kännetecknar de politiska partierna, och hur agerar de på samhällslivets olika arenor? En dylik preciserande diskussion anses vara nödvändig med tanke på att inte minst ideologibegreppet är komplext samtidigt som konceptets innebörd skiftat kraftigt i tid såväl som i rum. Inte heller partibegreppet är helt och hållet oproblematiskt, varför en kort definierande diskussion är på sin plats även här. Med tanke på det analytiska arbete som genomförs i avhandlingens påföljande kapitel är det, för det andra, även nödvändigt att ytterligare precisera de *preliminära ramarna* för den problematik som här kommer att behandlas.

I kapitel 2.1. presenteras en elaborerad definition av ideologibegreppet samt en modell för hur ideologier på olika nivåer interagerar med varandra. Därefter diskuteras något kring samspillet mellan ideologi och parti (kapitel 2.2.). I kapitlets tredje och sista avsnitt (kapitel 2.3.) introducerar jag de elementära premisserna för min komparativa analys av hur partiideologier uttrycks och förändras. Med den diskussion som förs i dessa tre avsnitt hoppas jag kunna relatera detta arbete till den tidigare parti- och ideologiforskningen, ytterligare precisera studiens problemställningar samt bygga upp ett elementärt ramverk för hur en komparativ studie kring partiideologisk förändring kan genomföras.

2.1. Ideologibegreppet

Begreppet ideologi kan med fog sägas vara ett av de mer svårfångade koncepten inom samhällsvetenskaperna, enär någon entydig definition inte ännu kunnat godtas (för en elegant översikt över begreppets mångfasetterade karaktär, se Gerring 1997). Med Sartoris (1969, 398) resonemang som utgångspunkt kan vi dock, elementärt och något abstraherande, skilja mellan en allomfattande kunskapsteoretisk syn på ideologi (*ideology in knowledge*) och en mer avgränsad politisk interpretation (*ideology in politics*) av begreppet. Här söker det kunskapsteoretiska betraktelsesättet klarlägga ideologiers funktion i en vidare kontext; problemområden här är sålunda förhållandet mellan ideologi och validerad kunskap samt ideologins inverkan på mänskligt tänkande och agerande. Denna approach kan också, för att låna en distinktion från Mannheim (1936, 49–53), betecknas som total i så måtto att den ideologiform som är av intresse här ofta är aktuell inom omfattande system och under längre tidsepoker. Det politiska angreppssättet, å andra sidan, tar fasta på ideologikonceptets betydelse inom praktisk politik. Med Mannheims terminologi kunde denna ideologiuppfattning sägas vara partikulär snarare än total, eftersom det intressanta är ideologins roll som en samling idéer knutna till någon särskild (politisk) aktör. I de följande två underavsnitten är min intention att – med utgångspunkt i den förefintliga ideologiforskningen – ytterligare utveckla denna tvåhövdade ideologiuppfattning. Inledningsvis diskuteras något kort kring begreppets ursprung, varefter min syn på den ideologiform som ovan betecknats som total preciseras (kapitel 2.1.1.). Efter detta förflyttas intresset till den partikulära ideologin på en lägre abstraktionsnivå, varpå jag slutligen kan presentera en elementär modell över min syn på ideologiers roll i moderna samhällen (kapitel 2.1.2.).

2.1.1. Den totala ideologin

Även om ideologi är en förhållandevis ny term – vi behöver inte gå längre tillbaka i tiden än ungefär 200 år för att finna dess ursprung – kan ett intresse för tänkandets natur och för människans uppfattning om varats egentliga beskaffenhet påträffas redan hos bemärkta renässansfilosofer såsom Niccolò Machiavelli och Francis Bacon (se närmare i Larraín 1979, 17ff). Som avgränsad term har dock ideologi sitt ursprung från tiden efter den franska revolutionen, när den introducerades av adelsmannen och filosofen Antonie Destutt de Tracy. I de Tracys tappning användes ideologi som en beteckning på en ny och övergripande vetenskaplig disciplin,

en ”vetenskap om idéer”. Genom dess, förmodade man, förmåga att övervinna religiösa och metafysiska vanföreställningar skulle denna nya vetenskap komma att fungera som grunden för alla former av systematiserad kunskap (*ibid.*, 26–28). Denna hos de Tracy positiva andemening fick dock mycket snart ge vika för avgjort mer nedsättande och föraktfulla interpretationer av det nya begreppet. Inom denna tradition var Napoleon Bonaparte banbrytande. Enligt Napoleon, som i sina försök att vinna förtroende hos etablerade religiösa auktoriteter tilldragit sig kritik från ”ideologerna” kring de Tracy, kunde ideologier inte uppfattas som något annat än diffusa och världsfrånvända spekulationer utövade av svärmande världsförbättrare och förtäckta materialister (se närmare i Kennedy 1979, 355–360).

Denna pejorativa tolkningstradition fortsatte att utvecklas av Karl Marx, som – i linje med Napoleon men med en klart divergerande utgångspunkt – fördömde den pseudovetenskapliga och borgerliga propaganda som de Tracy och övriga ”ideologer” ansågs ägna sig åt. Marx uppfattade produktionen av idéer, föreställningar och medvetande som varande direkt sammanvävd med materiella aktiviteter. För Marx var sålunda ideologin inget annat än en andlig återspeglings av samhällets materiella förhållanden; den klass som ”die Mittel zur Materiellen Produktion zu ihrer Verfügung hat” disponerar samtidigt över ”die Mittel zur geistigen Produktion” (Marx och Engels 1953, 44). Även om Marx’ ideologikritik intagit en central roll inom mycket av den forskning som senare bedrivits på området så kan man hos Marx, typiskt nog, inte finna någon koherent och sammansatt definition av vad ideologi egentligen är.¹ Till följd härav kan man också inom den senare, likafullt mycket rikliga, ideologiforskningen finna till dels motstridiga uppfattningar och tolkningar om Marx’ egentliga förhållande till ideologin. Kring de nedanstående elementära definitionerna torde dock en tämligen klar samstämmighet råda:²

- (a) Ideologibegreppet har hos Marx *klart pejorativa konnotationer*.
- (b) Med ideologi åsyftar Marx sålunda de i huvudsak *inadekvata eller snedvridna teorier om samhället* som har sitt ursprung i det fetischerade, falska, sociala medvetande som återkastar bilden av en reifierad social verklighet.
- (c) Dessa teorier *gagnar i första hand den ledande klassen*, som genom sitt materiella och ekonomiska övertag även *förestår en intellektuellt dominerande position*. I ett kapitalis-

¹ Enligt Larraín (1979, 36–37) är dock Marx’ tänkande kring ideologi i så måtto följdriktigt att två, med varandra sammanhängande, epistemologiska perioder kan återfinnas i dennes uppfattning om ideologins roll. Larraín menar här att de grundläggande tankarna kring ideologikonceptet bäst kan utläsas ur tidigare verk såsom *Den tyska ideologin* (avfattat 1845), varefter en andra period tar vid i och med *Grunddragen i kritiken av den politiska ekonomin* (1957–1958). Under denna andra period innehar ideologibegreppet främst en implicit funktion i Marx’ studium av kapitalismen.

² Här förlitar jag mig i huvudsak på den diskussion som förts av Torrance i dennes genomgripande studie av Marx’ teori om idéer (Torrance 1995) samt på de elementära avgränsningar som gjorts i diverse framstående översiktsverk kring ideologikonceptet (se fr.a. Larraín 1979, kap. 2; McLellan 1986, kap. 2).

tiskt samhälle är det således borgarklassen som innehar kontrollen över såväl det materiella som det intellektuella kapitalets produktion och distribution.

- (d) Denna form av ideologiproduktion är ingalunda slumpmässig utan snarare utpräglad systematisk, eftersom den *förmår maskera de samhällsliga förhållandenas egentliga natur* och på det sättet också *legitimera en orättvis resursdistribution*.

Marx' ideologiteori kan därmed, för att sammanfatta, ses som en allomfattande teori om hur de rådande materiella förhållandena i ett (oplanerat) klassamhälle ger upphov till en idealistisk och i mycket även felaktig teori om samhället, en ideologi, som i sin tur medvetet sprids i syfte att trygga den rådande samhällsordningens fortsatta existens.³ Ideologins existens förklaras därmed inte enbart kausalt, som en följd av något, utan även medelst (en inom marxistiskt influerad forskning vanlig men inom samhällsvetenskaperna ofta ifrågasatt) funktionalistisk förklaringsmodell (jfr fn 4 nedan) där ideologins existens förklaras utifrån dess funktion.

Också efter Marx har ideologikonceptet varit föremål för intellektuell fascination, såväl utanför som inom den marxistiska traditionen. Jag skall här ännu en stund uppehålla mig vid ideologibegreppets användning hos en rad av Marx influerade tänkare, eftersom den diskussion som förts av dessa enligt mitt förmenande erbjuder en tjänlig kontribution till den tudelade ideologiuppfattning som jag skall anamma. För att följa McLellan (1986, 21; jfr även Torrance 1995, kap. 1) kan man inom denna marxistiska tradition observera tre huvudsakliga nytolkningar av Marx' ursprungliga ideologiteori. De två första återges endast i korthet, medan den tredje presenteras något mer ingående.

Den första modifikationen introducerades redan av Friedrich Engels, som uppfattade ideologin som en form av falskt (själv)medvetande. Härmed syftade Engels på en psykologisk process snarare än på den teoretiska slutprodukt som Marx hade i åtanke. Engels omgestaltade och teoretiserade även Marx metafor om samhällets bas och överbyggnad⁴ i det han uppfattade ideologin som en självständig del i en tredelad samhällsstruktur bestående av en ekonomisk bas, en juridisk och politisk överbyggnad samt, ytterligare, en ideologisk kapp bestående av religion och filosofi (Torrance 1995, 3–9).

Den andra omgestaltningen aktualiserades något årtionde senare, när Bernstein och Lenin – från mycket skilda utgångslägen – öppnade vägen för en neutral eller rentutav positiv förstäl-

³ Ett planerat och transparent samhälle, däremot, skulle enligt Marx' vision alstra ett i huvudsak korrekt samhällsligt medvetande på vilket sanna, icke-ideologiska, teorier om samhället kunde byggas.

⁴ Marx' tankegång kring dessa koncept presenteras i ett ofta citerat textstycke i *Till kritiken av den politiska ekonomins* förord, där han menar att summan av produktionsförhållandena bildar samhällets reella bas, på vilken en juridisk och politisk överbyggnad reses. Enligt Torrance (1995, 9) nyttjar Marx – i motsats till Engels – begreppen bas och överbyggnad endast i metodologiska hänseenden: uppfattningen att *Y* är en överbyggnad av *X* innebär sålunda att *Y* kan förklaras endast genom den *funktion* denna har för *X*. (För kritiska anmärkningar mot marxismens vurm för dylika funktionalistiska förklaringar, se Elster (1985, 31–34).)

se av ideologikonceptet. Bernstein tog, från en revisionistisk utgångspunkt, avstånd från uppfattningen om ideologi som en inadekvat skapelse och menade att också marxismen bör ses som en ideologi i det den baseras på moraliska ideal. Den orubbliga revolutionären Lenin nyttjade ideologibegreppet i samma icke-pejorativa anda och noterade förekomsten av två huvudsakliga ideologier; en borgerlig och en socialistisk. Hos Lenin bestäms ideologins karaktär således utifrån dess sociala funktion: en borgerlig ideologi bör nog, från ett socialistiskt perspektiv, betecknas som ofullständig – dock inte i dess egenskap av ideologi utan med anledning av dess borgerliga karaktär (*ibid.*, 10–12). Dylika neutrala, och till sin natur mer partikulära än totala, definitioner har senare blivit allmänt förekommande inom gängse samhällsforskning.

Den tredje – och med tanke på denna studie centrala – tendensen växte fram inom den västeuropeiska marxismen under senare delen av 1900-talet och har i litteraturen blivit känd som tesen om en dominerande ideologi (*The dominant ideology thesis*; för en kritisk examinering av denna, se Abercrombie, Hill och Turner 1980). Denna tes härstammar från det resonemang som bedrivits av Gramsci, som i likhet med Bernstein och Lenin distanserade sig från den negativa ideologiuppfattningen genom att likställa ideologier med världsåskådningar (se t.ex. Gramsci 1979–82, 1:38–41). Denna förståelse av ideologibegreppet kommer till uttryck också i den hos Gramsci centrala hegemoniteorin, som – med utgångspunkt i punkt (c) ovan – korteligen uttryckt fastslår att de västerländska klassamhällena utmärks av att den ledande klassen inte enbart dominerar ekonomiskt och politiskt, utan även uppehåller en moralisk och intellektuell, eller en ideologisk, hegemoni. För att slutgiltigt kunna kullkasta borgerlighetens ekonomiska makt är det, enligt Gramsci (*ibid.*, 1:129–130; 2:93ff), av central betydelse att också dess ideologiska hegemoni hävs.

Föreställningen om en dominerande ideologi har senare omfattats speciellt av marxistiska strukturalister likt Althusser, som hävdade att klassamhället inte vidmakthålls blott genom repressiva statsapparater utan att också de så kallade ideologiska statsapparaterna med kyrkan, skolan och familjen i spetsen är essentiella verktyg när den ledande klassen strävar efter att bevara de rådande förhållandena. Även bemärkta samhällsforskare såsom Marcuse, Poulantzas och Laclau har uppfattats som framstående förfaktare av denna tes.

Det är även skäl att märka att de dominerande idéernas betydelse lyfts fram även utanför den uttalat marxistiska traditionen, dock i något mildare ordalag och med litet avvikande utgångspunkter. Här har Apter (1964, 18) menat att ideologin bidrar till att legitimera auktoriteter; den ”helps to support an elite and to justify the exercise of power”. Easton (1979, 198) har i liknande ordalag menat att varje system inbegriper ”certain dominant political values that give tone and direction for political practices, norms, and structural arrangements”. Närlig-

gande uppfattningar återfinns även i Bachrach och Baratz (1970) två- samt i Lukes (1974) tredimensionella syn på makt. Här har Bachrach och Baratz (1970, 43) menat att de politiska systemen utvecklar ”a ’mobilization of bias,’ a set of predominant values, beliefs, rituals, and institutional procedures [...] that operate systematically and consistently to the benefit of certain persons and groups at the expense of others”.

Mot bakgrunden av ovanstående summariska resonemang, och med Gerrings (1997, 966ff) definitoriska ramverk i åtanke, kan nu min uppfattning om den totala ideologins karaktär och funktion i de utvecklade västerländska samhällena presenteras. Som här blivit tydligt väljer jag inledningsvis att, mycket lösligt, omfatta den av Mannheim presenterade distinktionen mellan en total och en partikulär ideologi. Den ideologiform som jag diskuterat i detta underavsnitt är total i så måtto att det är fråga om en koherent samling av normer om hur samhället bör se ut och organiseras, *normer som är rådande i en större samhällelig kontext under någon viss tidsepok*. Denna totala ideologi behöver, för det andra, inte nödvändigtvis vara en till fullo riktig och transparent reproduktion av faktiska samhällsmönster, varför jag väljer att omfatta också den marxka ideologikritikens kärna. Här uppfattar jag således den totala ideologin som en ofullständig och overifierad teoretisk produkt, frambringad och formad av såväl det mänskliga medvetandets otillräcklighet som av de rådande sociala, ekonomiska och politiska förhållandena. (Denna ofullständighet uppfattas – i motsats till vad Marx menat – vara förefintlig inom alla övergripande åskådningssystem och är sålunda inget som är specifikt för en borgerlig ideologi.) En tredje och sista definition förutsätter att en total ideologi, för att vara just total, bör inneha en dominerande, eller, för att nyttja en litet kraftfullare beteckning, till och med en hegemonisk⁵, position i det att den är väl inrotad i folkmajoritetens medvetande. Såsom hävdas i följande underavsnitt upprätthålls denna dominerande position genom det stöd som uppbärs från samhällsbevarande partikulära ideologier samtidigt som den ifrågasätts och kritiseras av de rivaliserande partikulära ideologier som gör anspråk på att ta den dominerande positionen i besittning.

⁵ Hegemoniska är sådana idéer och normer som uppfattas som konstitutiva och som samtidigt utgör en grundval för folkmajoritetens tänkande kring samhälle, ekonomi och politik. Övriga, närbesläktade, beteckningar som använts i liknande sammanhang är nod, överideologi, problemformuleringsprivilegium, agendasättningsmakt och tystnadsspiral. För en presentation av dessa, se Boréus (1994, 19–24).

2.1.2. Den partikulära ideologin

Ovan har den totala ideologin diskuterats och definierats. I detta underavsnitt övergår jag till att presentera den partikulära ideologin, som nu kan definieras som en vilken som helst avgränsad och koherent sammansättning av normativa doktriner, *propagerade av en bestämd aktör i något bestämt syfte*. Den partikulära ideologi som jag här åsyftar är – för att ännu precisera – också av politisk karaktär i så måtto att det handlar om en samling föreställningar, eller verklighetsomdömen, om *samhället* och om hur detta samhälle bör organiseras (Gerring 1997; jfr även Converse 1964, 208–209; Downs 1957, 96; Hinich och Munger 1994, 11; Minar 1961, 321 m.fl.).

Samtidigt som det ovan sagda är tämligen allmänt accepterat – någon desto större diskrepans kring dessa elementära definitioner på en partikulär, politisk ideologi⁶ torde inte förekomma – har man nog diskuterat kring vad som kan innefattas i begreppet och huruvida fenomenet är ett välkommet inslag i det moderna beslutsfattandet. Förutom en accepterande hållning, enligt vilken ideologi är ett nödvändigt eller ofrånkomligt inslag i snart sagt alla politiska aktiviteter, kan man i litteraturen också stöta på en mer avvisande hållning gentemot ideologiers roll i politiska processer. Inom denna tradition uppfattas en ideologisk hållning som något abstrakt, slutet och icke önskvärt och som en dogmatisk motpol till ett mer pragmatiskt, oförbehållsamt och sunt förhållningssätt visavi samhällsliga spörsmål (jfr Sartori 1969, 400; 1976, 221–224). I denna avvisande anda har politiska aktörer med en tydlig ideologisk profil kännetecknats genom sin fientliga och intoleranta attityd gentemot politiska opponenter samt genom en politisk agenda som inte sällan är såväl irrationell som kompromisslös, konfliktorienterad, extremistisk och auktoritär (Putnam 1971, 655). Dylika negativt laddade omdömen fungerade som utgångspunkt också för de samhällsvetare som under det tidiga 1960-talet ställde sig bakom tesen om ideologins död. Här riktades udden inte minst mot den ortodoxa socialismen, som i och med välfärdsstatens etablering ansågs ha tjänat ut sin roll i västvärlden. Vad som nu skulle ta vid var, trodde man, en pragmatisk form av liberalism och en ”demokratisk klasskamp”, som utkämpas ”without ideologies, without red flags, [and] without May Day parades” (Lipset 1981, 442–445; se även Bell 1988, 400–407).⁷

I denna avhandling accepteras inte den ovan framlagda distinktionen mellan en destruktiv ideologi å ena sidan och en kreativ, öppen och nydanande realism å den andra. Jag antar så-

⁶ Hädanefter väljer jag för tydlighetens skull att använda termen partikulär ideologi framom det i sammanhanget likvärdiga, mer vanliga, begreppet politisk ideologi. Denna användning innebär att jag i någon mån frångår den betydelse som Mannheim ursprungen tillskrev begreppet. I tidigare forskning kan en användning av begreppen total och partikulär ideologi inte helt olik den som här begagnas påträffas hos exempelvis Demker (1993, 63).

⁷ Snarlika diskussioner har senare förts av bland andra Dahrendorf (1990) och Fukuyama (1992).

lunda en inkluderande⁸ syn på den partikulära ideologin enligt vilken alla former av föreställningar om samhället och dess organisering – pragmatiska såväl som passionerade – kan och ska betecknas som partikulära ideologier, ideologier som därtill är ett betydelsefullt inslag i det samhälleliga beslutsfattandet (jfr Hinich och Munger 1994, fr. a. kap. 1 och 4). Vidare menar jag att karaktären hos de partikulära ideologierna i mångt och mycket bestäms utifrån deras relation till den totala ideologi som är rådande *in illo tempore*. Här kan den partikulära ideologin på mesonivå anta tre grundläggande förhållningssätt gentemot den dominerande totala ideologin på makronivån (jfr Mullins 1972, 510).

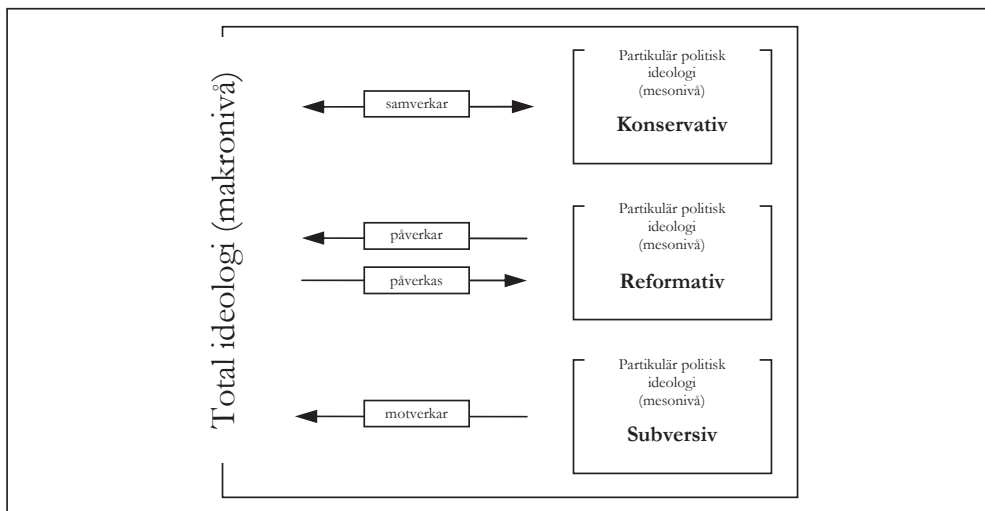
Den kan, för det första, vara *konservativ* i så måtto att dess preliminära syfte är att bevara såväl de rådande ekonomiska, politiska och juridiska strukturerna som den förhärskande totala ideologin. I de moderna västerländska samhällena kan olika uttrycksformer av en borgerlig ideologi – framför allt liberalkonservatism, socialliberalism och, under senare årtionden, nyliberalism – samt kanske ställvis även den efterkrigstida reformistiska socialismen (jfr t.ex. Giddens 1994, 8–11; Sassoon 1996, 479; Sundberg 1991, 132–133) uppfattas som konservativa i denna bemärkelse, ty målsättningen har varit att skydda och förädla de rådande makrostrukturerna. En liknande roll innehades, liksom Hobsbawm (1996b, 442) noterat, av marxism-leninismen i det forna Sovjetunionen: genom sitt försvar av de förhärskande ekonomiska, sociala och ideologiska fundamenten antog marxism-leninismen här en konservativ profil.

En andra form av partikulär ideologi är *reformativ* i det att dess syfte är att renovera samhällets grundläggande strukturer och också omforma den dominerande totala ideologin. Dessa reformativa intentioner kan variera vad omfattning och effektivitet anbelangar; det centrala är att en genomgripande, men ändå på intet sätt omstörtande, förändring eftersträvas. Dessa syftemål kännetecknar framför allt den klassiska socialdemokratien (se närmare i Sassoon 1996, fr.a. kap. 6), som ofta strävat efter friktionsfria och tillmötesgående samhällsförändringar som respekterar de rådande reglerna, konventionerna och traditionerna (*ibid.*, 289; se även Padgett och Paterson 1991a, 154). Också den unga nyliberalismens ideologiska strävanden kunde beskrivas som reformativa.

Den tredje och sista huvudformen av en partikulär ideologi betecknas här som *subversiv*. Den subversiva ideologins syfte är varken att bevara eller reformera samhällsstrukturer, utan här är målsättningarna klart häftigare. Man strävar, helt enkelt, efter att störta den rådande samhällsformen över ända och i stället inrätta helt nya samhälleliga strukturer och en helt ny total ideologi. Dylika syftemål kännetecknar de ideologier som vanligtvis karaktäriseras som

⁸ Termen är hämtad från Seliger (1976). Denne gör ingen uppdelning mellan total och partikulär ideologi men noterar en skillnad mellan de forskare som anammat en restriktiv eller negativ ideologiuppfattning (Sartori, Putnam, Marx m.fl.) och de som, likt Seliger själv, uppfattar alla politiska åskådningar som ideologier.

radikala, men också – väl att märka – ideologier som i en västlig kontext betecknas som pragmatiska. I de liberaldemokratiska staterna i västvärden uppbärs den subversiva fanan huvudsakligen av radikala yttervänster- och ytterhögerideologier, medan det i totalitära och auktoritära stater snarast är underkuvade, till karaktären ofta liberala och borgerligt sinnade, ideologier som kan betecknas som subversiva.

Figur 3. Modell över samspelet mellan partikulära ideologier och den totala ideologin

I figur 3 ovan tecknas en bild av det ovan beskrivna förhållandet mellan den totala ideologin å ena sidan samt de partikulära ideologierna å den andra. Som redan antytts uppfattar jag de konservativa samt de subversiva ideologiernas relationer till den totala ideologin som tämligen entydiga och självklara: en konservativ ideologi samverkar med den totala ideologin medan en subversiv ideologi kraftigt motarbetar densamma. Dyliga partikulära ideologier har jag inte för avsikt att studera närmare i denna avhandling, varför dessa nu lämnas därhän. Mitt intresse riktas i stället mot en reformativ partikulär ideologi. Här är situationen enligt mitt förmenande avgjort mer mångfasetterad, ty vi kan anta att en reformativ ideologi inte enbart söker påverka och förändra den totala ideologin, utan också låter sig påverkas (och förändras) av densamma. Den västeuropeiska socialdemokratin under tidsperioden 1970–1999 kan här fungera som ett mest tjänligt exempel.⁹ Samtidigt som en slagkraftig och inflytelserik social-

⁹ Även om socialdemokratin, som nämndes ovan, ställvis blivit närmast hegemonisk och antagit en konservativ karaktär – detta aktualiserades inte minst i Sverige, där socialdemokratin innehade regeringsmakten mellan åren 1936 och 1976 – är det skäl att uppfatta den socialdemokratiska ideologin som huvudsakligen reformativ under den tidsperiod som granskas här (1970–1999). Detta (a) eftersom socialdemokratin – också i Sverige (se t.ex. Pontusson 1994) – nu mist betydande delar av sin slagkraft, (b) eftersom socialdemokratin faktiska dominans kan sägas ha varit begränsad – det har ofta handlat om ett politiskt och administrativt övertag snarare än en eko-

demokrati, likt den i de skandinaviska länderna, alltså lyckades bearbeta och omforma den totala ideologin (och de grundläggande strukturer som ligger till grund för denna) så finns det även orsak att anta att den kom att utsättas för påverkan från de under den aktuella tidsperioden dominerande tankesystemen. Just detta tvetydiga förhållande gör de socialdemokratiska partierna till ett intressant studieobjekt. Mer konkret uttryckt, och för att sammanfatta, handlar denna studie alltså om att frambringa kunskap om i vilken mån och på vilket sätt två under 1900-talets slut synnerligen framträdande aspekter av den då rådande totala ideologin – en tydligt högerorienterad och i allt bredare kretsar uppskattad nyliberalism samt en allt mer populär värderings- snarare än välståndsprioriterande postmaterialism – påverkat den partikulära och i huvudsak reformativa ideologi som de socialdemokratiska partierna i Västeuropa anammade. Med detta sagt riktas nu, i nästa avsnitt, intresset mot partiet och mot de olika sätt på vilket ideologi och parti samverkar.

2.2. Parti och ideologi

Inledningsvis ämnar jag här presentera en kort begreppsbestämning: Vad är egentligen ett parti? Och vilka är de karaktäristika som är nödvändiga för att en sammanslutning skall kunna betecknas som ett parti? Till en början kan det påpekas att även om de moderna partierna utformats i samband med rösträttens utvidgning och parlamentarismens mognande under senare delen av 1800- och inledningen av 1900-talet kan man notera förekomsten av olika former av partiembryon redan i antikens Grekland och Rom. Gällande nyare partilikhande sammanslutningar kan man, enligt Paastela (1984, 2–9; jfr även diskussionen i Sartori 1976, 3–29, 58–64), emellertid urskilja två grundläggande och från varandra avvikande definitioner där den centrala skiljelinjen är graden av organisering. En första definition, som kan betecknas som förhållandevis spatiös, utgår från Max Weber. Här ses partiet som en sammanslutning där (a) medlemmar formellt rekryteras fritt i syfte att (b) vinna makt åt ledarna som på detta sätt kan (c) skaffa fördelar åt partiets aktiva medlemmar (Weber 1972, 167). En dylik rymlig parti-definition förutsätter ingen egentlig organisation, varför den också kan innefatta diffusa men partilikhande sällskap i stil med whigs och tories i 1600- och 1700-talens Storbritannien eller

nomisk eller kulturell hegemoni (jfr Padgett och Paterson 1991a, 154; Przeworski 1985, 168; Rothstein 1996, 5), dessutom i länder som ofta betecknats som perifera – och (c) eftersom socialdemokratin också under perioder av maktinnehav lyckats upprätthålla en för reformativa partier karaktäristisk systemkritik av den rådande marknadsökonomi (jfr Scase 1977, 331).

de kommunistiska klubbarna i 1840-talets Tyskland. En andra, och avgjort snävare, definition har presenterats av Edmund Burke så tidigt som 1770. Med beteckningen parti syftade Burke på en åtminstone i någon mån organiserad och uniform politisk grupp med parlamentsrepresentation: "[A] party is a body of men united, for promoting by their joint endeavours the national interest, upon some particular principle in which they are all agreed" (Burke, citerad i Paastela 1984, 101).¹⁰ Denna definition kan i mångt och mycket ses som lämplig också för det moderna partiväsende som började ta form i Europa vid slutet av 1800-talet, när ersättandet av partibegreppets tidigare mycket negativa konnotationer med mer bejakande tolkningar kom att implicera en förändring av begreppets innebörd (jfr diskussionen i Scarrow 2006).

De partier som nu växte fram kan, utifrån de allmängiltiga definitioner som ovan presenterats, tillskrivas en rad karaktäristika, som tecknar en bild av partiets struktur och målsättningar i demokratiska system. Här presenterar jag inledningsvis, med utgångspunkt i LaPalombara och Weiners (1966, 6) och Paastelas (1984, 9–10) definitioner, tre särdrag som kan sägas vara *strukturella* i det att alla tar fasta på en rad i huvudsak interna attribut, med andra ord på vad ett parti *bör vara* för att verkligen vara ett parti. Ett första sådant strukturellt krav följer Burkes definition och fastslår sålunda att åtminstone någon form av organisation bör föreligga. Denna organisering skall, därjämte, helst äga rum på flera nivåer: ett parti bör alltså organiseras såväl centralt som – om möjligt – också lokalt och regionalt. För det andra bör det inom ett modernt parti även förekomma någon form av partidisciplin, som kan ge partiets medlemmar möjlighet att påverka utformningen av organisationens ledning och ideologi samt även möjliggöra en effektiv vertikal kommunikation mellan partiets olika nivåer. Ett tredje strukturellt krav är att partiet bör ha en egen politisk identitet, eller – för att nyttja Burkes språkbruk – rätta sig efter vissa principer. Dessa principer bör därtill vara välkända, åtminstone för partiets medlemmar.

Utöver de ovan framlagda strukturella definitionerna kan ett parti även kännetecknas utifrån sina *målsättningar*. Mycket generellt uttryckt har partiets övergripande målsättning sagts vara att kunna fatta auktoritativa beslut i enlighet med det värdesystem som partiet ifråga omfattat (Sjöblom 1968, 73). I den nedanstående framställningen – som i allt väsentligt härstammar från Sjöblom (*ibid.*, 73ff; jfr även Strøm 1990, 570–573) – skildras något mer detaljerat vad ett parti *bör vilja* för att kunna betecknas som ett modernt politiskt parti. Dessa grundlägg-

¹⁰ Utöver de ovannämnda, mycket allmängiltiga, definitionerna kan vi också notera förekomsten av mer tillämpliga bestämmelser. Ett exempel på en sådan kan påträffas inom den marxistiska (eller kanske snarare den marxist-leninistiska) traditionen, där en speciell vikt självfallet fästs vid kopplingen mellan parti- och klassintressen. Enligt en marxist-leninistisk definition är sålunda ett parti det främsta verktyget för de mest aktiva företrädarna för någon särskild samhällsklass i dess strävan att uppnå sina mål (Rumjantseva 1984, 167; för en odogmatisk och genomgripande explication av Marx' och Engels' partiuppfattning, se Paastela 1985).

gande målsättningar kan, trots att de i någon mån är konträra, också ses som fundamentala karaktäristika för hur ett rationellt och strategiskt parti – eller, mer precist uttryckt, ett parti med såväl klara syften som noga överlagda tillvägagångssätt för att uppnå dessa – fungerar (jfr Anckar 1974a, 17–18).¹¹ En första, och övergripande, målsättning är en policycentrerad programrealisering: att anta ståndpunkter som är i linje med partiets värdesystem och sedan söka implementera dessa. I den faktiska politiska verksamheten är dock denna målsättning synnerligen svåruppnåelig inte minst i ett flerpartisystem, varför man med programrealisering snarare åsyftar det program, eller, mer abstrakt uttryckt, det värdesystem som partiet *skulle* realisera om det kunde agera utan att beakta också strategiska omständigheter (Sjöblom 1968, 75–76). De två följande målsättningarna kan sägas utgå från punkterna (b) och (c) i Webers partidefinition i så måtto att det är fråga om att vinna makt och därigenom skaffa fördelar. I sjöblomska termer handlar det här om att, på den elektorala arenan, eftersträva röstmaximering samt att, på den parlamentariska arenan, maximera inflytandet. Mer konkret kunde detta uttryckas som att partiet söker maximera stödet för och minimera motståndet mot det egna partiet samtidigt som det söker minimera stödet för och maximera motståndet mot de konkurrerande partierna (*ibid.*, 79). Den fjärde och sista målsättningen, partikohesion, rör i första hand den interna arenan och hänsyftar till partiets strävan efter att handla på ett sådant sätt att partiets interna sammanhållning kan säkerställas (*ibid.*, 85).¹²

Hur skall då ideologin placeras in i detta resonemang? I avsnittet ovan fastslogs att en partikulär ideologi kan förhålla sig på tre olika sätt gentemot den dominerande totala ideologin. Detsamma kan nu sägas även om partierna: de partiideologier¹³ som partierna konstruerat kan således kännetecknas genom en i huvudsak konservativ, reformativ eller subversiv relation till den totala ideologin. Vad förhållandet mellan partiet och dess partiideologi å ena sidan samt de partikulära ideologierna å den andra anbelangar så antas här två huvudsakliga möjligheter föreligga. Med utgångspunkt i ett resonemang som tidigare förts av Anckar (1982, 15–25; jfr även Hinich och Munger 1994, 83–84; Panebianco 1988, 17–20, 164–165) kan vi till en början tänka oss en situation där partikulära ideologier skapar partier. Mer konkret uttryckt är det här

¹¹ Här kunde man – följande Sjöblom (1968, 36–39; se även Anckar 1974a) – tala om att partierna företar en bedömning av i vilken mån ett visst utfall är önskvärt eller inte (utilitetskalkyl) samt med hur stor sannolikhet detta önskvärda utfall är uppnåeligt (probabilitetskalkyl).

¹² Panebianco (1988, 6) vänder sig emot dylika målcentrerade avgränsningar och föreslår följande definition: "[P]arties [...] can be distinguished by referring to the specific environment in which they carry out a specific activity. [...] [P]arties are the only organizations which operate in the electoral arena". En dylik definition är inte oproblematiserad, ty den innefattar även de organiserade valmansföreningar som ställvis opererar på den elektorala arenan men vars struktur, uppbyggnad och ibland även målsättningar avviker klart från de som är rådande inom mer regelrätta partier.

¹³ Med termen partiideologi åsyftar jag den specifika samling idéer och normer om samhällets organisering som ett politiskt parti baserar sin verksamhet på och propagerar för (jfr t.ex. Borg 1964, 6). Denna partiideologi kan hämta intryck från ett flertal partikulära ideologier, varför begreppet partiideologi syftar på en något smalare och mer avgränsad sammansättning av idéer än det som jag avsett när jag tidigare talat om en partikulär ideologi.

fråga om en situation där de partikulära ideologierna initierar och mobiliserar partier, samtidigt som de fungerar som centralt incitament för den verksamhet som dessa partier bedriver. Den partikulära ideologin är, med andra ord, det centrala medan partiet blott är ett medel i realisandet av denna (konservativa, reformativa eller subversiva) partikulära ideologi. En dylik situation kan sägas vara karaktäristisk för det moderna partiväsendets unga år och särskilt för de socialdemokratiska masspartier som vid denna tidpunkt valde att beträda även väljararenan. I en tid präglad av stark ideologisk polarisering var dessa partier klassmässigt mycket homogena sammanslutningar där medlemmarna helhjärtat slöt upp bakom den egna organisationen och bakom den egna, ofta allomfattande, partiideologin (se t.ex. von Beyme 1985; Duverger 1959; Krouwel 2006) i syfte att kunna driva arbetarklassens intressen och samtidigt sträva mot socialism. Detta inträde på väljararenan kan ses som ett första skede i socialdemokratiens rationaliseringsprocess (jfr Przeworski och Sprague 1986).

Ett andra tänkbart förhållande mellan ideologi och parti står i bjärt kontrast till det ovan sagda. Här har partierna kommit att uppfattas som den mobiliserande kraften medan ideologierna endast är dunkla och föränderliga hjälpmedel, eller vapen, i partiernas kamp om valsegrar och politisk makt (jfr fr.a. Downs 1957). Även om en slik degradering av ideologins betydelse, som jag tidigare konstaterat, nog ska ses som något överdriven – också i tidigare relevant litteratur kan vi stöta på en omfattande kritik mot tänkesätt av detta slag (se t.ex. Panebianco 1988, kap. 1; Robertson 1976, kap. 2; Roemer 2001, kap. 3; Wittman 1973) – så har nog den tidigare forskningen kunnat påvisa hur en utveckling inte helt olik den ovan nämnda har ägt rum. Som ett led i den föreslagna utvecklingen från en parti- till en publikdemokrati (Manin 2002) har vi således kunnat observera hur den nu allt mer obsoleta masspartimodellen stegvis kommit att ersättas med nya partiformer (se t.ex. Hopkin och Paolucci 1999; Katz och Mair 1995; Kirchheimer 1966). Här har ideologisk uniformitet ofta ersatts med policyflexibilitet samtidigt som den under masspartiernas tidevarv klassbundna intressebevakningen fått ge vika för en avgjort mer fragmenterad politisk profil, avsedd att tilltala allt större delar av väljarkåren. För de socialdemokratiska partiernas del har denna utveckling frammanat ett andra skede i deras rationaliseringsprocess: nu är det huvudsakliga målet inte längre bundet till intresset hos någon specifik samhällsklass eller ens till någon övergripande partikulär ideologi, utan snarare handlar det om en ytterligare förstärkning av de tendenser som Michels (1983, 275–281) noterade redan vid det förra århundradets början; en tilltagande byråkratisering och maktfokusering leder till att partiorganisationen framför allt strävar efter att trygga sin fortsatta överlevnad och säkerställa sina möjligheter till exekutiv auktoritet.

I den föreliggande studien godtas en uppfattning där partiet ses som en begränsat rationell aktör¹⁴ med nytto-maximering som främsta syftemål – en nytto-maximering som, i motsats till vad som ofta var fallet under tidigare decennier, vid behov kan äga rum också på den veder-tagna ideologins bekostnad.¹⁵ Därmed menar jag att det interaktionsförhållande mellan ideolo-gi och parti som var gällande under den inledande delen av 1900-talet – här kan man tala om en situation där ideologin är den huvudsakliga aktören medan partiet endast är ett medel för att kunna realisera denna partikulära ideologi (jfr tabell 1 nedan) – inte längre på ett till fullo tillfredsställande sätt beskriver de verkliga förhållandena. De senaste decenniernas utveckling har, menar jag vidare, inneburit att huvudparten av partierna i allt större utsträckning utveck-lats till strategiskt övervägande och idémässigt allt mer flexibla aktörer som i avgjort högre grad än tidigare är receptiva för nya, och från den gängse partiideologin stundom avvikande, partikulära ideologier och värdesystem. Detta kunde, likt i tabell 1 nedan, betecknas som en situation där partierna, utöver den partikulära ideologi som man traditionellt omfattat, även är beredda att tillägna sig de partikulära ideologier som man under rådande omständigheter anser bäst kunna tjäna det övergripande syftet: att maximera den egna styrkan. Detta förmodas ha inneburit en utveckling där inflödet från det omgivande samhället beaktats allt mer samtidigt som det egna ideologiska utflödet blivit allt mer diffust och otydligt.

Tabell 1. Parti och ideologi: två interaktionsmöjligheter

Huvudsaklig aktör	Huvudsakliga medel	Förekomst; några exempel
Partikulär ideologi <i>I</i>	Parti <i>P</i>	1880–1950/1960: mass-partier (Duverger); Welt-anschauung-partier (Weber) <i>etc.</i>
Parti <i>P</i>	Förutom partikulär ideologi <i>I</i> ibland även inslag från andra partikulära ideologier	1950/1960–: catch-all-partier (Kirchheimer); kartellpartier (Katz och Mair); Business-firm-partier (Hopkin och Paolucci) <i>etc.</i>

¹⁴ Ett fullständigt rationellt agerande omöjliggörs av bland annat kunskapsbrist samt av det inflytande som olika föreställningar och värderingar har. Partiet strävar nog efter att agera rationellt, men saknar förutsättningar att i varje situation göra så (jfr diskussionen i Elster 2007, kap. 11–12).

¹⁵ Min uppfattning påminner i mycket om den som kan påträffas hos Robertson (1976), som menat att "parties will have ideological preferences, though these will be tempered by the need to win elections" (*ibid.*, 44). En tyd-ligt ideologisk position antas kunna aktualiseras när partiet (a) inte kan vinna val ens med hjälp av en konkurrens-inriktad och pragmatisk strategi eller när partiet (b) kan vinna val *utan* att vara konkurrensinriktat och ideologiskt pragmatiskt (*ibid.*, 38–39).

2.3. Studiet av partiideologier: några centrala utgångspunkter

I de två ovanstående avsnitten har jag definierat och klarlagt min uppfattning om en rad koncept som uppfattats som centrala för den kommande studien kring den västeuropeiska socialdemokratis partiideologiska utveckling under perioden 1970–1999. Det som fastslagits i dessa avsnitt kan nu summeras och tillämpas på den problematik som behandlas i denna studie:

- (a) Den socialdemokratiska partikulära ideologin är till sin natur reformativ och dess relation till den under efterkrigstiden rådande totala ideologin är tvåfaldig: förutom att den söker utöva inflytande på och förändra denna utsätts den också för ideologiska påtryckningar från densamma.
- (b) Partierna, i synnerhet de socialdemokratiska, fungerade ursprungligen som explicita representanter för den partikulära socialistiska ideologin, representanter som med tiden blivit ideologiskt mer flexibla och därmed även receptiva för intryck från andra partikulära ideologier.
- (c) Mitt syfte i denna studie är därmed, för att repetera och precisera, att klarlägga hur nyliberala och postmaterialistiska idéer, som uppfattas vara en del av den dominerande totala ideologin i västvärlden under den aktuella tidsperioden, fått fotfäste i den reformativa partiideologi som de socialdemokratiska partierna traditionellt anammade.
- (d) Detta syfte verkställs genom en studie där jag undersöker hur de socialdemokratiska partiernas ideologiska utflöde förändrats samt, vidare, granskar vilken form av inflöde som bidragit till dessa möjliga förändringar.

I de följande underavsnitten går jag, med utgångspunkt i tidigare teoretisk och empirisk forskning, närmare in på vad som sades i punkt (d) ovan. Här handlar det sålunda om att företa en diskussion kring det utflöde som partierna producerar (kapitel 2.3.1.) samt kring det inflöde som omgivningen riktar mot partierna och i synnerhet mot deras partiideologier (kapitel 2.3.2.). I och med denna diskussion fastställs ramarna för min kommande studie kring hur och under vilka omständigheter den socialdemokratiska partiideologin påverkas av dominerande värdesystem. I det sista underavsnittet (kapitel 2.3.3.) behandlas slutligen en rad tämligen generella problem som forskaren kan komma att möta i samband med komparativa studier av detta slag.

2.3.1. Hur uttrycks partiideologier?

I inledningskapitlet introducerades begreppen inflöde och utflöde. I föreliggande underavsnitt utvecklar och preciserar jag mitt resonemang gällande utflödessidan; jag ger mig alltså i kast med en kort diskussion kring hur partiet söker utöva ideologisk påtryckning på sin omgivning. Inledningsvis något om termen utflöde. Enligt Eastons (1979, 28, 348) definition består utflöde av de handlingar samt de beslut som produceras av systemets ledande auktoriteter. Detta eastonska konstaterande har stått som grund för senare teoretisk forskning kring politiska partier. Enligt Sjöbloms (1968, 97ff) uttydning laborerar partierna sålunda med tre grundläggande utflödesvariabler; ståndpunkter, propaganda samt kandidater för politiska poster. Att en politisk aktör förfogar över en ståndpunkt i någon bestämd fråga innebär att denna politiska aktör valt att acceptera något av de till buds stående betraktelsesätten samtidigt som andra infallsvinklar förkastats (*ibid.*, 101). Dessa ståndpunkter kan, alltså följande Sjöblom (*ibid.* 102–103), utläsas ur tre typer av ståndpunktskluster; ur ställningstaganden i aktuella parlamentariska frågor, ur allmängiltigt utformade principprogram samt ur de mer specifika valprogrammen. Propagandautflödet, å andra sidan, har definierats som dels de metoder med vilka man, med hjälp av ord eller andra symboler, söker påverka människors attityder, åsikter och beteende samt dels innehållet i de symboler som härvidlag begagnas (*ibid.*, 114). Den sista utflödesvariabeln, kandidater för politiska poster, syftar på de kandidater som partiet frambringar på olika arenor. Här handlar det exempelvis om kandidater för positioner inom den egna partiorganisationen, i politiska val och på den parlamentariska arenan (*ibid.*, 126).

Även om partiets ideologi nog uttrycks också genom den propaganda och genom de kandidater som produceras uppfattas partiets ståndpunkter som den primära källan när partiernas kollektiva åsikter skall utläsas. Vidare fokuserar denna avhandling på partiernas program, som – trots att deras faktiska betydelse på senare år kommit att ifrågasättas i takt med att partiernas ageranden inte alltid visat sig motsvara de programmatiska linjeringarna (se t.ex. Stokes 1999) – alltså kan sägas vara ”nearest to ideologies”, eftersom – och detta är viktigt att minnas – ”each party presents its ideology to the public in programmes that represent a *compromise between concessions to circumstances and adherence to fundamental principles* [min kursiv.]” (Seliger 1976, 38).

En klassisk, och mycket finkornig, typologisering av partiernas ofta mycket brokiga programmatiska produktion har presenterats av Borg (1964, 17–19), som identifierat

- (a) långsiktiga, och ibland utpräglade teoretiska, princip- eller partiprogram,
- (b) kortsiktiga och tämligen detaljerade verksamhets- eller målsättningsprogram,

- (c) allmänna program samt
- (d) organisatoriska (kvinno- och ungdomspolitiska program), funktionella (exempelvis ekonomisk-politiska och kulturpolitiska program) och situationella (framför allt valprogram) specialprogram.¹⁶

Det material som begagnas i denna studie baseras på innehållsanalyser av partiernas valprogram. Dessa valprogram har i dylika sammanhang ansetts vara lämpliga eftersom de – i motsats till verksamhetsprogrammen eller de organisatoriska och funktionella specialprogrammen – behandlar ett brett spektrum av politiska sakfrågor samt är auktoritativa och representativa för partiet som helhet. Valprogrammen är också betydelsefulla, enär de alltjämt är en central referenspunkt för den politiska debatten och den politiska journalistiken – inte minst inför val – och därmed åtminstone i någon mån kända också av väljarkåren. Tvärt emot de avgiort mer långlivade och stela princip-, parti- och allmänna programmen möjliggör de även detaljerade diakrona studier (jfr t.ex. Budge 1994, 455; Budge *et al.* 2001, 215–216).

I avhandlingens andra del diskuteras förutsättningarna för den beskrivande analysen närmare.

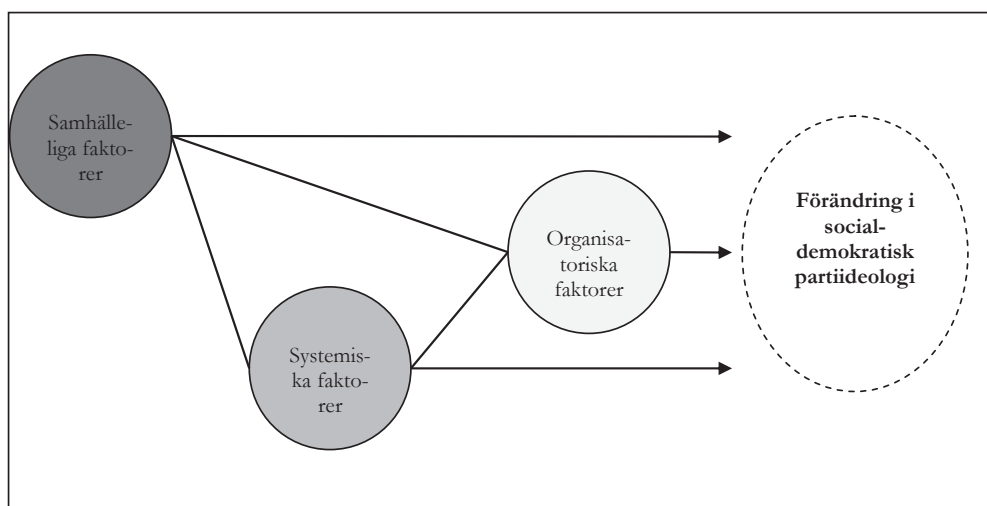
2.3.2. Hur förändras partiideologier?

Medan begreppet utflöde syftar på de komponenter som rör sig från systemet till omgivningen anspelar termen inflöde på transaktioner som rör sig i en motsatt riktning: här handlar det alltså om ett flöde från omgivningen till systemet. Om den eastonska uppfattningen följs så kan två typer av inflödeskomponenter identifieras; krav respektive stöd. Med krav avses, enligt Easton, ”an expression of opinion that an authoritative allocation with regard to a particular subject matter should or should not be made by those responsible for doing so” (Easton 1979, 38). Överförd till Sjöbloms modell handlar det alltså om särskilda önskemål som reses i partiets omgivning och som sedan riktas mot partiet, som på olika sätt trakterar dessa krav i sin produktion av utflöde (Sjöblom 1968, 141–143). Stödkomponenten, å andra sidan, har definierats något mer oprecist. Vad som dock fastslagits är att ”A supports B either when A acts on behalf of B or when he orients himself favorable towards B” (Easton 1979, 159). Här har vi

¹⁶ Utöver denna formmässiga och generella typologisering har partiernas programfabrikation ibland även klassificerats utifrån de olika programskrivningstraditioner som förekommer (se t.ex. Lindkvist 1982, 85–91; Pekonen 1995, 29–34).

således att göra med antingen en overt stödform – \mathcal{A} handlar medvetet till gagn för B – eller en kovert stödform där \mathcal{A} implicit antar en positiv hållning gentemot B och dennes strävanden.

I denna studie uppfattas stödfunktionerna som varande av sekundär betydelse såtillvida att utformningen och omfattningen av det stöd som partierna erhåller i allt väsentligt är beroende av hur partiet tidigare hanterat de krav som man emottagit (Sjöblom 1968, 139). Till följd härav fästs alltså mitt huvudsakliga intresse vid de krav som omgivningen riktar mot partiet och dess partiideologi. Mer precist handlar det, som tidigare nämnts, om de krav på ideologisk förändring som omgivningen riktar mot de till sin natur reformativa socialdemokratiska partiideologierna, som i sin strävan efter maximerat politiskt inflytande uppfattas vara mottaglig för omgivningens krav.

Figur 4. Tentativt ramverk för studium av partiinflöde

Hur har jag då närmare tänkt kring de krav som riktas mot den socialdemokratiska partiideologin? Utan att ännu i detta skede ger mig i kast med någon utvecklad förklaringsmodell – vad som här fastslås skall endast ses som ett propedeutiskt ramverk för det mer precisa teoretiska resonemang som utvecklas i senare kapitel – så kan ändå följande, till sin natur presumtiva, påståenden om partiideologisk förändring framläggas. Som framgår ur figur 4 ovan har man i den tidigare forskningen kring partiförändring identifierat tre huvudsakliga kravformer (för teoretiska bidrag, se fr.a. Budge 1994; Budge, Ezrow och McDonald 2010; Crotty 1970; Harmel och Janda 1994; Panebianco 1988). En första möjlighet är ett externt idéflöde där exempelvis ekonomiska och sociala betingelser samt kulturella värderingar i det omgivande samhället påverkar den socialdemokratiska partiideologins utformning. Dessa faktorer kan betitlas

sambälliga faktorer. En andra form av externt idéflöde stammar från faktorer i partiets omedelbara omgivning – här kan det exempelvis handla om påverkan från andra partier, uppkomsten av helt nya sådana eller det aktuella partiets egna prestationer – är betydelsefulla för en parti-ideologisk förändring. Här väljer jag att tala om *systemiska faktorer*. En tredje och sista möjlighet är ett endogent, och, kan det antas, ofta även indirekt, idéflöde där förändringar inom systemet självt, i detta fall inom partiet, förorsakar en förändring också av partiets ideologi. Vad som här avses är *organisatoriska faktorer*: de aktuella förändringskrav som rests i omgivningen har omfattats av övriga komponenter inom partiet, komponenter som nu riktar liknande förändringskrav mot partiets partiideologi.

I avhandlingens tredje del återkommer jag till närmare teoretiska diskussioner kring avhandlingens förklarande ambitioner.

2.3.3. Komparativ forskning i tid och rum

I ett ofta citerat antologikapitel identifierar Smelser (1973, 45–58) fem vetenskapliga metoder; den experimentella metoden, den statistiska metoden, den komparativa metoden, metoden för heuristiska antaganden (*the method of heuristic assumption*) samt fallstudiemetoden (*case study method*). Gemensamt för dessa metoder är, alltjämt enligt Smelser (*ibid.*, 58), deras strävan efter att organisera variabler samt, vidare, omvandla förklaringsvariablerna till parametrar i syfte att fastställa deras relativa vikt. De nämnda metoderna är dock väsentligen olika i förhållande till (a) hur många och vilken typ av enheter som studeras, (b) hur variablerna kan manipuleras samt (c) vilken typ av teoretisk och empirisk kunskap som kan utvinnas.

Inom politologin är *den komparativa metoden*, för att citera Peters (1998, 1), ”the principal method”. Den är, med andra ord, en metod som – enligt en bred definition – kan sägas bli aktuell såväl när ett enskilt fall studeras över tid som när ett avgjort större antal fall studeras statistiskt och med hjälp av statistiska metoder (för en illustration, se Pennings, Keman och Kleinijenhuis 2006, 21). Gränsdragningen mellan komparativ och statistisk metod å ena sidan samt komparativ metod och fallstudiemetod å den andra är således inte helt glasklar. Denna otydlighet undertrycks ytterligare genom en granskning av det som vi kallar *komparativ politik*;¹⁷

¹⁷ Med denna term avses en systemöverskridande empirisk (beskrivande, förklarande eller förutsäggande) analys av politiska strukturer, aktörer och processer (Caramani 2008, 2). Komparativ politik kan ses som en av tre huvudbranscher inom politologin, där de två övriga är politisk teori och internationella relationer (*ibid.*, 3). Annorlunda, mer finfördelade, indelningar är förvisso också helt möjliga.

inom detta forskningsfält används ingalunda enbart den komparativa metoden, samtidigt som komparativa metodologiska angreppssätt förekommer också inom andra politologiska forskningsområden (Lijphart 1971, 1975).

Komparationer, varken i begreppets metodiska eller i dess mer empiriska bemärkelse, är dock inte problemfria. Med tanke på denna komparativa studie är det skäl att redan i detta skede uppmärksamma tre mer allmänna problem som äger relevans för alla former av kultur- och samhällsoverskridande jämförelser. Ett första sådant problem har att göra med det faktum att komparativa analyser ofta förmår hantera endast ett relativt litet antal fall samtidigt som antalet potentiella förklaringsvariabler plägar vara otaliga. Detta ”many variables, small N”-problem kan om inte avlägsnas så i alla fall minimeras på ett antal olika sätt (se Lijphart 1971, 686–691). En första möjlighet är att öka antalet observationer, antingen genom att inkludera fler fall eller genom att studera fall över tid. Denna strategi innebär dock ett steg bort från en utpräglad komparativ metod i riktning mot en statistisk dito (Lijphart 1975, 162). En andra huvudsaklig möjlighet är att välja jämförbara fall (*comparable-cases strategy*), med andra ord fall som är ”similar in a large number of important characteristics (variables) which one wants to treat as constants, but dissimilar as far as those variables are concerned which one wants to relate to each other” (Lijphart 1971, 687).¹⁸ Det är framför allt denna strategi som, enligt Lijpharts (1975, 163) något senare bedömning, bör åsyftas när man talar om komparativ metod.

De jämförbara fall (Lijphart 1971) som här studeras medelst något som i vissa avseenden kan förliknas vid en ”developmental comparison” (Bartolini 1993) är 19 socialdemokratiska partier i 18 västeuropeiska OECD-länder.¹⁹ Som indikerades i inledningskapitlet anses en dylik inomregional jämförelse vara en rimlig utgångspunkt: de studerade partierna verkar i en social kontext som i många avseenden är snarlik – det handlar här uteslutande om relativt utvecklade industriländer med tämligen likartade sociologiska karaktäristika – samtidigt som de är relativt lika varandra också med tanke på en rad faktorer såsom exempelvis ålder (alla partier, eller åtminstone deras föregångare, är grundade under decennierna omkring sekelskiftet 1900), hi-

¹⁸ Detta förfaringssätt kan i någon mån förliknas med den strategi som Przeworski och Teune (1970, 32–34) introducerade i sitt klassiska arbete kring komparativ forskning och som går under namnet *Most similar systems design* (MSSD). Enligt Anckar (2008, 390) kan det hävdas att de flesta jämförande studier av inomregional karaktär ”implicitly apply a MSSD”, eftersom dessa ”study countries that *appear to be similar* [min kursiv.] in as many background characteristics as possible”, trots att forskaren ”never systematically matches the cases on all the relevant control variables”.

¹⁹ Det är här fråga om de ledande socialdemokratiska partierna i Belgien (Flandern och Vallonien), Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Island, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike (se närmare i kapitel 3). Cypern (*Kinima Sosialdimokratona EDEK*) och Malta (*Partit Laburista*) måste uteslutas på grund av brist på data. Samma gäller även mikrostaterna Andorra (*Partit Socialdemòcrata*), Liechtenstein (saknar egentlig socialdemokrati, även om *Freie Liste* identifierar sig som socialdemokratiskt och ekologiskt) och San Marino (*Partito dei Socialisti e dei Democratici*, tidigare *Partito Socialista Sammarinese*).

storiskt ursprung (arbetarrörelsen och industrialismens genombrott har varit mer eller mindre central för partiernas uppkomst och etablering) samt organisationsstruktur (partierna är traditionellt relativt hierarkiska masspartier).

Ett andra problem som är specifikt för kulturöverskridande komparationer, och som i viss mån berördes redan i inledningskapitlet, kallas för *the travelling problem* (Sartori 1970, 1033–1036). Med detta avses svårigheterna i att konstruera begreppsdefinitioner och operationaliseringar som förmår resa över tid och rum utan att innebörden i någon större utsträckning förändras, med andra ord utan att en otillbörlig begreppstämning åsamkas. Ett sätt att minimera risken för dylika komplikationer är att, som här görs, fokusera på inomregionala jämförelser av en naturlig grupp av fall (jfr Peters 1998, 74–77) där förklarings- och utfallsvariablerna kan (a) definieras utan att man tvingas använda alltför vaga och amorfa karaktäristiska samt (b) operationaliseras utan att allvarligt riskera att den komparativa validiteten går förlorad.

En fokusering på länder inom samma kontext riskerar dock ge upphov till ett tredje och sista bekymmer, nämligen Galtons problem. Detta problem, som år 1889 uppmärksammades inom antropologin av Francis Galton (Naroll 1965, 428–429), innebär att en egenskap y hos fall A inte är en följd av någon tilltänkt förklaringsvariabel (x_1, x_2, \dots, x_n) , utan snarare en konsekvens av en spridning, en diffusion, där något närliggande fall $(B, C, D \dots)$ fungerar som den utlösande faktorn. Diffusionsprocessen innebär sålunda att en innovation – en idé, en praktik eller ett objekt – kommuniceras genom vissa kanaler och under en viss tidsrymd, bland eller mellan medlemmar av ett socialt system (Rogers och Shoemaker 1971, 18–38; för en snarlik definition, se Katz, Levin och Hamilton 1963, 240ff). I den komparativa forskningen kan man, enligt Karvonen (1994, 109; jfr även Denk 2012, 156ff), stöta på tre olika sätt att uppfatta diffusion: det kan ses som ett fundamentalt metodologiskt problem, som en av flera tänkbara förklaringar till något specifikt fenomen eller som ett fenomen som själv är föremål för beskrivning och förklaring.

En granskning av socialdemokratiens historiska utveckling ger en indikation på att diffusionsmönster förekommit även här; den tyska socialdemokratiens tidiga Erfurtprogram mer eller mindre kopierades av socialdemokratiska partier i ett flertal andra länder, på samma sätt som den svenska socialdemokratiens välfärdsmodell något senare fungerade som inspiration för socialdemokratiska välfärdsstrategier också på andra håll. Därmed finns det mycket goda skäl att anta att också socialdemokratiens sentida strategier – inte minst med tanke på den tilltagande europeiska integrationen – mångenstädes formats genom imitationer av socialdemokratiska partier i kulturellt eller geografiskt närliggande länder. Därför, kan det redan nu fastslås, kommer diffusion i denna studie att uppfattas som en potentiellt central förklaringsfaktor – eller,

annorlunda uttryckt, som ett samhälleligt krav – till en partiideologisk förändring inom västeuropeisk socialdemokrati.

KAPITEL 3

Den västeuropeiska socialdemokratien

Trots att man inom den socialistiska traditionen stundom sagt sig bygga vidare på uppfattningar som förkunnats redan av den antika filosofen Platon och renässanshumanisten Thomas More (Heywood 1998, 103) så står det klart att den moderna socialismens grundsatser huvudsakligen stipulerades under 1800-talet, när vrångsidorna hos den frambrytande industrikapitalismen alstrade önskemål om alternativa samhällsformer baserade på mänsklig samverkan och socialt ägande. I detta kapitel, som uteslutande ägnas åt studieobjektet, presenterar jag inledningsvis en kort sammanfattning över de socialistiska idéernas uppkomst och tidiga gestaltning (kapitel 3.1.), varefter den socialdemokratiska rörelsens brokiga utveckling efter år 1945 granskas (kapitel 3.2.). I det sista avsnittet (kapitel 3.3.) anläggs ett mikroperspektiv där de lands- och partispecifika utvecklingstrenderna synas.

3.1. De socialistiska idéernas uppkomst och etablering

Enligt Hobsbawm (1996a, 1–2; jfr även Lichtheim 1969) utmärks tidsepoken mellan franska revolutionen (1789) och det alleuropeiska revolutionsåret 1848 av två separata, men i mycket även sammanhängande, revolutionära processer. Medan den industriella revolutionen i Storbritannien gav upphov till en ny, industrialiserad form av kapitalism så ledde den politiska revolutionen i Frankrike till en triumf för borgerliga och liberala ideal. Konsekvenserna av denna tvåfaldiga omdaningsprocess kan betecknas som relativt mångskiftande. Dels avskaffades aristokratin som samhällsform samtidigt som den moderna rättsstatens och den liberala demokratins mest elementära principer förelades, och dels öppnades möjligheten för såväl stegrad kapitalackumulation som för tillkomsten av ett växande industriproletariat vars ekonomiska och sociala levnadsbetingelser var tämligen miserabla. Den sistnämnda företeelsen, industriproletariatets uppkomst, var en nödvändig förutsättning också för den europeiska arbetarrörelsens och för de socialistiska idéernas spridning (jfr Lipset 1983).

Såväl den organiserade arbetarrörelsens som socialismens upprinnelse kan dateras till 1800-talets inledande årtionden, när den brittiska Chartiströrelsen organiserade industriarbetare i kamp för jämlikt deltagande och när de – som de senare aningen pejorativt kommit att benämnas – utopiska socialisterna med Henri de Saint Simon, Charles Fourier och Robert Owen i spetsen kritiserade kapitalismens moraliska och etiska grundvalar samt efterlyste en ökad Kooperation och kollektivism i samhällslivet.¹ Det var dock genom den ”vetenskapliga socialism” som utvecklades av Marx och, framför allt, Engels som de socialistiska idéerna fick sitt verkliga genombrott. Under 1800-talet sista decennierna bildades, eller ombildades, sålunda en stor mängd partier för att driva den arbetande och förtrampade klassens intressen med en politisk agenda baserad framför allt på de simplifierade marxka normer som Engels och Kautsky framarbetat. Inom denna tradition hävdade man att arbetarnas intressen inte, som de tidigare utopiska socialisterna hävdade – kan bli tillgodosedda blott genom en eliminering av rådande orättfärdigheter. Vad som krävdes var i stället en total samhällsomdaning, en proletär revolution, där den kapitalistiska hushållningen avskaffas och där bourgeoisins herravälde störtas för att ge plats åt socialism och arbetarmakt. Denna revolutionära process ansågs – förutom klassmedvetna arbetare – förutsätta en politiskt organiserad verksamhet.

Det tvivelsutan mest inflytelserika av de tidiga socialistiska partierna var *Sozialdemokratische Partei Deutschlands* (SPD), som grundades 1875 i Gotha efter en fusion av två arbetarpartier.² Detta SPD kom under de följande årtiondena att stå som ideologisk och organisatorisk modell för huvudparten av de socialistiska partier som nu upprättades. Här innehade Erfurtprogrammet (antaget år 1891) en central roll, ty merparten av de riktlinjer som här framlades – minimi-krav såsom avgiftsfri hälsovård och allmän rösträtt (Sassoon 1996, 650) samt nya strategiska linjeringar om en bredare, mindre arbetarklasscentrerad appellering och en fullständig acceptans av parlamentarismen (se närmare i Przeworski 1980, 1985, 2001; Przeworski och Sprague 1986) för att nämna några – accepterades snart av socialistiska partier också annorstädes.

Den tyska socialismen stod i centrum även för revisionismens födelse, som kan dateras till 1800-talets sista decennium. Avgörande här var Bernsteins angrepp mot den marxism som förfäktades av Kautsky och som även kunde utläsas ur Erfurtprogrammet. Enligt Bernsteins tolkning hade kapitalismen nu gått in i ett nytt skede, ett skede som förmodades få två av den ortodoxa marxismens centrala doktriner att framstå som särskilt problematiska; kollapsteorin samt tesen om proletariatets utarmning (Sassoon 1996, 16–17). Bernstein menade nu, stick i

¹ För mer ingående redogörelser av socialismen och arbetarrörelsen under det tidiga 1800-talet hänvisas framför allt till Lichtheim (1969) samt till Eley (2002, kap. 1) och Hobsbawm (1996a, fr.a. kap. 6, 11 och 13).

² Partierna som fusionerades var Ferdinand Lassalles *Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein* (grundat 1863) och den marxistiska *Sozialdemokratische Arbeiterpartei* (grundat 1869). Det nya partiet använde fram till år 1890 namnet *Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands* (SAPD), varefter den nuvarande beteckningen antogs.

stäv med den då gängse socialistiska uppfattningen, att kapitalismen utvecklat mekanismer med vilka den förmår reglera sig själv och på så vis är i stånd att undvika de djupgående kriser som tidigare teoretiker förknippat med systemet (se Bernstein 1907, 103ff). Den parlamentariska demokratins utveckling, å andra sidan, ansågs bidra till förbättrade levnadsförhållanden genom vilka arbetarklassen kan bedriva sin politiska kamp på laglig och jämlik grund, helt inom ramarna för den existerande borgerliga staten (se *ibid.*, 186ff).³

Även om Bernsteins revisionism till en början utdömdes mer eller mindre totalt inom den socialistiska rörelsen så blev dess betydelse desto större på längre sikt. Från att ursprungligen ha uppfattats som en slutgiltig målsättning, ett *Endziel*, kom socialismen snart att, i Bernsteins anda, fastmer uppfattas som en process, genomdriven under ledning av ett ”praktiskt reformparti” (*ibid.*, 256). Tillsammans med Kautskys och Erfurtprogrammets framhävande av de sociala reformernas och parlamentarismens betydelse kom denna bernsteinska omarbetning av Marx’ teori att utgöra grunden för den moderata vänster som efter första världskrigets slut stegvis etablerades och förstärktes.⁴

3.2. Socialdemokratin efter 1945

Den västeuropeiska socialistiska rörelsen genomlevde mellankrigstiden under synnerligen skiftande förhållanden. Medan den syd- och mellaneuropeiska vänstern mångenstädes, antingen helt eller delvis, undertrycktes av de framväxande auktoritära regimerna kom den nordeuropeiska, och framför allt den skandinaviska, socialdemokratin att nå en legitim ställning genom vilken den kunde inleda byggandet av en universell välfärdsstat (Karvonen 1991, 49). När världskriget slutligen bröt ut år 1939 stötte emellertid också de nordeuropeiska socialdemokratiska partierna på svårigheter, och de bedömningar och strategiska vägval som nu gjordes var i flera avseenden väsentligen olika varandra. I det neutrala Sverige uppfattade man det lilla kommunistpartiet som ett större hot än nazismen, varför man inte heller såg någon anledning att se över det etablerade handelssamarbetet med Nazityskland. En liknande undfallenhetspolitik gentemot nazismen bedrevs även av socialdemokraterna i Finland och Belgien samt i de ockuperade länderna Danmark och Frankrike, medan man i en rad andra nord- och västeuro-

³ För mer utförligare redogörelser av revisionismens födelse och den (tyska) socialismens splittring, se till exempel Schorske (1983).

⁴ För en överskådlig schematisk framställning av socialismens idéutveckling, se Pelinka (1980, 34).

peiska länder – här kan Storbritannien, Holland och även Norge nämnas – lyckades bättre med att vidmakthålla en självständig socialistisk identitet (se närmare i Sassoon 1996, 86ff).

Den mest avgörande tilldragelsen i den europeiska socialdemokratiens etableringsprocess var dock krigsslutet år 1945. Även om Europas södra och östra delar alltjämt framstod som problematiska – i syd var Spanien och Portugal ännu inte demokratiserade, i Italien, Frankrike och Grekland var de starka kommunistpartierna den dominerande vänsterkraften och i de realsocialistiska regimerna i Öst- och Centraleuropa anammades politiska system som *de facto* inte tillät någon politisk konkurrens – så öppnades möjligheten för en aktiv socialdemokratisk politik på andra håll. I många västeuropeiska länder intog sålunda den moderata vänstern centrala positioner i den kompromisspolitik som nu etablerades. Med hänvisning till Sassoon (1996, kap. 5–15; 2000; jfr även Moschonas 2002; Padgett och Paterson 1991a) kan den nu följande, ungefär trettioåriga, tidsperioden delas in i tre kortare cykler. För socialdemokratien var den inledande femårsperioden (1945–50) särskilt viktig. Genom sitt omfattande maktinnehav – socialdemokratiska partier utgjorde under denna tid en vital aktör i snart sagt alla västeuropeiska demokratier samtidigt som de mer marknadsekonomiskt inriktade liberala partierna hade ringa inflytande – samt medelst en förhållandevis offensiv strategi förmådde man nu initiera en rad reformer som kom att forma den västeuropeiska kapitalismen i en social riktning. Bland de viktigaste landvinningarna kan etableringen av (mer eller mindre) allomfattande välfärdssystem, nationaliseringar av nyckelindustri samt en introducering av planekonomiska element nämnas.

Socialdemokratiens starka dominans kom dock inte att bli särdeles långvarig, ty redan under det följande decenniet (1950–1960) skedde mångenstädes en betydande stagnation. I fyra ledande europeiska stater, Frankrike, Tyskland, Italien och Storbritannien, stod socialdemokratin nu helt utanför makten, och i många av de mindre länderna fick man finna sig i att samreglera med borgerliga element. Endast i Skandinavien kan man tala om bibehållet socialdemokratiskt herravälde, ty här kunde det aktiva, utpräglat socialdemokratiska, välfärdsbyggandet fortskrida förhållandevis obehindrat (se Cameron 1978; Esping-Andersen 1985; Esping-Andersen och Korpi 1987). Utöver de politiska förändringarna hade den socialdemokratiska nedgången också en ideologisk dimension. I sina försök att omdefiniera socialismen och adapttera de socialdemokratiska partierna till samhällen i kontinuerlig modernisering tog den av Crosland (1956) introducerade ”nya revisionismen” nu avstånd från några av de hitintills ledande socialistiska tankegångarna. Sålunda nedtonades kraven på ett avskaffande av det privata ägandet av produktionsmedlen samtidigt som tilltron till de emancipatoriska möjligheterna hos den teknologiska utvecklingen förstärktes. Också catch-all-strategin anammades stegvis

vilket öppnade möjligheten för en ideologisk och politisk allians med liberala krafter (Sassoon 1996). Revisionismens slutgiltiga genombrott i den socialdemokratiska rörelsen var därmed ett faktum.

Under de följande åren (1960–1973), slutligen, nådde den ekonomiska utvecklingen sin kulmen. Produktiviteten fortsatte att öka, liksom även företagsvinsterna. Också arbetstagarnas situation förbättrades tack vare den alltjämt höga sysselsättningsnivån, de ständigt förbättrade och utökade sociala förmånerna samt de höjda reallönerna. Denna, för efterkrigstiden rätt typiska, riktlinje – social omfördelning möjliggjord medelst den kapitalistiska ekonomins kraftiga tillväxt – omfattades nu till fullo också av den västeuropeiska socialdemokratin. Trots bibehållet understöd, något förstärkta maktpositioner och hoppgivande framtidsutsikter tack vare den pånyttfödda vänsterradikalismen (se närmare i Eley 2002, kap. 21–22; Sassoon 1996, kap. 11–13) var socialdemokratin tillvaro ändå inte helt problemfri. De bryderier som nu sakteligen restes var framför allt av strategisk natur, ty samtidigt som socialdemokratin på många håll lyckades befästa sin position gick allt större delar av den tidigare så viktiga kopplingen till den socialistiska ideologin och till den arbetarklassdominerade medlems- och väljarkåren förlorad. Denna brydsamhet kan relateras till ett av den reforminriktade socialistiska politikens mest klassiska och långvariga dilemman: samtidigt som ett brett deltagande i liberaldemokratiska institutioner anses vara nödvändigt för att kunna genomföra en socialistisk politik så tenderar detta deltagande också att erodera socialdemokraternas intresse för att faktiskt driva en dylik socialistisk politik (se Michels 1983; Przeworski och Sprague 1986).

Socialdemokratin bekymmer tillspetsades än mer när den ekonomiska recessionen tog vid på allvar i och med oljekrisen och börsnedgången år 1973. Det keynesianska paradigm som varit rådande under hela efterkrigstiden ersattes nu på många håll av liberala tankegångar där den fria marknadens roll återigen framhövdes och där en omfattande inkomstdistribution ifrågasattes. Samtidigt som den på många områden framgångsrika symbiosen mellan socialdemokrati och marknadsekonomi nådde sitt slut tillspetsades också andra samhällstrender: det traditionella och mansdominerade industriproletariatets andel fortsatte att minska, servicesektorns betydelse ökade och kvinnornas intåg på arbetsmarknaden fullbordades. Med dessa förändringar följde även en organisatorisk omstrukturering av i synnerhet de socialdemokratiska partierna, ett allt mer högljutt ifrågasättande av klasskonfliktens relevans samt ett allt mer utbrett tvivel gentemot välfärdsstaten, produktivitetskraven och, mer allmänt, mot de socialistiska idéernas fortsatta livsduglighet.⁵ Samtidigt bidrog det ökade intresset för ekologi, feminism

⁵ Tesen om socialismens död lyftes ändå fram redan på 1960-talet, när F. A. Hayek (1960, 254) menade att ”socialism [...] has not merely lost its intellectual appeal; it has also been abandoned by the masses” och att de socialistiska idéerna, ”in the old definite sense”, är döda. För likartade förebud, se Bell (1988) och Touraine (1980).

och individualism, alla teman som kan sägas ligga utanför den socioekonomiska sfären *stricto sensu*, till att radikala krafter inte längre såg vänstern som sin självskrivna politiska hemvist.⁶

Under 1970-talet stod socialdemokratin därmed inför ett avgörande vägval: skall man hålla fast vid de vedertagna, men litet förlegade, grundsatserna eller bör man hellre anamma en ny politikform där de beprövade jämlikhets- och rättvisesträvandena kombineras med en tydligare ekologisk profil och en allt mer utpräglad marknadstillvändhet?⁷

3.3. Ländervisa partibeskrivningar

Vad bör då sägas om den efterkrigstida socialdemokratin i de enskilda länderna? Vilka är de särdrag som, i ljuset av tidigare forskning, karaktäriserar den historisk-ideologiska utvecklingen inom de socialdemokratiska partierna⁸ och vilka är de mest avgörande brytningsskedena i partiernas idémässiga utveckling? I den följande examineringen, samt i tabell 2 (se s. 53 nedan), avser jag blicka tillbaka och kort avhandla de ovanstående frågorna. Likt annanstans i detta kapitel är min intention inte heller här att presentera någon alltigenom uttömmande historisk redogörelse, utan snarare avser jag med denna summariska framställning skaffa en för komparativa och fallorienterade tillvägagångssätt välbehövlig bakgrundskunskap om de 19 aktuella socialdemokratiska partierna. Denna bakgrundskunskap fungerar som grund för det teoretiska och empiriska arbete som tar vid i avhandlingens kommande kapitel.

Det **belgiska** politiska systemet har traditionellt betecknats som ett klassiskt trepartisystem där huvudkomponenterna utgjorts av ett katolskt, ett liberalt samt ett socialistiskt parti (se t.ex. Mabilie och Lorwin 1977, 389). Det socialistiska partiet (*Parti ouvrier belge-Belgische Werkliedenpar-*

⁶ För en granskning av socialdemokratiens förändring efter år 1973, se Moschonas (2002, kap. 6–10). Översiktliga diskussioner kring olika tänkbara förklaringar till den observerade nedgången har presenterats av Merkel (1993, kap. 2) och Thomson (2000, kap. 2).

⁷ Riktlinjerna för en socialistisk politik i en postindustriell och postsovjetsk era har varierat från skribent till skribent. En del argumenterar för marxistiska (Cockshott och Cottrell 1993) eller mer traditionellt socialdemokratiska (Pierson 1995, 2001) projekt, Roemer (1992, 1994), Schweickart (1996, se även 2011) och andra förespråkar olika former av marknadssocialism medan Gray (1996) pläderar för liberal egalitarism. Mest uppmärksammas är dock den tredje vägens socialdemokrati som kommit att förknippas med Tony Blair och Gerhard Schröder och som utstakats av Giddens (1994, 1998, 2000). (För ytterligare klagöranden kring denna tredje väg, se Arestis och Sawyer (2005), Powell (2004), Schmidtke (2002b) samt Studlar (2003).)

⁸ Den västeuropeiska socialdemokratin har typologiserats på ett antal olika sätt i den tidigare litteraturen. Vanligt är dock att särskilja mellan en tyskinspirerad, marxistisk socialdemokrati, en brittisk socialdemokrati samt en svagare, men också något radikalare, sydeuropeisk socialdemokrati (jfr t.ex. Padgett och Paterson 1991a; Paterson och Thomas 1977; Thomson 2000). Den skandinaviska modellen har ibland separerats från den tyskinspirerade socialdemokratin (se t.ex. Thomas 1994, 26–33).

ti)) har sina rötter i det tidigt industrialiserade Vallonien och grundades år 1885 för att sedan, efter den nazistiska ockupationen under andra världskriget, återuppstå år 1945 som *Parti socialiste belge-Belgische Socialistische Partij* (PSB-BSP). PSB-BSP fortsatte längs den väg som dess föregångare framgångsrikt utstakat under tidigare årtionden. I likhet med situationen i många andra västeuropeiska länder var den efterkrigstida belgiska socialdemokratin således en ledande politisk kraft bakom de sociala reformer som genomfördes under 1940-talet senare hälft. Under de följande decennierna ingick PSB-BSP ofta i koalitionsregeringar tillsammans med antingen kristdemokrater (1961–66, 68–72, 77–78), liberaler (1954–58) eller bäggedera (1973–74) (von Beyme 1985, 380).

På senare år har de språkliga och regionala konfliktlinjernas ökade betydelse kommit att fragmentera och rucka om konstellationerna i det belgiska partisystemet. Inledningsvis uppstod ett flertal regionala partier, varefter splittringar blev aktuella även inom de gamla allbelgiska partierna. Socialdemokratin var här inget undantag. Sedan år 1978 kan vi följaktligen notera förekomsten av två separata, relativt jämnstarka, socialdemokratiska partier i Belgien: det, enligt gängse uppfattning (se t.ex. Day 2002, 47; Jacobs 1989, 10–16; Kitschelt 1994, 189–193; Volkens 2004, 33), något radikalare *Parti socialiste* (PS-B) i Vallonien samt det mer tydligt reformistiska *Socialistische Partij* (SP)⁹ i Flandern. Båda partierna inkluderas i denna studie.

Den **danska** socialdemokratins anor går tillbaka till år 1871, när en rad socialister – inspirerade av sina tyska gelikar – grundade en dansk avdelning av Första internationalen. Under de därpå följande årtiondena lades sedan den ideologiska grunden för den danska modellen av socialism, som alltsedan dessa tidiga år kännetecknats av en förhållandevis pragmatisk och ateoretisk hållning. Vad den politiska etableringen anbelangar var lanseringen av parlamentarism och allmän rösträtt vid inledningen av 1900-talet den mest avgörande tilldragelsen. Det verkliga genombrottet ägde rum i och med valsegern år 1913 och mellan åren 1924 och 2001 innehade *Socialdemokratiet* (S)¹⁰ posten som Danmarks tvivelsutan största och, tack vare återkommande regeringsinnehav, kanske också mest inflytelserika parti (se närmare i Bille 1999, 43–44; Thomas 1977a, 234).

I likhet med situationen i de övriga skandinaviska länderna har således den danska efterkrigstida socialdemokratin varit en betydelsefull aktör i välfärdens uppbyggnad, antingen som suverän aktör i socialdemokratiska minoritetsregeringar eller som en central komponent i regeringskonstellationer tillsammans med antingen socialliberala *Radikale Venstre* eller, mindre ofta, liberala *Venstre*. Tillsammans med *Det Konservative Folkeparti* utgjorde de ovan nämnda

⁹ Sedan 2001 används namnet *Socialistische Partij Anders*.

¹⁰ Fram till år 1965 användes beteckningen *Det socialdemokratiske Forbund*.

partierna kärnan i det danska partisystemet ända fram till 1960-talet, när nya aktörer så småningom kom att göra sig gällande.¹¹ Från en socialdemokratisk synvinkel gav speciellt den nya konkurrenten till vänster, *Socialistisk Folkeparti*, orsak till huvudbry; man såg sig nu tvungen att se över sina ideologiska och organisatoriska riktlinjer och introducerade således, år 1969, en plan för en fundamental förändring av partiets profil. Tanken bakom denna förändring var att större fokus skulle läggas på deltagande demokrati och gräsrotsaktivism, aspekter som var starkt framträdande inom den nya vänstern (Esping-Andersen 1985, 94–95; se även Christiansen 1994). Trots detta försök till nydaning har senare forskning givit en antydning om att den danska socialdemokratin under de senaste decennierna alltför utmärks av traditionella, icke-libertära, angreppssätt (Kitschelt 1994, 154–159) samt av en försiktigt positiv hållning gentemot den tredje vägens politik (se t.ex. Bille 1999, 53; Green-Pedersen och van Kersbergen 2002, 519).

I det något eftersatta **Finland** fick industrialiseringen sitt genombrott jämförelsevis sent, varför också den socialistiska rörelsens organisering dröjde. Även om *Finlands Arbetarparti (Suomen Työväenpuolue)* bildats redan år 1899 bör partiets kongress i Forssa fyra år senare (1903) lyftas fram som det år då socialismen fick sitt egentliga genomslag i den finländska arbetarrörelsen. Nu godkändes för första gången ett utpräglat socialistiskt och i mycket även radikalt program, som utförligt beskrev den finländska kapitalismens centrala drag och också framförde anspråk på ett samhällsligt ägande av produktionsmedlen. Partiets namn korrigerades genom antagandet av den ännu idag ikraftvarande beteckningen *Finlands Socialdemokratiska Parti (Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, SDP)*¹² (Helenius 1977, 272ff).

Jämfört med situationen mången annanstans i Nord- och Centraleuropa har emellertid den finländska socialdemokratin varit jämförelsevis svag, något som i huvudsak förklarats med förekomsten av en – speciellt under årtiondena genast efter krigsslutet – synnerligen stark yttervänster.¹³ Denna relativa svaghet har tvingat SDP till koalitionsregeringar, och tillsammans med det agrart präglade mittenpartiet (*Centern i Finland* och dess föregångare) har man under långa perioder varit en ledande kraft i det efterkrigstida Finlands politiska liv. Det främsta undantaget från denna regel utgör tiden kring och efter decennieskiftet 1960, när partiet splittrades och hamnade i en flerårig oppositionsställning. Orsakerna till partisplittringen, som resulterade i uppkomsten av den vänsteroppositionella grupperingen *Arbetarnas och Småbrukarnas*

¹¹ Denna partipolitiska splittring blev speciellt påtaglig efter ”jordskredsvalet” år 1973, när hela fem nya eller nygamla partier lyckades ta plats i parlamentet.

¹² Den inledande ordalydelsen var dock *Sosialidemokraattinen puolue Suomessa*.

¹³ Politologiska analyser av den finländska kommunismens något säregna karaktär har fullföljts av bland andra Allardt (1964), Ersson (1986), Nousiainen (1956) och Zilliacus (1995).

Socialdemokratiska Förbund (Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattinen Liitto), har i tidigare forskning ansetts vara intresserelaterad eller av direkt personlig karaktär snarare än rent ideologiska. Denna konflikt tonades också så småningom ner, och den socialdemokratiska rörelsen kunde återigen enas. Mot 1970-talet genomlevde den finländska socialdemokratin en kortvarig radikaliserings (*ibid.*, 281–283), varefter tecken på en organisatorisk försvagning (se t.ex. Sundberg 1999, 58–60) samt en högerförskjutning (se t.ex. Volkens 2004, 29–33) kunnat skönjas.

Även om den socialistiska traditionen i **Frankrike** är mycket lång och sträcker sig bortom Pariskommunens dagar så brukar den moderna franska vänsterns födelse ofta dateras till år 1905, när en rad mindre grupperingar gick samman och bildade en fransk avdelning av Andra internationalen, *Section française de l'Internationale ouvrière* (SFIO) (Ladrech och Marlière 1999b, 64). Liksom den finländska har även den franska vänstern kommit att kännetecknas av en djupgående tudelning, där huvudpolerna (sedan 1920-talet) utgjorts av en stark, och under långa perioder även dominerande, kommunism samt en reforminriktad men ändå jämförelsevis radikal (*ibid.*, 67–68) – och för västeuropeiska förhållanden tämligen svag – socialistisk rörelse.

Kommunismens styrka till trots lyckades SFIO bevara sin roll som det ledande vänsterpartiet under hela mellankrigstiden. Brytningen inträffade i stället under den fjärde franska republikens (1946–1958) inledande år, när kommunisterna blev det ledande vänsterpartiet samtidigt som gaullismen växte fram som ett reellt hot på högerkanten. Dessa hotbilder till trots lyckades socialisterna, med hjälp av olika mittenpartier, bevara en central roll i den franska politiken: SFIO deltog i hela 21 av de 27 regeringar som formades mellan 1944 och 1958 (Criddle 1977, 25–26). Den femte franska republikens tillkomst år 1958 innebar emellertid ett slut på SFIO:s maktinnehav. Nu vidtog en lång period av gaullistiskt styre samtidigt som SFIO fick ägna sig åt oppositionspolitik och tilltagande interna kontroverser mellan mer utpräglade marxister (från och med år 1971 organiserade inom *Centre d'études, de recherche et d'éducation socialistes*) å ena sidan samt mer moderata reformister å den andra. När så *Parti socialiste* (PS-F) ersatte SFIO år 1969 var tanken att förena den ideologiskt och även organisatoriskt allt mer splittrade franska socialismen för att på allvar kunna ta upp kampen med såväl kommunisterna som med högern (se närmare i Bell och Criddle 1988, 42–60; Criddle 1977, 35–41). Under reformisten François Mitterrands presidentskap på 1980-talet lyckades den franska socialismen mycket riktigt också nå en andra glansperiod präglad av utbrett maktinnehav, reformpolitik men också undfallenhet och ideologisk högerförskjutning (Kitschelt 1994, 184; Ladrech och Marlière 1999b, 73; Sassoon 1996, kap. 19).

I **Grekland** etablerades det första socialistiska partiet så sent som år 1918, när *Sosialistiko Ergatikó Kómma Elládas* bildades. De ryska bolsjevikerna fungerade som ledande förebild redan i inledningsskedet, varför medlemskapet i Komintern och namnbytet till *Kommunistiko Kómma Elládas* (KKE) några år senare skall ses som föga överraskande (Berntzen 1991, 234). Under åren efter andra världskriget, fram till militärjuntans maktövertagande år 1967, utgjorde kommunisterna – tillsammans med det konservativa högerblocket samt ett flertal centerpartier – kärnan i ett grekiskt tripolärt partisystem som alltså kännetecknades av en total frånvaro av reforminriktad socialism (se närmare i Jacobs 1989, 126ff; Moschonas 1999, 110ff).

Grundandet av *Panellinio Sosialistikó Kinima* (PASOK) år 1974 innebar således en avgörande förändring i det grekiska politiska livet, ty nu inträdde för första gången en moderat socialistisk aktör på arenan. Även om PASOK representerade en i Grekland ny politisk och ideologisk tradition kan dess rötter återfinnas i de radikala tendenserna inom grekiska efterkrigstida centerkrafter samt i de motståndsorganisationer som växte fram under militärdiktaturen. Däremot är de historiska beröringspunkterna med den fragmenterade grekiska arbetarrörelsen nästan obefintliga, trots att partiet sin ideologiskt något variabla, eller till och med populistiska, hållning till trots ofta betecknats som både mer radikalt och mer marxistiskt präglad än sina västeuropeiska socialdemokratiska systerpartier (Sassoon 634ff). Under årtiondena efter grundandet förstärkte PASOK, under ledning av den karismatiska Andreas Papandreou, snabbt sina positioner och sedan 1980-talet har partiet varit den dominerande kraften i den grekiska politiken tillsammans med högerpartiet *Néa Dimokratía*.

Det år 1912 grundade **irländska** *Labour Party* (LP-I) har traditionellt tillhört de svagaste socialistiska partierna i Europa med ett understöd på omkring 10 procent i samband med val. Enligt Orridge (1977, 153–159) återfinns förklaringen till denna svaghet i den politiska omgivningen på Irland, som starkt dominerats av nationalism och katolicism samtidigt som den socioekonomiska konfliktdimensionens betydelse varit förhållandevis liten. Dessa omständigheter har även påverkat Labours ideologiska och politiska karaktär. Ideologiskt har partiet under långa perioder kännetecknats av en synnerligen moderat profil med tydliga inslag av (värde)konservatism. En distinkt socialistisk profil antogs inte förrän på 1960-talet, när också partiets understöd temporärt ökade (Holmes 1999, 124ff; Jacobs 1989, 158). Även parlamentariskt har partiets situation ofta varit svår, enär man sin vågmästarroll till trots sällan uppfattats som en gagnelig regeringspartner från något av de två dominerande partiernas (centerkonservativa *Fianna Fáil* och kristdemokratiska *Fine Gael*) sida (Orridge 1977, 161). Efter en stagnation

rande tillvaro på 1970- och 1980-talen nådde Labour återigen ett uppsving i början av 1990-talet, när dess kandidat (Mary Robinson) valdes till Irlands president. Därefter lyckades partiet, igen tillfälligt, stärka sina positioner både bland väljarna och i regeringen.

Den **isländska** socialdemokratiska rörelsen såg sitt dagsljus år 1916, när socialdemokratiska *Alþýðuflokkurinn* (AF) grundades. Efter upplösningen av den dansk-isländska unionen år 1944 förblev AF ett, med europeiska mått mätt, jämförelsevis litet socialdemokratiskt parti (Jacobs 1989, 557). Under de följande trettio åren nådde man sällan ett understöd på över femton procent och utmanövrerades sålunda inte enbart av sina liberala konkurrenter utan även av den mer radikala vänsteralliansen *Alþýðubandalagið*. Denna relativa svaghet till trots ingick AF i ett flertal regeringskoalitioner under denna tidsperiod, av vilka den mest långvariga varade mellan åren 1959 och 1971 (se Day 2004, 242). Trots att partiets understöd förblev på i stort sett samma nivå under de två följande årtiondena så minskade inflytandet på grund av en långvarig oppositionsställning samt ett flertal mer eller mindre kortvariga interna splittringar. Under 1990-talet erhöll partiet ett skiftande men alltför relativt lågt understöd, något som i sig bidrog till uppkomsten av den ideologiskt bredare alliansen *Samfylkingin* (SF). År 2000 omvandlades SF till ett regelrätt parti med en allt mer tydligt uttalad socialdemokratisk profil och identitet (*ibid.*, 241).

Knappast någonstans i Europa är en politiska vänsterns historia så intrikat som i **Italien**, där vi under merparten av 1900-talet kunnat observera en stark, men understundom tydligt reformistisk, kommunism samt en svag, och dessutom organisatoriskt och ideologiskt splittrad, socialdemokrati. Därmed är det, liksom Hine konstaterat (1977, 67–70), inte alldeles självklart att just det fram till 1990-talet ledande socialdemokratiska partiet *Partito Socialista Italiano* (PSI) skall uppfattas som den främsta representanten för italiensk socialdemokrati, ty även det större kommunistpartiet *Partito Comunista Italiano* (PCI) har, speciellt under perioden 1960–1990, anammat en partiideologi som ofta sagts vara reformistiskt socialdemokratisk snarare än utpräglad kommunistisk (se t.ex. Jungar 1991, 243; Simon-Ekovich 1998, 606; jfr dock även Azcárate 1981, 29). Här vidhåller jag dock att PSI snarare än PCI skall betecknas som socialdemokratin italienska representant enär PCI (a) historiskt sett representerat ett tankesystem som samhällsfilosofiskt skiljer sig från det gängse socialdemokratiska samtidigt som man (b) också efter den ideologiska reformationsprocessen behållit en för kommunistiska partier typisk organisationsstruktur och -kultur (Hine 1977, 68; jfr dock Padgett och Paterson 1991a, 48).

PSI, som grundades år 1892 genom en sammanslagning av ett flertal mindre partier, lyckades redan innan den fascistiska eran (1922–45) nå en betydande position i den italienska politiken. Tack vare sin centrala roll i motståndet mot fascismen växte det år 1921 grundade PCI dock snabbt och från och med valet år 1953 fram till slutet av 1980-talet innehade kommunisterna rollen som den tvivelsutan största oppositionskraften samtidigt som det stagnerade PSI ofta satt i regering tillsammans med de dominerande kristdemokraterna (von Beyme 1985, 394–395). Socialdemokratins situation försvårades dock inte enbart av en stark kommunism, utan också av interna splittringar. Redan år 1947 bildades *Partito Socialista Democratico Italiano* (PSDI)¹⁴ av en gruppering som förespråkade en mer moderat politik än den som propagerades av det åtminstone fram till 1970-talet jämförelsevis radikala PSI. Trots att PSDI accepterades som den italienska socialdemokratins representant i socialistinternationalen under flera år efter dess grundande har dess ideologiska profil kännetecknats av konservatism och antikommunism (Hine 1977, 69) eller centerism (Kitschelt 1994, 141; Sassoon 1996, 169) snarare än av socialdemokrati, varför också detta parti lämpligen kan stå utanför den föreliggande studien.

Det italienska partisystemet spjälkades upp än mer under 1990-talet, när såväl PCI som PSI upphörde att existera. Det eurokommunistiska PCI:s arv övertogs år 1991 av det i det närmaste socialdemokratiska vänsterpartiet *Partito Democratico della Sinistra* (PDS) samt det avsevärt mindre och radikalare *Partito della Rifondazione Comunista*, och något år senare kollapsade även det under Bettino Craxi alltmör högerorienterade PSI som en följd av en landsomfattande korruptionsskandal (Morlino 1996, 9–10). I denna avhandling uppfattas PDS och dess efterföljare, det år 1998 grundade *Democratici di Sinistra*¹⁵, som den italienska socialdemokratins representanter från 1991 och framåt: PDS anslöt sig tidigt till Socialistinternationalen och har, liksom efterträdarna, identifierat sig med socialdemokratins såväl ideologiskt som organisatoriskt (se Baccetti 2003, 36–43; Sassoon 1996, 752–753; Simon-Ekovich 1998, 606–607).

I det lilla storhertigdömet **Luxemburg** lyckades den första socialisten bli vald in i parlamentet redan år 1896, sex år innan grundandet av det parti som år 1945 skulle anta det idag ikraftvarande namnet *Lëtzeburger Sozialistesche Arbechterpartei* (LSAP). Under 1900-talets första del var den luxemburgska socialismens inflytande begränsat: inledningsvis samarbetade man med liberala krafter inom ramen för *Bloc de Gauche*, varefter man – efter kommunistsplittringen år 1921 – sökte förstärka banden till fackföreningsrörelsen (Fitzmaurice 1999, 149). Efter andra världskrigets slut har LSAP, trots en mindre partisplittring under 1970-talet, utgjort kärnan i det luxemburgska partisystemet tillsammans med de dominerande kristdemokraterna samt de oftast

¹⁴ Denna beteckning antogs år 1952. Dessförinnan kallade partiet sig för *Partito Socialista dei Lavoratori Italiani*.

¹⁵ Detta parti upplöstes i sin tur i den nybildade centervänsterorganisationen *Partito Democratico* år 2007.

något svagare liberalerna. Regeringar har oftast bildats av socialdemokrater i samarbete med kristdemokrater. Ideologiskt har LSAP, enligt Fitzmaurice (*ibid.*, 153; se även Jacobs 1989, 240–241), ofta representerat en förhållandevis moderat linje samt varit mer enigt än något annat socialdemokratiskt parti i västvärlden (Jahn och Oberst 2012, 240).

I **Nederländerna** såg den organiserade socialismen sitt dagsljus år 1881, när *Sociaal-Democratische Bond* bildades. Denna organisation slog dock snart in på en anarkistisk väg varpå de parlamentariskt inriktade krafterna inom den nederländska vänstern (år 1894) såg bäst i att grunda ett nytt parti, *Sociaal Democratische Arbeiders Partij* (SDAP). SDAP antog från begynnelsen en klart marxistisk profil som emellertid reviderades i takt med att partiets elektorala styrka ökade. De förstärkta positionerna och den mer moderata partiideologin till trots lyckades SDAP inte väcka något större förtroende hos de politiskt härskande kristdemokraterna och förblev således ett oppositionsparti under i princip hela mellankrigstiden (van Kersbergen 1999, 155–156; Wolinetz 1977, 344).

Ett avgörande steg i försöken att legitimera socialdemokratin var grundandet av ett nytt parti, *Partij van de Arbeid* (PvdA), år 1946. Tanken bakom detta nya arbetarparti var att bryta de vedertagna religiösa och politiska åtskillnaderna i det nederländska samhället och i stället driva folkmajoritetens intressen med hjälp av en moderat och pragmatisk socialism, något som SDAP tidigare inte lyckats med. Även om de elektorala framgångarna inte blev så stora som man kanske hade hoppats så innehade PvdA – tillsammans med i huvudsak de tidigare samarbetsvilliga kristdemokraterna – likväl en central roll i den omfattande ekonomiska och sociala restauration som ägde rum under 1940- och 1950-talen. 1960-talet blev dock på många sätt problematiskt. Samtidigt som partiet hamnade i långvarig opposition (1958–1973, med undantag för en kort period åren 1965–66) kom även den nya vänsterns framväxt att förorsaka problem. Det makt sökande PvdA förlorade nu inte enbart politiskt inflytande utan även väljare och partimedlemmar i takt med att nya centervänsterpartier föddes. Det socialdemokratiska svaret på den nya vänsterns utmaningar dröjde dock inte särdeles länge: redan i slutet av 1960-talet påbörjade PvdA arbetet med att utveckla en ny och, som det har sagts, för socialdemokratiska partier ovanligt postmaterialistisk strategi (se t.ex. Kitschelt 1994, 149–154, 273–274; Wolinetz 1993, 97–98) där också en viss högerförskjutning kunnat noteras (se t.ex. Green-Pedersen och van Kersbergen 2002, 519; Volkens 2004, 32–33; Wolinetz 1993, 108–109).

Den **norska** arbetarrörelsens rötter går tillbaka ända till 1840-talet och den säregna *thraniterbevegelsen*¹⁶, som ofta uppfattats vara ett av de första exemplen på att socialistiska rörelser kan nå framgång även i outvecklade och perifera områden. Denna rörelse dog dock snart ut, varför grundandet av *Det norske Arbeiderparti* (DNA)¹⁷ år 1887 skall ses som den tidpunkt när den ditintills utspridda och lokalt anordnade norska arbetarrörelsen organiseras nationellt. Trots en något trög start – självständighetsfrågan var av övergripande betydelse fram till upplösningen av den svensk-norska unionen år 1905 – kom DNA, mycket tack vare den pågående kraftiga industrialiseringsprocessen, snart att förstärka sitt understöd för att sedan, under 1920-talet, tillfälligtvis slå in på en kommunistisk väg, splittras och slutligen återförenas (se Heidar 1977, 292–293; Lorenz 1972–74, vol. 1).

Efter denna kortvariga radikala period återgick partiet så småningom till en mer reforminriktad strategi som ibland karaktäriserats som något radikalare än den variant som blev aktuell i grannländerna (se t.ex. Esping-Andersen 1985, 105). Denna strategi visade sig också vara synnerligen framgångsrik: efter den tyska ockupationen under krigsåren förmådde DNA – medelst en politik inriktad på ekonomisk tillväxt, full sysselsättning och sociala reformer – nu regera ensamt från 1945 ända fram till 1960-talets början. Också under de följande årtiondena innehade partiet ensamt regeringsansvar vid ett flertal tillfällen där det mest noterbara, om än inte mest långvariga, undantaget var året efter den för DNA ideologiskt splittrande omröstningen om EG-medlemskap år 1972 (Jacobs 1989, 595–596). Under 1970- och 1980-talen lyckades DNA, enligt Esping-Andersen (1985, 105; jfr även Heidar 1993, 74–75), upprätthålla en förhållandevis enhetlig partiideologi.

Trots att det första socialistpartiet såg sitt ljus redan på 1870-talet var förhållandena för den **portugisiska** vänstern synnerligen svåra långt in på 1900-talet. Under den första portugisiska republiken (1910–26) var partiet endast en marginell aktör och efter António de Oliveira Salazars maktövertagande år 1932 var vänstern tvungen att operera illegalt ända fram till nejlikerevolutionen år 1974, när den närapå femtio år gamla högerdiktaturen slutligen omkullkastades. Under den omkring två år långa revolutionära perioden direkt efter diktaturens fall anammade *Partido Socialista* (PS-P), grundat i Tyskland år 1973, en samarbetsinriktad strategi där man inledningsvis kollaborerade med kommunister för att sedan föredra mer moderata krafter (Day 2004, 384–385; Magone 1999, 166–167). När situationen efter hand stabiliserades växte PS-P, vars understöd genom åren varierat mellan 20 och 45 procent, snart fram som den ledande

¹⁶ Efter förgrundsgestalten Marcus Møller Thrane.

¹⁷ Sedan år 2011 används även officiellt den länge informella beteckningen *Arbeiderpartiet*.

aktören i portugisisk politik tillsammans med det liberalkonservativa *Partido Social Democrata*. Genom åren har PS-P såväl bildat minoritetsregeringar som, under en kortare period på 1980-talet, ingått i en koalitionsregering tillsammans med det ovannämnda liberalkonservativa partiet – ett samarbete som möjliggjordes inte minst tack vare en stegvis ”socialdemokratisering” av partiets tämligen marxistiska hållning (Berntzen 1991, 229–230; Magone 1999, 168).

Arbetarrörelsen i **Schweiz** har på många sätt formats av det något säregna politiska systemet i landet. Förutom de återkommande folkomröstningarna, som är ett regelmässigt inslag i det nationella beslutsfattandet, har sålunda även de betydande lingvistiska och religiösa konfliktlinjerna samt de konsensusinriktade och fastspikade förbundsrådskonstellationerna format den politik som den schweiziska vänstern bedrivit (Jacobs 1989, 639ff). Dess ledande kraft har genom åren varit det år 1888 grundande *Sozialdemokratische Partei der Schweiz* (SPS), som sedan införandet av proportionell representation år 1919 understötts av omkring 20–30 procent av den schweiziska väljarkåren. Sedan år 1959 har partiet även haft två platser i den sjuhövdade schweiziska regeringen, något som ytterligare anses ha cementerat partiets pragmatiska och reformistiska ideologi. De radikala inslag som stundom varit framträdande, inte minst under 1970-talet, har, enligt Thomas (1977b, 428; se även Day 2004, 451–452), inte i någon större utsträckning förmått påverka partiets agerande i regeringen.

Det **spanska** *Partido Socialista Obrero Español* (PSOE) grundades i maj 1879 av en grupp arbetare i Madrid. PSOE anammade inledningsvis en ortodox marxistisk retorik som dock snart fick ge vika för något mer reformistiska tillvägagångssätt. På 1930-talet innehade partiet en viktig roll i det kortvariga demokratiska experiment som genomfördes inom ramen för den andra spanska republiken (1931–39), men förbjöds och tvingades i långvarig exil efter falangisternas seger i inbördeskriget (se Kennedy 1999, 176–178). När PSOE återigen legaliserades år 1977 såg man sig till en början tvungen att ånyo anta en radikal och utpräglad marxistisk profil för att kunna konkurrera med det starka kommunistpartiet. Efter att partiet redan i valet år 1977 lyckats utmanövrera kommunisterna och inta positionen som det klart ledande partiet till vänster var det endast en tidsfråga innan krav på ideologisk reformation återigen skulle aktualiseras. Kännetecknande för partiets glansperiod på 1980- och 1990-talen blev mycket riktigt också en nedtoning av den marxistiska ideologin och de socialistiska kraven samt ett accepterande av marknadsekonomiska lösningar och Nato-medlemskap (se t.ex. Gillespie 1993, 82ff; Kitschelt 1994, 161–164; Share 1988, 416ff).

Den tidiga industrialiseringen och den stadigt växande fackföreningsrörelsen till trots var de socialistiska tänkesätten länge synnerligen impopulära i **Storbritannien**. Även om den första socialistiska partiliknande organisationen grundades redan år 1884 (*Social Democratic Federation*) skulle det dröja till långt in på 1900-talet innan socialismen fullt ut accepterades som arbetarrörelsens åskådning (se närmare i Foote 1985, kap. 3). Denna avoghet gentemot de socialistiska värderingarna är skönjbar även när *Labour Partys* (LP-B) – vars föregångare *Labour Representation Committee* föddes ur den brittiska fackföreningsrörelsen år 1900 – ideologiska profil under 1900-talets inledande år granskas. Här framträder en bild av ett parti som i ideologisk såväl som i organisatorisk bemärkelse saknar en pregnant socialistisk profil och som i stället bygger sin identitet på en varierande samling traditioner och influenser. Av vital betydelse för den framtida utvecklingen blev således beslutet att omorganisera partiet till ett uttalat socialistiskt parti år 1918. Samtidigt möjliggjordes även individuellt medlemskap, vilket gjorde det möjligt att presentera partiet som inte enbart radikalt utan även öppet och demokratiskt. I slutet av år 1922 framstod Labour som den främsta utmanaren till de konservativa, även om liberalerna förblev en signifikant politisk kraft under hela mellankrigstiden (Webb 1999, 95–96).

Genast efter andra världskrigets slut intog Labour positionen som det största partiet i Storbritannien. För första gången lyckades man nu regera utan understöd från liberalerna och med en politik där blandekonomi, en utvidgad social välfärd och full sysselsättning var de främsta ledstjärnorna (se Sassoon 1996, 121–125). Efter valförlusten år 1951 aktualiserades emellertid diverse krav på en ideologisk reformation av partiet, vilket också bidrog till att man, speciellt under regeringsåren på senare halvan av 1960-talet, förflyttade positionerna högerut. Den tillfälliga, och på många sätt misslyckade, radikaliseringen under 1970- och början av 1980-talet till trots (se närmare i *ibid.*, 692ff) är det den starkt reviderade formen av socialism som kommit att bli kännetecknande för Labour under senare decennier. Särskilt efter katastrofvalet år 1983 – som innebar en fortsättning på den oppositionsställning man hamnat i redan år 1979 – har man strävat efter att systematiskt introducera en förnyad form av (marknads)socialism, något som fullbordades i och med Tony Blairs och det nya Labours¹⁸ jordskredsseger i valet år 1997 (se Kitschelt 1994, 180–181; Shaw 1993, 115–125; Webb 1999, 100–101).

Den **svenska** socialdemokratin har inte enbart varit en av Europas, och världens, absolut starkaste och mest resultatrika demokratiska vänsterrörelser utan också – i likhet med den brittiska och tyska socialdemokratin – ett synnerligen populärt idéhistoriskt och politologiskt studieobjekt (se t.ex. Milner 1989; Pontusson 1992; Rothstein 1996; Tilton 1990; Tsarouhas 2008).

¹⁸ Forskningen kring det nya Labour, liksom kring den brittiska socialdemokratin som helhet, är riklig. En överskådlig resumé över Labours centrala ideologiska riktlinjer under 1990-talet har presenterats av Freedon (1999).

Dess anor går tillbaka till 1880-talet, när socialdemokratiska tidningar och fackföreningar samt till sist (1889) även ett nationellt socialdemokratiskt parti, *Sveriges socialdemokratiska arbetareparti* (SAP), grundades. Mycket tack vare de starka banden till fackföreningsrörelsen lyckades SAP förhållandevis snabbt inta en framstående plats på den politiska scenen: år 1917 tog partiet för första gången plats i regeringen (i koalition med liberalerna) och tre år senare tillkom den första socialdemokratiska minoritetsregeringen (se Scase 1977, 323–324).

Ideologiskt har SAP ofta beskrivits som utpräglat reformistiskt. Enligt Aylott (1999, 191–192) består denna reformism av två centrala komponenter: dels har man redan i ett tidigt skede anammat en relativt marknadsvänlig attityd och dels har man tagit avstånd från en tydlig klasskamp retorik och i stället betonat nationalstatens roll; Sverige bör utvecklas till ett folkhem, där hela befolkningens levnadsvillkor är tillgodosedda. I linje med denna ”svenska modell” har SAP:s politik ofta baserats på en långtgående kompromiss mellan arbete och kapital, kraftig ekonomisk tillväxt, ett utvecklat och universellt välfärdsystem samt full sysselsättning. Grunderna för denna politik lades redan på 1930-talet och utformades vidare i Rehn-Meidnermodellen, som beskrivits som en anpassning av den neoklassiska nationalekonomin efter arbetarrörelsens behov (Esping-Andersen 1985, 229).

SAP lyckades behålla regeringsmakten i hela fyrtio år innan valförlusten år 1976 genererade den första efterkrigstida borgerliga regeringen. Under 1980- och 1990-talen framkallade även den ökade konkurrensen från *Miljöpartiet de gröna* och *Vänsterpartiet* ett större intresse för miljö- och demokratirelaterade frågor också inom SAP, som nu även såg sig tvunget att överväga en revidering av den svenska modellens ekonomiska och politiska grundstenar (Kitschelt 1994, 170–173; Sainsbury 1991, 34ff; 1993, 48ff).

Den **tyska** socialdemokratins moderna historia anses ha sin upprinnelse i den partifusion som år 1875 ledde till grundandet av SAPD, ett parti som inför Erfurtkongressen omkring femton år senare (1891) ändrade sitt namn och antog den ännu idag ikraftvarande beteckningen SPD. Som konstaterades i kapitel 3.1. ovan har detta parti, och i synnerhet dess ofta återopade Erfurtprogram, ofta fått stå som modell när likasinnade partier inrättats i övriga västeuropeiska länder. Trots att den redan på 1800-talet erkända interna konflikten mellan revisionister och ortodoxa fortgick under hela 1900-talets början (se närmare i Miller och Potthoff 1983, 60–72; Schorske 1983), med ett flertal djuplodande partisplittringar som följd, lyckades SPD nå en aktvärd position såväl under det korta revolutionära mellanspelet åren 1918–19 som under Weimarrepubliken (1919–1933).

Efter att under nazisternas styre ha verkat i exil flerstädes runtom i Europa, måhända mest bemärkt i Paris och London, återvände SPD till den tyska politiska arenan år 1945. En central utgångspunkt för de ideologiska och strategiska vägval som partiet nu gjorde var det år 1925 antagna Heidelbergprogrammet, som sin ortodoxt marxistiska retorik till trots tillät utpräglade reformistiska tillämpningar i praktisk maktutövning. Det definitiva steget mot en utpräglad revisionistisk politik togs emellertid i samband med den ofta omtalade kongressen i Bad Godesberg år 1959. Nu fastslogs att den demokratiska socialismen, såsom den gestaltas i Västeuropa, har sina rötter i kristen etik, humanism och klassisk filosofi snarare än i den marxistiska teorin. Riktlinjer som tidigare uppfattats som oförenliga med partiets ideologi, såsom Nato-medlemskap, accepterades även de fullt ut samtidigt som den arbetarklasscentrerade appelleringen sakteliga fick ge vika för en mer allmänlig och folklig profil (se närmare i De Deken 1999, 81–82; Sassoon 1996, 242ff).

En av de övergripande målsättningarna med Bad Godesberg-programmet – att återfå regeringsansvar – ernåddes 1966, när SPD återinträdde i regeringen efter hela 36 års frånvaro. Under de därpå följande decennierna ingick partiet inledningsvis i en bred koalition (1966–69) varefter man regerade tillsammans med liberalerna (1969–74, 1974–82). I och med den gröna rörelsens etablering på 1980-talet och de östtyska postkommunisternas entré på 1990-talet blev SPD tvunget att försöka upprätthålla och i någon mån bredda sin vänsterprofil samtidigt som man även nödsakades lyfta fram den så kallade nya politiken (se närmare i Kitschelt 1994, 166–167; Padgett 1993, 32ff; Padgett och Paterson 1991b, 63ff; Sassoon 1996, 713ff).

Den **österrikiska** vänsterns historia, slutligen, går tillbaka till år 1888, när *Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs* (SDAPÖ) grundades i Hainfeld. Från 1900-talets inledning fram till den första österrikiska republikens fall år 1934 var SDAPÖ länge synonymt med den austromarxistiska inriktning som, under ledning av Otto Bauer, Max Adler och Karl Renner, sökte utveckla en tredje väg mellan socialistisk revolution och reform (se närmare i Sassoon 1996, 70–73). Den anammade strategin var lyckad såtillvida att SDAPÖ redan under mellankrigstiden växte till att bli ett av de största socialistiska partierna i Västeuropa med en välutbyggd partiorganisation samt med ett understöd på, som minst, omkring 40 procent (Luther 1999, 23–25).

När vänstern åter legaliserades efter andra världskriget återtog socialisterna, nu under beteckningen *Sozialistische Partei Österreichs* (SPÖ)¹⁹, positionen som det ledande partiet vid sidan om de konservativa. Med stöd av omkring 90 procent av väljarna kom dessa två partier att samregera fram till 1966, när en valförlust förpassade SPÖ i opposition. Även om redan det

¹⁹ År 1991 ändrades denna beteckning till *Sozialdemokratische Partei Österreichs*.

långvariga regeringssamarbetet hade format SPÖ:s ideologi i en reformistisk och även ateoretisk riktning (se Sully 1977, 215) skulle tiden i opposition komma att bidra till en ytterligare modernisering och omstrukturering av partiets ideologi. Under de följande decennierna reagerade således SPÖ, inledningsvis ensamt (1970–83) och sedan i koalition (1983–2000), med hjälp av en marknadsinriktad catch-all-politik där utrymme gavs även för en reformation av det traditionellt värdekonserverativa österrikiska samhället (se t.ex. Luther 1999, 26–27).

I tabell 2 nedan sammanfattas några av de viktigaste aspekterna av det som ovan sagts om de 19 socialdemokratiska partier som ingår i den föreliggande studien.

Tabell 2. Den västeuropeiska socialdemokratin: en kort historisk översikt

Hemland (Parti)	Grundat	Understöd ^a	Inflytande ^b
Belgien (PS-B)	1978 (1885)	Starkt	Stort
Belgien (SP)	1978 (1885)	Starkt	Stort
Danmark (S)	1871	Starkt	Stort
Finland (SDP)	1899	Medelstarkt	Stort
Frankrike (PS-F)	1969 (1905)	Medelstarkt	Medelstort
Grekland (PASOK)	1974	Starkt	Stort
Irland (LP-I)	1912	Medelstarkt	Medelstort
Island (AF, SF)	1916, 2000	Medelstarkt	Medelstort
Italien (PSI, PDS)	1892, 1991	Medelstarkt	Medelstort
Luxemburg (LSAP)	1902	Starkt	Stort
Nederländerna (PvdA)	1946 (1894)	Starkt	Stort
Norge (DNA)	1887	Starkt	Stort
Portugal (PS-P)	1973	Starkt	Medelstort
Schweiz (SPS)	1888	Medelstarkt	(Stort)
Spanien (PSOE)	1977 (1879)	Starkt	Stort
Storbritannien (LP-B)	1900	Starkt	Stort
Sverige (SAP)	1889	Starkt	Stort
(Väst)Tyskland (SPD)	1875	Starkt	Medelstort
Österrike (SPÖ)	1888	Starkt	Stort

^a Ett medelstarkt understöd innebär en röstandel på i medeltal 10.0–24.9 procent i demokratiska val under efterkrigstiden (1945–1999), medan ett starkt understöd innebär att medelvärdet överskrider 25.0 procent.

^b Ett medelstort inflytande innebär ett maktinnehav under 25.0–49.9 procent av den sammanlagda tiden med demokratiskt valda regeringar under efterkrigstiden (1945–1999), medan ett stort inflytande innebär ett maktinnehav som varar mer än 50.0 procent av nämnda tidsperiod.

DEL II
HUR UTTRYCKTES
SOCIALDEMOKRATIN?

KAPITEL 4

Samhälleliga värderingsförskjutningar: en teoretisk skildring

Den socioekonomiska konfliktlinjen, eller konflikten mellan vänster och höger, har ofta lyfts fram som den dominerande politisk-ideologiska skiljelinjen (jfr t.ex. Budge *et al.* 2001, kap. 1). Detta skall dock inte tolkas som att inga andra skiljelinjer skulle existera. I en klassisk framställning noterade Lipset och Rokkan (1967, 14) förekomsten av ytterligare tre politiska konfliktlinjer: en mellan center och periferi, en mellan kyrka och stat samt en mellan stad och landsbygd. Detta batteri utökades ett tjugotal år senare, när Lijphart (1984, 128) tillfogade konfliktdimensioner rörande regimstöd (*the dimension of regime support*), utrikespolitik (*foreign policy dimension*) och postmaterialism (*the materialist vs. postmaterialist dimension*). Enligt Lijphart (*ibid.*, 127–130) har de västerländska demokratiska regimerna under 1900-talets senare del dominerats av två övergripande politiska konflikter. Utöver den socioekonomiska konfliktdimensionen, som varit starkt persistent i snart sagt alla länder, har även en religiös konfliktdimension mångenstädes varit tämligen frekvent närvarande. De senaste decenniernas utveckling har dock i någon mån förändrat denna bild. Medan den socioekonomiska konfliktlinjens relevans – vissa tvivelsmål till trots – lyckats kvarstå som den mest betydande politiska och samhälleliga skiljelinjen har de tidigare ställvis mycket betydande spänningarna mellan katoliker och protestanter, liksom också Lijphart (*ibid.*, 133) noterade, nedtonats. Samtidigt har det ökade intresset för postmaterialistiska och libertära värderingar och tänkesätt bidragit till att den ännu relativt nya konfliktlinjen mellan en materialistisk och auktoritär åskådning å ena sidan samt en postmaterialistisk och libertär föreställning å den andra intagit en avgjort mer framträdande roll än vad som tidigare varit fallet (*ibid.*, 139–141).

I denna studie utgår jag från ett *a priori*, på mycken tidigare forskning grundat, antagande om att de samtida västerländska samhällena inbegriper en central, allestädes närvarande och etablerad socioekonomisk konfliktlinje samt ett flertal sekundära konfliktlinjer av vilka den mellan materialistiska och postmaterialistiska åskådningar kommit att bli en av de allra mest framstående. I de kommande två avsnitten företas en definierande och teoretisk diskussion kring dessa två konfliktlinjer. Här fokuseras inledningsvis (kapitel 4.1.) på den socioekonomiska konfliktlinjen. Huvuduppgiften här är att presentera en definition av det nyliberala synsätt som på många sätt är karaktäristiskt för en socioekonomisk högerposition. (Den socioekono-

miska vänsterns karaktäristika definieras endast kort, eftersom dess centrala drag framkommit i kapitlet ovan och eftersom avhandlingens fokus uttryckligen ligger på socialdemokratins förskjutning mot en socioekonomisk högerposition.) Avsnittet innehåller även en diskussion kring hur denna nyliberalism förmodas påverka socialdemokratiska partier, en diskussion som utmynnar i ett sammanställt teoretiskt antagande (A1). I kapitel 4.2. förflyttas intresset till de sekundära konfliktlinjerna. Här presenteras till en början en bred och allmängiltig definition av den förhållandevis nya konfliktlinjen mellan ett materialistiskt och ett postmaterialistiskt synsätt. Härafter förflyttas fokus till en av de mest tydliga och, som det visat sig, empiriskt mest gripbara aspekterna av denna postmaterialism, nämligen framväxten av en grön politik. Avsnittet avslutas med en teoretisk diskussion om hur denna gröna ideologi förmodas påverka de socialdemokratiska partierna (A2).

4.1. Den socioekonomiska konfliktlinjen

Som konstaterats har den socioekonomiska konfliktlinjen ofta tillskrivits en övergripande betydelse. I ett omfattande partiforskningsprojekt har Budge *et al.* (2001, 62) menat att ett endimensionellt och i huvudsak socioekonomiskt ”Left-Right continuum should be accepted until [it] can be conclusively shown to be untenable” och, vidare, att denna endimensionella skala alltfört är den mest rimliga referenspunkten åtminstone för ”studies of party competition and government formation” (*ibid.*; jfr även McDonald och Budge 2005, 47–48). Även i studier med ett mer öppet förhållningssätt gentemot andra konfliktlinjer har den socioekonomiska dimensionens centrala roll kunnat påvisas (se t.ex. Benoit och Laver 2006, 134; Laver och Hunt 1992, 49–53): även om den kanske inte är allestädes dominerande så är den nog starkt närvarande i snart sagt alla länder i västvärlden.

De två polerna längs denna socioekonomiska konfliktlinje likställs ofta med vad som vardagligt betecknas som en vänster- respektive en högerposition. Här antas den med arbetarrörelsen idag intimt förknippade socioekonomiska *vänstern* förespråka ett gemensamt ägande av produktionsmedlen, en offentlig kontroll av ekonomin samt en universell välfärdsstat. En moderat form av socioekonomisk vänsterpolitik är den klassiska demokratiska socialism som, i motsats till mer radikala (t.ex. marxistiska) synsätt, nått ett brett erkännande i västvärlden. Denna keynesianska och socialistiska symbios var – som skildrats i ovanstående kapitel – dominerande under decennierna efter andra världskriget, när den omhuldades synnerligen starkt

också av socialdemokratin. Grunddragen i denna efterkrigstida välfärdssocialism kan beskrivas som ett förfäktande av (klass)kompromisser och omfördelningspolitik, ett blandeekonomiskt system och en finans- och socialpolitiskt aktiv stat samt en avvisande hållning gentemot fri, oreglerad marknadsekonomi (för mer precisa definitioner av den socialdemokratisk-keynesianska symbiosen, se Moschonas 2002, kap. 5; Pierson 1995, kap. 2; Scharpf 1987, kap. 2). Den socioekonomiska *högern*, å andra sidan, försvarar den privata äganderätten samt förespråkar ekonomisk liberalism samt en starkt begränsad statsmakt. Dylika synsätt antas allmänt ha förstärkt sina positioner stegvis sedan 1970-talet och sålunda kommit att utgöra en allvarlig utmaning för det av socialdemokraterna omhuldade betraktelsesättet.¹

I nedanstående underavsnitt presenteras denna förskjutning närmare. Avsikten här är att företa något som kan karaktäriseras som en idealtypssökande redogörelse snarare än som en genomgripande idéanalytisk explikation: syftet är att kort skildra liberalismens utveckling, presentera de mest allmängiltiga attributen bakom det under det sena 1900-talet framvuxna nyliberala synsättet samt ordra något om dess förmodade relation till traditionellt socialdemokratiskt tänkande.

4.1.1. Mot en nyliberal politik

Under de två senaste decennierna har begreppet nyliberalism kommit att användas som en (pejorativt laddad) beteckning på den samling idéer som framhäver betydelsen av vars och ens rätt till privat egendom, understryker vikten av fria marknader och fri handel, förespråkar en nedbantning av det offentliga ansvaret inom planering och service samt förhåller sig kritiskt gentemot progressiva skattesatser och arbetstagarorganisationernas inflytande.² Enligt en av de nutildags ännu relativt få distinkta definitionerna handlar det sålunda om

a theory of political economic practices that proposes that human well-being can best be advanced by liberating individual entrepreneurial freedoms and skills within an institu-

¹ Utöver dessa socioekonomiska frågor inbegriper en traditionell vänster–högerdimension även ställningstaganden i andra frågor, rörande exempelvis etik och moral. Här har vänstern ansetts förespråka humanism och internationell solidaritet medan högern ofta uppfattats betona nationella och konservativa värden. I dessa frågor förekommer dock – i motsats till fallet med de rent socioekonomiska aspekterna, vars laddningar kan förmodas vara relativt likartad i de flesta västländerna, – betydande variationer mellan partier i olika länder.

² En betydande del av den litteratur som begagnar sig av begreppet nyliberalism riktar samtidigt, med utgångspunkt i exempelvis marxistiska eller keynesianska resonemang, en mer eller mindre tydlig kritik mot denna agenda. För dylik litteratur, se till exempel Butterwegge, Lösch och Ptak (2007), Candeias (2009), Duménil och Lévy (2004), Harvey (2005), Plehwe, Walpen och Neunhöffer (2006), Saad-Filho och Johnston (2005), Touraine (2001) samt, åtminstone styckvis, Campbell och Pedersen (2001).

tional framework characterized by strong private property rights, free markets, and free trade. The role of the state is to create and preserve an institutional framework appropriate to such practices. [...] [B]eyond these tasks the state should not venture. (Harvey 2005, 2)

Innan jag presenterar en närmare definition av de teoretiska fundamenten bakom detta fenomen samt kort redogör för dess roll i den samtida ekonomiska och politiska diskursen är det dock skäl att ta några steg tillbaka, enär många av de visioner, idéer och reformförslag som idag kategoriseras som nyliberala *de facto* är rätt gamla och sålunda – och detta hoppas jag snart kunna påvisa – närvarande även i liberal politisk filosofi av betydligt äldre datum. Härnäst framläggs därför en kort idéhistorisk exposé över de liberala tankegångarnas upprinnelse, utveckling och etablering.

Liksom det från forskarhåll ofta påpekats (se t.ex. Arblaster 1984, 11; Gray 1986, ix; Ryan 1993, 291) så har det liberala synsättet, under sin omkring 400 år långa historia, undergått så många omfattande metamorfoser att någon fullständigt enhetlig och allomfattande bild av konceptets innebörd inte kan tecknas. Några element som dock ofta framhålls som relativt allmängiltiga hörnstenar i ett liberalt synsätt är förfäktandet av individuell frihet, antagandet om alla människors lika moraliska värde samt en förlitan på ett demokratiskt styrelsesätt och på mänskligt förnuft och rationalitet (jfr Gray 1986, x; Heywood 1998, 27ff; Ryan 1993, 303–308).

Även om dessa element delvis kan påträffas redan hos tidiga 1600-talstänkare såsom Francis Bacon, René Descartes och Thomas Hobbes (se närmare i Arblaster 1984, 126–137) så kan någon koherent liberal tradition, enligt Gray (1986, 11), inte utkristalliseras förrän efter publiceringen av John Lockes *Two treatises of government* år 1689. Här utstakas nu en vision om ett fridsamt civilsamhälle bestående av individer som förfogar över samma rätt till liv och frihet, begränsad enbart av en gemensamt accepterad naturlag:

[F]reedom [...] is to have a standing rule to live by, common to every one of that society, and made by the legislative power erected in it. A liberty to follow my own will in all things where that rule prescribes not, not to be subject to the inconstant, uncertain, unknown, arbitrary will of another man, as freedom of nature is to be under no other restraint but the law of Nature. (Locke 1924, 127)

Utmärkande för Lockes tänkande är att detta frihetsideal förenas med ett omfattande försvar av rätten till privat egendom, såväl i form av den egna kroppen och den egna arbetskraften som uttryckt genom materiella tillhörigheter. Dessa värden kan, enligt Locke, inte skyddas på annat sätt än genom en statmakt. Denna stat bör emellertid vara minimal: den får inte själv

ägna sig åt repressiva handlingar utan bör uttryckligen ägna sig enbart åt sitt ”great and chief end” (*ibid.*, 180), nämligen att försvara individen och dennes egendom från angripare.

Trots Lockes något oklara definition av egendomsbegreppet kom dennes frihetsuppfattning att utgöra ett centralt fundament för den klassiska liberalism som under de följande århundradena kom att bli en allt mer tongivande idéströmning i stora delar av västvärlden. Bland de tänkare som under 1700- och 1800-talen vidareförde och vidareutvecklade det liberala arvet återfinns såväl framstående franska och skotska upplysningsfilosofer som ledande engelska utilitarister. I detta sammanhang är det dock skäl att särskilt lyfta fram den skotske moralfilosofen och nationalekonomen Adam Smith³, vars *magnum opus* – det år 1776 publicerade *The wealth of nations* – förädlade det liberala arvet från Locke samtidigt som det lade grunden för den klassiska politiska ekonomins framväxt. Här riktade Smith en distinkt kritik mot merkantilismens ifrågasättande av handelns ömsesidigt gynnsamma effekter samt mot dess benägenhet att uppmuntra till myndighetsinterventioner i ekonomin (se närmare i Smith 1976, 2:642–662). I motsats till merkantilisterna förespråkade Smith en från statliga ingripanden fri marknad som tillskriver individen rätten att fritt agera i enlighet med sina subjektiva preferenser, eftersom – och detta är något av kärnan i Smiths resonemang – ett dylikt agerande även gagnar kollektivets intressen. För att möjliggöra ett system där enskilda personers egenintresse skapar ett utbrett välstånd förordar Smith en långtgående liberalisering: de förefintliga hindren för fria ekonomiska val bör avskaffas samtidigt som statens inflytande över ekonomin kraftigt begränsas. En oberoende individ i ett ”system of natural liberty” bör, enligt Smith (*ibid.*, 2:687–688), ha blott tre skyldigheter gentemot statsmakten; hon bör skydda samhället mot våld och invasion från andra oberoende samhällen, hon bör skydda varje samhällsmedborgare från orättvisor och förtryck från andra samhällsmedborgare och hon bör, till sist, även uppföra och upprätthålla vissa offentliga inrättningar och institutioner som gynnar samhället som helhet.

Gemensamt för de tidiga liberalerna Locke och Smith är sålunda tron på den negativa frihetsuppfattning som urgerar att individens frihet innebär att hon inte utsätts för vare sig inblandning eller direkt tvång från andra aktörer. I linje med detta betonar såväl Locke som Smith betydelsen av en begränsad statsmakt vars enda, eller åtminstone huvudsakliga, uppgift är att medelst lagar och förordningar försvara medborgarnas frihet. I ekonomiska och sociala frågor bör statens makt dock vara kraftigt begränsad. Denna klassiska form av liberalism nådde sina största landvinningar i den anglosaxiska världen under 1800-talets inledande decennier, varefter dess inflytande gradvis minskade. Vad som nu i stället aktualiserades var dels en marxistisk idétradition som, tvärt emot liberalismen, kritiserade och fördömde det privata ägandet

³ Övriga bemärkta socialliberala tänkare är Charles de Montesquieu, François Voltaire och Alexis de Tocqueville i Frankrike, skottarna David Hume och James Mill, engelske Jeremy Bentham samt amerikanen Thomas Jefferson.

av produktionsmedlen och i stället förordade kollektiva lösningar, dels en kraftigt reviderad liberalism, uttryckt genom John Stuart Mill och dennes sammanförande av liberala, socialistiska och även nationalistiska idéer⁴ samt dels – under 1900-talet – ett ökat intresse för totalitära och auktoritära tendenser (se närmare i Arblaster 1984, kap. 16–18; Gray 1986, 29–36; Heywood 1998, 55–62). Även om vederhäftiga insatser till försvar av den klassiska liberalismen nog alltjämt förekom – här kan Ludwig von Mises' (1927, 1932) mellankrigstida socialismkritik, F. A. Hayeks (1986) något senare ansträngning i samma anda samt grundandet av *Mont Pèlerin Society* år 1947 (se närmare i Plehwe och Walpen 2006, 33–40) lyftas fram som de mest lyskraftiga exemplen – dröjde det ända till 1970-talet och den nyliberala praktikens slutliga genomslag⁵ innan grunddragen i det koncept som de klassiska liberalerna, med Locke och Smith i spetsen, utvecklat århundraden tidigare återigen vann bredare uppskattning.

Orsakerna till den klassiska liberalismens renässans står enligt Palley (2005, 21–23) att finna i den under efterkrigstiden förhärskande keynesianska modellens intellektuella antinomier och tillkortakommanden. Särskilt förödande kom de interna oenigheterna gällande inkomstfördelningens utformning och arbetslöshetens rötter att bli. Den djupgående konflikten kring dessa frågor öppnade – väl understödd av Bretton Woodssystemets upplösning år 1971, oljekrisen två år senare samt de allt mer dystra ekonomiska utsikterna – möjligheten för en nyliberal offensiv där en innovativ arbetsmarknadspolitik uppfattades förvränga snarare än stabilisera marknaden och där den expansiva penning- och finanspolitiken attackerades. Utöver denna ekonomiska förklaringsmodell är det vanligt att även framhäva betydelsen av socioekonomiska, kulturella samt politiska faktorer. Här antas det ökade välståndet samt den individcentrerade livsstilens spridning ha bidragit till att allmänhetens behov av och förtroende för de centrala keynesianska institutionerna minskade. Också den ekonomiska och politiska stagnationen i Sovjetunionen samt vänsterns politiska och ideologiska tillbakagång i väst anses ofta ha gynnat den nyliberala agendans snabba etablering.

⁴ Bland de som senare vidareförde det socialliberala arvet från Mill kan filosoferna Thomas Hill Green och John Rawls, sociologen Leonard Trelawny Hobhouse samt ekonomerna William Beveridge och John Maynard Keynes nämnas.

⁵ Ur ett rent begreppshistoriskt perspektiv är nyliberalism emellertid ett avgjort äldre fenomen, ty konceptet användes för första gången redan på 1800-talet – också då för att denotera den klassiska liberalismens återinträde (se Gide 1898, 491–492). Under de följande vidpass sextio åren nyttjas begreppet sporadiskt och med något varierande andemeningar; ofta åsyftas dock den i Tyskland prominenta ordoliberala inriktning som förordade en ”social marknadsekonomi” (se t.ex. Friedrich 1955; Oliver 1960). Beteckningen användes även av den liberala sammanslutning i vilken bland andra Hayek och von Mises verkade under 1930-talet (Plehwe och Walpen 2006, 30–31). Den idag förhärskande innebörden syftar, som nämnts, till den ekonomisk-politiska praktik som växte fram under 1970-talet men vars intellektuella och teoretiska anor är av klart äldre datum (se t.ex. Butterwegge, Lösch och Ptak 2007, 15–26; Turner 2007). (Huruvida nyliberalism som begrepp är den mest rättmätiga benämningen på denna tradition är en fråga som ligger utanför denna studies intressesfär: nyliberalism används framom närapå ekvivalenta benämningar (såsom exempelvis nyhöger, marknadsliberalism *etc.*) eftersom (a) det, helt enkelt, är det begrepp som används mest frekvent för att beskriva det studerade fenomenet och eftersom (b) jag vill understryka den tydliga kopplingen till (den klassiska) liberalismen.)

Hur kan då denna nyliberalism beskrivas? Vilka är dess ledande antaganden och hur uttrycks dessa i praktisk politik? Härnäst söker jag, med utgångspunkt i de tänkare som ofta uppfattas som varande nyliberalismens ledande teoretiker⁶, kort presentera den nyliberala teorins mest centrala utgångspunkter samt, därefter, framlägga några av dess politiska implikationer.

Liksom Blomgren (1997, 12) antytt är nyliberalismen som teoretisk-filosofisk åskådning synnerligen mångfasetterad: den inbegriper anarkoliberal och klassiska liberala synsätt likaväl som en del konservativa drag.⁷ Denna mångtydighet återspeglas också i de nyliberala teoretikernas resonemang, och enligt Blomgren (*ibid.*, 222–223) är det i själva verket mycket tveksamt om man över huvudtaget kan tala om någon enhetlig nyliberal politisk filosofi. Vad som står tämligen klart är dock att den politiska praktik som i gängse språkbruk benämns nyliberalism baseras på en rad med varandra sammanhängande uppfattningar och synsätt. Flera av dessa synsätt är centrala redan i den klassiska liberala litteratur som ovan återopats och framträder även hos de (i sina filosofiska grundantaganden förvisso något olikartade) samtida liberala tänkarna. Härnäst presenteras fyra av den nyliberala samhällsteorins mest centrala komponenter.

Ett första centralt element i den nyliberala teorin rör förhållandet mellan stat och marknad: Hur omfattande bör staten vara och hur skall dess relation till marknaden se ut? I linje med Locke och Smith förfäktar även de nyliberala teoretikerna en (mer eller mindre) *begränsad statsmakt*. Staten och dess roll diskuteras speciellt av Nozick, som i sitt främsta arbete *Anarchy, state, and utopia* argumenterar för en minimal nattvaktarstat som endast skyddar medborgarna från våld, stöld och bedrägeri. En dylik minimal stat kan, enligt Nozick, rättsenligt uppstå genom en spontan utveckling från ett Lockeanskt naturtillstånd, via dels privata och frivilliga skyddsorganisationer och dels en ultraminimal stat (se Nozick 1974, 12–28). En mer omfattande statsbildning, som även inbegriper omfördelningsmoment, uppfattas dock som omoralisk och, förutom i enskilda och tillfälliga undantagsfall, även otänkbar.

Trots att Nozick är den som går längst i sin kritik av staten (utan att för den skull hemfalla till ren anarkokapitalism) framhävs betydelsen av en begränsad statsmakt även av andra sentida liberaler. Enligt von Mises (1927, 33) är den liberala statens främsta uppgift att skydda egendom, frihet och fred, medan Friedman (1962, kap. 2; se även Friedman och Friedman 1980, 27–33) i ett annars någorlunda likartat resonemang menar att staten, utöver de grund-

⁶ Till denna kategori räknas, förutom de redan nämnda Hayek samt, i någon mån, von Mises ("Österrikiska skolan"), oftast också Milton Friedman ("Chicagoskolan") och Robert Nozick (jfr Blomgren 1997). Även anarkokapitalisterna David Friedman (son till M. Friedman) och Murray Rothbard, objektivistfilosofen Ayn Rand samt en rad forskare verksamma inom *public-* och *rational choice-*traditionerna (t.ex. James M. Buchanan och Gordon Tullock) lyfts ofta fram som nyliberaler (se t.ex. Green 1987). I redogörelsen nedan fokuseras i första hand på de tre tänkare som starkast kommit att förknippas med nyliberalismen, nämligen M. Friedman, Hayek och Nozick.

⁷ För ett försök till en typologisering av olika nyliberala fraktioner, se Robinson och Harris (2000, 42–46).

läggande frihets- och ordningsbevarande syftena, även bör erbjuda ett löst ramverk för de fria marknaderna samt i någon mån även bistå de blottställda:

[T]he scope of government must be limited. Its major function must be to protect our freedom both from the enemies outside our gates and from fellow-citizens. [...] A government which maintained law and order, defined property rights, served as a means whereby we could modify property rights and other rules of the economic game, adjudicated disputes about the interpretation of the rules, enforced contracts, promoted competition, provided a monetary framework, engaged in activities to counter technical monopolies and to overcome neighborhood effects widely regarded as sufficiently important to justify government intervention, and which supplemented private charity and the private family in protecting the irresponsible, whether madman or child – such a government would clearly have important functions to perform. (Friedman 1962, 2, 34)

Av de mest framstående nyliberala tänkarna är det dock Hayek som tillskriver staten det största måttet av ansvar. Han menar att staten också i ett fritt samhälle bör upprätthålla vissa servicefunktioner som sträcker sig bortom elementär skyddsverksamhet. Således är det berättigat att medelst (förvisso proportionell) beskattning garantera de mest utsatta ett visst mått av ekonomiskt och socialt skydd (Hayek 1982, 2:87, 3:41). Det är dock inte acceptabelt att staten, utöver upprätthållandet av dessa servicefunktioner, även ges rätten att använda tvång – en rättighet som emellertid uppfattas som intimt förknippad med den moderna välfärdsstaten. Enligt Hayek (1960, 87, 258) – vars argumentation i första hand kanske bör ses som en nyliberal *kritik mot välfärdsstaten* och dess omfattande strävan efter jämlikhet i utkomst snarare än som ett nyliberalt, filosofisk-teoretiskt angrepp mot statlig makt *per se* – utgör denna välfärdsstat ett allvarligt hot mot individens frihet i det att dess resursomfördelning i alltför stor utsträckning bygger på tvång samtidigt som den även gör anspråk på vissa ensamrätter (jfr även Friedman 1962, 34–36).

I linje med detta synes de nyliberala teoretikerna, för det andra, tämligen unisont förordade *fri äganderätt* och en *fri marknad*. Denna marknad bör baseras på en ”voluntary co-operation of individuals” (*ibid.*, 13), varför statliga ingrepp inte kan tillåtas i någon större utsträckning. Denna fria marknadsekonomi uppfattas i alla avseenden som överlägsen i jämförelse med alternativa system: den är mer effektiv och ändamålsenlig, den garanterar en högre grad av jämlikhet och den frambringar en bättre och mer omfattande välfärd (Hayek 1982, 3:74; jfr även von Mises 1927, 34; 1949, 264–270). Marknadsekonomi förespråkas även utifrån ett frihetsperspektiv, ty marknaden anses främja konsumenternas möjligheter att själv välja och påverka sin konsumtion bättre än de konkurrerande systemen.

En central utgångspunkt för den nyliberala uppfattningen om den statliga maktens förkastlighet och den fria marknadsekonomin förträfflighet är, för det tredje, den *negativa frihetsuppfattning* som omfattades av ledande klassiska liberaler och som även synes vara populär bland

moderna nyliberala teoretiker. I den nyliberala teorin innebär frihet således frihet *från* snarare än en frihet *till* något: ”material equality or equality of outcome” är nog fullt legitima och även, åtminstone i viss mån, önskvärda slutmål, men acceptabla enbart som en biprodukt av “equality of rights and equality of opportunity” (Friedman 1962, 195). Att utifrån ett rättviseperspektiv⁸ söka uppnå materiell jämlikhet genom en påtvingad omfördelning är däremot inte förenligt med en nyliberal frihetsuppfattning där frihet framför allt innebär att ”coercion of some by others is reduced as much as [...] possible” (Hayek 1960, 11).

Denna negativa frihetsuppfattning sammanhänger, slutligen, med en stark *individualism* och en tro på *individens rationalitet*. I linje med många tidigare liberala tänkare utgår såväl Friedman (1962, 195) som Nozick (1974, 33) från individen och menar att rätten att styra över sitt eget liv, i linje med sina egna preferenser, är ett centralt liberalt fundament vars enda restriktion är att andra individers rätt att agera likadant inte får hotas. Även om Hayek är något försiktigare och betonar individens roll som en del av en större enhet, exempelvis familjen (se Hayek 1960, 90–91), så delar nog också han Friedmans och Nozicks kritik mot kollektivismen i det att han uppfattar kollektiv själviskhet som ett avgjort större hot än individuell dito (Hayek 1982, 3:89–91). Individuell själviskhet ses tvärtom som en rationell mänsklig egenskap och anses existera oberoende av om vi gillar det eller inte.

För att sammanfatta den ovan förda diskussionen kan det konstateras att nyliberalismen bör uppfattas som en förhållandevis brokig tankeriktning inom den avgjort bredare liberala idéfamiljen. Med stark utgångspunkt i den klassiska liberalismen riktar denna nyliberalism uttalen mot de olika former av kollektivism som var allmänt förekommande under stora delar av 1900-talet. Dess teori baseras – för att nu sammanfatta min definition av nyliberalism – på en uppfattning om

- (a) att fullständig och oinskränkt frihet förutsätter att individen är fri från alla former av förtryck och tvång,
- (b) att denna frihet förvisso kan garanteras med hjälp av en statsmakt, men
- (c) att den statliga maktutövningen i västvärlden tenderat bli allför omfattande och därför kommit att utgöra ett allvarligt hot mot den individuella friheten och, slutligen,
- (d) att en omfattande ekonomisk och politisk liberalisering bäst kan råda bot på detta missförhållande.

Vad kan då sägas om den nyliberala teorins politiska implikationer?

⁸ En nyliberal uppfattning om rättvisa har presenterats av Nozick, som i sin berättigandeteori (*entitlement theory*) hävdar att en fördelning av tillgångar är rättvis om och när den uppstår ur rättvisa förhållanden, helt oberoende av hur den slutliga fördelningen ser ut (Nozick 1974, 151). Denna teori sammanfattas av Nozick enligt följande: ”from each as they choose, to each as they are chosen” (*ibid.*, 160).

En av de mest auktoritativa preciseringarna av politiska åtgärder i nyliberal anda har lagts fram av Williamson (1990), som i sin *Washington consensus*-modell presenterade tio åtgärder kring vilka "Washington can muster a reasonable degree of consensus" (*ibid.*, 7).⁹ En strikt *budgetdisciplin*, för det första, föredras framom budgetunderskott, som uppfattas förorsaka störningar i form av inflation och kapitalflykt snarare än att – som den keynesianska uppfattningen gör gällande – fungera som stimulansåtgärd (se närmare i Friedman 1962, 75ff). För att råda bot på dylika budgetunderskott förespråkas, för det andra, i allmänhet en utgiftsminskning framom omfångsrika skatteökningar. När det gäller de *offentliga utgifter* som ändå måste upprätthållas så ses, enligt Williamson (1990, 10–11), grundutbildning, bashälsovård och infrastruktur som mer relevanta utgiftsposter än statliga subsidier. Beträffande finansiering av exempelvis den högre utbildningen kan statliga bidrag därför med fördel ersättas av servicesedlar eller privat låntagande (se Friedman och Friedman 1980, 183–187). Gällande *skattepolitiken*, för det tredje, råder tilldels olika betraktelsesätt. Bland teoretikerna är Nozicks (1974, 169) förhållningssätt mest kritiskt i det att han jämställer inkomstbeskattning med slaveri – "taking the earnings of n hours labor is like [...] forcing the person to work n hours for another's purpose" – medan Hayek (1960, kap. 20) är något mer aktsam och nöjer sig i huvudsak med att argumentera för proportionell framom progressiv beskattning. Även om också den nyliberala praktiken präglats av något olika paradigm gällande skattepolitik råder, enligt Williamson (1990, 12), samsyn kring behovet av dels en bred skattebas och dels måttliga marginalskatter. Också proportionell beskattning har, åtminstone ställvis, förespråkats synnerligen ivrigt. *Räntorna*, för det fjärde, bör enligt den nyliberala praktiken vara marknadsbestämda samtidigt som dess reella värde bör vara måttfullt positivt. *Växelkurserna*, för det femte, kan även de vara marknadsbestämda men bör framför allt vara konkurrenskraftiga (*ibid.*, 12ff).

Inom *handelspolitiken*, för det sjätte, förespråkas i allmänhet internationell frihandel (jfr Friedman och Friedman 1980, 39–54) och, i synnerhet, importliberaliseringar. En politik som skyddar inhemska industrier från utländsk konkurrens (t.ex. i form av importlicenser) anses däremot åsamka kostsamma störningar som i det långa loppet starkt bidrar till att utarma den nationella ekonomin. Även *direkta utlandsinvesteringar* (FDI), för det sjunde, bör befrämjas eftersom dylika satsningar tros bidra med nytt kapital, något som i sin tur förmodas skapa gynnsammare förutsättningar för en framgångsrik ekonomisk utveckling i investeringslandet. Ekonomisk nationalism och protektionism, däremot, bör i regel motarbetas. *Privatisering*, för det åttonde, är förmodligen ett av de mest centrala nyliberala reforminstrumenten. Med denna åtgärd söker man lätta på det statliga budgettrycket samt uppnå en sund konkurrenssituation

⁹ Även om de nedan återgivna reformförslagen i huvudsak var avsedda för Latinamerika och övriga utvecklingsländer så kan åtgärderna uppfattas som centrala riktlinjer även för en västerländask nyliberal agenda.

och en ökad effektivitet. Såväl statlig företagsverksamhet som, åtminstone i viss mån, offentlig välfärdsservice kan därmed flyttas över till privata aktörer (för exempel på tänkbara nyliberala privatiseringsåtgärder, se t.ex. Friedman 1962, kap. 6–9; Hayek 1960, del 3). Ett annat tillvägagångssätt när man önskar gynna marknadskrafterna är, för det nionde, *avregleringar*. Styrmekanismer såsom kontroll av nyetableringar och nyinvesteringar, begränsningar av utländska kapitalsatsningar, priskontroller, importhinder samt diverse inskränkningar gällande entledigande av arbetstagare bör därför avlägsnas. Det tionde och sista nyliberala karaktärsdraget är, alltför utifrån Williamson (1990, 17), ett mer allmänt framhållande av *den privata äganderättens övergripande betydelse*.

Många av de ovan nämnda reformförslagen fick under 1900-talets sista decennier ett tämligen starkt genomslag. Enligt många nygramsciska forskare har det nyliberala genombrottet varit så djupgående att nyliberalismen nått en hart när hegemonisk position. Här menar Overbeek och van der Pijl (1993, 1–2) att nyliberalismen blivit ”[a] part of normal every day discourse, self-evident, near impossible to contradict or even doubt”. Liknande tankegångar har presenterats även i färskare litteratur. Enligt Candeias handlar den nyliberala hegemonin inte enbart om att någon enskild världsbild eller någon enskild socialgrupp innehar en ledande ställning. I stället är det, menar Candeias, (2009, 136), snarare fråga om en ”transnationale Hegemonie einer bestimmten *Produktions- und Lebensweise* [min kursiv.], die alle Nationen und Regionen in jeweils unterschiedlicher Weise durchdringt”. Plehwe och Walpen (2006, 45) menar å sin sida att den nyliberala hegemonin skall förstås som ”the capacity to permanently influence political and economic developments along neoliberal lines”, dels genom att sätta agendan för vad som är ändamålsenligt och vederbörligt samt dels genom att uppfatta avvikelser från denna nyliberala kurs såsom varande omöjliga, befängda, missriktade eller rentutav farliga. I försiktigare omdömen (se t.ex. Sinha 2005, 168) betonas ofta hur den kroniska instabilitet och den ökade ojämlikhet som anses ha präglat den nyliberala perioden bidragit till att des framgångar hämmats: nyliberalismen är förvisso dominerande, men har inte förmått nå en position som kan betecknas som hegemonisk.

Det nyliberala tänkesättets dominans är evident även i ljuset av empirisk forskning. Trots delvis avvikande förklaringsmodeller och uttydningar (se närmare i Korpi 2003) råder nog ett grundläggande samförstånd kring det faktum att de västeuropeiska välfärdssystemen åtstramats sedan medlet av 1970-talet och att denna åtstramning åtminstone i någon utsträckning hänger samman med den ökade populariteten hos de nyliberala åskådningarna (se t.ex. Clayton och Pontusson 1998; Korpi och Plame 2003; jfr även Huber och Stephens 2001; P. Pierson 2001). Också det tilltagande intresset för privatiseringar av statlig företagsverksamhet samt den

utbredda liberaliseringen av världshandeln (se t.ex. Duménil och Lévy 2004; Harvey 2005) kan lyftas fram som exempel på hur den nyliberala agendan omsatts i praktiken – även i länder med erkänt starka vänstertraditioner (se t.ex. Kumlin 1997). Denna värderingsmässiga omstrukturering har även påverkat de socialdemokratiska partiideologierna, som i den tidigare, förvisso klart knapphändiga, komparativa forskningen mycket riktigt också uppvisat tydliga men varierande skiftningar i riktning mot nyliberalism (Pennings 1999; Volkens 2004).

Med detta sagt kan det nu, sammanfattningsvis, konstateras att det nyliberala synsättet, eller, annorlunda uttryckt, en distinkt högerposition längs den socioekonomiska konfliktlinjen, lyckades bli om inte hegemonisk så i varje fall en essentiell del av den totala ideologi som var dominerande i västvärlden under 1900-talets sista decennier. Detta förmodas även ha påverkat de reformativa socialdemokratiska partiideologier som även är receptiva för andra idémässiga intryck. Inför den empiriska studie som genomförs i nästa kapitel kan därför följande generella antagande presenteras:

- (A1) De socialdemokratiska partiideologierna i Västeuropa har, i olika utsträckning, påverkats av den starka nyliberala opinionen och sålunda förskjutits mot en mer marknadsorienterad profil under perioden 1970–1999.

4.2. De sekundära konfliktlinjerna

Politik handlar dock inte enbart om dispyter om hur de ekonomiska resurserna skall fördelas och om hur välfärden skall finansieras. Också andra frågeställningar är av betydelse. I inledningen av detta kapitel nämndes redan den historiska konflikten mellan katoliker och protestanter, som enligt Lijphart (1984, 130) varit närvarande i över hälften av de västliga demokratierna under efterkrigstiden. Även konfliktlinjen mellan det urbana och det rurala har mångenstädes – inte minst i de nordiska länderna – varit en betydelsefull ideologisk-politisk skiljelinje. Samtidigt som betydelsen av dessa två minskat i takt med att de västliga samhällena sekulariserats och urbaniserats har nya konfliktlinjer trätt in på arenan. Här avses inte minst den redan nämnda åtskillnaden mellan materialistiska och postmaterialistiska åskådningar, som stegvis antas ha blivit allt mer aktuell i de västerländska demokratierna från 1970-talet och framåt.

I denna avhandling fästs intresset vid den postmaterialistiska konfliktdimensionen, som i tidigare empirisk forskning sagts vara den mest framstående av de sekundära konfliktlinjerna i

västvärlden (se t.ex. Laver och Budge 1992b, 27; Warwick 2002, 110–111) och som även synes ha föranlett de största brydsamheterna för de partier som traditionellt intagit en position till vänster längs den socioekonomiska konfliktlinjen (se Albright 2010, 707–711). Den nya tudelning som det postmaterialistiska synsättets intrång förorsakat för den traditionella vänstern har skildrats på ett redigt – men nog kanske något simplificerat – sätt av Lipset (1981, 510), som menade att ”there are now two Lefts, the ’materialist’ and the ’postmaterialist’, which are rooted in different classes”. Även om såväl den materialistiska som den postmaterialistiska vänstern alltså tenderar att vara verksamma inom samma partier så har de i många avseenden, enligt Lipset (*ibid.*, 511), ”different views and interests”. I kommande underavsnitt presenteras en summarisk redogörelse av de mest centrala dragen samt de politiska implikationerna av förskjutningarna längs denna konfliktlinje.

4.2.1. Mot en postmaterialistisk, grön politik

Övergången från materiella till postmateriella värderingar innebär enligt Inglehart (1977, 3) den övergång ”from an overwhelming emphasis on material well-being and physical security toward greater emphasis on the quality of life” som ansetts äga rum bland befolkningen i västvärlden under efterkrigstiden. Denna litet lösligt formulerade tes har i Ingleharts senare forskning bakats in i ett något mer omfångsrikt resonemang där denna kulturella och värderingsmässiga förändring direkt kopplats ihop med de senaste decenniernas vetenskaplig-tekniska och socioekonomiska utveckling:

Socioeconomic development starts from technological innovations that increase labor productivity; it then brings occupational specialization, rising educational levels, and rising income levels; it diversifies human interaction, shifting the emphasis from authority relations toward bargaining relations; in the long run this brings cultural changes, such as changing gender roles, changing attitudes toward authority, changing sexual norms, declining fertility rates, broader political participation, and more critical and less easily led publics. (Inglehart och Welzel 2005, 19)

Denna inglehartska moderniseringsteori är dock ingalunda den första i sitt slag. Enligt Inglehart och Welzel (*ibid.*, 16) kan de första embryoniska tankeprodukterna kring samhällets modernisering härledas till 1700-talets upplysningstid, när Nicolas de Condorcet hävdade att teknologiska framsteg och ekonomisk utveckling även frammanför förändringar i befolkningens grundläggande värderingar. Den mest omtalade moderniseringsteorin, som på många sätt även

är den mest inflytelserika, presenterades dock under det följande seklet, när Marx förebådade det kapitalistiska systemets nedgång. Denna tes framläggs i *Kommunistiska manifestet* och, måhända ännu mer pregnant, i slutdelen av *Kapitalets* första volym (se Marx 1969). Här profeterar Marx hur vetenskapens och teknikens ökade betydelse, produktionsmedlens utveckling och det kapitalistiska systemets internationalisering frambringar såväl ett ”sjunkande antal kapitalmagnater” som en ökad exploatering av en ständigt växande arbetarklass, som dock samtidigt skolas och organiseras till klasskamp genom ”det kapitalistiska produktionssättets egen mekanik” (*ibid.*, 670). Den oundvikliga följden av denna utveckling är, enligt Marx’ uppfattning, en proletär revolution, varigenom en förtryckt men likväl organiserad och klassmedveten arbetarklass förmår förvandla ”den kapitalistiska privategendomen” till ”samhällelig, gemensam egendom” (*ibid.*, 671) och sålunda, med andra ord, introducera det socialistiska samhället.

I likhet med Marx har även många senare moderniseringsteorier tillskrivit den vetenskapligt-tekniska utvecklingen en central roll. Snarare än att uppfatta konflikt, klasskamp och socialism som dess politiska och kulturella följder har man dock valt att, snarlikt Bell (1973, 127), lyfta fram en ökad tillgång till och behov av ”services and amenities – health, education, recreation, and the arts” som de främsta effekterna av de västliga samhällens modernisering och, som Bell på 1970-talet tolkade utvecklingen, postindustrialisering.¹⁰ I liknande ordalag framlade även Inglehart (1971, 1977) sin tes om en ”tyst revolution” i västvärlden. Enligt Inglehart (1977, 5) har den ekonomiska och tekniska utvecklingen, den ökade utbildningsnivån, masskommunikationernas expansion samt den långvariga fredspanorisen förorsakat en värderingsmässig förändring från övervägande materialistiska synsätt mot mer postmaterialistiska dito. Bakom detta antagande ligger två nyckelhypoteser (Inglehart 1990, 56): knappethypotesen (*scarcity hypothesis*) och socialisationshypotesen (*socialization hypothesis*). Inspirerad av Maslows (1943) välkända behovshierarki fastslår knappethypotesen att en människas prioriteringar bestäms utifrån hennes socioekonomiska villkor. Materiell och fysisk trygghet är av hög prioritet i tider av utbredd brist och fattigdom, medan postmaterialistiska värden rörande livskvalitet och självförverkligande framträder som viktigare när det materiella välståndet väl är tillgodosett. Denna förändring antas dock inte äga rum plötsligen utan snarare successivt och kumulativt. Socialisationshypotesen, å andra sidan, hävdar att individens värderingar återspeglar de omständigheter som var förhärskande under de första levnadsåren: svåra förhållanden i barndomen leder till att en materialistisk värdegrund är dominerande också senare i livet, medan en barndom präglad av riklighet och välstånd frambringar ett bestående postmaterialistiskt värdesystem. Denna förändring framskrider likt en tyst revolution: gradvis, över flera generationer och i takt

¹⁰ Likartade argument har presenterats i senare moderniseringsteorier såsom Beck, Giddens och Lashs (1994) reflexiva modernisering och Bauman (2000) flytande modernitet.

med samhällets modernisering.¹¹ Härnäst karaktäriseras denna dimension närmare utifrån de elementära definitioner som presenterats i tidigare forskning (se fr.a. Inglehart 1977, 5; Inglehart och Welzel 2005, 55–56; jfr även Flanagan och Lee 2003, 237–243).

En första skillnad mellan materialism och postmaterialism kan relateras till *politikens saksfrågor*. Som redan nämnts så tenderar postmaterialister att fästa större vikt vid frågor som är knutna till individens självförverkligande, medan materialister fokuserar på målsättningar rörande fysisk och social trygghet. För personer med en postmaterialistisk värdegrund är således yttrande- och valfrihet, fritid, tolerans gentemot minoriteter (etniska, religiösa, sexuella *etc.*), kulturell mångfald och sekularism, miljöfrågor samt kvinnans ställning av central betydelse. Materialister, å andra sidan, antas betona värderingar såsom anställningstrygghet, bibehållen eller ökad inkomstnivå samt kärnfamiljens och den nedärvda moralens betydelse.

Också vad de *politiska konflikterna* anbelangar återfinns en tydlig skiljelinje mellan materialister och postmaterialister. Här har postmaterialister inte enbart distanserat sig från den klassiska konflikten mellan vänster och höger utan också ställvis utstrålat en viss osäkerhet kring huruvida denna konfliktlinje alls äger relevans. Följdriktigt har man sålunda varit benägna att uppvisa ett kyligt förhållningssätt till den klassbaserade politik och till de politiska ideologier som varit centrala för den politiska verksamheten under stora delar av 1900-talet.

Materialister och postmaterialister kan, för det tredje, även åtskiljas utifrån de *rumsmässiga politiska identiteter* som är dominerande. Medan materialister ofta ser nationalstaten som den naturliga arenan för politisk aktivism är postmaterialister benägna att i stället betona globala som lokala engagemang. Den ökade populariteten hos det postmaterialistiska synsättet kan därför observeras genom en minskad tilltro till nationella institutioner samt genom ett ökat intresse för global samverkan och för lokalt initierade gräsrotslösningar. De kollektiva och klassbaserade identiteterna ha även stegvis fått ge vika för en mer individualistisk livshållning.

¹¹ Här bör det noteras att Inglehart på intet vis är den enda som noterat en dylik förändring. I samma anda, men likväl i polemik med Inglehart, har Flanagan (1982, 1987) hävdatt att värderingsmässiga förändringar nog tvivelsutan ägt rum i västvärlden, men att dessa inte kan analyseras medelst en endimensionell skala eftersom den aktuella förändringsprocessen styrs av väsensskilda fenomen med från varandra avvikande kausala förklaringsmodeller. Enligt Flanagan följer sig två separata förändringsprocesser bakom den förändring som Inglehart karaktäriserat som en övergång från materialism till postmaterialism. Här noterar Flanagan även en förskjutning längs axeln *auktoritarism-libertarianism*. Medan postmaterialism och libertarianism långt kan ses som olika etiketter för en i grund och botten likartad företeelse menar Flanagan att materialism och auktoritarism inte är möjliga att likställa. Begreppet materialism avser, enligt Flanagan's tolkning, en begränsad uppsättning av ekonomiska saksfrågor, såsom en strävan efter ekonomisk tillväxt och tryggad utkomst, medan auktoritarism anses syfta på en bredare samling värderingar som betonar traditionell moral, bibehållen ordning, patriotism, konformitet och auktoritetstro. I denna avhandling används termen postmaterialism framom den mer tvetydiga benämningen libertarianism för att beteckna den samling värderingar och betraktelsesätt som placerar självförverkligande och livskvalitet i centrum. Termen materialism, å andra sidan, begagnas för att beteckna det synsätt som betonar materiella (social och ekonomisk trygghet *etc.*) samt auktoritära (konformism, auktoritetstro *etc.*) värden. En ytterligare välkänd distinktion härstammar från Hooghe, Marks och Wilson (2002, 966), som talar om "a new politics dimension that we conceive as ranging from Green/alternative/libertarian (GAL) to traditional, authoritarian/nationalist (TAN)".

En fjärde och sista skiljelinje rör *politikens form*. Vilket slag av politiskt deltagande prioriteras och hur bör beslutsfattandet inom den egna organisationen arrangeras? Här har den ökade misstron gentemot auktoriteter och det minskade intresset för konventionellt politiskt deltagande frammanat alternativa förhållningssätt. Postmaterialister föredrar sålunda egalitära framom hierarkiska organisationsstrukturer samt förespråkar en decentraliserad maktfördelning där alternativa demokratiformer lyfts fram som komplement eller alternativ till den vederbörande representativa demokratin.

Även om den ovan framlagda modellen fått utstå en hel del kritik¹² i den tidigare, mycket rikliga, litteraturen på detta område så råder en tämligen bred konsensus kring att någon form av förskjutning nog ägt rum och att denna förskjutning, tillsammans med aktuella sociala och klassmässiga omstruktureringar, framkallat en ny politik i västvärlden¹³. En av de första distinktionerna mellan en gammal och en ny politik presenterades av Hildebrandt och Dalton (1977), som definierade den gamla politiken som ”den Konflikt zwischen Habenden und Nicht-Habenden, und allgemeiner das Problem der Versorgung der Gesellschaft mit ökonomischen Gütern und mit sozialer Sicherheit” (*ibid.*, 232). Den nya politikens främsta mål, å andra sidan, ansågs vara ”Freiheit der Meinungsäußerung auch für Minderheiten, Zugang zu staatlichen Entscheidungsträgern, die Möglichkeit zu politischer Aktivität und [...] das Recht zu Demonstrieren” (*ibid.*, 237). Denna distinktion har i senare forskning ytterligare förfinats samtidigt som den i allt större utsträckning anpassats till och formats efter de materialistiska respektive postmaterialistiska värderingssystemen. Således anses en gammal politik driva i första hand materialistiska intressen (ekonomisk tillväxt, ökad levnadsstandard, kollektivism etc.) medan den nya politiken – introducerad och utövad av framför allt gröna och, på vissa håll, även rödgröna partier samt av icke-parlamentariska gräsrotsrörelser¹⁴ – förfäktar postmaterialistiska synsätt (nedväxt, ekologisk hållbarhet, värdeliberalism) (se t.ex. Flanagan och Lee 2003, 243–250; Offe 1985, 821–832; Poguntke 1987b, 76–83; Zilliacus 2001, 32–35).

¹² Här har man oftast tagit fasta på diverse försakelser i mättningsförfarandet samt vänt sig mot en ställvis otillräcklig metodologisk stringens, mot bristande teoretisk följdriktighet samt mot orimliga genrealiseringar från mikro- till makronivån (se t.ex. Bean och Papadakis 1994; Davis 2000; Davis och Davenport 1999; Flanagan 1982, 1987; Giacalone och Jurkiewicz 2004; Majima och Savage 2007; Marks 1997; Trump 1991). Påpekas bör dock att kritikerna inte ifrågasätter den grundläggande observationen om att en värderingsförskjutning ägt rum i västvärlden.

¹³ Den nya politikens framväxt har förvisso också förklarats på andra sätt. Ett (numera ointetgjort) exempel härpå har presenterats av Bürklin (1987, 109), som menat att den nya politiken är ett övergående fenomen som framför allt ”can be explained [...] by the difficulties of the new educated classes in becoming socially integrated”.

¹⁴ För tidigare forskning kring de gröna organisationernas ursprung, etablering samt ideologiska och strategiska profilering, se till exempel Kitschelt (1988), Kriesi och van Praag (1987), Müller-Rommel (1985) och Poguntke (1987a) samt – för en kritisk bedömning av sambandet mellan grön politik och stark postmaterialism – Belchior (2010). Den nya ytterhögern, som ofta ansetts vara den gröna rörelsens motpol och sålunda den mest uttryckliga representanten för den gamla politikens materialism och auktoritarism, har även den varit föremål för ett växande politologiskt intresse (för två moderna klassiker på området, se Ignazi 2006; Kitschelt 1995).

I denna avhandling kommer de gröna värderingarnas framväxt att utsättas för ett speciellt intresse, en avgränsning som motiveras dels med de begränsningar som materialet medför (se närmare diskussionen i kapitel 5.2. nedan) och dels med den särskilt framskjutna position som dessa frågor kommit att få under de senaste decennierna. De gröna tänkesättens framväxt hänger starkt samman med den gröna partifamiljens framväxt och etablering (se Müller-Rommel 1985). Även om dessa gröna partier omfamnat också andra postmaterialistiska ideal har de framför allt kommit att kännetecknas genom sin djupa oro för miljöns tillstånd. Enligt det ekocentriska (O’Riordan 1976, 1) eller, annorlunda uttryckt, ekologiska (Dobson 2001, 2) synsätt¹⁵ som dessa partier vanligtvis förfäktat kan de, som man från den gröna rörelsen håll starkt hävdar, allt allvarigare miljörelaterade problemen inte lösas med enstaka enklare justeringar, utan vad som behövs är ”radical changes in our relationship with the non-human world, and in our mode of social and political life” (*ibid.*). Detta innebär ett avfärdande av kraven på ekonomisk tillväxt och ökad produktivitet, ett kritiskt eller åtminstone misstänksamt förhållningssätt gentemot överflödigt konsumtion och handel samt ett förespråkande av en hållbar utveckling¹⁶ där förnybara energikällor, ekologisk mångfald och bioregionalism ges företräde (*ibid.*, kap. 3).

I vilken utsträckning har då detta gröna tänkesätt blivit en viktig del av den dominerande ideologin i västvärlden; tämligen allmänt godtagget, accepterat och allt mer sällan ifrågasatt? Är det, ytterligare, möjligt att också finna empiriska belägg för en slik utveckling? Här menar jag att de gröna värderingarnas allt mer centrala roll kan beskådas framför på den samhällseliga nivån. Även om de gröna partiernas egna erfarenheter av maktutövning förblivit något begränsade och – i de få länder där maktpositioner faktiskt nåtts – inte heller är odelat positiva (jfr Poguntke 2002) så har dessa partier genom sin uppkomst och genom sin fortlevnad kommit att utgöra en starkt bidragande orsak till att miljörelaterade frågor fått en klart ökad synlighet: inget parti har längre, såsom Carter (2006, 763) konstaterat, möjlighet att ”ignore the environment”.

Trots att den tidigare forskningen kring de etablerade partiernas förhållningssätt till miljötematiken förblivit överraskande knapphändig (jfr *ibid.*, 747) kan man finna belägg för att de gröna värderingarnas ökade slagkraft beaktats även av partier till vänster. Här noterade Rohrschneider (1993) tidigt hur vänstern lyckats förhållandevis väl med att omfatta den gröna utmaningen. Senare fallstudier har ytterligare påvisat hur den gröna ideologiska profilen blivit

¹⁵ Ekocentriska eller ekologiska miljöåskådningar jämförs vanligtvis med teknocentriska synsätt. Enligt det ekocentriska synsättet är människan en del av naturen och bör leva i harmoni med sin biologiska omgivning; hon varken kan eller bör, som teknocentriska synsätt ofta plägar hävda, söka lösa miljöproblem genom att enbart förlita sig på illusoriskt rationella kontrollerings- och styrmekanismer (O’Riordan 1976, 1ff).

¹⁶ För en definierande diskussion kring konceptet hållbar utveckling, se Hopwood, Mellor och O’Brien (2005).

särskilt tydlig inom framför allt den tyska socialdemokratin, samtidigt som exempelvis den svenska socialdemokratiska rörelsen antagit ett betydligt försiktigare förhållningssätt (Jahn och Henn 2000).

Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att det postmaterialistiska, och, mer precist, framför allt det gröna, synsättet nått en allt mer framskjuten position i de utvecklade västeuropeiska demokratierna under de senaste decennierna. Detta antas även ha påverkat de till sin natur reformativa socialdemokratiska partiideologierna. Inför den empiriska studie som realiserar i nästa kapitel kan därför följande generella antagande presenteras:

- (A2) De socialdemokratiska partiideologierna i Västeuropa har, i olika utsträckning, påverkats av den allt mer framträdande gröna opinionen och sålunda stegvis antagit en mer grön profil under perioden 1970–1999.

KAPITEL 5

Den västeuropeiska socialdemokratins partiideologier 1970–1999

I det ovanstående kapitlet har två, under 1900-talets slutdel mycket aktuella, samhällstrender diskuterats: en förskjutning mot nyliberala synsätt längs den socioekonomiska konfliktlinjen samt en förstärkning av postmaterialistiska, och framför allt gröna, värderingar längs den nya konfliktlinjen materialism–postmaterialism. I detta kapitel förflyttas intresset från teori till empiri – jag övergår, med andra ord, från att definiera och teoretiskt belysa till att empiriskt beskriva. Inledningsvis (i kapitel 5.1.) företas en allmän diskussion kring hur partiideologisk förändring kan inspekteras och mätas. Utifrån de val som görs i detta avsnitt siktar kapitel 5.2. på att operationalisera de teoretiska definitioner som introducerats i det ovanstående kapitlet. Denna operationalisering möjliggör en empirisk undersökning av den västeuropeiska socialdemokratins ideologiska förändringar rörande nyliberala och gröna avvägningar under perioden 1970–1999. Resultaten av denna, till sin natur deskriptiva, studie presenteras i kapitel 5.3.

5.1. Att skildra partiideologisk ändring: en metod- och materialdiskussion

En av de senaste decenniernas mest centrala samhällsvetenskapliga demarkationslinjer går mellan den kvalitativa och den kvantitativa forskningstraditionen. I en polemisk metodskrift har Töttö (2000, 66) hävdad att forskningsfrågans natur – ”millainen on se kysymys johon haetaan vastausta” – avgör huruvida forskningsuppgiften är kvalitativ eller kvantitativ: frågeställningar såsom ”vad?” och ”hur?” ger en antydning om en kvalitativ design, medan frågor om ”hur mycket?” och ”varför?” avslöjar ett mer kvantitativt forskningsupplägg (*ibid.*, 75). Avgörande är således varken forskningsobjektet, forskningsområdet eller forskningsmaterialet. I litet andra ordalag har Collier, Brady och Seawright (2004, 244–250) definierat kvalitativa och kvantitativa angreppssätt utifrån vilka mätskalor som används, hur många fall som studeras, i vilken mån statistiska test förekommer samt huruvida analysen kan karaktäriseras som ”tjock” eller ”tunn”.

Inom den politologiska ideologiforskningen har, som antydde i inledningskapitlet, den kvalitativa forskningsansatsen disponerat en stark position; forskningen härstades har ofta gripit sig an med uttömmande ideologi-, retorik-, eller diskursanalytiska studier av de tanke- eller åsiktssystem som karaktäriserar någon enskild politisk aktör eller ett fåtal med varandra jämförbara politiska aktörer.¹ Den behaviorala revolution som ägde rum inom politologin under efterkrigstiden kom dock att beröra även forskningen kring partiideologier, med en förstärkning av populariteten hos diverse kvantitativa förfaringssätt som den kanske främsta följden. Här bör två pionjärarbeten nämnas – Borgs (1964) studie av de finländska partiernas principprogram samt Robertsons (1976) arbete kring ideologisk konkurrens mellan brittiska partier. Speciellt Robertsons analys kom att bli banbrytande, eftersom den på många sätt utgjorde grunden för den myckna, på innehållsanalytiska² byggstenar uppgjorda, komparativa ideologiforskning som producerades under de kommande årtiondena (se t.ex. Budge *et al.* 2001; Budge, Robertson och Hearl 1987; Klingemann *et al.* 2006; Klingemann, Hofferbert och Budge 1994; Laver och Budge 1992a).

Den främsta, och i detta fall avgörande, fördelen med kvantifierade mått och tillvägagångssätt är tämligen uppenbar: de möjliggör diakrona komparationer av ett större antal fall, komparationer som svårligen kan genomföras med hjälp av renodlat kvalitativa tillvägagångssätt. Även om man med god fog kan fråga sig huruvida hopsummeringar av enskilda ord, uttryck och fraser ur programtexter, kvantitativa skattningar utförda av experter eller, för den delen, systematiska granskningar av parlamentsledamöters röstningsbeteende faktiskt kan fungera som tillförlitliga och informativa mått på hur en partiideologi uttrycks och förändras så är dylika mer formaliserade tillvägagångssätt nog att föredra när målsättningen är att studera i vilken mån (eller, annorlunda uttryckt, ”hur mycket?”) ett större antal partiideologier omformats. I återstoden av detta avsnitt fästs således uppmärksamheten vid de mest populära och de mest flitigt använda av de olika kvantitativa procedurer som står till buds inom parti- och ideologiforskningen samt, ytterligare, vid de styrkor och de svagheter som dessa tillvägagångssätt kommit att förknippas med.

Det avgjort mest omfattande och omtalade forskningsprojektet rörande partier och partiideologier fick sin start i och med grundandet av *Manifesto Research Group* (MRG) år 1979.

¹ För några nordiska bidrag inom den utpräglad kvalitativa parti- och ideologiforskningstraditionen, se till exempel Demker (1993), Helenius (1969), Hermansson (1984), Lindkvist (1982), Ljunggren (1992) och Mickelsson (1999). Partistudier där kvalitativa angreppssätt kombinerats med något mer kvantitativa granskningar har publicerats av bland andra Nygård (2003) och Pettersson (2004).

² Med innehållsanalys avses, för att följa Holstis (1969, 14) klassiska definition, ”any technique for making inferences by objectively and systematically identifying specified characteristics of messages”. Metoden, som ofta beskrivits som ett mellanting mellan renodlat kvantitativa och kvalitativa angreppssätt, härstammar från det tidiga 1930-talets USA. Inom politologin fick den sitt slutgiltiga genombrott vid slutet av 1940-talet (Budge *et al.* 2001, 4–5).

Forskarna verksamma inom detta långvariga projekt, sedermera betitlat *Comparative Manifestos Project* (CMP, hädanefter MRG/CMP), har analyserat den absoluta merparten av de signifikanta, i nationella parlament representerade, partierna i västvärlden och deras förhållningssätt till 56 (i initialskedet 54) på förhand utvalda kategorier av politiska spörsmål under tidsperioden 1945–2003.³ Genom innehållsanalyser av partiernas valprogram har partiernas argumentation (ett argument uttrycks genom en ”kvasimening”) i respektive program klassificerats utgående från de nämnda kategorierna.⁴ Dessa kategorier har uppgjorts utifrån ett antagande om att partier inte i första hand konkurrerar med varandra genom att anta polära positioner i förhållande till samma spörsmål, utan snarare genom att driva olika typer av frågor. Det essentiella är därmed hur mycket vikt (mätt i andelen kvasimeningar i ett program) partier fäster vid ett visst spörsmål, inte vilken specifik position som antas i förhållande till detta samma spörsmål.⁵ Gällande den använda analysenheten, kvasimeningen, så har den definierats som ett argument. Denna kvasimening består i sin enklaste form av en enda mening, exempelvis som följer: ”Vi strävar efter att sänka skatterna”. Längre meningar eller listningar har dock indelats i två eller flera kvasimeningar där varje enskilt argument utgör en kvasimening; utsagan ”Vi strävar efter att sänka skatterna och minska våra militära styrkor” är förvisso endast en mening, men består likväl av två skilda argument och således också av två kvasimeningar.⁶

Trots att MRG/CMP:s angreppssätt varit dominerande har nog också alternativa metoder använts. Här har man, exempelvis, studerat partiernas faktiska politiska agerande (se t.ex. Budge och Hofferbert 1990), granskat ledande politikernas eller legislaturens ståndpunkter (se t.ex. Hix 2001; Scully och Farrell 2003) eller förlitat sig på väljarkårens uppfattningar om hur partierna positionerar sig ideologiskt (se t.ex. Thomassen och Schmitt 1997).⁷ De mest vederhäftiga av de konkurrerande tillvägagångssätten torde dock vara expertskattningar (se t.ex. Benoit och Laver 2006; Castles och Mair 1984; Huber och Inglehart 1995; Knutsen 1998; Laver och Hunt 1992; Ray 1999; Steenbergen och Marks 2007) samt olika former av automatiserade eller datorstödda analyser av programtexter (se t.ex. De Vries, Giannetti och Mansergh 2001; Kleinijenhuis och Pennings 2001; Laver, Benoit och Garry 2003; Laver och Garry 2000; Slapin och Proksch 2008; jfr även Karlsson och Wiberg 2010). Expertskattningarna, inledningsvis, base-

³ Ursprungligen omfattade materialet OECD-länderna plus Israel. Sedermera har ytterligare partier inkluderats, bland annat från de östeuropeiska, före detta realsocialistiska, länderna (se närmare i Klingemann *et al.* 2006, 151). De kontinuerliga uppdateringar som gjorts under 2000-talet har omfattat de flesta länder, dock saknas (i maj år 2012) data från Grekland, Norge och Schweiz efter år 2003.

⁴ En fullständig förteckning över variablerna i *Manifesto Data Set* återfinns i appendix A.

⁵ I verkligheten är dock, liksom även Benoit och Laver (2006, 65–66) konstaterat, ett flertal av variablerna uttryckliga mått på partipositioner; de fångar upp huruvida ett visst parti förespråkar eller motsätter sig militär upprustning, protektionism, multikulturalism *etc.*

⁶ För en mer utförlig redogörelse av de riktlinjer som styr kodningsprocessen hänvisas till Klingemann *et al.* (2006, 164–194).

⁷ För en närmare redogörelse av olika tillvägagångssätt hänvisas till Benoit och Laver (2006, kap. 3).

ras i regel på enkätundersökningar där ett större antal experter – ofta forskare inom ämnen såsom politologi eller politisk sociologi, i undantagsfall även journalister eller till och med politiker – ombetts ta ställning till vilka ideologiska positioner och profiler som är utmärkande för partierna i det partisystem om vilket respektive expert har utbredd sakkännedom. Även om detta tillvägagångssätt genererat förhållandevis tillförlitliga resultat (Benoit och Laver 2007, 103) är det behäftat med en del allvarliga problem. Med tanke på komparativa studier likt denna torde de potentiella skillnaderna i bedömningskriterier som lätt kan förekomma mellan experter i olika länder och, framför allt, svårigheterna i att belysa partiernas ideologiska utveckling över längre tidsserier vara avgörande och oöverkomliga problem (jfr Budge 2000).

De datorstödda angreppssätten, för det andra, utgår i likhet med MRG/CMP:s studier från politiska programtexter, men i stället för handkodade innehållsanalyser används maskinella metoder. Med hjälp av för ändamålet utvecklade program (t.ex. *Wordscores* och *Wordfish*) har även språkblinda analyser möjliggjorts (se t.ex. Laver, Benoit och Garry 2003; Slapin och Proksch 2008), något som erbjuder nya och intressanta utsikter inte minst för komparativ forskning. Problemen med *Wordscores* rör främst den ställvis bristfälliga tillgången till användbara referenstexter och de skevheter som visat sig förekomma i samband med analyser över längre tidsperioder (Benoit och Laver 2006, 68). Budge och Pennings (2007) menar även att de datorstödda analysmetoderna hittills dags frambringat resultat som – i jämförelse med såväl MRG/CMP:s analyser som med kvalitativa fallstudieakttagelser – tenderat ”platta ut” förskjutningar över tid. Trots att dessa metoder, konkluderar Budge och Pennings (*ibid.*, 129), nog erbjuder nya och lovande möjligheter så är det fortfarande oklart huruvida de kan erbjuda valida mått som kan matcha de estimeringar som producerats medelst gängse manuell kodning.

Med detta sagt kan det konstateras att MRG/CMP:s *Manifesto Data Set* utgör den bästa utgångspunkten för min kommande analys. Även om manuella kodningar och jämförelser mellan partier i olika länder öppnar upp för diverse problem – här har den tidigare forskningen tagit fasta på den osäkra reliabiliteten i enskilda positionsskattningar (Benoit, Laver och Mikheylov 2009), på tveksamma lösningar i kodningar för enskilda länder och partier (Dinas och Gemenis 2010; Hansen 2008; Pelizzo 2003) samt på den utvecklade och flitigt använda vänster–högerskalans validitet och funktionalitet (Benoit och Laver 2007; Franzmann och Kaiser 2006; Jahn 2011; Keman 2007) – så står materialet alltså utan seriösa konkurrenter. De i sig ofta riktiga, men ibland svårbemästrade (jfr Meyer 2010, appendix A), anmärkningar som lyfts fram förmår heller inte ifrågasätta den avgjort främsta styrkan med *Manifesto Data Set*: det är fråga om det enda material som erbjuder lättillgängliga beräkningar på hur ett stort antal partier i ett stort antal länder förhåller sig till ett stort antal frågor under en längre tidsperiod.

Dessa beräkningar har – och detta bör kanske understrykas – även konstaterats trovärdiga, inte minst när förändringar över tid granskas (se Budge *et al.* 2001, 125; jfr även Budge 1987; Volkens 2001). De har också klarat sig synnerligen väl i jämförelser med skattningar erhållna medelst konkurrerande metoder (se Volkens 2007) och därtill använts synnerligen flitigt – och med klart god framgång – i rigorös och vederhäftig empirisk partiforskning (se t.ex. Adams *et al.* 2004; Adams, Merrill och Grofman 2005; Bartolini och Mair 1990; Jahn och Oberst 2012; Janda *et al.* 1995; Kim och Fording 1998; Klingemann, Hofferbert och Budge 1994; Walgrave och Nuytemans 2009, för att nämna endast några få bidrag).

5.2. Från teoretiska till operationella definitioner

Hur kan man då studera de socialdemokratiska partiernas ideologiska utveckling med hjälp av MRG/CMP:s material? Här kan det redan nu fastslås att den vidsträckta vänster–högerskala som utvecklats inom ramen för nämnda forskningsprojekt inte kan ge till fullo tillfredsställande svar på de forskningsfrågor som här ställs. Som framgår ur tabell A1 i appendix B så inbegriper denna skala även en mängd variabler som inte gärna låter sig placeras in på en socioekonomisk gradlinje *sensu stricto*, varför dess användning är förenad med uppenbara validitetsproblem. Också andra skalor som utvecklats på basen av MRG/CMP:s variabeluppsättning (se fr.a. Bartolini och Mair 1990; Laver och Garry 2000; Pennings 1999) är behäftade med dylika problem, ty dessa (se tabellerna A2 och A3 i appendix B) har utvecklats utifrån teoretiska antaganden som avviker från de som här etablerats. Därmed är jag nödgad att söka utveckla egna och mer precisa måttstockar (jfr Keman 2007) som på ett så konstruktivt och trovärdigt sätt som möjligt kan mäta förekomsten av de socioekonomiska aspekter som uttryckligen är av intresse i denna studie. Detta är också intentionen med det innevarande avsnittet: att operationalisera de teoretiska definitionerna som presenterats i kapitlet ovan för att möjliggöra en kommande empirisk inspektion.

Till en början fästs intresset vid den *socioekonomiska* konfliktlinjen, varför det som sades i avsnitt 4.1. kort kan återkallas i minnet. Här definierades en generell *vänsterposition* som ett för-svar av de med arbetarrörelsen (antas motsvaras av variabeln per701 i *Manifesto Data Set*) förknippade målsättningarna om ett gemensamt ägande av produktionsmedlen (per413), en offentlig kontroll av ekonomin (per412) samt ett utbrett välfärdssystem (per504). Också keynesianska strävanden (per409) baserade på klasskompromisser (per405) och omfördelningspolitik

(per503) i ett blandekonomiskt system (per403) där staten innehar en aktiv roll (per404 och per406) placeras till vänster längs en socioekonomisk gradlinje. En uttalad och distinkt *högerposition*, å andra sidan, innebär ett understöd för det nyliberala synsätt som närmare beskrevs i underavsnitt 4.1.1. och som, korteligen, i den klassiska ekonomins (per414) och den ekonomiska rationalitetens (per408) anda propagerar för en fri marknadsekonomi (per401) där frihandel (per407) och fri företagsamhet (per402) livligt uppmuntras, där en omfattande välfärdsservice (per505) samt ett brett fackligt maktutövande (per702) ifrågasätts och där behovet av en mer effektiv hushållning (per303) livligt dryftas.

De 18 variabler som ovan nämnts antas utgöra komponenter av den socioekonomiska konfliktdimension som alltså förmodats vara en ledande konfliktlinje i alla västeuropeiska demokratier och samtidigt den enda konfliktlinje som är allstädes närvarande. Detta förmodande understöds också av de explorativa faktoranalytiska granskningar av MRG/CMP:s material som tenderat lyfta fram en generell, men i huvudsak socioekonomisk, vänster–högerdimension som den i MRG/CMP:s material enda klart identifierbara övergripande konfliktdimensionen (se t.ex. Bartolini och Mair 1990, kap. 8; Budge 1987; Warwick 2002; jfr även Fagerholm 2012).⁸

Förutsättningslösa faktoranalytiska examinationer kommer dock inte att tillämpas här, utan hållbarheten hos denna dimension examineras i stället med hjälp av en i sammanhanget mer vederbörlig konfirmatorisk faktoranalys (*confirmatory factor analysis*, CFA). I motsats till de explorativa faktoranalytiska varianterna⁹ utgår denna metod från en teoretiskt motiverad hypotes där de förmodade sambanden mellan olika latent faktorer samt mellan observerade variabler och latent faktorer klart definierats på förhand (Long 1983, 12–14). Utgångspunkten är faktorekvationen

$$x_j = \lambda_{jm}\xi_m + \delta_j, \quad (1)$$

där x_j är den j :e av p observerade variabler (i denna modell är $p = 18$), λ_{jm} den faktorladdning som förenar den observerade variabeln j med den m :e latent faktorn ξ (i denna modell är $m = 1$) och δ_j den varians som är unik för den observerade variabeln j och därmed oberoende av alla ξ och alla övriga δ . Relationerna mellan observerade variabler (x), latent faktorer (ξ) och unik varians (δ) i formel (1) kan även uttryckas genom ekvationen

⁸ En ny och ännu något oprövad (se dock Jahn och Oberst 2012) deduktiv och icke-faktoranalytisk metod för att konstruera ideologiska skalor på basen av MRG/CMP:s material har introducerats av Jahn (2011).

⁹ Här avses i första hand (explorativ) faktoranalys och principalkomponentanalys. Dessa metoder inför inga begränsningar på materialet och antar sålunda att alla latent faktorer påverkar alla observerade variabler och, vidare, att alla latent faktorer är korrelerade eller, i vissa situationer, ej korrelerade (Long 1983, 12).

$$\mathbf{x} = \mathbf{\Lambda}\boldsymbol{\xi} + \boldsymbol{\delta}, \quad (2)$$

eller, uttryckt med kovariansekvationen,

$$\boldsymbol{\Sigma} = \mathbf{\Lambda}\boldsymbol{\Phi}\mathbf{\Lambda}' + \boldsymbol{\Theta}. \quad (3)$$

Här är $\boldsymbol{\Sigma}$ en kovariansmatris ($p \times p$) av observerade variabler, $\mathbf{\Lambda}$ en matris ($p \times m$) av faktorladdningarna λ , $\boldsymbol{\Phi}$ en matris ($m \times m$) av de latent faktorerna $\boldsymbol{\xi}$ och $\boldsymbol{\Theta}$ en matris ($p \times p$) av de unika faktorerna $\boldsymbol{\delta}$ (Brown 2006, kap. 2–3). Mot bakgrunden av denna teoretiska och formella information kan en preliminär hypotetisk modell nu återges i figur 5 nedan. Här illustrerar rektanglarna de 18 observerade variablerna (x_i), medan cirkeln representerar den enda föreslagna latent faktorn ($\boldsymbol{\xi}$). Faktorladdningarna (λ_{im} ; effekten av ξ_i på x_i) uttrycks genom pilar riktade från de latent faktorerna mot de observerade variablerna, medan feltermerna ($\boldsymbol{\delta}_i$) representeras av pilar riktade mot de enskilda observerade variablerna. Med 18 variabler och 36 okända parametrar erhålls en överidentifierad faktoranalytisk modell bestående av 135 frihetsgrader.¹⁰

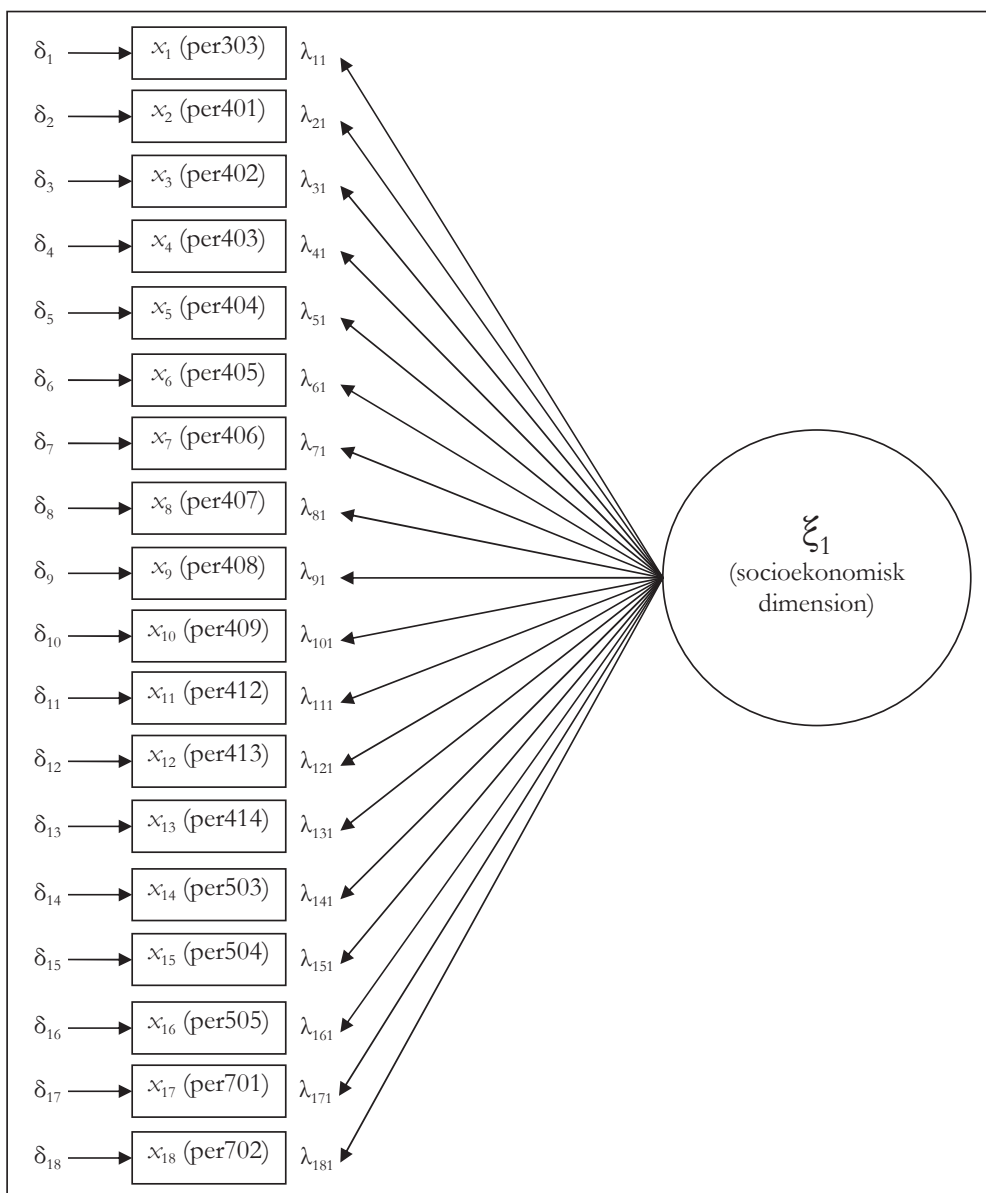
Utifrån tidigare teoretiska resonemang förmodas alltså – för att nu sammanfatta de antaganden som här görs – att (a) de västeuropeiska samhällena kännetecknas av en övergripande konfliktdimension av socioekonomisk karaktär och att (b) denna konfliktdimension uttrycks genom 18 av de 56 variablerna i *Manifesto Data Set*.¹¹ En inledande granskning av de för analysen aktuella variablerna ger dock en klar indikation om att fördelningen inte är normal, ty såväl Kolmogorov-Smirnovs D som Shapiro-Wilks W ger värden som är klart signifikanta ($p < .001$) för alla 18 variabler.¹² Eftersom tekniker som utgår från en normalfördelning inte bör anpassas på data som inte är normalfördelad¹³ bör en robust *maximum likelihood*-metod konsulteras (se *ibid.*, 379ff).

¹⁰ Antalet kända parametrar b fås genom ekvationen $b = [p(p + 1)]/2$, medan de okända parametrarna a här kan beräknas genom att addera antalet regressionskoefficienter (λ) med antalet varianser ($\boldsymbol{\delta}$). Därefter kan antalet frihetsgrader (df) lätt beräknas genom subtraktionen $b - a$ (Brown 2006, 63–71; Tabachnick och Fidell 2001, 719–720).

¹¹ Antalet N i den föreliggande analysen är = 1723. (Signifikanta partier i alla parlamentsval som ägt rum i 18 västeuropeiska länder 1945–2003.)

¹² Både Kolmogorov-Smirnovs D och Shapiro-Wilks W är känsliga för stora N . Båda är dock alltför signifikanta efter att de testats på ett mindre sampel.

¹³ Merparten av de aktuella variablerna torde fördelas enligt något som närmast kan förliknas vid en J-distribution.

Figur 5. Stigdiagram över en preliminär konfirmatorisk faktormodell

En robust beräkning fastslår inledningsvis att de aktuella variablerna är relaterade med varandra ($\chi^2(153) = 2230.27, p < .001$). Modellens pregnans är dock, i ljuset av de olika måttstockar som erbjuds, något oklar.¹⁴ Här föreslår vissa testindex att modellen är relativt god

¹⁴ Programvaran (LISREL 8.80) erbjuder en mängd olika test av modellens lämplighet. Idealiskt bör χ^2 och Satorra-Bentler(SB) χ^2 inte vara signifikanta, ett krav som dock blir svårare att uppnå i takt med att antalet fall ökar. Av de alternativa måtten bör SRMR och RMSEA vara låga ($\lesssim .08$ respektive $\lesssim .06$). GFI och AGFI, liksom de komparativa indexen NFI, och IFI, bör gärna överskrida .90, medan likaså komparativa CFI och NNFI helst ska

(RMSEA = .041; SRMR = .045; GFI = .96; AGFI = .95), medan andra förmedlar ett klart mer tveksamt budskap ($SB\chi^2(135) = 526.30, p < .001$; NFI = .76; NNFI = .79; CFI = .81; IFI = .81). Faktorladdningarna är, som framgår ur figur A1 i appendix C, i flera fall låga. Särskilt variablerna per405 (Corporatism: Positive), per406 (Protectionism: Positive), per408 (Economic Goals: Positive) och per409 (Keynesian Demand Management: Positive) uppvisar ett svagt samband med den latent socioekonomiska dimensionen, ty deras laddningar är alla icke-signifikanta. När detta kan konstateras också med hjälp av en granskning av den elementära deskriptiva statistik som indikerar att dessa fyra variabler *de facto* tenderat att adresseras i ungefär lika stor utsträckning av partier tillhörande den socioekonomiska konfliktlinjens båda poler¹⁵ kan de alla avlägsnas samtidigt, eftersom skalans syfte uttryckligen är att särskilja dessa två poler från varandra.

Med denna revision, som eliminerar de fyra osäkraste av variablerna i den ursprungliga modellen, återstår 14 indikatorer av vilka den ena hälften kan förknippas med den socioekonomiska högern medan den andra hälften kan sammankopplas med den socioekonomiska vänstern. Mot bakgrunden av den information som den preliminära faktoranalytiska modellen producerat – här avses framför allt de föreslagna faktorladdningarna¹⁶ – förmodas även att partiets strävanden i socioekonomiska spörsmål bättre kan beskrivas med hjälp av en tvåfaktormodell bestående av en nyliberal och en demokratiskt socialistisk faktor. Detta kan illustreras med den överidentifierade ($105 - 29 = 76$ frihetsgrader) modellen i figur 6 nedan.

En robust estimation av denna reviderade modell fastslår till en början att de aktuella variablerna är relaterade med varandra ($\chi^2(91) = 2017.05, p < .001$). Modellens duglighet är dock även här något oklar ($SB\chi^2(76) = 309.03, p < .001$), även om en viss förstärkning kan noteras (RMSEA = .042; SRMR = .044; GFI = .97; AGFI = .95). Denna förbättring är som tydligast för de komparativa indexens del (NFI = .85; NNFI = .85; CFI = .88; IFI = .88), vilket förstärker tron på att den reviderade modellen åtminstone är ett steg i rätt riktning och sålunda att föredra framom den preliminära varianten. Figur A2 i appendix C avslöjar vidare att alla faktorladdningar är signifikanta samt att korrelationen mellan de två faktorerna är signifikant negativ. Ett flertal av faktorladdningarna är dock mycket svaga samtidigt som residualerna är stora, vilket tyder på att modellen alltför är bristfällig och således i behov av en fortsatt

överskrida .95 (för en översikt, se Brown 2006, 81–88).

¹⁵ Den socioekonomiska vänstern (v) representeras här av de partier som tillhör de gröna, kommunistiska och socialdemokratiska partifamiljerna, medan ”icke-vänstern” (iv) utgörs av övriga partifamiljer. Medelvärdena för de två kategorierna är följande (1945–2003, uttryckt i procentandelar för respektive variabel): per405 = .34 (v), .34 (iv); per406 = .24 (v), .24 (iv); per408 = 2.87 (v), 2.60 (iv); per409 = .26 (v), .23 (iv).

¹⁶ Som tabell A1 avslöjar så är faktorladdningarna för de signifikanta variabler som antas uttrycka nyliberalism (per303, per401, per402, per407, per414, per505 och per702) positiva, medan laddningarna för de övriga signifikanta (socialistiska) variablerna (per403, per404, per412, per413, per503, per504, per701) är negativa.

granskning och revidering där, exempelvis, samband mellan feltermerna och enskilda observerade variabler noggrannare beaktas. Såsom Brown (*ibid.*) genomgående påpekar är det dock skäl att fortskrida försiktigt i dylika situationer, enär omfattande ingrepp i modellen riskerar hota dess teoretiska relevans. Av denna anledning, och mot bakgrunden av att de faktoranalytiska angreppssättens duglighet med tanke på *Manifesto Data Set* ofta ifrågasatts (men ändå genomgående applicerats) (Pennings, Keman och Kleinnijenhuis 2006), väljer jag att tentativt acceptera den reviderade modellen och fortsätta dess evaluering medelst andra förfaringssätt. Såsom konkluderas i tabell 3 nedan förmodas således hälften av de 14 återstående variablerna vara viktiga indikatorer på en nyliberal pol längs en socioekonomisk konfliktlinje, medan den andra hälften är centrala uttryck för en socialistisk pol längs samma dimension.

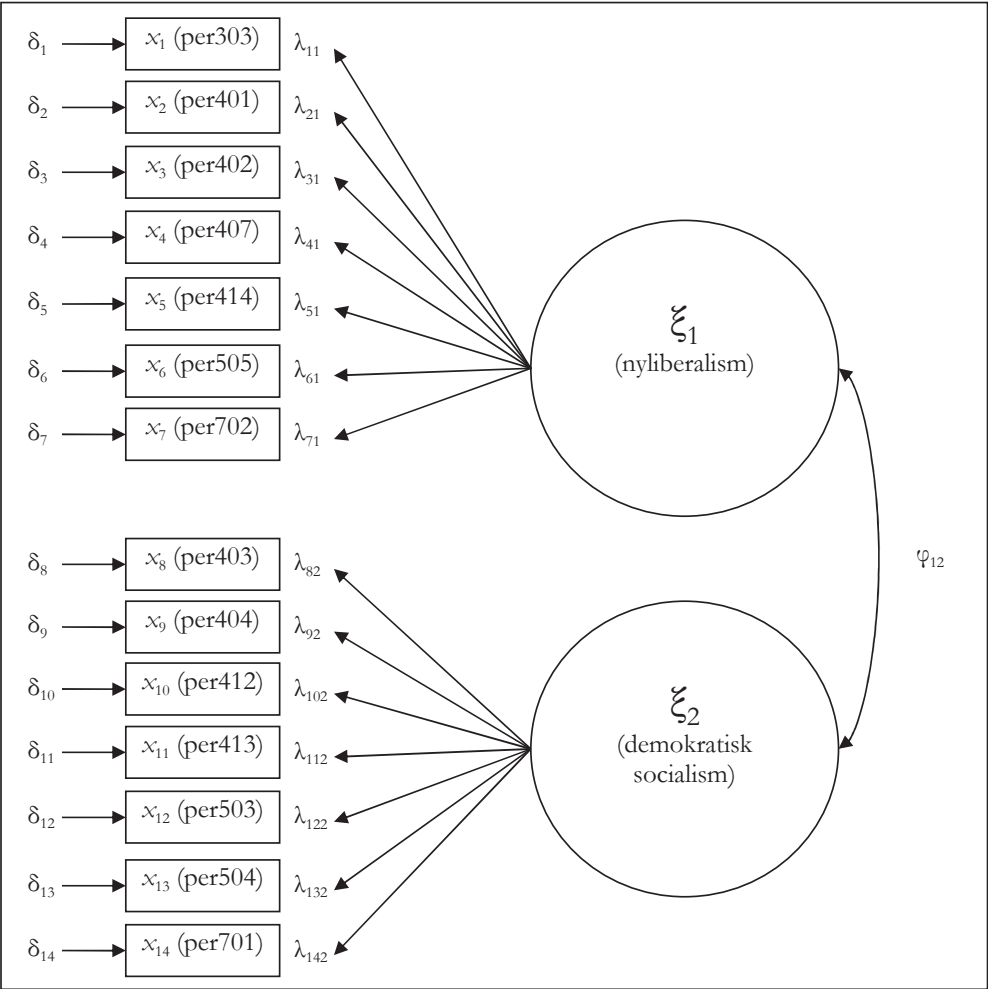

Figure 6. Stigdiagram över en reviderad konfirmatorisk faktormodell

Tabell 3. Socioekonomisk konfliktlinje: teoretiska och operationella definitioner

Nyliberalism (Socioekon _N)	
Teoretiska definitioner	Operationella definitioner
Eftersträvar en effektivisering av offentlig administration	Governmental and Administrative Efficiency: Pos. (per303)
Förespråkar fri marknadsekonomi och fri äganderätt	Free Enterprise: Pos. (per401)
Söker befrämja nya företagsetableringar jämte privatiseringar och avregleringar	Incentives: Pos. (per402)
Motarbetar protektionism och förespråkar mellanstatlig frihandel	Protectionism: Neg. (per407)
Förespråkar minimerade budgetunderskott, åtstramningar och sparsamhet	Economic Orthodoxy: Pos. (per414)
Är kritisk till välfärdsstaten och söker reducera offentlig serviceproduktion	Welfare State Limitation (per505)
Verkar för inskränkningar i fackföreningsrörelsens makt	Labour Groups: Neg. (per702)
Socialism (Socioekon _S)	
Teoretiska definitioner	Operationella definitioner
Förespråkar en social marknadsekonomi	Market Regulation: Pos. (per403)
Förordar ett visst mått av rådgivande statlig planering	Economic Planning: Pos. (per404)
Förhåller sig positivt till statliga interventioner i ekonomin	Controlled Economy: Pos. (per412)
Försvavar, åtminstone i viss mån, statligt ägd företagsverksamhet	Nationalization: Pos. (per413)
Förordar en rättvis (om)fördelning med särskild tonvikt på underprivilegerade	Social Justice: Pos. (per503)
Eftersträvar en bibehållen eller utökad välfärdsservice	Welfare State Expansion (per504)
Erkänner arbetar- och fackföreningsrörelsens centrala roll	Labour Groups: Pos. (per701)

Här inleder jag med att framarbete ett sammansatt poängvärde över enskilda partiers positionering längs den skala som här utvecklas. För dylika syften har den tidigare forskningen på området begagnat två litet olika förfaringssätt: ett baserat på differenser och ett på kvoter (McDonald och Mendes 2001, 94). Den förstnämnda metoden innebär att andelen uttryck för pol P_1 längs skala S subtraheras från andelen uttryck för pol P_2 längs samma skala. Detta innebär att ett valprogram som innehåller 55 procent socialistiska argument och 15 procent nyliberala argument ges det slutgiltiga poängtalet -40 ($15-55$): av alla argument partiet ifråga anförde i sitt valprogram ägnades socialistiska argument 40 enheter större utrymme än nyliberala dito.

Det är sålunda fråga om ett mått på hur partiet placerar sig längs någon viss skala *i förhållande till de andra politisk-ideologiska spörsmål som behandlats i det aktuella programmet*. Den andra metoden, introducerad av Kim och Fording (1998, 77–79; jfr även Laver och Garry 2000, 628–629), fäster uppmärksamheten *enbart på förhållandet mellan de båda polerna på den skala som studeras*. Denna operation placerar därför differensen mellan andelen uttryck för polerna P_2 och P_1 längs skala S i täljaren, medan summan av andelen uttryck för samma poler längs samma skala placeras i nämnaren. Med samma förhållanden som i exemplet ovan ger detta en kvot på -0.57 ($((15-55)/(15+55))$).

Även om de båda beskrivna förfarandena är skäligen likvärdiga rent empiriskt ($r_p = .90$, $N = 1722$) så föredras det sistnämnda måttet, eftersom syftet med den föreliggande examineringen uttryckligen är att granska hur partierna förflyttat sig längs den socioekonomiska dimensionen. Formellt kan detta mått, benämnt Socioekon_{SN}, uttryckas som följer:

$$\text{Socioekon}_{\text{SN}} = \frac{\text{Socioekon}_{\text{N}} - \text{Socioekon}_{\text{S}}}{\text{Socioekon}_{\text{N}} + \text{Socioekon}_{\text{S}}} \quad (4)$$

Detta index antar värden inom intervallet $[-1:1]$, där en position närmare den socialistiska polen (Socioekon_S) uttrycks genom värden mellan -1 och 0 (där -1 står för fullständig socialism) medan en position närmare den nyliberala polen (Socioekon_N) uttrycks genom värden mellan 0 och 1 (där 1 anger fullständig nyliberalism).

I vilken mån uppnås då god validitet respektive god reliabilitet? Här kan validitet, inledningsvis, sägas handla om huruvida man verkligen mäter det man säger sig mäta: Överensstämmer det framarbetade måttet med de teoretiska definitioner som presenterats (innehållsvaliditet) och är måttet jämförbart med skalor av samma slag (kriterievaliditet)? Medan innehållsvaliditeten i huvudsak är en fråga om tillräcklig stringens och noggrannhet vid övergången från teoretiska till operationella definitioner kan kriterievaliditeten utsättas för något mer precisa test. Ett lika vanligt som (för cirkelresonemang) kritiserat förfarande är att granska i vilken mån den aktuella måttstocken korrelerar med andra skalor avsedda att mäta liknande aspekter. Som tidigare konstaterats så har ett flertal olika skalor framarbetats ur det aktuella materialet. I tabell 4 nedan redovisas hur den utvecklade skalan hänger samman med två uttryckligen socioekonomiska skalor, presenterade av Bartolini och Mair (1990) samt Laver och Garry (2000). Därtill granskas sambandet med den mer vidsträckt vänster–högerskala som framställts av MRG/CMP samt med resultat från Benoit och Lavers (2006) expertskattning av partiets ekonomiska positioner.

Tabell 4. Samband mellan Socioekon_{SN} och jämförbara måttstockar

	$r_p(N)$
Bartolini och Mairs skala ^a	.735 (1671)
Laver och Garrys (ekonomiska) skala ^a	.767 (1671)
MRG/CMP:s ”klassiska” skala ^a	.746 (1671)
Benoit och Lavers expertskattning ^b	.621 (115)

^a Partiernas positioner har beräknats enligt den kvotbaserade metoden och innefattar västeuropeiska partier under tidsperioden 1945–2003 (Med listvisa exkluderingar av fall för vilka inget värde kunnat erhållas på någon av variabelerna).

^b Partiers ekonomiska positioner har beräknats utifrån medeltalet av dimensionerna 1 (”Taxes vs spending”, skala 1–20) och 22 (”Deregulation”, skala 1–20) och innefattar 115 västeuropeiska partier. Jämförelsepunkten här är det val som i tid närmast föreligger tidpunkten för expertskattningen, som ägde rum år 2003.

Som tabellen ovan förtäljer är koefficienterna för de tre förstnämnda skalorna positiva och relativt starka ($> .700$). Dessa koefficienter säger i sig dock inget om materialets kvalitet, eftersom de utarbetats från samma material som Socioekon_{SN}. Mer intressant och mer relevant i detta sammanhang är därför koefficienternas interna styrkeordning: ju mer ”socioekonomisk” skalan är till sin natur, desto starkare är också dess samband med den måttstock som ovan utvecklats.¹⁷ Det finns, med andra ord, goda skäl att anta att den aktuella skalan faktiskt förmår mäta det som avses mätas, nämligen partiernas förhållningssätt till socioekonomiska spörsmål. Sambandet med den, bör det klart understrykas, konceptuellt betydligt tunnare och mer avgränsade ekonomiska skala som återfinns i Benoit och Lavers expertskattning är likaså positivt, men klart svagare.

Gällande skalans tillförlitlighet, eller reliabilitet, så kan denna uppskattas med hjälp av den modell som presenterats av Heise (1969) och som tidigare använts för att bestämma reliabiliteten hos liknande skalor (se McDonald och Mendes 2001).¹⁸ Denna utgår från en stokastisk Markov-process där förändringen mellan $\theta^{(t)}$ och $\theta^{(t+1)}$ är oberoende av tillståndet vid $\theta^{(t-1)}$. Vad som här behövs är enkla korrelationskoefficienter mellan estimeringar av partipositioner vid tre tidpunkter. De tidpunkter som valts är – för att möjliggöra komparationer med andra liknande mått – de samma som McDonald och Mendes studerat, nämligen de val som närmast föregått åren 1983, 1990 och 1995.¹⁹ Som framgår ur tabell 5 nedan så är reliabiliteten god, även i jämförelse med de koefficienter som andra skalor erhållit medelst samma förfarande.²⁰

¹⁷ Även om det aktuella materialet har karaktären av populationsdata kan det noteras att skillnaderna mellan koefficienternas styrka är signifikanta; Socioekon_{SN} hänger starkare ihop med Laver och Garrys ekonomiska skala än med de två övriga ($t_{\text{diff}} = 3.46, p < .01$ (Bartolini och Mair); $1.89, p < .05$ (MRG/CMP); ensidiga test).

¹⁸ För att möjliggöra jämförelser med de estimeringar som McDonald och Mendes gjort föredras Heises modell framom det mer frekvent använda förfarande som presenterats av Wiley och Wiley (1970).

¹⁹ McDonald och Mendes valde dessa tidpunkter för att kunna jämföra de erhållna resultaten med resultat från liknande test som gjorts för expertskattningarnas (genomförda 1983, 1990 och 1995) del.

²⁰ Reliabiliteten hos dessa skalor är .76 (Bartolini och Mair), 1.06 (Laver och Garry) och .99 (MRG/CMP) (se

Också den information som stabilitetskoefficienterna meddelar lovar gott; partiernas positioner längs den aktuella skalan är inte stabila över tid, utan betydande skiftningar förekommer.²¹ Sammantaget kan det alltså fastslås att de granskningar som ovan genomförts har förmått ge ett tillräckligt stöd för den modell och den skala som här har framarbetats. De aktuella variablerna illustrerar tämligen väl de båda polerna längs en latent socioekonomisk konfliktdimension, samtidigt som det mått som presenterades i formel (4) synes fånga upp det som avses. Detta mått står sig också väl i jämförelse med konkurrerande måttstockar. Måttet är därmed klart användbart och kan antas.

Tabell 5. Socioekon_{SN}:s reliabilitet och stabilitet för 87 västeuropeiska partier

Korrelationskoefficienter (r_p)				Reliabilitet ^a	Stabilitet ^b		
	$I1$	$I2$	$I3$	r_{xx}	s_{12}	s_{23}	s_{13}
$I1$	1	.826	.611				
$I2$		1	.736	.995	.830	.740	.614
$I3$			1				

^a Reliabilitetskoefficienten r_{xx} erhålls genom räkneoperationen $r_{12}r_{23}/r_{13}$ (se Heise 1969, 97).

^b Stabilitetskoefficienterna fås genom följande beräkningar (se *ibid.*):

$$s_{12} = r_{13}/r_{23}$$

$$s_{23} = r_{13}/r_{12}$$

$$s_{13} = r_{13}^2/r_{12}r_{23}.$$

Den andra konfliktlinjen av intresse är som bekant den mellan *materialism* och *postmaterialism*. Liksom indikerades i föregående kapitel kommer denna granskning att fokusera på en klart mer avgränsad uppsättning av ”gröna” variabler. De teoretiska argumenten för detta val har presenterats i kapitel 4.2.1. Ett andra argument rör materialet, som inte tillåter att någon omfattande postmaterialistisk skala i likhet med den ovan presenterade Socioekon_{SN} utvecklas (för ett preliminärt försök, se Fagerholm 2010). Det främsta problemet härvidlag rör de variabler som inkluderas i *Manifesto Data Set*. Liksom också MRG/CMP erkänt så fokuserar deras variabeluppsättning i första hand på socioekonomiska aspekter (merparten av variablerna i domän 4 och 5) och i andra hand på övriga spörsmål som med relativ lätthet kan placeras in på en traditionell och vedertagen vänster–högerskala (merparten av variablerna i domän 1, 6 och 7). Variabler som mäter aspekter bortom denna generella dimension är således rätt få till antalet samtidigt som de är onödigt vidsträckta.

McDonald och Mendes 2001, 106–107).

²¹ Ett alternativ tillvägagångssätt är att förlita sig på Cronbachs α , som i detta fall ger ett värde på .53. Enligt konventionella gränsdragningar är detta värde nog tämligen lågt, men det kan ändå anses acceptabelt eftersom de jämförbara skalorna erhåller ännu lägre värden (Laver och Garrys (ekonomiska) skala: Cronbachs α = .49; MRG/CMP:s ”klassiska” skala: Cronbachs α = .44; Bartolini och Mairs skala: Cronbachs α = .32) och eftersom författare av partiprogram – i motsats till respondenter i frågeundersökningar – inte tvingas ta ställning till alla relevanta spörsmål (se Pennings, Keman och Kleinnijenhuis 2006, 73–75).

Två exempel på denna problematiska vidsträckthet är variablerna per705 (Minority Groups: Positive) och per706 (Non-Economic Demographic Groups: Positive), som vid en första anblick framstår som potentiella mått på en postmaterialistisk värdegrund. Enligt Klingemann *et al.* (2006, 159) mäter per705 stöd för funktionsnedsatta, homosexuella samt immigranter. Detta leder till att såväl värdeliberala och förmodat postmaterialistiska partier (med ett positivt förhållningssätt gentemot framför allt homosexuella och immigranter) som utpräglat värdekonservativa partier (som gärna betonar funktionshindrades rättigheter) erhåller jämförelsevis höga värden på denna variabel, trots att de längs konfliktdimensionen materialism–postmaterialism i många avseenden kan förmodas vara varandras motpoler. Också per706, som mäter partiets syn på vitt skilda demografiska grupper såsom kvinnor, äldre, ungdomar och språkminoriteter (*ibid.*), är problematisk. Inte heller här är det möjligt att urskilja det tydliga postmaterialistiska elementet (förespråkade av ett ökat inflytande för kvinnor; positiv inställning till feminism) från övriga element vars relevans för konfliktdimensionen materialism–postmaterialism nog är mycket liten.

Med detta sagt kan det fastslås att vissa av de för en omfattande postmaterialistisk dimension potentiellt relevanta variablerna är problematiska på grund av sin vidsträckthet och, vidare, att en omfattande och valid postmaterialistisk skala därför svårigen kan framarbetas. Av denna anledning väljer jag således att rikta intresset enbart mot variabler som rör frågor om miljö och hållbar utveckling och som på många sätt tillhör de mest centrala och mest framträdande uttrycken för ett postmaterialistiskt synsätt (jfr diskussionen i kapitel 4.2.1.). I stället för att, som ovan, granska förhållandet mellan två poler längs en och samma skala fästs därför huvudintresset vid huruvida miljörelaterade och tillväxtkritiska spörsmål hemmahörande i den postmaterialistiska polen längs skalan materialism–postmaterialism fått ett större genomslag inom den västeuropeiska socialdemokratins under den aktuella tidsperioden.

Denna postmaterialistiska gröna politik anses, mot bakgrunden av den diskussion som fördes i kapitel 4.2.1. ovan, komma till uttryck genom de relativt tydliga och enhetliga variablerna per416 (Anti-Growth Economy: Positive) samt per501 (Environmental Protection: Positive). Variabeln per416 uttrycker här krav på en hållbar utveckling²² där ekonomisk tillväxt inte automatiskt är det främsta målet. Även om denna kategori införts i kodschemat så sent som på 1980-talet kan den inkluderas här, eftersom testkodningar visat att tillväxtkritik och ekonomisk nedväxt ”hardly ever” förespråkades i partiets valprogram innan 1990-talet (*ibid.*, 157). Den

²² Begreppet hållbar utveckling föddes under det tidiga 1980-talet och har sedan dess definierats på ett flertal olika sätt. I breda termer handlar det, enligt Hopwood, Mellor och O’Brien (2005, 38), om krav på ett större ekologiskt ansvar samt en mer rättvis och miljöanpassad ekonomi. I likhet med många övriga postmaterialistiska krav har dessa teman diskuterats flitigt och utifrån ett flertal olika utgångspunkter under de senaste decennierna (för en närmare kategorisering av denna diskussion, se *ibid.* 2005, 41–47).

andra variabeln, per501, uttrycker krav på en grönare och renare omgivning där miljön (skog-, strand- och vattenområden *etc.*) bevaras och där naturresurser utnyttjas med stor varsamhet. Dessa gröna krav på en ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling samt ett utbrett miljöskydd kan nu mätas med hjälp av en enkel mall som konstruerats enligt en princip liknande den som MRG/CMP använt för att mäta andra konfliktdimensioner av sekundär natur (se *ibid.*, 163). Formellt kan denna gröna politik (GP) uttryckas som följer:

$$GP = per416 + per501. \tag{5}$$

Angående GP:s validitet så kan måttet, i likhet med den socioekonomiska skala som tidigare framarbetats, jämföras med de resultat som erhållits i studier där liknande måttstockar använts. Antalet slika undersökningar är enligt min vetskap inte många; den enda tillgängliga jämförelsepunkten av viss relevans torde vara resultaten från de tidigare nämnda expertskattningar som genomförts av Benoit och Laver (2006). Sambandet mellan GP och den dimension som Benoit och Laver benämner ”Environment”²³ är inte starkt, men nog befintligt ($r_p = -.62$, $N = 115$): måtten är sålunda inte empiriskt identiska, något som delvis förmodas bero de två måttens något avvikande uppbyggnad. Måttets reliabilitet och stabilitet kan granskas medelst den process som introducerats av Heise och som aktualiserades även när reliabiliteten hos den socioekonomiska skalan testades. De tre tidpunkterna som här jämförs är de samma som i testet ovan, det vill säga de val som närmast föreligger åren 1983, 1990 och 1995. Som framgår ur tabell 6 nedan så är måttets reliabilitet god, eller i varje fall försvarlig. Stabilitetskoefficienterna förmedlar å sin sida information om att en betydande variation över tid ägt rum.

Tabell 6. GP:s reliabilitet och stabilitet för 87 västeuropeiska partier^a

Korrelationskoefficienter (r_p)				Reliabilitet	Stabilitet		
	$I1$	$I2$	$I3$	r_{xx}	s_{12}	s_{23}	s_{13}
$I1$	1	.817	.649				
$I2$		1	.613	.781	1.059	.794	.841
$I3$			1				

^a För förklaringar rörande koefficienternas beräkning, se notapparat i tabell 5 ovan.

Med detta sagt kan nu fokus förflyttas till den empiriska studien. I följande avsnitt klarläggs således den västeuropeiska socialdemokratins partiideologiska utveckling under perioden

²³ ”Environment” mäter enbart partiernas förhållningssätt till ekonomisk tillväxt kontra miljöskydd. Här innebär 1 en uttalad miljöprofil medan 20 innebär en ideologisk profil inriktad på ekonomisk tillväxt (Benoit och Laver 2006, 173).

1970–1999: I vilken mån har man omfattat (a) det under denna tidsperiod synnerligen attraktiva nyliberala synsättet samt (b) de nya postmaterialistiska kraven på miljöskydd och tillväxtekritik?

5.3. Socialdemokrati, nyliberalism och grön politik: en empirisk analys

Till att börja med fokuseras på den partiideologiska förändringen längs den socioekonomiska konfliktlinjen (Socioekon_{SN}). En inledande, översiktlig, granskning ger här vid handen att de västeuropeiska partierna under efterkrigstiden tenderat föredra vänsterspörsmål framom nyliberala högerfrågor – medelvärdet när alla partifamiljer inkluderas ligger något till vänster om den socioekonomiska mittlinjen (se tabell 7 nedan). De socialdemokratiska partierna placerar sig, precis som väntat, ännu närmre den socialistiska polen, medan partierna inom den konservativa partifamiljen är de enda som positionerar sig märkbart – men likväl inte speciellt långt – till höger. Med tanke på den relativt breda konsensus som länge rådde kring en moderat socialistisk, eller keynesiansk, handlingslinje är dessa förhållandevis vänsterorienterade värden föga häpnadsväckande. Även den förskjutning mot ett större inslag av nyliberalism som kan observeras när den keynesianska epoken (1945–1969) jämförs med den period som skall examineras i denna studie (1970–1999) motsvarar vad som kan förväntas: en allmän och relativt tydlig högertrend har mycket riktigt ägt rum i Västeuropa. Denna högertrend har varit skönjbar inom såväl traditionellt konservativa högerpartier som – kanske speciellt påtagligt – inom den socialdemokratiska partifamiljen.²⁴

Tabell 7. De västeuropeiska partiernas positionering längs Socioekon_{SN}: en översikt

Tidsperiod	Alla partier			Socialdem. partier ^a			Kons. partier ^b		
	μ	σ	N	μ	σ	N	μ	σ	N
1945–1999	–.261	.520	1586	–.499	.401	364	.162	.471	172
1945–1969	–.293	.536	537	–.710	.228	120	.126	.540	71
1970–1999	–.245	.511	1049	–.395	.426	244	.187	.417	101

^a Innefattar alla partier kodade som socialdemokratiska av MRG/CMP. (Med andra ord även de mer eller mindre kortlivade partier som inte kan inkluderas i denna studie.)

^b Innefattar alla partier kodade som konservativa.

²⁴ Medelvärdena (1945–1999) för övriga etablerade partifamiljer är –.77 (kommunistiska och vänstersocialistiska partier), –.14 (kristdemokratiska partier) och .04 (liberala partier). Även inom dessa partifamiljer kan en högerförskjutning noteras när åren 1970–1999 jämförs med perioden 1945–1969.

En dylik utvecklingstrend kan urskiljas även för de partier och för den tidsperiod som är av intresse i denna avhandling. Liksom tabell 8 nedan förtäljer uppvisade merparten av de ledande västeuropeiska socialdemokratiska partierna ännu under 1970-talet tydliga vänsterpositioner; de tenderade att ännu vid denna tidpunkt anamma en mycket tydlig socialistisk partiideologi. Under 1980-talet är motsvarande värde för samma uppsättning partier klart lägre, och på 1990-talet har medelvärdet sjunkit ytterligare. Under de två senare decennierna antas till och med enskilda valprogram som till sin karaktär är klart mer nyliberala än socialistiska. Den ofta ventilerade tesen om en nyliberaliseringstrend inom socialdemokratien synes alltså – i varje fall på ett övergripande plan – vara alldeles korrekt. Även om – och detta tåls nog att understrykas – socialdemokratien alltjämt föredrar klassiska välfärdssocialistiska målsättningar framom uttalat nyliberala ideologiska riktlinjer så har inslaget av de senare ökat markant, inte minst under 1900-talets sista fjärdedel.

Tabell 8. De studerade partiernas positionering längs Socioekon_{SN}

Tidsperiod	min	max	μ	σ	N
1970–1979	–1.000	.020	–.663	.285	59
1980–1989	–1.000	.275	–.520	.284	56
1990–1999	–.917	.282	–.357	.304	53

En närmare dissektion av de enskilda partiernas positioneringar är dock nödvändig. En inledande och översiktlig granskning av detta slag presenteras i tabell 9 nedan, där såväl kvantitativ (numerisk) som kvalitativ (verbal) information om den västeuropeiska socialdemokratiens positioneringar under perioden 1945–1999 delges. En granskning av tabellen nedan avslöjar att finländska SDP och schweiziska SPS ofta antagit de mest uttalade socialistiska positionerna, även om SDP uppvisar en kraftig högersväng under 1990-talet. Italienska PSI/PDS ligger å sin sida närmast den nyliberala polen, speciellt under 1900-talets två sista decennier. Också isländska AF/SF, portugisiska PS-P, spanska PSOE, svenska SAP och tyska SPD tillhör de mer moderata av de socialdemokratiska partierna i Västeuropa. En betydande högerrend är, till yttermera visso, tydligt skönjbar inom ett flertal av de aktuella partierna. Detta blir särskilt tydligt inom vallonska PS-B, italienska PSI/PDS, nederländska PvdA, flamländska SP samt österrikiska SPÖ. Den partiideologi som dessa partier anammat under perioden 1970–1999 har, från årtionde till årtionde, positionerat sig allt närmare mittlinjen. En motsatt utveckling kan, åtminstone i viss mån, skönjas inom de socialdemokratiska partierna i Island (AF/SF) och Schweiz (SPS).

Tabell 9. Socialdemokratin och den socioekonomiska konfliktlinjen, 1945–1999

Parti	$\mu(1945-69)$	$\mu(1970-79)$	$\mu(1980-89)$	$\mu(1990-99)$
AF/SF (ISL) ^a	– .428	– .296	– .200	– .429
	Varierande, moderata, positioner under hela tidsperioden			
DNA (NOR)	– .825	– .758	– .730	– .511
	Relativt stabila positioner, men viss kortvarig högerrend på 90-talet			
LP-B (GBR)	– .787	– .709	– .769	– .459
	Varierande positioner fram till 80-talet, varefter klar högerrend			
LP-I (IRL)	– .603	– .401	– .670	– .445
	Varierande positioner under hela tidsperioden			
LSAP (LUX)	– .853	– .802	– .438	– .391
	Försiktig vandring högerut fram till 60-talet, förstärks från 70-talet			
PASOK (GRE)	–	– .724	– .593	– .456
	Viss högervandring från 1970-talet och framåt			
PS-B (WAL) ^b	– .861	– .665	– .517	– .153
	Ihållande högerrend från och med 60-talet, förstärks vid slutet av 80-talet			
PS-F (FRA)	– .770	– .838	– .774	– .537
	Tillfällig högersväng på 60-talet, ihållande högerrend från och med 80-talet			
PS-P (POR)	–	– .347	– .147	– .338
	Varierande positioner under hela tidsperioden			
PSI/PDS (ITA) ^c	– .599	– .517	.165	.096
	Varierande positioner följs av en kraftig och ihållande högersväng på 70-talet			
PSOE (ESP)	–	– .427	– .449	– .049
	Kortvarig men stark högerrend på 1990-talet, i övrigt tämligen stabila positioner			
PvdA (NED)	– .621	– .754	– .332	– .299
	Vänstervandring fram till slutet av 70-talet, varefter kraftigt steg till höger			
S (DEN)	– .854	– .842	– .631	– .616
	Varierande positioner under hela tidsperioden, speciellt från och med 60-talet			
SAP (SWE)	– .785	– .501	– .450	– .201
	Vänstersväng på 60-talet, varefter högersvängar kombinerats med snabba reträtter			
SDP (FIN)	– .951	–1.000	–1.000	– .560
	Påtaglig socialism fram till slutet av 1980-talet, varefter markant högersväng			
SP (FLA) ^b	– .861	– .758	– .575	– .307
	Ihållande högerrend från och med 60-talet, förstärks något vid slutet av 80-talet			
SPD (GER)	– .491	– .554	– .494	– .455
	Högersväng under 50- och 60-talen, varefter varierande positioner			
SPS (SUI)	– .752	– .797	– .712	– .853
	Tämligen stabila positioner under hela tidsperioden			
SPÖ (AUT)	– .699	– .730	– .537	– .317
	Varierande positioner följs av långvarig högerrend under 80- och 90-talen			

^a Isländska AF omorganiserades och blev SF vid slutet av 1990-talet. Hädanefter används beteckningen AF/SF.

^b Den belgiska socialdemokratin (PSB-BSP) splittrades i en flamländsk (SP) och en vallonsk (PS-B) falang år 1978. För enkelhetens skull används hädanefter enbart beteckningarna SP och PS-B, även när åren innan 1978 avses.

^c Italienska PSI upplöstes år 1994, och PDS bildades år 1991. I fortsättningen används beteckningen PSI/PDS.

Den västeuropeiska socialdemokratien uppvisar alltså, liksom också tidigare forskning påvisat (se t.ex. Pennings 1999, 745–753; Pettersson 2004, 152–157), en anmärkningsvärd – men förvisso förväntad – ideologisk mångfald; vissa partier har traditionellt positionerat sig klart till vänster, medan andra intagit en försiktigare och mer moderat position närmare den socioekonomiska konfliktlinjens mittfåra. Det intressanta med tanke på denna avhandling är dock inte i första hand partiernas ideologiska utgångspositioner, utan i vilken utsträckning partiideologierna förändrats. Antagandet här är att den omtalade högervågen drabbat såväl vänster- som högersocialdemokratiska partier i ungefär samma utsträckning och att utgångspositionen sålunda är mindre intressant. Frågan jag ställer mig är därför, för att kort repetera och precisera, i vilken mån de västeuropeiska socialdemokratiska partiernas partiideologier förskjutits mot den nyliberala polen längs skalan Socioekon_{SN} under tidsperioden 1970–1999. En elementär, och i dessa sammanhang avgörande, fråga är hur en partiideologisk förändring skall definieras: Innebär också små programmatiska förskjutningar att partiideologin förändras? Om inte, hur stark bör en utveckling vara för att man skall kunna tala om verklig ändring (jfr diskussionen om *degreeism* i Sartori 1991, 248–249)? Ändå kontinuiteten? Är en kraftig men kortvarig partiideologisk förändring alls värd att beakta? Och kan en förändring sägas ha ägt rum även i situationer där upprepade trendbrott förekommer?

I motsats till mycket av den tidigare forskningen kring partiers ideologiska förändring fokuserar denna studie – såsom indikeras i kapitel 1 (s. 10–11) – på betydande omställningar av bestående karaktär. För att finna sådana förändringar räcker det inte med en granskning av medelvärden, utan här måste andra tillvägagångssätt konsulteras. En möjlig strategi för att särskilja kortvariga eller tillfälliga förändringar från mer bestående och långvariga rubbningar har presenterats av Spafford (1971) och tillämpats av Klingemann *et al.* (2006) samt av McDonald, Mendes och Kim (2007). Utgångspunkten här är en enkel bivariat autoregressiv ekvation där det rådande tillståndet y för enheten i vid tidpunkten t i huvudsak antas vara beroende av i s tillstånd vid den närmast föregående tidpunkten $t - 1$. Formellt kan denna ekvation uttryckas som följer:

$$\text{Socioekon}_{\text{SN}it} = \alpha + \beta \text{Socioekon}_{\text{SN}it-1} + \epsilon_{it}. \quad (6)$$

Här står Socioekon_{SN i t} för partiets i s socioekonomiska position vid gällande val t medan Socioekon_{SN i $t-1$} är samma partis socioekonomiska position vid det föregående valet $t - 1$. α är interceptet, β är regressionslinjens lutning och ϵ_{it} antas vara en samling homoskedastiska (homogent varierande) och icke-autokorrelerade fel i partiets i s position vid gällande val t .

Ett mått på den partiideologiska förändringen kan erhållas genom att beräkna skillnaden mellan ett partis medelposition (μ) och den position i vilken partiet förväntas vara i framtiden. Denna *estimerade framtidsposition* (ef) fås genom att dividera interceptet med differensen av 1 minus lutningen, med andra ord genom räkneoperationen $\alpha/(1 - \beta)$. Här antas en statistiskt signifikant lutning på exempelvis .750 indikera att ”a deviation from the party’s long-run typical left right position is expected to move toward [...] that position at the next election” med hastigheten $1 - \beta$ (*ibid.*, 67). Ett första kriterium (Kr A1) som ställs på en verklig och beständig partiideologisk förändring i riktning mot nyliberalism är sålunda (a) att differensen mellan partiets medelposition (under perioden 1970–1999) och dess estimerade framtidsposition överskrider +.040 poäng och (b) att denna förändring är signifikant, vilket förutsätter att lutningens t -värde $(\beta/s_\beta) \leq -1.4$ eller ≥ 1.4 (jfr *ibid.*).²⁵

Som framgår ur tabell 10 nedan uppfylls båda delarna av detta krav – en märkbar, permanent och samtidigt även signifikant högerförskjutning – av fem partier; PS-F (Frankrike), SDP (Finland), PS-B (Vallonien), SP (Flandern) samt PvdA (Nederländerna). För dessa partiers del bestyrks denna högerförskjutning ytterligare genom den grafik som presenteras i figurerna 7a–e nedan. PS-F, inledningsvis, vandrar stadigt bort från en utpräglad socialistisk position från och med medlet av 1980-talet, och omkring decennieskiftet 1990 tycks en liknande trend ha blivit skönjbar också inom den finländska socialdemokratin. En inspektion av den tidigare forskningen på området ger ytterligare understöd för dessa trender. Här menar Sassoon (1996, 561) att år 1983 innebar en vändpunkt för den franska socialismen, som hädanefter kom att prioritera ”monetary stabilization, the diminution of budget deficit and productivity growth rather than wage rises”. Även om bedömningarna varit något försiktigare rörande PS-F:s ideologiska profil under 1990-talet (se Merkel *et al.* 2008, 121ff; Sferza 2002, 137ff) – en liten socialistisk återgång kan *de facto* observeras även i det material som begagnas här – så verkar förändringen mot en ”new [employment centered] social policy” (Clift 2004, 123; jfr även Lordon 2001) ha varit tämligen bestående. Gällande finländska SDP har den nyliberaliseringstrend som blev aktuell under 1990-talet sällan ifrågasatts. Denna trend är framför allt förknippad med Paavo Lipponen (ordförande 1993–2005), som redan efter socialdemokraternas valförlust år 1991 – i *Financial Times* – proklamerade att ”I believe people have really suffered because of lack of competition”. Lösningen var, enligt Lipponen, en ”paradigm change” som introduce-

²⁵ Förslaget att anta t -värdet som ett något lösligare mått på signifikans i studier där antalet N är litet – i denna studie handlar det om 6–12 val per parti under den granskade tidsperioden – härstammar från McDonald, Mendes och Kim (2007, 67). I deras studie, som fokuserade på en något längre tidsperiod, varierade antalet val per parti mellan 6 och 21. (Med hjälp av interpolation kunde värden skattas även för mellanliggande år, vilket skulle öka antalet N . Detta torde dock vara problematiskt, enär y -värdet vid valåret y_t inte längre – som den autoregressiva modellen förutsätter – skulle ses som beroende av y -värdet vid föregående valår (y_{t-1}), utan av en tidpunkt mellan y_{t-1} och y_t som inte observerats empiriskt, utan endast uppskattats (på basen av just y_{t-1} och, märkväl, y_t).)

rar ”more flexibility” och reducerar ”labor costs and social security costs” (citerad i Sassoon 1996, 742).

De två belgiska partierna, liksom holländska PvdA, uppvisar likaså de en tämligen ovedersäglig högerförskjutning, även om denna något tycks mattas av mot slutet av 1990-talet. En granskning av PS-B:s och PvdA:s (för SP:s del saknas tyvärr data) positioner vid inledningen av 2000-talet ger dock vid handen att denna avmattning *inte* innebar en återgång till gamla positioner; för PvdA:s del synes högerklättringen återigen ha vidtagit i början av 2000-talet medan PS-B:s position, som det verkar, förblev intakt på en avsevärt mer nyliberal nivå jämfört med årtiondena innan år 1970. Observationer från tidigare forskning pekar även de i samma riktning: Wolinetz (1993, 103; jfr även Merkel *et al.* 2008, kap. 7; Schumacher utkommer) har noterat hur en ”increased emphasis on markets” kunnat skönjas inom PvdA sedan 1980-talet, medan Sassoon (1996, 494) lyft fram att en liknande trend inom de båda belgiska partierna.

Tabell 10. Socioekonomisk förändring inom västeuropeisk socialdemokrati, 1970–1999

Parti	μ	ef	Kr A1	Kr A2
			$\mu - ef$ (<i>t</i> -värde)	Permanens
PS-F (FRA)	−.725	−.549	.176 (1.457)	4 val/16 år
SDP (FIN)	−.854	−.757	.097 (1.582)	3 val/12 år
PS-B (WAL)	−.467	−.376	.091 (1.924)	3 val/10 år
SP (FLA)	−.567	−.518	.049 (1.801)	6 val/17 år
PvdA (NED)	−.465	−.422	.043 (1.407)	5 val/17 år
PSI/PDS (ITA)	−.117	.065	.182 (.687)	5 val/20 år
LSAP (LUX)	−.544	−.469	.075 (.439)	4 val/20 år
SPÖ (AUT)	−.527	−.457	.070 (.854)	4 val/15 år
LP-B (GBR)	−.661	−.679	−.018 (.255)	3 val/14 år
SPD (GER)	−.495	−.488	.007 (1.035)	2 val/8 år
SAP (SWE)	−.396	−.346	.050 (−.156)	2 val/6 år
DNA (NOR)	−.675	−.642	.033 (.478)	2 val/8 år
S (DEN)	−.715	−.702	.013 (−.714)	2 val/8 år
PSOE (ESP)	−.328	−.319	.009 (.038)	2 val/7 år
PASOK (GRE)	−.576	−.539	.037 (−.186)	—
PS-P (POR)	−.264	−.190	.074 (−.744)	2 val/4 år
AF/SF (ISL)	−.319	−.254	.065 (.483)	3 val/8 år
LP-I (IRL)	−.560	−.538	.022 (.840)	2 val/8 år
SPS (SUI)	−.797	−.797	.000 (.038)	—

Passerade gränsvärden markeras med fet stil. (Bör passeras: *minst ett* av Kr A1 och Kr A2)

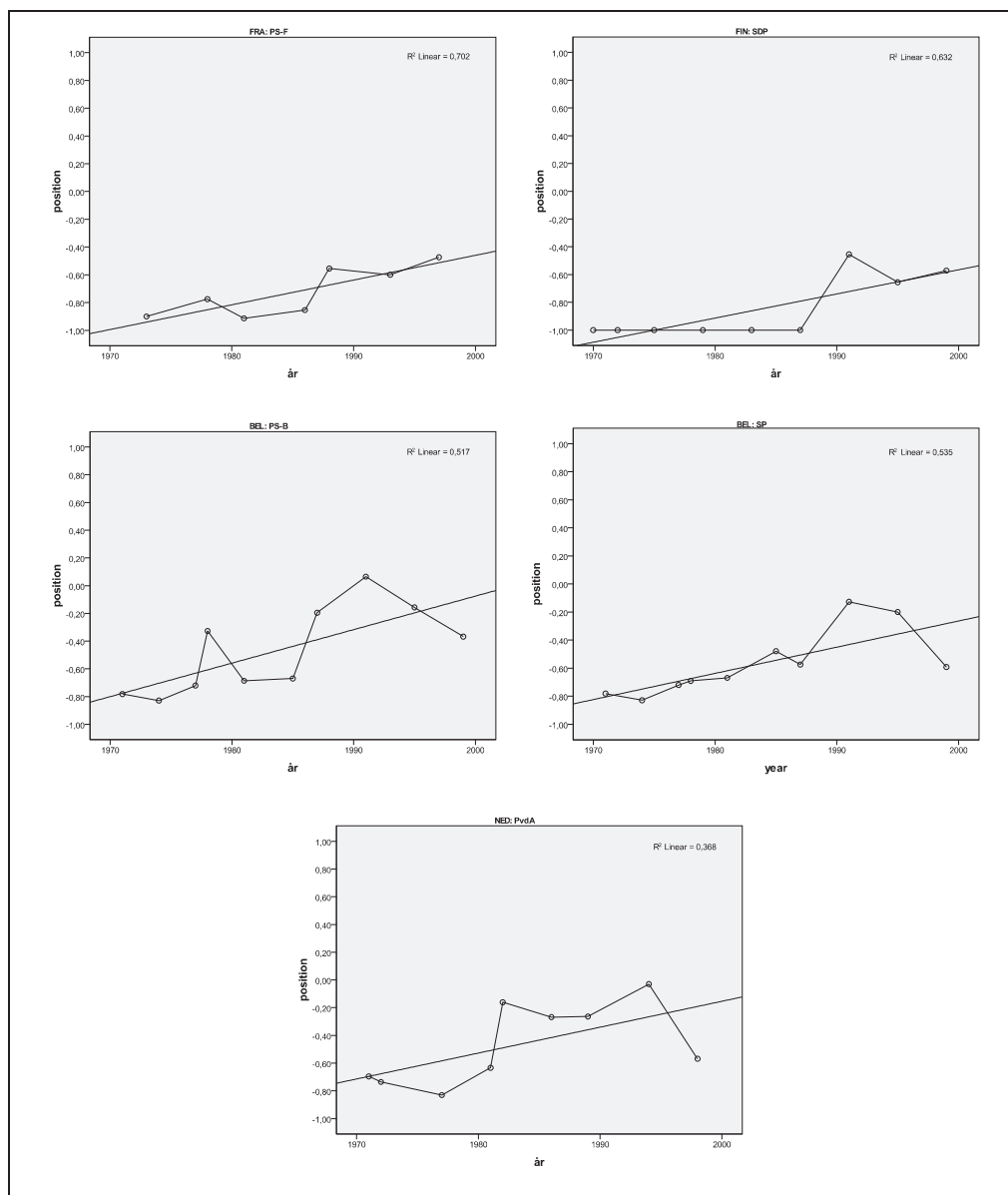
Utöver de nämnda partierna uppvisar ytterligare fem partier en differens på +.040 poäng mellan medelpositionen och den estimerade framtidspositionen (se tabell 10 ovan). I dessa fall

är förändringarna dock inte signifikanta. För att ytterligare identifiera partier med bestående förändringar kan dock ett kompletterande, mer intuitivt, kriterium (Kr A2) införas. I de fall där Kr A1 inte uppfyllts bör den partiideologiska förändringen, för att kunna uppfattas som bestående, fortgå över (a) minst 4 val *eller* (b) minst 10 år. Under denna tidsperiod tillåts ett trendbrott. Detta trendbrott får dock inte fortlöpa över mer än en valperiod och inte heller innebära en fullständig tillbakagång till tidigare positioner. Lite mer formellt handlar det om att förändringen (trendbrottet) mellan t och $t + 1$ (a) till sin omfattning inte får överskrida 50 procent av förändringen (trendutvecklingen mot mer nyliberala positioner) mellan $t - 1$ och t samt (b) inte får fortskrida mellan $t + 1$ och $t + 2$. Logiken bakom detta kriterium baseras därmed på antagandet om att en faktisk partiideologisk förändring bör vara ihållande, i motsats till de mer eller mindre temporära skiftningar som ofta förekommer.

Detta krav – en högerförskjutning som fortgår över en längre tidsperiod – uppfylls av ytterligare fyra partier; PSI/PDS (Italien), LSAP (Luxemburg), SPÖ (Österrike) och LP-B (Storbritannien). Som framgår ur figurerna 8a–d nedan var högerförskjutningen både tidig och markant inom den italienska socialdemokratin, vars partiideologi – som det noterats även i tidigare forskning – häftigt omformades framför allt under 1970- och 1980-talen. Trots att några steg tillbaka mot en mer socialistisk position kan observeras på 1990-talet så måste högerförskjutningen inom PSI/PDS uppfattas som beständig. Också luxemburgska LSAP har genomlevt en anmärkningsvärd och långvarig högerförskjutning som framstår som tämligen obestridlig. Gällande österrikiska SPÖ är tolkningssituationen kanske litet vanskeligare, enär partiets markanta högerförskjutning under 1970- och 1980-talen åtföljdes av en uppenbar vänstersväng på 1990-talet. Med tanke på den observerade högerförskjutningens styrka och långvariga karaktär är det dock skäl att uppfatta partiet som ideologiskt förändrat. Denna avvägning är även förenlig med de tidigare observationer där den österrikiska socialdemokratin anses ha anammat en jämförelsevis tydlig nyliberalt influerad agenda från början av 1980-talet fram till långt in på 1990-talet (se t.ex. Feigl-Heihns 2004, 165, 174).

Intresset gentemot LP-B:s (Storbritannien) högerförskjutning har i den tidigare historiska såväl som politologiska forskningen varit livligt. Här råder en tämligen bred konsensus kring hur en tillfällig men kraftig vänstersväng på 1970-talet åtföljdes av en stadig vandring högerut efter parlamentsvalet år 1983. Enligt Sassoon (1996, 698; jfr även Byrd 1986; Shaw 1993, 1994) övertogs partiet vid denna tidpunkt av den reforminriktade och ”mjuka” vänstern, som under de följande årtiondena drev partiet mot en reformerad, moderniserad och – speciellt under Tony Blairs ordförandeskap på 1990-talet – allt mer marknadsorienterad position (jfr t.ex. Bevir 2000; Freedon 1999; Merkel *et al.* 2008, kap. 4). En dylik utvecklingstrend är tydligt

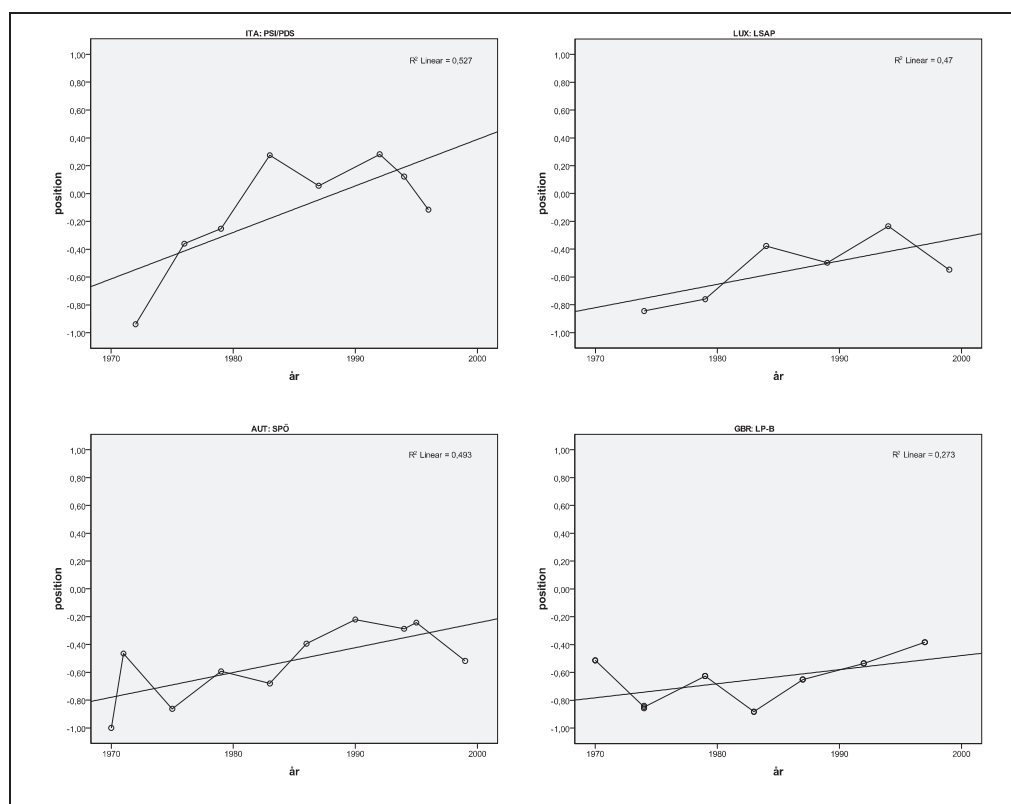
skönjbar även i grafen nedan, en bild som förstärks än mer när partiets ståndpunkter på 2000-talet granskas.

Figur 7a–e. Socialdemokraternas utveckling 1970–1999 (Frankrike–Nederländerna).

De återstående tio partierna uppfyller inget av de två kriterier som ovan framlagts. Detta innebär att någon beständig förskjutning till höger längs den socioekonomiska skalan inte kunnat skönjas i de program som dessa partier producerat, även om partiideologierna – detta

bör understrykas – nog tillfälligt omformats också härstades. De mest remarkabla förskjutningarna kan skönjas inom SPD (Tyskland) och SAP (Sverige), som båda varierar sina ideologiska positioner i betydande mån. Vad SPD beträffar kan en tydlig, i ljuset av tidigare forskning förväntad, högersväng observeras under 1990-talet. Denna förskjutning har dock inte blivit bestående, utan åtföljs av en tämligen snabb reträtt tillbaka mot traditionell socialism vid inledningen av 2000-talet. Dessa observationer är även förenliga med det som tidigare sagts om den tyska socialdemokratin. Padgett (1993, 36) har här menat att de mest grundläggande principerna förblev orörda under programförnyelsen i slutet av 1980-talet, medan Feigl-Heihs (2004, 174–175) noterat hur både den österrikiska och den brittiska socialdemokratin genomgått avgjort större förändringar än den tyska, som trots vissa justeringar ännu under 1990-talet, under ledning av vänsterfalangens Oskar Lafontaine, höll fast vid en relativt traditionell socialdemokrati (jfr även Merkel *et al.* 2008, kap. 5).

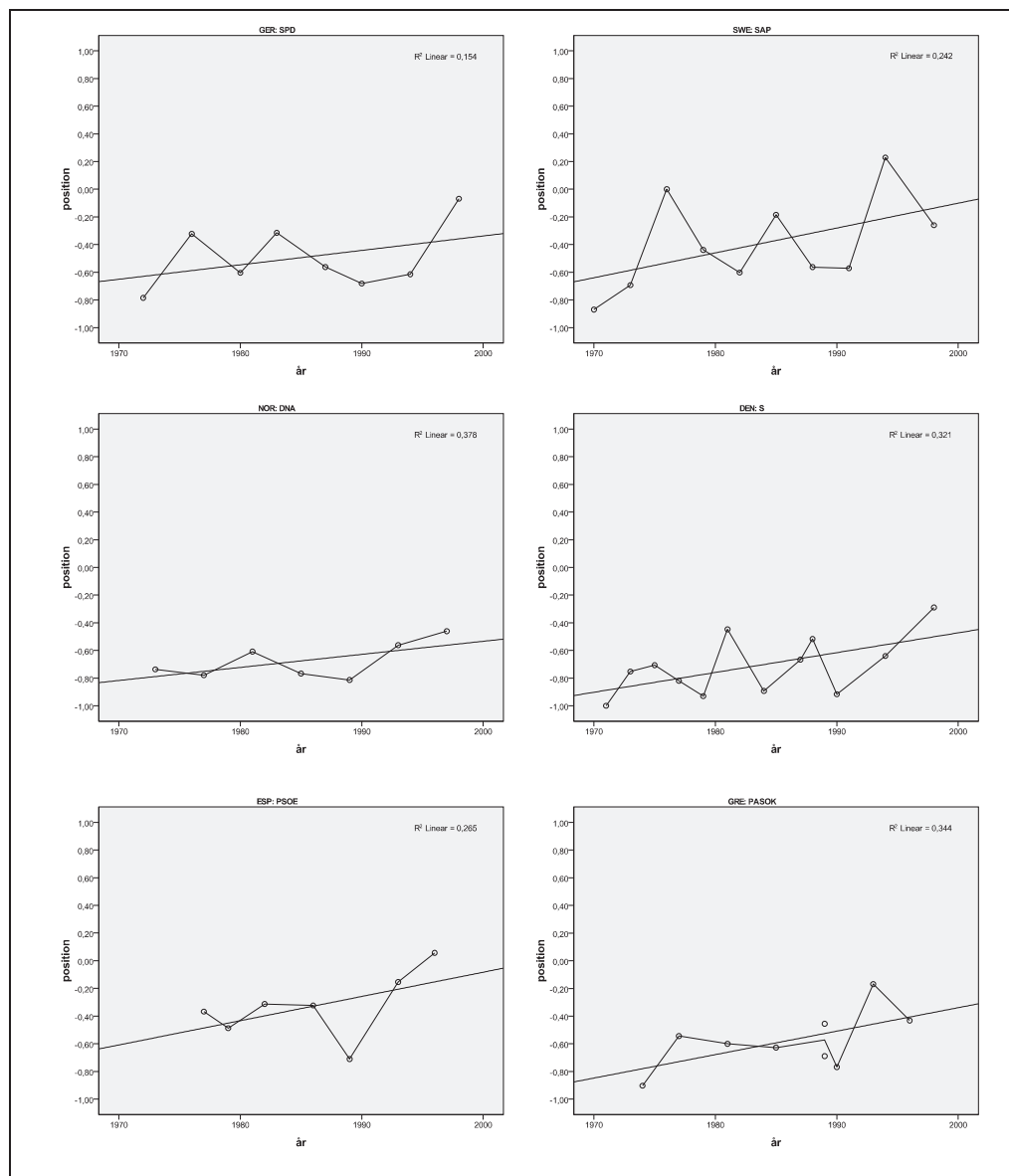
Figur 8a–d. Socialdemokratins utveckling 1970–1999 (Italien–Storbritannien).

Likt SPD uppvisar också den svenska socialdemokratin mycket varierande positioner längs Socioekon_{SN}. Partiet förskjuts kraftigt högerut vid medlet av varje studerat decennium och

antar stundom till och med övervägande nyliberala positioner ($\text{Socioekon}_{\text{SN}} > 0$). Dessa skiftningar synes dock aldrig bli av någon bestående karaktär: SAP förblir således, i motsats till vad som antagits i den tidigare forskning som betonat partiets nyliberalisering (se t.ex. Arter 2003, 88ff; Pontusson 1994, 34ff), ”firmly committed to public provision of services” samtidigt som man långt förhöll sig skeptisk till ”[p]rivatization of services involving basic needs” (Sainsbury 1993, 53). Dessa påståenden finner stöd även i nyare forskning, där Anderson och Meyer (2004, 156) konstaterat att 1990-talets SAP ”emphasised Social Democratic renewal in the pursuit of the traditional goals of equality, security, and solidarity” (jfr även Merkel *et al.* 2008, 162ff).

I figurerna 9a–f nedan illustreras även den norska (DNA), danska (S), spanska (PSOE) och grekiska (PASOK) socialdemokratins utveckling. Inte heller här kan någon bestående förändring av partiideologierna skönjas. DNA:s partiideologi förblir, i ljuset av valprogrammen, relativt stabil under hela den aktuella tidsperioden (jfr även Heidar 1993, 74; Lafferty 1990, 99; Mjøset *et al.* 1994, 71). Den högerförskjutning som kunde observeras under 1990-talet (Arter 2003, 88ff) förblev även den endast tillfällig, enär partiet vid inledningen av 2000-talet igen synes ha återvänt till en klart mer socialistisk position. Inte heller den danska socialdemokratin synes genomleva någon bestående partiideologisk förändring. Positionerna varierar här betydligt, och en ideologisk högersväng följs alltid av en så gott som omedelbar vänstersväng. Detta är fallet även vid inledningen av 2000-talet (jfr även Christiansen 1994; Merkel *et al.* 2008, 185ff).

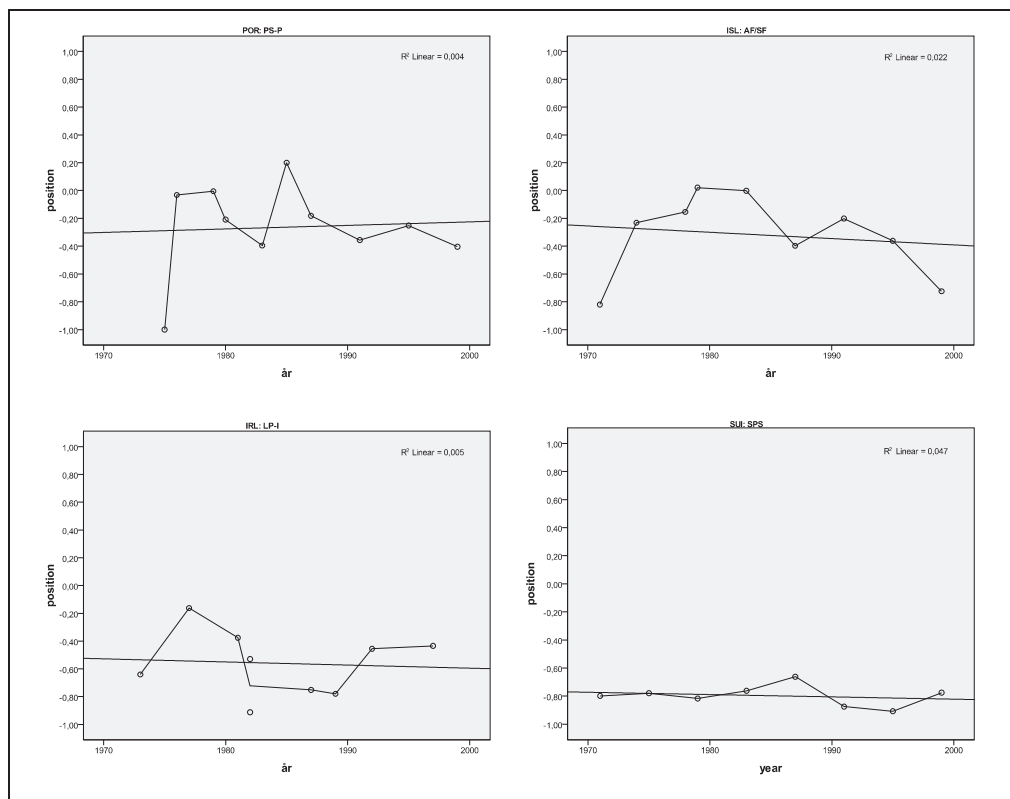
Gällande PSOE så påvisar såväl grafen nedan som den tämligen rikliga tidigare forskningen (se t.ex. Gillespie 1993; Recio och Roca 2001; Share 1988) en kraftig ideologisk högerförskjutning kring decennieskiftet 1990. Denna trend synes dock aldrig ha blivit tillräckligt långvarig, och stundom har den också i första hand uppfattats som en ”avmarxifiering” av den politiska retoriken (Padgett och Paterson 1991a, 62). På den programmatiska nivån har PSOE, således, alltså ”looked to democratic socialism to propose a political project based on the traditional values of solidarity and responsibility” (Thomson 2000, 85). Inte heller de förskjutningar som ofta registrerats inom grekiska PASOK (se t.ex. Tsakalotos 2001) tycks ha handlat om en tydlig nyliberalisering av partiideologin; också här handlade den observerade förändringen om en övergång från krav på marxistiska önskemål om en ”socialist transformation” till mer försiktiga socialdemokratiska krav på ”social change” (Thomson 2000, 91).

Figur 9a–f. Socialdemokraternas utveckling 1970–1999 (Tyskland–Grekland)

De mest pregnanta exemplen på partier där någon bestående partiideologisk förändring inte kunnat observeras är PS-P (Portugal), AF/SF (Island), LP-I (Irland) och, inte minst, SPS (Schweiz). Liksom framgår ur tabellerna 9 och 10 ovan samt figurerna 10a–d nedan så har dessa partier upprätthållit antingen intakta eller mycket och relativt osystematiskt varierande partiideologier under den tidsperiod som granskas i denna avhandling. Även om framför allt den isländska socialdemokratin tycks förskjutas betydligt åt höger under 1970-talet så uppfyller

denna förskjutning inget av de krav på beständighet som ovan fastställts; den isländska socialdemokratin högerförskjutning är inte statistiskt signifikant och varar över endast tre val, under en tidsrymd på inte mer än åtta år. Inte heller den portugisiska socialdemokratin kan, trots en kraftig förskjutning från de tidiga önskemålen om socialiseringar till klart mer försiktiga social reformkrav (jfr *ibid.*, 88), betecknas som förändrad. Inom schweiziska SPS, slutligen, bevaras en i allt väsentligt stabil socioekonomisk position under hela den granskade tidsperioden.

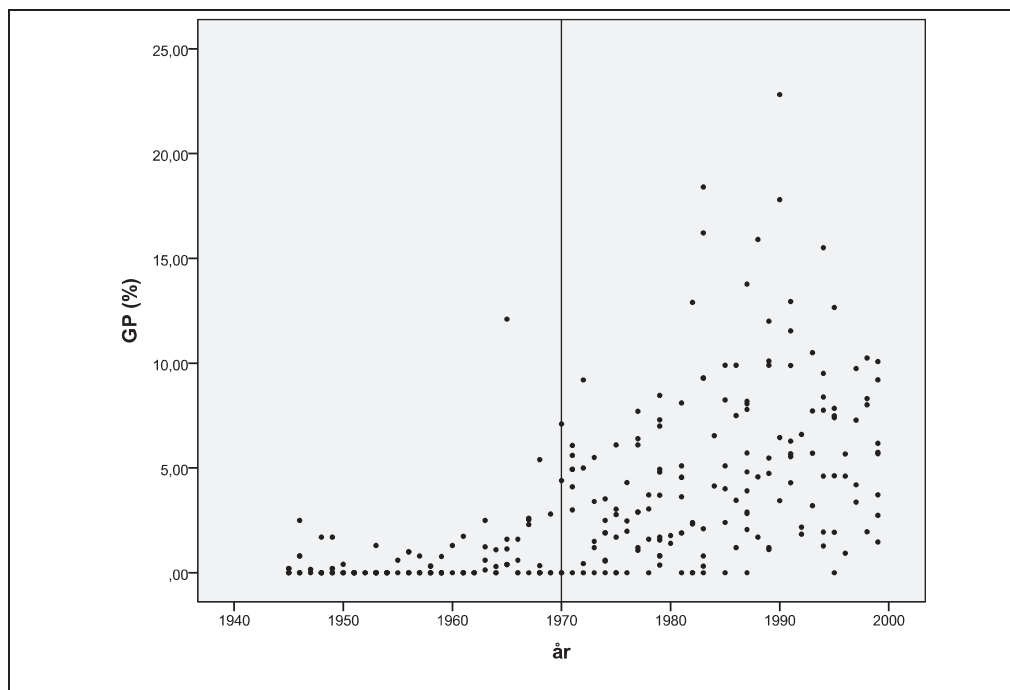
Figur 10a–d. Socialdemokratin utveckling 1970–1999 (Portugal–Schweiz)

Nästa uppgift är att klargöra den västeuropeiska socialdemokratin förhållningssätt till den gröna politikens framväxt: Har de socialdemokratiska partierna påverkats av denna? Den första observationen som kan göras är föga överraskande. Den informerar oss om att gröna spörsmål i första hand lyfts fram av den gröna partifamiljen. Denna partifamilj ägnade, under tidsperioden 1945–1999, i medeltal 24.46 procent av sina valprogram åt att adressera dylika idéer. Detta är överlägset mer än inom de övriga partifamiljer där de gröna frågorna, i medeltal, till-

delats några enstaka procent.²⁶ Också tidpunkten för de ekologiska spörsmålen genombrott stämmer väl överens med vad som tidigare postulerats: under perioden 1945–1969 ägnade de västeuropeiska partierna i medeltal under en procent av sina program åt att diskutera gröna spörsmål, medan motsvarande medelvärde under de tre följande decennierna var 6.10 eller, när den gröna partifamiljen utesluts, 5.01. Denna trend är, som tabell 11 nedan förtäljer, även skönjbar inom de partier som är aktuella i denna studie. Här skiftar medeltalet från .51 (1945–1969) till 4.88 (1970–1999). Samtidigt ökar också standardavvikelsen, något som tyder på en ökad spridning där vissa partier omfattat gröna frågor medan andra förhållit sig klart mer avogt. Detta illustreras även i figur 11 nedan. Som här framgår så bereddes spörsmål relaterade till hållbar utveckling ett ökat utrymme inom socialdemokratiska valprogram från och med åren kring decennieskiftet 1970.

Tabell 11. De studerade partiernas hänvisningar (%) till gröna spörsmål (GP)

Tidsperiod	min	max	μ	σ	<i>N</i>
1945–1969	.00	12.10	.51	1.38	113
1970–1999	.00	22.81	4.88	4.18	166

Figur 11. Andelen meningar ägnade åt gröna frågor i socialdemokratiska valprogram

²⁶ Medelvärdena (1945–1999) för de övriga etablerade partifamiljer är 3.55 (kommunistiska och vänstersocialistiska partier), 3.15 (socialdemokratiska partier), 3.92 (kristdemokratiska partier), 3.06 (liberala partier) respektive 2.21 (konservativa partier) procent.

För att fastslå huruvida kraven på en grönare och mer hållbar utveckling verkligen blivit en essentiell del av socialdemokratiska partiers partiideologier räcker det dock inte med att enbart företa en övergripande inspektion av absoluta värden över tid. Vad som här bör beaktas är i vilken mån partierna förfäktat andra, utpräglat materialistiska, spörsmål. Här antas en ekologisk och tillväxtkritisk profil fordra att partiet i fråga ägnar mer utrymme åt miljöfrågor och tillväxtkritik än åt att plädera för ekonomisk tillväxt och ökad produktivitet. Ett parti som ägnar exempelvis 15 procent av sitt valprogram åt att förespråka gröna värderingar och 20 procent åt att argumentera för ökad produktivitet uppfattas därför som klart mindre ekologiskt än ett parti där motsvarande förhållande är, låt oss säga, 10–5. Som mått på en materialistisk, på ökad tillväxt fokuserad, värdegrund fungerar variabeln μ_{per410} (Productivity: Positive). Denna variabel antas här uttrycka diametralt motsatta strävanden jämfört med det gröna måttet (GP). Det kriterium (Kr B) som bör uppfyllas för att ett socialdemokratiskt parti skall kunna uppfattas som ekologiskt och tillväxtkritiskt är således att partiet ägnat betydligt större utrymme åt att dryfta önskemål om en hållbar utveckling än åt krav på ökad produktivitet. Detta innebär att andelen hänvisningar till variabeln μ_{per410} subtraheras från andelen hänvisningar till GP. Denna operation utförs på basen av medelvärdena för varje årtionde, och för att en ekologisk profil skall kunna sägas vara närvarande krävs att differensen mellan GP och $\mu_{per410} \geq 5.00$. Denna nog något intuitiva gränsdragning baseras på en önskan om att (a) de ekologiska kravens inslag är tillräckligt stort samtidigt som också (b) differensen mellan ekologiska krav och tillväxtfokuserade krav är tydligt skönjbar. Kr B uppfylls därför när

$$\mu_{GP} - \mu_{per410} \geq 5.00. \quad (7)$$

Som framgår ur tabell 12 nedan så uppfylls detta kriterium av schweiziska SPS och nederländska PvdA redan på 1970-talet. Inom dessa två partier är kraven på en ekologiskt hållbar utveckling tidigt framträdande (jfr även Thomas 1977b; Wolinetz 1993) och dessutom klart närvarande under hela den granskade tidsperioden. Under 1980-talet inträder ytterligare fyra partier i den gröna epoken – finska SDP, svenska SAP, luxemburgska LSAP och österrikiska SPÖ antar nu en profil som präglas av ett starkt förfäktande av miljöaspekter. Här bör det noteras att denna förändring är speciellt stark, och samtidigt klart tillfällig, inom SDP och SAP. Vad SAP anbelangar så har detta tvetydiga förhållande noterats även i tidigare forskning. Här har Sainsbury (1993, 57) hävdad att ”the party’s materialist bent is clearly revealed in the weight attached to the economic basis of freedom” och i dess ”celebration of growth philosophy”.

Partiets ”greening” kan, alltså enligt Sainsbury (*ibid.*), å andra sidan observeras i dess tillskrivande av ”a central place to the environment” samt i den ökande ”scepticism and opposition to nuclear energy”.

Tabell 12. Gröna värderingar inom västeuropeisk socialdemokrati

Parti	$\mu\text{GP} - \mu_{\text{per410}}$ (1970–1979)	$\mu\text{GP} - \mu_{\text{per410}}$ (1980–1989)	$\mu\text{GP} - \mu_{\text{per410}}$ (1990–1999)
PvdA (NED)	6.40	5.72	8.12
SPS (SUI)	5.24	15.74	7.31
SDP (FIN)	– .17	12.00	4.97
SAP (SWE)	1.57	10.03	–2.40
LSAP (LUX)	4.00	8.17	7.30
SPÖ (AUT)	2.97	8.10	7.10
SPD (GER)	– .84	3.30	15.27
SP (FLA)	2.70	1.81	8.51
DNA (NOR)	3.10	1.33	8.49
S (DEN)	–5.04	.41	5.92
PS-B (WAL)	2.96	1.97	5.23
AF/SF (ISL)	.27	.90	3.58
PSOE (ESP)	– .75	– .82	3.40
LP-B (GBR)	.50	1.91	3.10
PS-P (POR)	–3.00	–2.26	2.24
LP-I (IRL)	–3.80	–1.79	1.99
PS-F (FRA)	.60	–3.03	.95
PASOK (GRE)	1.80	– .22	.67
PSI/PDS (ITA)	.43	– .71	– .61

Passerade gränsvärden markeras med fet stil.

På 1990-talet väljer ytterligare fem partier att anta tydliga krav på en hållbar utveckling. Speciellt märkbart är detta inom tyska SPD (jfr även Jahn och Henn 2000; Padgett 1993), men även flamländska SP, norska DNA, danska S och vallonska PS-B antar nu en klart mer positiv hållning till frågor rörande miljö och hållbarhet. De återstående åtta partierna, slutligen, väljer – under den tidsperiod som här granskas – att i varierande mån hålla fast vid ”the paradigm of growth” (Klingemann *et al.* 2006, 157): de adresserar inga tydliga krav på ekologism och anti-tillväxtpolitik. De socialdemokratiska partierna i Island (AF/SF), Spanien (PSOE) och Storbritannien (LP-I) uppvisar förvisso ett ökat inslag av gröna värderingar under 1990-talet (se även Gillespie 1993; Shaw 1993), men detta inslag anses trots allt vara för svagt för att man skall kunna tala om en tydlig miljöprofil. Franska PS-F, grekiska PASOK och italienska PSI/PDS uppvisar däremot inget större intresse för kraven på grön politik.

Sammantaget kan det alltså konstateras att det ökade intresset för frågor rörande hållbar utveckling påverkat de socialdemokratiska partierna i olika utsträckning. I en del länder – framför allt i tysk- och nederländskspråkiga Europa samt även månganstädes i Norden – har den socialdemokratiska partiideologin genomgått en förändring i riktning mot en tydlig ekologisk profil, medan den i andra länder förhållit sig mer försiktig till dylika spörsmål.

De empiriska observationerna rörande den västeuropeiska socialdemokratins partiideologier under perioden 1970–1999 kan därmed summeras. En första observation ger vid handen att den ofta omtalade nyliberaliseringstrenden nog är ett faktum: den västeuropeiska socialdemokratin har förskjutits högerut under den tidsperiod som här granskats. Denna trend är dock, väl att märka, inte så stark att man kan tala om någon total ideologisk transformation. Faktum är att den absoluta huvudparten av den västeuropeiska socialdemokratin ännu under 1900-talets slut upprätthöll partiideologier som var betydligt mer vänsterorienterade än de linjeringar som de borgerliga konkurrenterna stod för. Denna observation är också förenlig med tidigare teoretisk och empirisk forskning kring partiers ideologiska rörelsemönster (se fr.a. Budge 1994). Utöver denna övergripande trendutveckling avslöjar studien, såsom antogs i A1 i kapitlet ovan, betydande skillnader mellan de enskilda partierna: i vissa fall har en nyliberaliseringstrend varit, på sin höjd, tillfällig, medan den inom andra partier förorsakat en bestående partiideologisk förskjutning (jfr även Nelson och Way 2007).

Även längs konfliktdimensionen materialism–postmaterialism kan betydande förskjutningar noteras. Sålunda har – och detta är kapitlets andra centrala observation – många av de socialdemokratiska partierna från och med 1970-talet och framåt berett ett klart större utrymme åt krav på en grön och ekologiskt hållbar utveckling än vad man gjort under tidigare årtionden. En granskning av utvecklingen på partinivå avslöjar dock, såsom förmodades i A2 i det föregående kapitlet, tydliga skillnader mellan enskilda partier även här: medan en del partier mer tydligt omfamnat den gröna ideologin har andra partier valt att följa en avgjort mer försiktig strategi.

Den ovan genomförda deskriptiva analysens observationer kan överskådas med hjälp av tabell 13 nedan. En utpräglad ”*catch-all*-strategi” där en bestående och märkbar förskjutning mot nyliberala ståndpunkter och ett betydande inslag av den gröna politikens ekologism och tillväxtkritik har observerats inom de sex partier som återfinns i fältet uppe till vänster; PvdA, LSAP, SPÖ, SP, PS-B och, med viss reservation angående den gröna förskjutningen, SDP. Partierna i fältet nere till höger – PSOE, AF/SF, PASOK, PS-P och LP-I – synes å sin sida ha valt att upprätthålla *status quo*: de har, åtminstone på en programmatisk nivå, hållit fast vid sina

vedertagna socioekonomiska profiler samtidigt som de bevarat en i huvudsak tillväxtfokuserad politik. I de två övriga fälten återfinns de partier inom vilka en förskjutning kan observeras enbart längs den ena av de två aktuella konfliktlinjerna; partiideologierna inom PS-F, PSI/PDS och LP-B har sålunda förskjutits bestående mot den nyliberala polen utan någon samtidig grön mutation, medan situationen är den rakt motsatta inom SPS, SPD, DNA, S och, återigen med viss reservation, SAP.

Tabell 13. Ideologiska trender inom västeuropeisk socialdemokrati, 1970–1999

		Bestående nyliberalisering	
		JA	NEJ
Betydande inslag av grön politik	JA	PvdA (NED) LSAP (LUX) SPÖ (AUT) SDP (FIN) SP (FLA) PS-B (WAL)	SPS (SUI) SPD (GER) DNA (NOR) SAP (SWE) S (DEN)
	NEJ	PS-F (FRA) PSI/PDS (ITA) LP-B (GBR)	PSOE (ESP) AF/SF (ISL) PASOK (GRE) PS-P (POR) LP-I (IRL)

Nästa steg i forskningsprocessen är att närmare klarlägga de skillnader som här illustrerats: Hur kommer det sig att nyliberaliseringstrenden blivit inte bara stark utan också bestående inom en del partier medan den varit av mer flyktig karaktär inom andra? Och under vilka förhållanden har de ekologiska och tillväxtkritiska kraven fått ett starkt respektive svagt fotfäste?

DEL III
VARFÖR FÖRÄNDRADES
SOCIALDEMOKRATIN?

KAPITEL 6

Mot en förklarande studie

Efter att i de ovanstående kapitlen ha ägnat mig åt inledande definitioner och klarlägganden (kapitel 1–3) samt teoretiska och deskriptiva preciseringar vad utfallsvariabeln anbelangar (kapitel 4–5) är det nu dags att rikta intresset mot studiens förklarande huvudsyfte. Vilka är de former av inflöde som har bidragit till att en partiideologisk förändring i riktning mot ett starkare inslag av nyliberalism har varit bestående inom vissa socialdemokratiska partier och, på sin höjd, endast tillfälliga inom vissa andra? Och vad ligger bakom skillnaderna i partiernas syner på gröna värderingar? Här företas till en början en metodologisk diskussion kring hur förklarande utsagor kan förvärfvas i studier med ett begränsat antal fall (kapitel 6.1.). Därefter presenteras, i kapitel 6.2., en introduktion till de förklaringsvariabler som kommer att bli aktuella, en rad inledande antaganden (A3–A13) om dessa förklaringsvariablers betydelse för partiideologisk förändring samt, till sist, en kort repeterande och preciserande diskussion kring avhandlingens två utfallsvariabler.

6.1. Att förklara partiideologiska förändringar: en metoddiskussion

”The main task of the social sciences is to *explain* [min kursiv.] social phenomena”, konstaterar Elster (2007, 9) i ett auktoritativt arbete kring hur samhälleligt beteende kan förklaras. Dessa förklaringar är, argumenterar Elster vidare, per definition alltid *kausala*, åtminstone i den grundläggande bemärkelsen att en klarläggning av ett visst fenomen (*explanandum*) alltid innebär ett återopande av tidigare företeelser (*explanans*).¹

Trots att begreppet kausalitet är både komplext och kontroversiellt (för klagörande diskussioner, se Brady 2008; Gerring 2005) så har dess användning ökat betydligt inom den politolo-

¹ En mindre reservation presenteras dock, när Elster inte utesluter ändamålsförklaringar. ”Intentions can serve as causes”, menar han (Elster 2007, 7), och lyfter speciellt fram förklaringar utifrån ett rationalistiskt perspektiv (*ibid.*, kap. 11–12). Däremot tillskriver Elster, i likhet med många andra samhällsvetare, ingen central roll åt samhällsvetenskapliga förklaringar av funktionalistisk karaktär (se närmare i Follesdal, Walloe och Elster 1990, kap. 5).

giska forskningen sedan 1950-talet. En potentiell orsak till denna ökning är, enligt Box-Steffensmeier, Brady och Collier (2008, 6ff), den behaviorala värdegrundens framväxt. Enligt en idag klassisk sammanfattning (se Easton 1967, 16–17) innebär denna behaviorala revolution ett ökat intresse för raffinerade, främst kvantitativa, metoder, ett allt ivrigare förfäktande av systematiseringar, generaliseringar och rigorösa empiriska prövningar samt en framväxt av ett synsätt enligt vilket personliga etiska värderingar inte får sammanblandas med empiriska förklaringar.

Ett försök att förena dessa systematiserande, generaliserande och kvantifierande ambitioner med mer kvalitativa och fallcentrerade forskningsgrepp har presenterats av sociologen Charles C. Ragin. Vid slutet av 1980-talet introducerade denne en inom samhällsvetenskaperna ny analysmetod som – utan att ta avstånd från de förklarande ambitioner och det systematiska variabeltänk som än idag är typiskt för mycket av den empiriska politologiska forskningen – fokuserar på en kvalitativt orienterad jämförelse av fall. Dyliga tillvägagångssätt utgör den mest naturliga utgångspunkten i situationer som denna, där kunskap om de enskilda fallen är av primärt intresse och där den aktuella falluppsättningens storlek² inte tillåter några omfattande statistiska analyser.

I kommande två underavsnitt diskuteras denna samhällsvetenskapliga metodtradition närmare. Efter en inledande översikt (kapitel 6.1.1.) över de konfigurativa metodernas uppkomst och uppbyggnad erbjuds en mer ingående presentation av det specifika förfarande som här används (kapitel 6.1.2.).

6.1.1. De konfigurativa metoderna

I sitt prisbelönta och banbrytande arbete *The comparative method* delar Ragin (1987, ix; jfr även Ragin 1994a, 299–304; 2000, kap. 1) in den ditintills förefintliga (komparativa) samhällsforskningen i en fallorienterad och en variabelorienterad forskningstradition. Det fallorienterade, och i hög grad kvalitativa, närmandesättet innebär att ett litet antal fall ustätts för ett djupgående studium. Syftet är här att nå teoretisk eller empirisk kunskap om dessa fall genom att ingående studera de komplexa och historiskt specifika orsakssamband som ligger till grund för det fenomen som är av intresse. Den variabelorienterade approachen, å andra sidan, använder

² Enligt Berg-Schlosser *et al.* (2009, 4) är antalet fall litet om $N \lesssim 10\text{--}15$ och stort om $N \gtrsim 50\text{--}100$. I studier som inbegriper mellan ett tiotal och närmare etthundra fall är det sålunda fråga om ett intermediärt eller medelstort material.

sig vanligtvis av multivariata statistiska metoder för att pröva teorier. Avsikten här är att observera sambanden mellan (oberoende och beroende) variabler i syfte att erhålla probabilistiska och nomotetiska förklaringar på den företeelse som studeras. I tabell 14 nedan presenteras en närmare sammanställning de huvudsakliga skillnaderna mellan dessa två strategier.

Tabell 14. Fall- och variabelorienterade forskningsstrategier: en översikt

	Fallorienterad	Variabelorienterad
Syn på fall	Enskilda enheter Ett litet antal fall Intensiv-integrativ analys	Observationer av variabler Ett stort antal fall Extensiv analys av variationer
Förståelsen av orsakssamband	Multipla orsakssamband Historiska orsakssamband Temporal ordning studeras direkt Invarianta förhållanden	Uniforma orsakssamband Strukturella orsakssamband Statisk analys/härledd temporalitet Probabilistiska förhållanden
Förklarings-ansats	Integrativa redogörelser Tolkande förklaringar Historiskt specifik	Radikalt analytisk Parsimoniska förklaringar Universell/nomotetisk
Syften	Kunskap om fall Förståelse av mångfald Applicera/bygga teorier	Erhålla teoretisk relevant kunskap Förklara variation Testa/bedöma teorier

Källa: Ragin 1994a, 302.

Enligt Ragin (1987, 69) är dock båda dessa traditioner behäftade med allvarliga brister. Medan den fallorienterade approachen ofta frambringar utsagor som till sin natur är onödigt specifika så kännetecknas det variabelorienterade angreppssättet av en tendens att producera abstrakta generaliseringar som ibland är tämligen intetsägande. Ragins lösning på detta problem är en syntetisk approach, en kvalitativ komparativ analys (*qualitative comparative analysis, QCA*). Detta allt mer populära angreppssätt har i den senare litteraturen vidareutvecklats, och idag förenas ett flertal olika närbesläktade förfaranden under samlingstiteln konfigurativa komparativa metoder (*configurational comparative methods, CCM*).

De konfigurativa metodernas logik påminner i viss mån om funktionen hos de två första av Mills välkända metoder för induktiv slutledning; överensstämmelsemetoden (*method of agreement*) och differensmetoden (*method of difference*). Överensstämmelsemetoden förklarar, enkelt uttryckt, likheter med likheter. Syftet här är att bringa klarhet i ett utfall som kan observeras i alla studerade enheter. Om dessa enheter har endast en av flera förklaringsfaktorer gemensamt så är det denna gemensamma förklaringsfaktor som även antas förklara det gemensamma utfallet. Differensmetoden, å andra sidan, förklarar olikheter med olikheter och fokuserar sålunda på enheter med varians på utfallsvariabeln. Om dessa enheter varierar enbart beträffande en förklar-

ingsfaktor så är det denna som också förklarar variationen i utfallet (Caramani 2009, 45–48; jfr även Przeworski och Teune 1970, 32–39).

Dylika deterministiska samband kan dock sällan urskiljas i samhällsvetenskaperna, och det är likaså svårt att klart fastslå orsakssamband samt att påträffa fall som är tillräckligt lika varandra i alla relevanta avseenden. De konfigurativa metoderna erbjuder dock en möjlighet att komma över några av de mest flagranta problemen med Mills grundidé; de är mer systematiska och formalistiska, de möjliggör kombinatorisk kausalitet (*multiple conjunctural causation*) och ekvifinalitet, de förmår förtydliga logiskt sammanhängande orsakssamband, de är kapabla att presentera (åtminstone modesta) generaliseringar och de tvingar forskaren att bekantgöra sig med en empiriskt begränsad mångfald (Schneider och Wagemann 2007, 76–77). Den deterministiska karaktären hos dessa metoder mildras å sin sida av en ”dold probabilism”, som kan sägas vara ”hidden’ in the unspoken words ’people will likely react in a way that produces’ the dependent [...] variable” (Goldstone 1997, 117), samt av de elementära probabilistiska test som kan konsulteras (se Mahoney 2000; Ragin 2000, 2006; Schneider och Wagemann 2007, 86ff; Thiem och Duşa 2013, 33ff, 63ff). På ett mer allmänt plan kan man sålunda hävda att de konfigurativa metoderna strävar efter att kombinera ett utpräglat fallorienterat och ofta även induktivt angreppssätt med mer eller mindre tydliga inslag från variabelorienterade och ofta deduktiva forskningsansatser.

De konfigurativa metoderna inbegriper idag tre huvudsakliga, med varandra närbesläktade, metodologiska tillvägagångssätt; crisp-set QCA, multi-value QCA och fuzzy-set QCA.³ Med *crisp-set QCA* (csQCA), inledningsvis, åsyftas den ursprungliga kvalitativa komparativa metoden. Denna metod baseras på den booleska algebran, vilket innebär att endast binär data tillåts. Förklaringsvariablerna såväl som utfallsvariabeln kan således anta endast två värden – 1 och 0 –, där 1 indikerar förekomst av det aktuella fenomenet i fråga medan 0 antyder en avsaknad av detsamma. Med hjälp av sanningstabeller, logiska konnektiv och en boolesk minimeringsprocess är det sedan möjligt att erhålla algebraiska formler som bidrar till att kasta ljus över det fenomen som är av intresse. En av de främsta begränsningarna med ovannämnda förfarande är den erforderliga variabeldikotomiseringen, som kan förorsaka bekymmer särskilt när man laborerar med variabler på intervall- eller kvotskalenivå. Detta problem kan åtminstone tilldelas lösas genom ett anlitande av *multi-value QCA* (mvQCA). Denna metod, introducerad av Berg-Schlosser och Cronqvist (2005), behåller den grundläggande logiken hos csQCA samtidigt

³ Utöver dessa förekommer även andra nyare tillämpningar, av vilka den mest uppmärksamman torde vara den systematiska matchning av fall som går under namnet MSDO/MDSO (se t.ex. Berg-Schlosser och De Meur 1996; De Meur och Berg-Schlosser 1994). Denna metod är lämplig framför allt i situationer där forskaren vill finna ett mindre antal relevanta förklaringsvariabler i ett betydligt större urval. En annan uppmärksam, men ännu outvecklad och problematisk, extension (IQCA) har presenterats av Caren och Panofsky (2005).

som den tillåter en mer detaljerad multikotomisering av förklaringsvariablerna men, väl att märka, dock inte av utfallsvariabeln (Cronqvist och Berg-Schlösser 2009, 84).

I detta hänseende erbjuder den tredje och sista av de huvudsakliga konfigurativa metoderna, *fuzzy-set QCA* (fsQCA), ytterligare möjligheter. Denna metod, som utgår från Zadehs suddiga mängdteori (*fuzzy set theory*) och som introducerades till samhällsvetenskaperna av Ragin (2000, 2008a, 2008b, 2009), har beskrivits som den mest variabelorienterade och mest ”kvantitativa” av de konfigurativa metoderna (se Rihoux 2009, 369). Medelst användningen av ”suddiga mängder” (*fuzzy sets*) tillåts såväl förklarings- som utfallsvariablerna anta värden i intervallet mellan de två kvalitativa ytterligheterna 1 och 0. Här innebär ett värde på exempelvis .75 att fallet i fråga är ”mer inne i än ute ur” det aktuella setet, medan ett värde på .25 avslöjar att fallet är ”mer ute ur än inne i” samma set. På en dylik femgradig skala – avgjort mer finkorniga skalor kan förvisso också utvecklas – är värdet .5 brytningspunkten som indikerar att fallet ”varken är inne i eller ute ur” setet (Ragin 2000, 153–159). I likhet med csQCA och mvQCA tillgodogör sig även fsQCA av logiska konnektiv och minimeringsprocesser.

För att välja vilket av de tre förfarandena som är mest lämpligt följs de riktlinjer som tidigare framlagts av Herrmann och Cronqvist (2009) och av Rihoux (2009), som menat att (a) antalet fall och (b) behovet att bevara finkornig variabelinformation skall avgöra det slutgiltiga metodvalet (för något avvikande uppfattningar, se Rihoux *et al.* 2009, 169; Schneider och Wagemann 2007, 272). Här har fsQCA ansetts mindre förmögen att avslöja alla relevanta faktorer när fallen är få, varför detta tillvägagångssätt uppfattats mest lämpligt när antalet fall är förhållandevis stort (”large middle-sized datasets”) samt när en dikotomisering skulle innebära en betydande förlust av i sammanhanget väsentlig information (Herrmann och Cronqvist 2009, 40–41). Multi-value QCA kommer å sin sida väl till pass vid analyser där materialet är ”genuinely middle-sized” och där en multikotomisering av förklaringsvariablerna är tillfyllest för att bevara nödvändig information (*ibid.*, 46). csQCA, slutligen, bör tillämpas i studier där antalet fall är jämförelsevis litet (”small middle-sized”) och där en dikotomisering av de fenomen som studeras är möjlig, tillräcklig och samtidigt önskvärd för att bevara studiens genuint kvalitativa karaktär (*ibid.*, 40).

I denna avhandling faller valet på csQCA, ett val som nu kan motiveras med följande fyra argument. För det första, och mer övergripande, strävar denna studie som bekant efter att producera kvalitativa utsagor om fall. Med denna utgångspunkt är csQCA eller, alternativt, mvQCA att föredra framom fsQCA, vars epistemologiska utgångspunkt mer tydligt återfinns i en variabelorienterad verklighet och vars främsta uppdrag sålunda är att utmana de statistiska analysmetoderna (jfr Rihoux 2009). Vidare kan csQCA prioriteras framom både mvQCA och

fsQCA utifrån Herrmann och Cronqvists (2009) riktlinjer: den aktuella studien laborerar, för det andra, med en falluppsättning som bäst kan karaktäriseras som ”small middle-sized”, samtidigt som, för det tredje, behovet av att bevara riklig variabelinformation är relativt litet: det intressanta är, vill jag hävda, inte gradskillnader, utan betydande artskillnader. Påpekas kan också att de förklaringsvariabler som aktualiseras antingen är genuint kvalitativa eller, alternativt, innehåller information som relativt bekvämt och med bevarad reliabilitet kan omformas till kvalitativa och binära utsagor. För det fjärde kan det ännu framhållas att påståenden om att fsQCA sakta utmanövrerar csQCA inte håller streck. Även om antalet studier som tillämpar fsQCA har ökat så har denna ökning inte påverkat csQCA i någon negativ riktning: csQCA är alltså (år 2011) den klart mest använda av de konfigurativa metoderna, och dess popularitet har – trots fsQCA:s uppkomst – fortsatt att öka även på 2000-talet (Thiem och Duşa 2013, 2–3).⁴ Denna utveckling mot två dominerande konfigurativa metoder (csQCA och fsQCA) kan ses som en indikation på att vi idag är välinformerade om vilka användningsområden som är mest lämpliga för respektive tillvägagångssätt och att vi sålunda är förmögna att – utifrån våra syften, intentioner och frågeställningar, utifrån vår forskningsdesign samt utifrån vårt material – välja det mest lämpliga förfaringssättet.

Härnäst presenteras en mer detaljerad beskrivning av csQCA.

6.1.2. *Crisp-set QCA*

Fundamentet för csQCA är som sagt den booleska algebran, som utvecklades av den brittiske folkskolläraren och sedermera matematikprofessorn George Boole vid medlet av 1800-talet. I linje med de tankegångar som tidigare presenterats av Gottfried Wilhelm von Leibniz förespråkade Boole en uppfattning enligt vilken logiken bör sammanföras med matematiken snarare än med metafysiken. I sina främsta arbeten *The mathematical analysis of logic being an essay towards a calculus of deductive reasoning* (utgivet år 1847) och *An investigation of the laws of thought on which are founded the mathematical theories of logic and probabilities* (utgivet år 1854) pläderade han sålunda för en algebraisk logik som enbart består av formella byggstenar och som tillåter lingvistiska tolkningar först i efterhand (Mankiewicz 2001, 108, 134–135). Denna booleska algebra har under senare decennier vidareutvecklats av ett flertal forskare (fr.a. av logikern John Venn

⁴ Antalet publicerade csQCA applikationer har ökat från 7 år 2003 till 20 år 2011. fsQCA ökar å sin sida från 3 till 14 mellan de nämnda åren. mvQCA har förblivit i skuggan av dessa två med endast 7 applikationer mellan åren 1984 och 2011 (Thiem och Duşa 2013, 2).

och matematikern Edward Vermilye Huntington) och även fått en betydelsefull roll inom ämnen såsom elektroteknik, datavetenskap och datateknik. Som redan nämnts så härstammar den samhällsvetenskapliga tillämpningen från 1980-talets slutdel, när Ragin, tillsammans med programmeraren Kriss Drass, utvecklade den första embryoniska versionen av QCA (Rihoux och De Meur 2009, 33–34). Till följande presenteras, med hjälp av ett exempel hämtat från Rihoux och De Meur (*ibid.*)⁵, en kort och summarisk sammanfattning av de viktigaste skedena i csQCA.

Inledningsvis något om notationssystemet. Såsom noterades i det föregående underavsnittet tillåter csQCA endast binär data. En variabel antar således värdet 1 när fenomenet ifråga är närvarande eller betydelsefullt medan värdet 0 indikerar att fenomenet är frånvarande eller betydelselöst. I de algebraiska formler som sedan erhålls representeras 1, eller förekomst, av en versal (A) medan 0 (eller avsaknad; negation) representeras av en gemen (a). Övriga logiska konnektiv som begagnas är logiskt OCH samt logiskt ELLER, vilka uttrycks med symbolerna för multiplikation (\times)⁶ respektive addition (+). Symbolen \rightarrow , slutligen, uttrycker kopplingen mellan förklarings- och utfallsvariabler.⁷

Första steget i analysprocessen är en dikotomisering av de aktuella variablerna. Denna process kan, som nämnts, tveklöst vara kinkig, och i värsta fall innebär det en betydande förlust av essentiell variabelinformation – något som i sin tur väl kan leda till missvisande eller direkt oriktiga resultat. Det är dock skäl att instämma i Ragins (1987, 86) konstaterande om att problemet ingalunda är oöverkomligt, ty komparativa studier laborerar ofta med nominaldata eller data där dikotomiseringar är möjliga eller till och med önskvärda. Likväl är det, såsom Rihoux och De Meur (2009, 42) påpekat, självfallet viktigt att vara transparent när trösklarna fastställs och så långt som möjligt välja dessa trösklar på empiriska eller teoretiska snarare än på rent mekaniska grunder.

Efter att variablerna dikotomiserats och informationen matats in i ändamålsenlig programvara⁸ kan de olika konfigurationerna redovisas med hjälp av en sanningstabell. En fullständig sanningstabell består av 2^k rader, där k står för antalet använda förklaringsvariabler. I det exempel som här återges (se tabell 15 nedan) används fem förklaringsvariabler, varför antalet logiskt möjliga kombinationer blir $2^5 = 32$ (11111, 11110, 11101, ..., 00000). I tabellen nedan har dock enbart de konfigurationer som kunnat observeras empiriskt redovisats. Här ser vi

⁵ I det återgivna exemplet studeras villkoren för bevarad demokrati i 18 europeiska länder under mellankrigstiden.

⁶ Multiplikationstecknet kan dock släppas, varför uttrycken $(A \times b) + C$ och $Ab + C$ uttrycker samma sak.

⁷ En alternativ notation kunde använda operatörer såsom \wedge för OCH, \vee för ELLER samt \sim för negation. Pilen (\rightarrow) har ibland ersatts med likhetstecken ($=$). Relationer kan också uttryckas med de mängdteoretiska symbolerna \cap (snitt; OCH) samt \cup (union; ELLER). (För en introduktion till mängdteori, se Gill (2006, 291–306).)

⁸ De mest använda programmen är *FSQCA* (tillåter csQCA och fsQCA), *Tosmana* (tillåter csQCA och mvQCA) och *R* (tillåter alla tre).

exempelvis att konfigurationen hög BNP (1), hög urbaniseringsgrad (1), hög läskunnighet (1), hög industrialiseringsgrad (1) och instabila regeringar (0) lett till att demokratin havererat (0) i Tyskland, medan en konfiguration med lågt värde (0) på alla nämnda variabler förorsakat det demokratiska haveriet (0) i de sydeuropeiska länderna Grekland, Portugal och Spanien.

Tabell 15. Sanningstabell: ett exempel

Förklaringsvariabler					Utfallsvariabel	
B	U	L	I	S	Ö	Fall
1	0	1	1	0	0	1: AUT
1	1	1	1	1	1	3: BEL, NED, GBR
0	1	1	1	1	1	1: CZE
0	0	1	0	1	K	2: EST, FIN
1	0	1	1	1	1	2: FRA, SWE
1	1	1	1	0	0	1: GER
0	0	0	0	0	0	3: GRE, POR, ESP
0	0	1	0	0	0	2: HUN, POL
1	0	1	0	1	1	1: IRL
0	0	0	0	1	0	2: ITA, ROU
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮		

Källa: Rihoux och De Meur (2009, 53).
 B betecknar BNP per capita (1 = hög, 0 = låg), U urbaniseringsgrad (1 = hög, 0 = låg), L läskunnighet (1 = hög, 0 = låg), I industrialiseringsgrad (1 = hög, 0 = låg), S regeringsstabilitet (1 = hög, 0 = låg) och Ö huruvida ett demokratiskt styrelseskick överlevde (1) eller ej (0).

I detta skede av analysen är det också möjligt att företa en preliminär granskning av huruvida någon av förklaringsvariablerna är nödvändig eller tillräcklig⁹ för det observerade utfallet. Utifrån Ragins (2006) linjeringar har Schneider och Wagemann (2007) presenterat två mått för att beräkna konsistensen och omfattningen hos nödvändiga och tillräckliga villkor i csQCA. Dessa mått avslöjar, litet förenklat, förklaringsfaktorns kvalitet – *hur bra* vi förklarar något (konsistensmättet) – samt *hur mycket* av det aktuella fenomenet som faktiskt förklaras (omfattningsmättet) (*ibid.*, 93). För att, exempelvis, avgöra konsistensen hos en förklaringsvariabel *x* som ett nödvändigt villkor för utfallet *y* divideras antalet fall med värdet 1 på förklaringsvariabeln *och* på utfallsvariabeln med antalet fall med värdet 1 på utfallsvariabeln:

$$\text{Konsistens}_N(\mathbf{X}) = \frac{\sum_{i=1}^n x_i = 1 \mid y_i = 1}{\sum_{i=1}^n y_i = 1}. \tag{8a}$$

⁹ Ett fenomen *x* är ett (maximalt relevant) nödvändigt villkor för *y* om *y inte kan framträda* utan närvaro av *x* ($P(x|y) = 1$) och om *x* aldrig är frånvarande när *y* framträder ($P(\sim x|y) = 0$). Vidare är ett fenomen *x* ett (maximalt relevant) tillräckligt villkor för *y* om *x alltid är närvarande* när *y* framträder ($P(x|y) = 1$) och om *y* aldrig är frånvarande när *x* framträder ($P(x|\sim y) = 0$) (se närmare i Caramani 2009, 43–45; Goertz 2006, 90–92, 103–105).

Omfattningskvoten för ett nödvändigt villkor x beräknas i sin tur enligt formeln

$$\text{Omfattning}_N(X) = \frac{\sum_{i=1}^n x_i = 1 \mid y_i = 1}{\sum_{i=1}^n x_i = 1}. \quad (8b)$$

Vid beräkningen av tillräckliga villkor byter formlerna ovan plats så, att formel (8a) beräknar omfattningen av ett tillräckligt villkor ($\text{Omfattning}_T(X)$) medan formel (8b) beräknar konsistensen hos ett tillräckligt villkor ($\text{Konsistens}_T(X)$) (Thiem och Duşa 2013, 33, 38). Probabilistiska test är också möjliga, och genomförs med hjälp av det binomiala probabilitetstestet

$$\binom{n}{k} p^k q^{n-k}, \quad (9)$$

där – med avseende på tillräcklighet – n är antalet fall där någon viss förklaringsvariabel (eller kombination av förklaringsvariabler) är närvarande, k är det antal av dessa fall som även uppvisar ett visst utfall, p är en riktgivande sannolikhet (exempelvis ”vanligtvis tillräcklig” = .65 eller ”oftare tillräcklig än ej” = .50), medan $q = 1 - p$ (jfr Ragin 2000, 109–115).

Tabell 15 ovan innehåller även en kontradiktion (K), där samma konfiguration av förklaringsvariabler leder till olikartade utfall (EST: 0, FIN: 1). Enligt Rihoux och De Meur (2009, 48) är kontradiktioner alldeles normala fenomen som enbart återspeglar den sociala verklighetens komplexitet; de betyder ingalunda att forskaren skulle ha misslyckats i sin gärning, men de måste ändå lösas innan analysen kan fortsätta. Här har ett antal olika strategier föreslagits (se Ragin 1987, 113–118; Rihoux och De Meur 2009, 48–49; Schneider och Wagemann 2007, 116–118). En ofta nyttjad möjlighet är att på teoretiska och/eller empiriska grunder antingen tillföra nya eller byta ut förklaringsvariabler. Det är även möjligt att ompröva grunderna för variablernas operationalisering, företa en närmare kvalitativ granskning av de fall som ingår i de aktuella kontradiktionerna eller, alternativt, överge csQCA till förmån för exempelvis fsQCA. En opportunistisk eller godtycklig manipulation av materialet bör dock undvikas. I exemplet som illustreras i tabellen ovan har problemet lösts genom en (på teoretiska grunder vald) förflyttning av tröskelvärde i förklaringsvariabeln B. Denna förflyttning innebär att Finlands (och Tjeckoslovakiens) värde på denna variabel ändras från 0 till 1. Därmed elimineras också kontradiktionen, enär Finland förflyttas till samma konfiguration som Irland (och Tjeckoslovakien till samma som Belgien, Nederländerna och Storbritannien).

Efter en eliminering av alla kontradiktioner kan den booleska minimeringsprocessen inledas. Syftet med denna process är att erhålla en så kortfattad och parsimonisk formel som möjligt. Den mest fundamentala regeln för denna process lyder som följer:

If two Boolean expressions differ in only one causal condition yet produce the same outcome, then the causal condition that distinguishes the two expressions can be considered irrelevant and can be removed to create a simpler, combined expression. (Ragin 1987, 93)

Denna minimeringsprocess genomförs med fördel maskinellt och för såväl positiva (1) som negativa (0) utfall (för en närmare översikt över processens logik, se *ibid.*, 93–98). En första analys inkluderar vanligtvis enbart de konfigurationer för vilka empiriska observationer kunnat påträffas. De formler som denna minimering producerar tenderar dock vara tämligen komplicerade. Det är således önskvärt att ytterligare framarbeta intermediära formler utifrån teoretiska antaganden (se Ragin 2008a; Ragin och Sonnett 2005) samt parsimoniska formler på basen av ett brett beaktande av de logiskt möjliga konfigurationer (logiska återstoder; *logical remainders*) som – på grund av begränsad empirisk mångfald (se närmare i Ragin 1987, 104–113; Schneider och Wagemann 2007, 101–109) – ofta inte kan observeras.

Den parsimoniska formeln för det aktuella exemplet (jfr Rihoux och De Meur 2009, 59–64) lyder sålunda som följer:

$$BS \rightarrow \ddot{O}.$$

Annorlunda uttryckt innebär detta att en hög BNP per capita (B) *kombinerat med* (×) stabila regeringar (S) varit de främsta bidragande faktorerna till att demokratin överlevt (Ö) i åtta (BEL, NED, GBR, CZE; FRA, SWE; IRL, FIN) av de studerade länderna. Demokratins haveri, å andra sidan, förklaras med den parsimoniska formeln

$$b + s \rightarrow \ddot{o},$$

vilket ska förstås som att en låg BNP per capita (b) (EST; GRE, POR, ESP; HUN, POL; ITA, ROU) *eller* (+), alternativt, instabila regeringar (s) (AUT; GER; GRE, POR, ESP; HUN, POL) är de främsta förklaringarna till demokratins haveri (ö).¹⁰ Den information som dessa minimala formler bidrar med öppnar upp för det sista, och på många sätt avgörande (*ibid.*, 65), steget i en konfiguratív komparatív analys: en grundlig tolkning av de erhållna formlerna.

Liksom de flesta forskningsmetoder har även csQCA sina svagheter, och tekniken har nog också stött på en del motstånd genom åren.¹¹ De Meur, Rihoux och Yamasaki (2009) delar in

¹⁰ Nämnas kan att kontradiktioner även kan förekomma bland de logiskt möjliga konfigurationer som används när parsimoniska formler framarbetas.

¹¹ Merparten av den kritik som här nämns gäller även för mvQCA och fsQCA.

den förefintliga kritiken i två kategorier; en bestående av relevanta anmärkningar och en annan bestående av mindre relevanta – eller ibland rentutav ovidkommande – gensagor. En vanligt förekommande invändning tar fasta på de begränsningar som den i sammanhanget nödvändiga variabeldikotomiseringen medför. Som redan nämndes så har många kritiker hävdad att en dikotomisering av variabler hemmahörande speciellt på intervall- eller kvotskalenivå medför en förlust av viktig information (se t.ex. Goldthorpe 1997, 7). Också risken för godtyckliga eller manipulativa val av brytningspunkter har diskuterats. Även om dessa anmärkningar nog är relevanta – dikotomiseringskravet kan, bör det tydligt framhållas, tveklöst vara en av metodens främsta begränsningar – så menar De Meur, Rihoux och Yamasaki (2009, 149–151) att problemet ändå inte skall överdrivas: det är, sist och slutligen, inte fråga om något annat än en reducering av komplexitet – ett inslag som på litet olika sätt förekommer inom all empirisk vetenskap. Faktum är också att komparativa studier ofta är utformade så att det intressanta inte är små gradskillnader utan betydande olikheter i art eller slag. Vidare används ofta variabler av rent kvalitativ natur eller variabler där förhållandevis allmänt vedertagna och välbetänkta kvalitativa brytningspunkter redan etablerats. I tveitydiga situationer är det också möjligt att använda mer formalistiska hjälpmedel såsom exempelvis klusteranalyser (se t.ex. Ragin 1994b, 330–336; Redding och Viterna 1999, 494–500).

En annan kritik tar fasta på användningen av icke-observerade fall, eller så kallade logiska återstoder. Denna kritik är, enligt De Meur, Rihoux och Yamasaki, mindre relevant. De argumenterar här, med hänvisning till King, Keohane och Verba (1994, 8; jfr även Schneider och Wagemann 2007, 101–108), för ett synsätt enligt vilket all vetenskaplig slutledning kräver generaliseringar bortom de egentliga empiriska observationerna. Användningen av logiska återstoder handlar sålunda inte om att ge liv åt fiktiva fall, utan enbart om en strävan efter större parsimoni. En användning av logiska återstoder förändrar inte heller egenskaperna hos de empiriskt observerade fallen (De Meur, Rihoux och Yamasaki 2009, 153).

Ett tredje kritiserat inslag är de konfigurativa metodernas fallkänslighet. Denna kritik har besvarats genom att hänvisa till metodfamiljens gemensamma syftemål, som ingalunda handlar om att ”identify a ‘central’ or ‘average’ tendency”, utan snarare om att ”trace different paths leading to the same outcome” (*ibid.*, 157). I denna process är avvikande och sällsamma förklaringsmodeller lika intressanta som mer sedvanliga sådana. En annan sida av denna kritik tar fasta på metodens känslighet för exkluderingar och inkluderingar av enskilda fall (se t.ex. Goldthorpe 1997, 20; Mahoney 2000, 395). Ett vanligt sätt att angripa dylika problem är att, liksom också jag försökt göra i denna studie, fokusera på fall som uppvisar homogenitet gällande bakgrundskaraktäristika och heterogenitet i fråga om de förklaringsvariabler som antas.

Också valet av relevanta förklaringsvariabler, för det fjärde, har uppfattats som problematiskt (se t.ex. Amenta och Poulsen 1994; Goldthorpe 1997; Liebersson 1991). Detta är dock, menar De Meur, Rihoux och Yamasaki (2009, 158–159), inget som är specifikt för de konfigurativa metoderna utan en svårighet som, på litet olika sätt, aktualiseras i all empirisk forskning. En rad strategier för valet av förklaringsvariabler har även utvecklats specifikt för konfigurativa analyser (se närmare i kapitel 6.2. nedan). Inte heller den kritik som, för det femte, hävdar att de konfigurativa metoderna inte beskriver processen bakom de observerade orsakssambanden (se t.ex. Goldthorpe 1997, 13–18) anses vara särskilt relevant. Det uttalade syftet med de konfigurativa metoderna är nämligen *inte* att specifikt skildra vilken variabel som, från en statistisk utgångspunkt, ”bäst” förmår förklara något visst utfall, utan snarare att belysa i vilken mån de aktuella omständigheterna är nödvändiga eller tillräckliga för det utfall som är av intresse (De Meur, Rihoux och Yamasaki 2009, 160; Mahoney 2000, 397; Schneider och Wagemann 2007, 77–82).

En sjätte och sista kritik, som också är högeligen relevant, tar fasta på svårigheterna i att införa en tidsdimension i analysen. Här har en rad lösningar föreslagits. Dels är det möjligt att återgå till fallen i efterhand med en mer kvalitativ approach, och dels är det möjligt att konstruera dynamiska förklaringsvariabler (t.ex. i stil med ”revolution föregången av en ekonomisk kris” eller ”förluster vid två på varandra följande val”). Också införandet av en tidsdimension i definitionen av de studerade fallen är en tänkbar lösning, något som även bidrar till ett ökat antal fall. Här krävs dock försiktighet, eftersom de nya enheterna på något sätt bör kunna relateras till studiens teoretiska utgångspunkter (King, Keohane och Verba 1994, 221).¹² Ytterligare tillvägagångssätt är att kombinera de konfigurativa metoderna med andra analysgrepp eller att använda TQCA, som dock ännu är en tämligen ofullgången metod som dessutom bidrar med en på många sätt problematisk ökning av antalet logiskt möjliga konfigurationer. (Medan csQCA med sex förklaringsvariabler ger $2^6 = 64$ möjliga kombinationer framkallar TQCA, med samma antal förklaringsvariabler, hela $6! \times 2^6 = 46080$ tänkbara kombinationer.)

¹² Med tanke på denna studie skulle ett dylikt förfarande vara möjligt inte minst vid granskningen av partiernas förhållande till nyliberalismen. Detta skulle – beroende på vilka avgränsningar och gränsdragningar som görs – bidra till en liten eller till och med betydande ökning av antalet observationer. Samtidigt skulle det även innebära ett avståndstagande från den fundamentala utgångspunkt som gör gällande att det intressanta inte är små ideologiska förskjutningar utan bestående ideologiska förändringar.

6.2. Partiideologisk förändring: en introduktion till teorin

En teori kan, enligt Føllesdal, Walløe och Elster (1990, 57), karaktäriseras som ”en menge oppfatninger hvis innbyrdes sammenheng er gjort eksplisitt”; det är, med andra ord, fråga om en väl motiverad och integrerad förklaring till ett visst fenomen. Dessa teorier kan ytterligare generera hypoteser, som mer noggrant preciserar det förväntade sambandet mellan förklarings- och utfallsvariabler. En god samhällsvetenskaplig teori bör uppfylla en samling grundläggande och allmänt omfattande kriterier; Sjöblom (1968, 8–12) lyfter fram åtta stycken tämligen indisputabla sådana medan King, Keohane och Verba (1994, 99–114; jfr även diskussionerna i Gerring 2005, 170–190; Przeworski och Teune 1970, 20–23) – i delvis liknande ordalag – fokuserar på en handfull regler. Härnäst följer en synnerligen summarisk genomgång av de i detta sammanhang mest relevanta av de krav som de ovannämnda författarna anför.

Ett första, och nog också elementärt, krav rör validitet – en teori bör givetvis vara relevant för det problem som behandlas. Den måste också kunna testas på ett giltigt sätt och vid behov falsifieras: en teori rörande – för att nyttja ett i andra sammanhang använt, rätt trivialt och extremt, exempel – gravitationens betydelse för krigsutbrott är inte relevant och inte heller möjlig att falsifiera. Vidare bör teorin vara både informativ, pregnant och gripbar, samtidigt som den gärna får sträva efter att också vara så omfattande som möjligt. Extensiva men samtidigt väldigt oprecisa teorier ska dock undvikas; på områden där omfattande teoribildningar ännu inte kunnat etableras är sålunda mer begränsade teoretiska elaboreringar att föredra. Ett ytterligare krav förutsätter följdriktighet. Teorin måste överensstämma med tidigare väletablerade teorier, hypoteser och fakta inom vetenskapsområdet i fråga samt även uppfylla kravet på intern konsekvens. En teori kan alltså inte generera hypoteser som är sinsemellan kontradiktoria. King, Keohane och Verba (1994, 107–109) betonar, utifrån en statistisk utgångspunkt, även vikten av att variablerna väljs med stor omtanke och försiktighet. Detta innebär att utfallsvariabeln bör vara endogen – den får inte själv utöva påverkan på förklaringsvariablerna – medan förklaringsvariablerna bör vara tydligt exogena och relevanta.

Just valet av förklaringsvariabler har, som ovan nämnts, lyfts fram som ett av de mest kritiska skedena i samband med konfigurativa analyser – dels eftersom antalet potentiella förklaringar måste förbli relativt litet – Berg-Schlosser och de Meur (2009, 28) föreslår mellan fyra och, som mest, sex-sju förklaringsvariabler i studier som inbegriper mellan 10–40 fall medan Marx (2010, 149–154) samt Marx och Duşa (2011, 114–120) anför något strängare kriterier – och dels eftersom de på något sätt förväntas agera i kombination med varandra. För detta val har en rad olika strategier använts (för en översikt, se Amenta och Poulsen 1994, 25–30, 36–

43). En första möjlighet är den omfattande approachen, som inkluderar alla tänkbara förklaringsvariabler i analysen. Detta är en framkomlig väg i situationer där teorin ännu är outvecklad och där antalet relevanta förklaringsvariabler ännu är relativt få, men bör som sådan inte användas i situationer där många tänkbara förklaringsvariabler kan identifieras. En andra strategi innebär att ett mindre antal nyckelvariabler från olika vedertagna teorier mixas med varandra. Med detta förfarande kan antalet förklaringsvariabler hållas på en rimligt låg nivå samtidigt som element från olika teorier kan testas. Problemet med detta tillvägagångssätt är den uppenbara risken för att relevanta variabler försummas, vilket i sin tur kan leda till skeva resultat.

Ett tredje tillvägagångssätt är att välja förklaringsvariabler på basen av statistiska signifikantest och inkludera endast sådana variabler som visat sig vara statistiskt betydelsefulla. Denna strategi kan dock komma att stå i strid med de konfigurativa metodernas kombinatoriska och fallcenterade logik. Den fjärde strategin, en andra granskning (*second look*), innebär att man även inkluderar förklaringar som tidigare förbisetts men som likväl kan förväntas vara relevanta. Amenta och Poulsen (*ibid.*, 29–30, 44–48) förespråkar dock den femte och sista¹³ av de strategier som presenteras. Denna konjunkturrella approach (*conjunctural approach*) innebär en användning av teorier som är ”conjunctural or combinatorial in construction” (*ibid.*, 29) och som därmed utvecklar och förutspår multipla orsakskombinationer. Denna strategi har ansetts vara särskilt lämplig med tanke på den kombinatoriska logik som kännetecknar de konfigurativa metoderna.

Sammanfattningsvis kan det nu konstateras att det teoretiska arbete som görs i denna, till naturen främst teoriprovande, men på grund av forskningsläget även försiktigt teoribyggande eller kanske snarare teoripreciserande, studie avser presentera något som – för att följa Sartori (1970, 1044) – kunde betecknas som en teori på mellannivå (*middle-range theory*). Syftet är alltså inte i första hand att presentera en generell teori om hur partier förändras (för en ofta återopad teori av detta slag, se Harmel och Janda 1994), utan ett mer begränsat ramverk där fokus ligger på konstruerandet av en preciserad teori om relevanta förklaringsfaktorer till den *ideologiska* förändringen särskilt inom *socialdemokratiska* partier i Västeuropa. Ett dylikt forskningsupplägg anses vara tjänligt inte minst på grund av det aktuella forskningsläget. Den teoretiska såväl som empiriska forskningen kring mekanismerna bakom partiets (ideologiska) förändring är nämligen, som nedan skall påvisas, ännu i vissa avseenden ofullständig och till sin natur något spretande. I dylika situationer kan mer begränsade, till sin natur konfigurativa och konjunkturrella, teorier på mellannivå alstra nya hypoteser som i sin tur kan kopplas i hop med övrig förefintlig forskning på området och därmed bidra till utvecklingen av en mer precis,

¹³ Yamasaki och Rihoux (2009, 125) tillfogar en ytterligare sjätte, induktiv, strategi där förklaringsvariablerna i huvudsak väljs utifrån forskarens fallkunskap snarare än utifrån förefintlig teoretisk kunskap.

mer sanningsenlig och mer vidsträckt och generell teori om varför parti(ideologi)er förändras (jfr Sjöblom 1968, 11; Ragin 1997, 31).¹⁴

6.2.1. Förklaringsvariablerna

Trots att merparten av forskningen kring politiska partiers förändring bedrivits under de två senaste decennierna så kan dess rötter spåras tillbaka till 1900-talets inledning, och då framför allt till den politiska sociologins pionjär Robert Michels.¹⁵ I sin tidiga, idag klassiska, studie av det tyska socialdemokratiska partiets organisatoriska utveckling hävdade han att partier förändras enligt ett förutbestämt mönster: i takt med att partier institutionaliseras övergår den ursprungliga, rent ideologiska, kampen så småningom i en ”strävan att vinna det största möjliga antalet medlemmar” och, vidare, i en ”strävan att vinna det största möjliga antalet röster” (Michels 1983, 276). Såsom vi sett i kapitel 2 i denna avhandling så innebär denna utveckling att partiets viktigaste verksamhetsområde inte längre är den ideologiska arenan, utan snarare den elektoral: det handlar om att – inte sällan på bekostnad av ideologiska anspråk – bedriva en så omfångsrik röst- och medlemsvärvning som möjligt för att överleva (*ibid.*, 276–277).

Mot denna evolutionistiska uppfattning om partiförändring kontrasterar Panebianco (1988, 239–240) en (idag väletablerad) syn enligt vilken partiorganisationens förändring styrs av omställningar i den rådande politiska situationen. Enligt denna uppfattning kan en organisation förändras på många olika sätt och enligt många olika mönster – någon automatisk eller förutbestämd process föreligger alltså inte. I sin uppmärksammade partistudie lyfter Panebianco även fram två ytterligare skiljelinjer i synen på partiförändring. Här noterar han, för det första, en distinktion mellan en avsiktlig och en icke-avsiktlig förändring. Medan ”[m]anagement theories see the change as the effect of deliberate and conscious choices” har en rad senare teoribildningar menat att en omdaning snarare är ”the arbitrary result of the organizational dynamic” (*ibid.*, 240–242). Enligt Panebianco har båda dessa skolbildningar egentligen rätt: en förändring är en följd av såväl medvetna val som av ett oplanerat, men begränsat rationellt, agerande hos partierna. En andra skiljelinje går mellan en uppfattning enligt vilken organisationer förändras av exogena faktorer och en syn där förändringen uppfattas vara styrd av i

¹⁴ Här hänvisas till relationen mellan det unika och det generella, som beskrivits som en växelverkan där ”[h]ändelser som betecknas som unika utgör de byggstenar man behöver för att kunna generalisera” samtidigt som ”dessa generaliseringar blir verktyg med vars hjälp man förklarar det unika” (Ankar 1974b, 16).

¹⁵ Övriga forskare som bidragit med banbrytande observationer på detta område är bland andra Max Weber, Moisei Ostrogorski och, något senare, Maurice Duverger, Otto Kirchheimer samt Anthony Downs.

huvudsak endogena krafter (*ibid.*, 242). Enligt Panebianco – och här är jag nog, mot bakgrunden av förefintlig forskning, beredd att instämma – är det mest plausibla alternativet även här en samverkan mellan såväl yttre som inre påverkansfaktorer (jfr kap. 2.3.2. ovan).

De senaste decenniernas allt livligare forskning kring partiförändring har kommit att domineras av två, från varandra litet avvikande, forskningstraditioner: en ”total”, på Panebiancos organisationsteoretiska grundantaganden baserad, approach där flera tänkbara aspekter av partiförändring studerats (se t.ex. Appleton och Ward 1997; Harmel 2003; Harmel, Heo *et al.* 1995; Harmel, Tan *et al.* 1995; Harmel och Janda 1994; Harmel och Svåsand 1997; Harmel och Tan 2003; Janda 1990; Janda *et al.* 1995; Tan 1997) samt en tradition där partiernas ideologiska förändring stått i centrum (se t.ex. Adams *et al.* 2004, 2006; Adams, Haupt och Stoll 2009; Adams och Merrill 2009; Adams och Somer-Topcu 2009a, 2009b; Budge 1994; Ezrow *et al.* 2011; Haupt 2010; Schumacher, Vis och De Vries 2010; Somer-Topcu 2009; Ward, Ezrow och Dorussen 2011). Härnäst följer en kort summering av de främsta teoretiska antagandena samt de mest vederhäftiga empiriska bevisningarna inom respektive forskningstradition.

Den totala approachen, som ofta fokuserat på partiets organisatoriska förändring¹⁶, har sina rötter i det tidiga 1980-talet men initierades på allvar av Kenneth Janda vid inledningen av 1990-talet. Med en organisationsteoretisk utgångspunkt, där partiet ses som en konservativ och svårföränderlig organisation, presenterade denne nu ramarna för en teori (*performance theory*) om hur politiska partier – deras taktik, deras strategier, deras organisationsstruktur, deras identitet samt deras ideologi – förändras (se Janda 1990). Den totala förändring som här åsyftas har i en senare artikel definierats som ”any variation, alteration or modification in how parties are organized, what human and material resources they can draw upon, what they stand for and what they do” (Harmel och Janda 1994, 275).

Inom denna tradition har partiförändringar främst förklarats mot bakgrunden av partiets *tidigare politiska prestationer*: ju sämre dessa tidigare prestationer är – eller, mer precist uttryckt, ju större de tidigare valförlusterna är –, desto större är också incitamenten för en organisatorisk såväl som en ideologisk förändring. Detta antas, vidare, bli speciellt påtagligt inom stora och konkurrenskraftiga partier. De empiriska beläggen för denna hypotes har dock hittills förblivit något knapphändiga: även om uteblivna valframgångar nog förblir en relativt stark förklaringsfaktor är dess relevans ändå inte nödvändigtvis så stor som ibland antagits (Harmel, Heo *et al.* 1995, 10–12; Harmel, Tan *et al.* 1995, 11–12; Janda *et al.* 1995, 189). En andra systemisk förklaring till partiets förändring är *uppkomsten av nya partier*. Här hypotetiserar Harmel och Svåsand (1997, 317) att ett nytt parti kan utöva inflytande på ett gammalt parti om, och endast om,

¹⁶ För en resumé över traditionerna inom forskningen om organisationsförändring, se Harmel (2002, 120–128).

(a) det nya partiet är tillräckligt starkt för att tas på allvar och (b) om det gamla partiet upplever att det nyuppkomna partiet på något sätt hotar dess existens. I en studie av gröna och vänsterlibertära partiers betydelse för socialdemokratisk partiförändring har Somer (2005, 29) mycket riktigt kunnat notera hur denna partifamilj lyckats frammana en ökad betoning av miljöfrågor också i socialdemokratiska partiers ståndpunktstaganden.

TVå ytterligare förklaringar som lyfts fram och testats inom denna tradition är till sin karaktär endogena. Här handlar det, för det tredje, om en *förändring i partiets ledargarnityr* samt, för det fjärde, om ett *byte av partiets dominerande koalition*. Enligt Harmel, Heo *et al.* (1995) finns det skäl att anta att ett byte på den ledande posten kan förklara en partiförändring, speciellt inom partier med starka ledarskapsstrukturer. Också partiinterna förskjutningar där en tidigare dominerande koalition får överlåta denna position åt en annan, antagonistisk, falang har sagts vara en potentiellt betydelsefull faktor för partiförändring. De få empiriska studier som här gjorts (*ibid.*; Harmel och Tan 2003; jfr även Rihoux 2001) har inte gett några entydiga resultat, även om de nog gett vissa indikationer om att båda dessa faktorer kan vara betydelsefulla inte minst när de samverkar med varandra. Utöver dessa förklaringar har Janda (1990, 11–12; jfr även Appleton och Ward 1997, 344–349; Rihoux 2001, 129; Thomas 1982, 232–234) även postulerat att förändringar i *det politiska systemets karaktär* samt *graden av institutionalisering* kan vara relevanta förklaringsvariabler. Dessa har dock sällan testats empiriskt och siktar, liksom Tans (1997; jfr även Rihoux 2001) och studie kring betydelsen av *strukturella förändringar* i partiernas medlems- och resursuppsättning, huvudsakligen på att förklara organisatoriska förändringar.

Medan den totala approachens huvudsakliga gärning varit av övervägande teoretisk karaktär – de empiriska bidragen förblir nog något begränsade och rudimentära – så har man inom den andra forskningstraditionen, som i första hand fokuserar på att förklara förändringar i partiernas ideologiska positioner, framför allt ägnat sig åt rigorös empirisk forskning. Denna forskning – som varit speciellt riklig under det senaste decenniet – har, för det första, lagt fram bevis för att den downska uppfattningen om att partiernas ideologiska positioner påverkas av skiftningar i *väljarkårens värderingar* i många avseenden är riktig. Enligt Adams *et al.* (2004, 608–609; jfr även McDonald och Budge 2005, kap. 6; Stimson, MacKuen och Erikson 1995, 556–557) förändrar partier sålunda sina valprogram och därmed också sin ideologi när väljarkårens värderingar rör sig i riktning bort från de värderingar och från den ideologi som partiet traditionellt anammade. I senare forskning har denna tes ytterligare förfinats. Här har Adams, Haupt och Stoll (2009, 630) menat att denna iakttagelse inte är till fullo riktig för vänsterpartiernas del – dessa synes inte alls beröras av kortvariga opinionsskiftningar – medan Adams *et al.* (2006, 525) samt Ezrow *et al.* (2011, 288) noterat att ”ideologiska” och sakorienterade nischpartier

(här avses gröna, kommunistiska och radikala nationalistiska partier) förändrar sina positioner i takt med att *deras egna väljarsegment*, snarare än väljarkåren som helhet, antar nya värderingar. Schumacher, Vis och De Vries (2010, 16, jfr även Schumacher utkommer) har å sin sida noterat en skillnad mellan, å ena sidan, partier med en stark kår av aktiva och en svag ledare – dessa tenderar att följa sina egna väljare – samt, å andra sidan, partier med en svag medlemskår och en stark ledare, som i stället lyssnar på väljarkåren som helhet.

En andra samhällelig förklaring som lyfts fram gör gällande att partier förändrar sina (socioekonomiska) positioner i enlighet med förändringar i *globala ekonomiska strukturer*. I den förefintliga empiriska forskningen har detta påstående visat sig vara giltigt för alla partifamiljer (Haupt 2010, 19), även om det också sagts att partier till vänster är aningen mindre (Adams, Haupt och Stoll 2009, 631) – eller, alternativt, aningen mer (Ward, Ezrow och Dorussen 2011, 541) – benägna att förändra sin ideologi till följd av ekonomisk globalisering och liberalisering än partier med en mer uttalat borgerlig identitet. En ytterligare förklaring som visat sig vara gångbar tar fasta på *rivaliserande partiers ageranden*; partier svarar på skiftningar inom andra partier (Adams och Merrill 2009, 554ff), särskilt om dessa skiftningar äger rum inom partier som är ideologiskt eller strategiskt närliggande (Adams och Somer-Topcu 2009a, 842). I likhet med den av Janda initierade forskningstraditionen har de tidigare valframgångarnas betydelse lyfts fram även här (Somer-Topcu 2009, 246).

Utöver de ovan redovisade förklaringsvariablerna har också en rad andra tänkbara förklaringar nämnts, noterats eller, i enstaka studier, testats. Många av dessa faktorer har dock, av olika orsaker, inte inkluderats i några rigorösa empiriska studier, varför deras relevans förblir oklar eller tveksam. Här handlar det om *partiets reella politiska inflytande* (jfr McDonald och Budgete 2005; Schumacher, Vis och De Vries 2010), aktuella *samhälleliga* (exempelvis förändringar i klassammansättning eller i den fackliga anslutningsgraden) och *partiinterna* (exempelvis förändrade medlemsstrukturer eller allvarlig medlemsflykt) *omvandlingar* (jfr Esping-Andersen 1985; Meyer 2010; Nelson och Way 2007; Pontusson 1995), *antalet partier* i partisystemet och *valsystemets* utformning (jfr Cox 1990; Meyer 2010) samt, slutligen, *väljarkårens politiska kunskapsnivå* (jfr Meyer 2010). Även *idédiffusion* mellan ideologiskt närliggande partier i olika länder kan lyftas fram som en potentiell förklaring till en partiförändring, även om denna förklaringsfaktor inte explicit noterats i den tidigare forskningen. I tabell 16 nedan presenteras en sammanfattning av de huvudsakliga samhälleliga, systemiska och organisatoriska förklaringsansatser som den tidigare forskningen på området anlitat.

Tabell 16. Resumé över olika tänkbara förklaringar till partiförändring

Förklaring	Förekomst i tidigare forskning	
	Janda och andra	Adams och andra
Samhälleliga faktorer:		
Betydande samhälleliga förändringar	–	+
Väljarkårens (eller de egna väljarnas) värderingar	–	+
Samhällsstrukturrella omvandlingar	–	(+)
Diffusion mellan länder	–	–
Systemiska faktorer:		
Tidigare prestationer	+	+
Uppkomsten av nya partier	+	(+)
Beteende hos rivaliserande partier	+	+
Det politiska systemets utformning	(+)	(+)
Reellt inflytande (regering/opposition)	–	+
Organisatoriska faktorer:		
Byte i partiets ledargarnityr	+	(+)
Byte av partiets dominerande koalition	+	(+)
Institutionaliseringsgrad	(+)	(+)

”+” indikerar att förklaringen testats tidigare och, åtminstone i någon mån, visat sig vara hållbar, ”(+)” att förklaringen noterats men inte beaktats samt, slutligen, ”–” att förklaringsaspekten över huvudtaget inte registrerats.

Vilken typ av förklaringsmodell är då lämplig med tanke på den föreliggande studien? Vilka är, med andra ord, de förklaringsvariabler som förefaller vara speciellt relevanta när en parti-ideologisk förändring inom den västeuropeiska socialdemokratin skall klarläggas? En nödvändig inledande anmärkning är att denna studie behandlar förändringar som till sin karaktär är (a) mer bestående och (b) mer detaljerat definierade och avgränsade än de generella och ibland också marginella och kortvariga ideologiska förskjutningar som studerats av framför allt Adams och andra. Detta måste även beaktas när en preciserad förklaringsmodell utvecklas. Noteras bör också att den aktuella falluppsättningen avviker från tidigare analyser, enär den (c) enbart inkluderar partier tillhörande den socialdemokratiska partifamiljen.

Med det ovan sagda i bakhuvudet, och mot bakgrunden av de tidigare presenterade konceptuella och teoretiska avgränsningarna (se kapitel 2) samt empiriska observationerna (se kapitel 5), bör några elementära postulat (P1–P3) om partiers – och framför allt socialdemokratiska partiers – förändringsprocesser framläggas:

- (P1) De moderna socialdemokratiska partierna är *rationella politiska aktörer* (jfr Przeworski 1985; Przeworski och Sprague 1986) som väljer sin strategi utifrån resulta-

tet av en utilitets- och probabilitetskalkyl (Sjöblom 1968), med andra ord utifrån vad som vid en given tidpunkt anses vara gynnsamt och rimligt att uppnå.¹⁷

- (P2) Av P1 följer att de socialdemokratiska partierna också är *ideologiskt flexibla* (jfr Michels 1983); de har, förvisso, ideologiska preferenser (jfr t.ex. Roemer 2001), men är dock beredda att ompröva dessa om en utilitets- och probabilitetskalkyl så förordar.
- (P3) En nödvändig förutsättning för en ideologisk omprövning är dock starka, omfattande och till karaktären omedelbara snarare än dröjande *externa krav* från det omgivande samhället, systemet och/eller organisationen (jfr Harmel och Janda 1994; Janda 1990; Walgrave och Nuytemans 2009). Om dessa krav inte upplevs vara beaktansvärda så ger utilitets- och probabilitetskalkylen vid handen att det rationella är att bevara *status quo*.

Mot bakgrunden av de ovanstående grundläggande antagandena kan nu två preciserade förklaringsmodeller utvecklas; en som eftersträvar en utförlig klarläggning av de socialdemokratiska partiernas olikartade förhållningssätt till nyliberala tänkesätt samt en som söker, likaså detaljerande, förklara de socialdemokratiska partiernas avvikande attityder gentemot de tilltagna kraven på en postmaterialistisk, grön politik. Eftersom någon bred och utvecklad teori om hur partier förändras inte tydligt kan identifieras är tanken att dessa två förklaringsmodeller skall vara såväl omfattande som, framför allt, kombinatoriska; jag kommer sålunda att sträva efter att innefatta de förklaringsfaktorer som i den tidigare forskningen visat sig vara potentiellt relevanta förklaringar till en partiförändring samtidigt som jag också – i linje med Amenta och Poulsens (1994, 29) förslag – försöker utveckla en kombinatorisk förklaringsmodell, eller en kombinatorisk teori. Denna teori baseras på det idag välbelagda generella antagandet om att (de socialdemokratiska) partierna är *rationella och nyttomaximerande politiska aktörer som är beredda att förändra sin ideologi under starkt externt tryck*. Genom vilka kanaler flödar då detta externa tryck fram till partiideologin?

Gällande socialdemokratiens nyliberaliseringstrend, inledningsvis, finns det orsak att anta att samhällseliga, systemiska och organisatoriska förklaringsfaktorer samverkar med varandra. Bland de samhällseliga faktorerna framstår tre som särskilt betydelsefulla. Förändringar i den globala ekonomins strukturer är den första av dessa. Här är det skäl att hänvisa till Haupt

¹⁷ Mer formellt och mer generellt kan den förväntade nyttan (EU) av en förändring uttryckas som att

$$EU(\text{förändring}) = pnU_j + (1 - p)mU_i - C$$

Här antas den nya policyn j med sannolikheten p medan *status quo* (i) bevaras med sannolikheten $1 - p$. C står för transaktionskostnader, m och n för effektiviteten hos de båda strategierna (Braun och Gilardi 2006, 300–304).

(2010; jfr även Adams, Haupt och Stoll 2009; Ward, Ezrow och Dorussen 2010), som observerat att alla partiideologier – vänster- såväl som högerorienterade – påverkas av globaliseringen och av omställningar i exempelvis handelsvolymen och kapitalflöden, om än på litet olika, och ibland även oförutsägbara, sätt. Därför kan följande antagande framläggas:

- (A3) En kraftig ekonomisk liberaliserings- och globaliseringsprocess frambringar krav på en socioekonomisk högerförskjutning inom socialdemokratiska partier.

En teoretiskt definierande och operationaliserande diskussion kring denna potentiella förklaringsfaktor förs i kapitel 7.1.

Även den rådande opinionen hos väljarkåren, för det andra, antas – i enlighet med de resultat som tidigare presenterats av Adams *et al.* (2004, 2006) och Ezrow *et al.* (2011) – påverka de socialdemokratiska partiernas ståndpunkter. Den av Adams, Haupt och Stoll (2009, 630) framförda anmärkningen om att partierna till vänster ”appear unresponsive to short-term public opinion shifts” upplevs mindre relevant när karaktären på de studerade förändringarna är av bestående karaktär. Sålunda kan moderata vänsterpartier eventuellt förmodas vara mindre benägna att genomföra kortvariga ideologiska förändringar (från t till $t + 1$) som en följd av tillfälliga eller kortvariga förändringar i väljarkårens uppfattningar (jfr P3 ovan), men när mer bestående ideologiska reformer (från t till $t + n$) genomdrivs är det skäl att anta att genomgripande och bestående ideologiska förskjutningar i väljarkåren är av betydelse (jfr P1 och P2). Detta antagande, som diskuteras mer ingående i kapitel 7.2., kan preciseras som följer:

- (A4) En betydande och ihållande högerförskjutning i väljarkårens ståndpunkter rörande socioekonomiska frågor frambringar krav på en likartad högerförskjutning även inom de socialdemokratiska partierna.

En tredje samhällelig förklaring tar fasta på idédiffusion mellan partier i olika länder. Även om denna faktor inte uppmärksammats desto mer i den tidigare forskningen kring partiförändring kan den förmodas vara av betydelse inte minst när mer långvariga ideologiska förskjutningar granskas och inte minst när studieobjekten tillhör den socialdemokratiska partifamiljen. Liksom konstaterades i kapitel 2.3.3. så har socialdemokratiska idéer även under tidigare decennier spridits tämligen snabbt från land till land. En förstärkt europeisk integration och en allmän globaliseringstrend tros ytterligare tydliggöra detta: socialdemokratiska partier förmodas, med andra ord, vara benägna att anta idéer som på ett framgångsrikt sätt lyfts fram inom broderpartier i närliggande länder. Därför föreslås följande (se närmare i kapitel 7.3.):

- (A5) En omfattande nyliberaliseringstrend inom ett socialdemokratiskt parti i land A frammanar krav på liknande ideologiska förändringar inom socialdemokratien i det kulturellt eller geografiskt närliggande landet B .

Utöver dessa tre samhälleliga faktorer, av vilka två tillhör de mest frekvent använda inom den tidigare empiriska litteraturen på området medan den tredje anses vara en relevant förklaring med tanke på studieobjektet, bör ytterligare två systemiska förklaringsfaktorer lyftas fram. Här handlar det, för det fjärde, om de närmsta ideologiska och politiska konkurrenternas ageranden. En vanlig uppfattning i den tidigare forskningen, ända sedan Downs' (1957) klassiska modellbygge, är att partier reagerar på handlingar hos andra – såväl nyligen uppkomna som redan etablerade – närliggande partier (se t.ex. Adams och Somer-Topcu 2009a; Harmel och Svåsand 1997; Somer 2005). För socialdemokratiens del innebär detta följande (se närmare i kapitel 7.4.):

- (A6) En betydande nyliberaliseringstrend inom något konkurrerande parti framkallar krav på att också den socialdemokratiska partiideologin bör förskjutas i samma riktning.

Den andra systemiska faktorn väl värd att beaktas är, för det femte, partiets tidigare framgångar. Trots att en valförlust inte, som det tidigare konstaterats (Janda *et al.* 1995, 189; jfr även Adams *et al.* 2004, 608), är en tillräcklig förutsättning för en partiförändring så kan utblivna valframgångar nog spela en tämligen betydelsefull roll när partier väljer att omforma sina partiideologier (se Somer-Topcu 2009), inte minst när de kombineras med förlorade maktpositioner. Därför antas följande antagande vara relevant (se närmare i kapitel 7.5.):

- (A7) Betydande socialdemokratiska domänförluster på den politiska arenan frammanar en förändring av de socialdemokratiska partiernas socioekonomiska ståndpunkter.

Den sjätte och sista faktorn som inarbetas i denna förklaringsmodell är av organisatorisk karaktär. Här antas, i enlighet med de teoretiska och empiriska linjedragningar som gjorts av Harmel, Heo *et al.* (1995) samt av Harmel och Tan (2003), att betydande förändringar i partiets interna styrkeförhållanden kan förorsaka en förändring också av den rådande partiideologin. Med tanke på att de socialdemokratiska partierna ofta är jämförelsevis stora och ofta innefattar ett flertal fraktioner med sinsemellan olika ideologiska och politiska preferenser kan följande antagande framkastas (se närmare i kapitel 7.6.):

- (A8) En omfattande nyliberaliseringstrend i socialdemokratiska partiers ledarsammansättning frammanar liknande förändringskrav även på de socialdemokratiska partiernas ideologier.

Vilka (samhälleliga, systemiska och organisatoriska) förklaringsfaktorer är då relevanta när de socialdemokratiska partiernas förhållningssätt till gröna krav skall fastslås? Inledningsvis bör det noteras att den förklaringsmodell vi här har att göra med i grunden inte avviker mycket från den ovan framställda; de teoretiska utgångspunkterna är desamma, liksom ofta även

förklaringsfaktorer. Skillnader finns sålunda främst i hur variablerna operationaliseras. En andra notering som bör göras gäller forskningsläget; partiets förhållningssätt till gröna värderingar har studerats tämligen sparsamt, och inte minst gällande de samhälleliga faktorernas betydelse råder även brist på tillbörlig historisk data. Två tänkbara förklaringar av samhällelig karaktär kan dock presenteras. Här handlar det, för det första, om den gröna rörelsens, eller de gröna idéernas, styrka och slagkraft i det omgivande samhället. Ett framstående tecken på att dylika idéer når ökad genomslagskraft antas vara uppkomsten av tillväxtkritiska och miljöinriktade partier, intresseorganisationer och påtryckningsgrupper; ju mer framträdande dessa organisationer är, desto starkare förmodas kraven vara på att liknande värderingar bör inkorporeras också i de socialdemokratiska partiernas ideologier. Därför kan följande antagande framläggas (se närmare i kapitel 9.1.):

- (A9) En ökning av förfäktandet av en grön politik i det omgivande samhället, uttryckt genom uppkomsten av en grön politisk rörelse, bidrar till att även de socialdemokratiska partierna ser sig tvungna att lyfta fram dylika spörsmål.

Den andra samhälleliga förklaringsfaktorn av relevans är – denna bör nu återigen aktualiseras – en internationell idédiffusion. Diffusion anses relevant inte minst med tanke på att gröna spörsmål är ett relativt nytt politiskt krav som partierna (i linje med P3 ovan) förmodas tillägna sig endast under starkt externt tryck. En form av ett sådant externt tryck uppstår när liknande förändringar blir aktuella inom närliggande socialdemokratiska partier. Därför föreslås följande (se närmare i kapitel 9.2.):

- (A10) En grön ideologisk profil inom ett socialdemokratiskt parti i land *A* frammanar krav på en ideologisk förändring i liknande riktning inom socialdemokratin i det kulturellt eller geografiskt närliggande landet *B*.

Bland de utpräglade systemiska faktorerna antas såväl de mest närliggande ideologiska konkurrenternas bedömningar som det aktuella socialdemokratiska partiets tidigare prestationer vara av betydelse. Vad konkurrenterna anbelangar så har Somer (2005, 27) tidigare registrerat hur socialdemokratiska partier påverkas av de värderingar som råder inom vänsterlibertära partier verksamma i samma partisystem. Detta gäller – alltså enligt Somer (*ibid.*, 25) – framför allt i miljörelaterade frågor. När också de borgerliga konkurrenterna mött krav på en förstärkt miljöprofil utmanas socialdemokratin från två håll. Därför antas följande (se närmare i kapitel 9.3.):

- (A11) En betydande förskjutning i riktning mot mer gröna ståndpunkter inom konkurrerande partier framkallar krav på att också den socialdemokratiska partiideologin bör förskjutas i samma riktning.

Partiets tidigare prestationer, vidare, antas återigen vara relevanta; uteblivna valframgångar förväntas således inte enbart frambringa krav på marknadstillväxandhet, utan också på en mer grön ideologi. Annorlunda uttryckt handlar det om följande reaktion (se närmare i kapitel 9.4.):

(A12) Betydande socialdemokratiska domämförluster på den politiska arenan frammanar krav på en förändring av förhållningssättet till gröna spörsmål.

Bland de organisatoriska faktorerna, slutligen, bör betydande förändringar inom partiets ledargarnityr återigen beaktas. På samma sätt som fraktioner med en nyliberal orientering antas påverka partiideologin i en nyliberal riktning förmodas ledande gestalter med en tydlig ekologisk och tillväxtkritisk profil påverka partiideologin i en grön, eller, mer allmänt formulerat, postmaterialistisk riktning. Därför kan följande antagande framläggas (se närmare i kapitel 9.5.):

(A13) En märkbar ökning av intresset för gröna spörsmål i socialdemokratiska partiers ledarsammansättning frammanar liknande förändringskrav även på de socialdemokratiska partiernas ideologier.

De båda förklaringsmodeller som ovan presenterats – för att nu sammanfatta den introducerande diskussion som här förts – strävar efter att förklara socialdemokratiska partiers ideologiska förändring under perioden 1970–1999. Det inledande steget i denna process har varit att presentera tre postulat (P1–P3) samt en rad preciserade antaganden (A3–A13) om vilken form av inflöde som kan förorsaka en partiideologisk förändring. Följande steg är att, för vart och ett av de två utfallen, ytterligare precisera och operationalisera de aktuella förklaringsfaktorerna, framarbete algebraiska hypoteser (jfr Rihoux *et al.* 2009, 175; Schneider och Wage-mann 2007, 118–122) om hur dessa förklaringsfaktorer förmodas hänga samman med varandra (se H1 och H2 i kapitlen 7 och 9) samt genomföra empiriska analyser. Innan detta skede tar vid företas dock en kort precisering av den diskussion som tidigare förts kring de två utfallsvariablerna.

6.2.2. Utfallsvariablerna

I kapitel 5 identifierades de socialdemokratiska partier som genomlevt en bestående förskjutning mot nyliberalism samt de socialdemokratiska partier som i betydande mån antagit kraven på hållbar utveckling. Dessa observationer kan nu – när de empiriska studiernas metodologiska upplägg väl har klarlagts – uttryckas medelst binär boolesk notation. I tabell 17 nedan redovisas sålunda partiernas värde på den första utfallsvariabeln; värdet 1 indikerar här en före-

komst av det studerade fenomenet (en bestående förskjutning mot nyliberalism) medan värdet 0, naturligt nog, indikerar en avsaknad av detsamma (ingen bestående förskjutning mot nyliberalism).

Tabell 17. Socialdemokratins nyliberalisering: var och när?

Parti	Nyliberalisering ²	När ^{2a}
PSI/PDS (ITA)	1	1968–1972
SP (FLA)	1	1974–1977
LSAP (LUX)	1	1974–1979
SPÖ (AUT)	1	1975–1979
PvdA (NED)	1	1977–1981
PS-B (WAL)	1	1981–1985
PS-F (FRA)	1	1981–1986
LP-B (GBR)	1	1983–1987
SDP (FIN)	1	1987–1991
AF/SF (ISL)	0	–
DNA (NOR)	0	–
LP-I (IRL)	0	–
PASOK (GRE)	0	–
PS-P (POR)	0	–
PSOE (ESP)	0	–
S (DEN)	0	–
SAP (SWE)	0	–
SPD (GER)	0	–
SPS (SUI)	0	–

^a Här avses intervallen mellan tidpunkten för det val när den ihållande nyliberaliseringstrenden börjar (*t*) och det val som närmast föregår denna tidpunkt (*t* – 1).

För de partier som genomlevt en bestående trend mot nyliberalism avslöjas också när denna ideologiska förändring fått sin början. Ur tabellen ovan framgår hur de flesta av dessa partier (7/9 eller 78 procent) inledde en bestående omformning av sin ideologi under en omkring tio år lång period mellan slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. De enda partierna som avviker från detta mönster är italienska PSI/PDS och finländska SDP. PSI/PDS inledde en skarp och långvarig högervandring redan vid inledningen av 1970-talet, medan SDP anammade en avgjort mer nyliberal partiideologi så sent som vid 1990-talets början. Det finns, med andra ord, goda skäl att se åren närmast kring decennieskiftet 1980 som en *kritisk tidpunkt*¹⁸ under vilken det var speciellt troligt att en ideologisk förändring skulle komma att äga rum.

¹⁸ En kritisk tidpunkt (*critical juncture*) kan, för att följa Capoccia och Kelemen (2007, 348), definieras som en ”*relatively short [period] of time during which there is a substantially heightened probability that agents’ choices will affect the outcome of interest*” (jfr även diskussionen i Denk 2012, kap. 6).

Partiernas förhållningssätt till den gröna ideologin redovisas i tabell 18 nedan. Här indikerar värdet 1 att partiets program innehåller ett betydande grönt inslag, medan värdet 0 ger en antydning om att dylika krav inte beretts ett lika stort utrymme. Som tabellen indikerar så har dessa krav fått sitt genombrott anmärkningsvärt tidigt – redan i början av 1970-talet – inom SP och PvdA. För de övriga partierna (9/11 eller 82 procent) med ett betydande grönt inslag är den kritiska tidpunkten för en dylik ideologisk omvandling dock en omkring tio år lång period från början av 1980- till början av 1990-talet.

Tabell 18. Socialdemokraternas acceptans av grön politik: var och när?

Parti	Hållbar utveckling?	När? ^a
PvdA (NED)	1	1967–1971
SPS (SUI)	1	1967–1971
SAP (SWE)	1	1979–1982
SDP (FIN)	1	1979–1983
SPÖ (AUT)	1	1979–1983
LSAP (LUX)	1	1979–1984
S (DEN)	1	1988–1990
SPD (GER)	1	1987–1990
PS-B (WAL)	1	1987–1991
SP (FLA)	1	1987–1991
DNA (NOR)	1	1989–1993
AF/SF (ISL)	0	–
LP-B (GBR)	0	–
LP-I (IRL)	0	–
PASOK (GRE)	0	–
PS-F (FRA)	0	–
PS-P (POR)	0	–
PSI/PDS (ITA)	0	–
PSOE (ESP)	0	–

^a Här avses intervallen mellan tidpunkten för det första val när ett betydande inslag av krav på en hållbar utveckling kan påträffas (t) och det val som närmast föregår denna tidpunkt ($t - 1$).

KAPITEL 7

Socialdemokrati och nyliberalism: teori och operationaliseringar

Den introducerande teoretiska diskussion som fördes i kapitlet ovan kommer här att kompletteras vad förklaringen av socialdemokratiens nyliberaliseringstrend anbelangar. Avsikten är således att, i kapitlen 7.1.–7.6. nedan, presentera såväl (a) något mer ingående teoretiska diskussioner som (b) rimliga operationaliseringar av de sex relevanta förklaringsvariabler som ovan (A3–A8) introducerats. Till sist (kapitel 7.7.) presenteras även en sammansatt teoretisk bild där förklaringsvariablernas förmodade inbördes relationer klarläggs. Här genomförs också en dikotomisering av förklaringsvariablerna.

7.1. Ekonomisk globalisering

Att det finns ett samband mellan nationella politiska aktörers ageranden och rådande makroekonomiska grundprinciper är knappast något oväntat. Det är, med andra ord, tämligen naturligt att (socialistiska) partier belägna till vänster längs den socioekonomiska konfliktlinjen plägar förorda en ekonomisk politik som i betydande mån avviker från de ekonomisk-politiska handlingsmönster som kan förknippas med (icke-socialistiska) högerpartier. Tidiga empiriska belägg för detta har presenterats av Hibbs (1977, 1468), som i en ofta citerad artikel noterade hur vänsterregeringar tenderar förespråka låg arbetslöshetsgrad på bekostnad av hög inflation medan politiska system med höger- eller centerregeringar föredrar lägre inflation kombinerat med en jämförelsevis hög arbetslöshetsgrad (jfr även Cameron 1978, 1251–1255).

Gällande det omvända förhållandet – hur makroekonomiska omvandlingar förmår påverka nationellt politikutövande – råder dock delvis osämja. Här har en del forskare menat att de senaste decenniernas ekonomiska globalisering medfört allvarliga utmaningar särskilt för en traditionell socialdemokratisk politik (se t.ex. Bonoli och Powell 2004; Giddens 1998; Glyn 2001; Kitschelt 1994; Pierson 1995; Thomson 2000). Enligt Huber och Stephens' (2001, 1–2; jfr även Milner och Judkins 2004) tämligen återhållsamma ståndpunkt är dylika observationer

nog riktiga såtillvida att vissa nedskärningar i den offentliga välfärden kommit att accepteras av alla politiska aktörer, inklusive socialdemokratiska sådana, i snart sagt alla västerländska demokratier. Även om den omedelbara förklaringen till dylika beslut förmodas ha varit en mångestades kraftigt ökad arbetslöshet så antas också marknadernas integration ha varit av betydelse enär den bidrog till att kraftigt reducera de till buds stående alternativen. Denna uppfattning godtas dock inte av alla. Bland de forskare som starkast ifrågasatt tesen om socialdemokratiens och de socialdemokratiska idéernas successiva anpassning till marknadens villkor märks framför allt Garrett (1998, 11; jfr även Hicks 1999, kap. 7; Swank 2002, kap. 8), som menat att den ekonomiska globaliseringen *de facto* har ”increased the political incentives for left-wing parties to pursue economic policies that redistribute wealth” och att ”the historical relationship between left-labor power and big government has *not* [min kursiv.] weakened with market integration”.

Också den tidigare forskning som explicit tar fasta på partiideologisk förändring har uppmärksammat den ekonomiska globaliseringens betydelse. Adams, Haupt och Stoll (2009, 614–616) samt Haupt (2010, 11) hypotetiserar här (a) att partier systematiskt förändrar sina ståndpunkter som en följd av omställningar i den globala ekonomin och (b) att dessa förändringar tenderar bli mindre omfattande inom de mer ”ideologiska”, mer medlemscentrerade och mer folkrörelsebundna vänsterpartierna än inom de konkurrerande högerpartierna. De framlagda hypoteserna får ett visst stöd i de empiriska undersökningar¹ som genomförts: partiideologier förändras mycket riktigt som en följd av omställningar i den globala ekonomin, och dessa förändringar är något mindre omfattande – men, är det värt att notera, likväl tydligt skönjbara och statistiskt signifikanta – inom partier till vänster. Effekterna av den ekonomiska globaliseringens olika aspekter avviker dock från varandra. Adams, Haupt och Stoll (2009, 626) noterar sålunda att ”[l]eftist parties are [...] less responsive to increases in capital flows than are nonleftist parties but more responsive to increases in trade”. Haupt (2010, 15–16) hävdar å sin sida att en ökning av exportens andel av BNP förorsakar en statistiskt signifikant högervridning, medan ökad import samt ökade kapitalflöden framkallar en likaså statistiskt signifikant vänstersväng. Dessa trender är, alltså enligt Haupt, rådande inom såväl vänster- som högerpartier.

Observationerna av Adams, Haupt och Stoll samt av Haupt har ytterligare kompletterats i senare studier. Här har man riktat ett speciellt intresse mot hur de socialdemokratiska partierna

¹ Hypoteserna har testats empiriskt genom en granskning av samma aspekter som tidigare examinerats i forskning kring globaliseringens effekter på välfärdsstaten (jfr t.ex. Burgoon 2001; Garrett och Mitchell 2001), nämligen graden av ekonomisk interdependens (operationaliserad som handelsvolym i procent av BNP), i vilken mån finansmarknaderna är integrerade (privat bruttokapitalflöde, i procent av BNP) samt vilken roll de multinationella bolagen spelar i de nationella ekonomierna (direkta utlandsinvesteringar, i procent av BNP).

reagerar på den ekonomiska globaliseringen. I en studie med ett något annorlunda empiriskt upplägg menar sålunda Ward, Ezrow och Dorussen (2011, 541) att en tilltagande globaliseringsprocess förmår förskjuta partiideologier högerut framför allt när medianväljaren positionerar sig relativt långt till vänster. I dylika situationer är också vänsterpartier mer benägna att vandra högerut än vad högerpartier är.

Den tidigare forskningen på detta område ger, för att nu sammanfatta summeringen ovan, vid handen att ekonomisk globalisering mycket väl kan påverka partiideologier, även om de specifika mönstren ännu inte kan sägas vara helt klarlagda. Här har tidigare auktoritativa studier kring socialdemokratin varit tämligen eniga kring den elementära observation som hävdar att också vänsterpartier tenderar påverkas av en tilltagande ekonomisk globalisering och att detta väl kan leda till att partiideologin anpassas till de makroekonomiska värderingar som är rådande i det omgivande samhället (jfr t.ex. Giddens 1998, 2000; C. Pierson 2001).

För att klarlägga de aktuella globaliseringstrenderna används här *KOF Index of Globalization* (KOF). Detta index, som introducerades år 2002 av Axel Dreher vid *Eidgenössische Technische Hochschule* i Zürich (se Dreher 2006), uppfångar de tre mest centrala dimensionerna av globaliseringsprocessen; den ekonomiska, den politiska och den sociala. Med tanke på denna studies frågeställning samt med beaktande av operationaliseringarna i den ovan anförda tidigare forskningen (se fn 1, s. 138 ovan) ter det sig naturligt att uteslutande fokusera på den förstnämnda. Detta subindex beaktar den ekonomiska globaliseringens två huvudaspekter – de faktiska kapitalflödenas omfattning samt förekomsten av kapital- och handelsrestriktioner. Faktiska kapitalflöden studeras här genom en granskning handelns, de direkta utlandsinvesteringarnas och portföljinvesteringarnas andel av BNP samt, därtill, genom en besiktning av storleken på inkomstöverföringarna till utländska medborgare.² Förekomsten av kapital- och handelsrestriktioner, å andra sidan, examineras genom en inspektion av i vilken mån dolda importbarriärer och kapitalkontroller förekommer, hur stora tullavgifterna är samt hur beskattningen av den internationella handeln är utformad (se närmare i *ibid.*, 1092ff). Dessa variabler har viktats och inkorporerats i ett index över nivån på den ekonomiska globaliseringen i 158 länder, från år 1970 och framåt. Indexet kan anta värden mellan 1 och 100, där låga värden indikerar en mer sluten ekonomi och där högre värden, följaktligen, antyder en globaliserad ekonomi.

För att kunna granska huruvida en tilltagande ekonomisk globaliseringsprocess också kan fungera som förklaring till förändrade partiideologiska positioner hos socialdemokratin företas här en mer precis inspektion av (a) de år som närmast föregår den tidpunkt när den bestående

² Den sista har tillfogats som proxyvariabel för mängden av utländsk arbetskraft och utländskt kapital inom ifrågavarande lands produktionsprocess.

förändringen av partiideologin inleds eller, för de partier där någon sådan inte kunnat observeras, (b) åren kring den tidpunkt när huvuddelen av dylika bestående partiideologiska förändringar äger rum. Som konstaterades i kapitel 6.2.2. (se tabell 17 ovan, s. 135) så har en bestående förskjutning mot nyliberalism inletts under den tio år långa perioden mellan åren 1977 och 1987 inom den absoluta merparten av de partier som förändrats, varför det finns goda skäl att anta att också de partier som inte valde att förändra sin ideologi utsattes för ett starkt förändringstryck under just dessa år.

Hur långa tidsperioder bör man då granska för att kunna spåra en förstärkning av globaliseringsprocessen? Medan de tidigare (variabelorienterade) studierna rörande kortvariga partiideologiska förskjutningar tagit fasta på förändringen i handelsandelar mellan året innan valåret och valåret måste ett studium av mer beständiga partiförändringar med nödvändighet besiktiga längre utvecklingstrender. Denna precisering, som kommer att vara en central utgångspunkt också i de operationaliseringar som aktualiseras i de kommande avsnitten, baseras på ett antagande om att det är föga troligt att ett parti företar en genomgripande och till naturen beständig omformning av sin partiideologi som en följd av en enskild och kanske tillfällig händelse.

En enkel, men likväl fullt användbar (jfr t.ex. Garrett 1998), strategi för att särskilja betydelsefulla samhälleliga förändringar från mindre betydelsefulla sådana är att år att granska i vilken utsträckning det tidsintervall som närmast föregår den kritiska tidpunkten skiljer sig från det därpå föregående tidsintervallet. I denna studie examineras därför den åttaårsperiod som föregår den observerade högerförskjutningens startpunkt eller, alternativt, åttaårsperioden före den tidpunkt när dylika förskjutningar vanligen ägt rum.³ Dessa åttaårsperioder (som i det närmaste motsvarar två normallånga valperioder) delas ytterligare in i två delar, där medelvärdet för den första fyraårsperioden ($\mu(1)$) jämförs med medelvärdet för den därpå följande fyraårsperioden ($\mu(2)$). I två av de aktuella fallen är detta dock problematiskt. Den italienska socialdemokratins tidiga högerförskjutning, för det första, medför att inga värden för Italiens globalisering under merparten av den aktuella perioden (1964–1971) kan utvinnas eftersom estimeringar finns tillgängliga enbart för åren efter 1970. Mot bakgrunden av den italienska utvecklingen under senare decennier – indexvärdet förblir här på en för västeuropeiska länder tämligen låg nivå (kring 40) under hela 1970-talet – är det dock rimligt att anta att ingen betydande globaliseringsprocess ägt rum heller under 1960-talet. Ett andra, mindre problematiskt, fall är Belgien och SP. Här har år 1969 tillskrivits samma värde som det därpå följande året 1970 (jfr förfarandet i Dreher 2006).

³ I situationer där ingen partiideologisk förändring ägt rum handlar det med andra ord om tidsperioden före $\mu \approx 1982$, med andra ord åren 1974–1981 (för snarlika förfaranden, jfr t.ex. Kitschelt 1988; Redding och Viterna 1999).

Tabell 19. Ekonomisk globalisering under relevanta tidsperioder

Land	Tidsperiod	KOF:s index		Förändring
		$\mu(t1)^a$	$\mu(t2)^b$	$\Delta(\mu(t1)-(\mu(t2)))$
<i>Länder med nyliberaliserade socialdemokratiska partier:</i>				
Belgien (SP)	1969–1976	80.48	81.27	.79
Belgien (PS-B)	1977–1984	83.86	88.06	4.70
Finland	1983–1990	57.98	61.63	3.65
Frankrike	1978–1985	55.97	61.88	5.91
Italien	(1964–1971)	n/a	n/a	n/a
Luxemburg	1971–1978	91.80	92.10	.29
Nederländerna	1973–1980	72.97	76.58	3.61
Storbritannien	1979–1986	72.55	77.27	4.72
Österrike	1971–1978	48.45	50.80	2.35
<i>Länder med icke-nyliberaliserade socialdemokratiska partier:</i>				
Danmark	1974–1981	58.53	63.20	4.67
Grekland	1974–1981	54.82	56.37	1.55
Irland	1974–1981	81.53	85.30	3.77
Island	1974–1981	46.27	47.12	.86
Norge	1974–1981	61.77	66.79	5.03
Portugal	1974–1981	54.18	58.35	4.17
Schweiz	1974–1981	66.88	75.63	8.76
Spanien	1974–1981	43.58	48.12	4.54
Sverige	1974–1981	49.46	53.27	3.81
(Väst)Tyskland	1974–1981	53.95	55.85	1.91

Källa: globalization.kof.ethz.ch.

^a De första fyra åren av den granskade tidsperioden.^b De sista fyra åren av den granskade tidsperioden.

Som framgår ur tabell 19 ovan så är Luxemburg, Belgien och Irland de mest ekonomiskt globaliserade länderna i Västeuropa under den tidsperiod som här granskats. Uppenbart är också att en viss ekonomisk globalisering ägt rum i alla länder, enär inget land uppvisar ett negativt förändringsvärde. En stark globaliseringsprocess är speciellt uppenbar i Schweiz, men också i ett flertal andra länder (Frankrike, Norge, Storbritannien *etc.*) kan en tämligen kraftig ekonomisk globaliseringsprocess observeras under de år som föregått den för socialdemokrati kritiska tidpunkten. Svagast har globaliseringsprocessen varit i Belgien under inledningen av 1970-talet samt i Luxemburg och Island.

7.2. Förändringar i väljaropinionen

Enligt den tidigare framlagda (se kapitel 2.2. ovan) sjöblomska modellen strävar partierna efter att realisera sina program, att maximera sina röstetal och sitt inflytande samt att upprätthålla en god intern sammanhållning (Sjöblom 1968, kap. 5). Dessa målsättningar har prioriterats något olika i den tidigare forskningen kring partistategier och partikonkurrens. Här skiljer Strøm (1990, 566–568; se även Strøm och Müller 1999, 5–9) mellan tre vanliga synsätt: ett där partiet ses som röstorienterat (*vote-seeking*), ett där partiet uppfattas vara huvudsakligen maktorienterat (*office-seeking*) och ett där partiet förstås som övervägande sakorienterat (*policy-seeking*). De röst- och maktorienterade synsätten förknippas med Downs respektive Riker. Enligt Downs (1957) är partiernas främsta, eller till och med enda, målsättning att maximera sitt röstetal. Partier strävar således ingalunda efter att skapa ”a better or an ideal society” (*ibid.*, 96), utan de formulerar sin politik endast ”in order to win elections” (*ibid.*, 28). Riker (1962) vänder sig delvis mot detta synsätt. Han menar att partier framför allt strävar efter makt, och att de således nog söker maximera sina röstetal men ”only up to the point of subjective certainty of winning” (*ibid.*, 33). Det sakorienterade synsättet, till sist, kommer till uttryck inte minst i Lipsets forskning (se fr.a. Lipset 1981) men har vanligtvis kommit att förknippas med de mer formaliserade utsagor som presenterats av Wittman (1973, 1983). Tvärsemot Downs menar Wittman (1973, 490) att ”parties are solely interested in policy” och att ”winning the election is just a means to that end”.

Dylika förenklade modeller har emellertid kommit att ifrågasättas i senare forskning. Här har Strøm (1990, 570) menat att förekomsten av renodlat röst-, makt- eller sakorienterade partier är föga trolig. Detta understryks också i empirisk forskning; partier består av olika fraktioner med skilda målsättningar (se t.ex. Roemer 2001, 148ff), och den dominerande strategin varierar i takt med förändrade omständigheter (jfr t.ex. Müller och Strøm 1999 samt, för socialdemokratiska partier, Kitschelt 1994). Partierna är därmed, som tidigare konstaterats, rationella: de, för att återkalla Robertsons (1976, 44) påpekande i minnet, ”have ideologies”, men är vid behov också beredda att mildra dessa ”in order to win elections”. En röstorienterad strategi kan därmed uppfattas vara av primär betydelse, inte minst för väljarmässigt starka partier: för att kunna uppnå andra målsättningar, som att ”maximize [its] control over political office benefits” (Strøm och Müller 1999, 5) och/eller ”maximize its impact on public policy” (*ibid.*, 7), är det om inte absolut nödvändigt så i många fall önskvärt att partiet också lyckas erhålla ett stort understöd. I sin strävan efter detta understöd är partier dynamiska (jfr Stimson, MacKuen och Erikson 1995); de reagerar på betydande förändringar i väljarkårens åsikter.

Empiriska belägg för att partier verkligen agerar på detta sätt har främst presenterats av Adams och dennes medarbetare (för motsägande observationer, se Meyer 2010, kap. 8). De inledande iakttagelserna indikerade här att partier – i sin strävan efter att maximera sina röstetal – förändrar sina ideologiska positioner om skiftningarna i den allmänna opinionen upplevs vara missgynnsamma, men inte om dessa skiftningar uppfattas som gynnsamma (se Adams *et al.* 2004, 608). Denna observation har ytterligare förfinats i den senare forskningen, där Adams *et al.* (2006) och Ezrow *et al.* (2011) samt Adams, Haupt och Stoll (2009; se även Schumacher, Vis och de Vries 2010) funnit betydande skillnader mellan olika partifamiljers ageranden. Enligt Adams *et al.* (2006, 519) är skillnaderna mellan mainstream- respektive nischpartiers ageranden speciellt intressanta. Här är de övervägande röst- och maktorienterade (socialdemokratiska, kristdemokratiska, liberala och konservativa) mainstreampartierna betydligt mer benägna att lyssna på den allmänna opinionen än de mer sakorienterade (gröna, kommunistiska och nationalistiska) nischpartierna. Denna forskning har ytterligare påvisat att nischpartier bestraffas avsevärt hårdare för en ideologisk dämpning än mainstreampartierna (*ibid.*, 523) samt att nischpartier i första hand tenderar lyssna på sina egna väljarsegment snarare än väljarkårens som helhet (Ezrow *et al.* 2011, 288).

Också andra former av skiljelinjer har observerats. Mest anmärkningsvärd av dessa är Adams, Haupt och Stolls (2009, 625) observationer om att vänsterpartier är mindre benägna att omforma sin ideologi i takt med kortvariga opinionsförändringar än vad högerpartierna är. Som antydde i kapitlet ovan är dock denna observation mindre relevant i detta sammanhang. Här är det skäl att, återigen, påminna om att denna studies upplägg fokuserar på mer bestående partiideologiska förskjutningar samt att, som ovan nämnts, merparten av den befintliga forskningen funnit att den moderata vänstern (läs: socialdemokratin) – i likhet med övriga mainstreampartier – genomgår en ideologisk förändring som en följd av opinionsförändringar.

För att mäta opinionsförändringar har de ovan refererade studierna använt resultat från *Eurobarometers*⁴ omfattande serier av opinionsundersökningar där respondenterna ombetts placera in sig själva på en vänster–högerskala. Dylika enkäter är, trots att de nog ofta anlitas i komparativa studier, inte oproblematiska. Den avgörande limitationen för mina syften är materialets begränsade omfattning. För nio EEG-länder inleddes *Eurobarometer*-undersökningarna nog redan i början på 1970-talet, men för länder som anslutit sig till EEG/EG/EU vid ett senare tillfälle (t.ex. Grekland, Spanien och Österrike) finns material för avsevärt kortare tidsperioder. Länder som står utanför EU (Island, Norge och Schweiz) saknas helt i dessa mätningar.⁵ Ett

⁴ Genomförs på uppdrag av Europeiska kommissionen.

⁵ Likartade tids- och rumsmässiga brister förekommer även i samband med andra storskaliga opinionsundersökningar såsom *European Values Study*.

andra, mer allmänt, problem i samband med frågeundersökningar är att begrepp såsom ”vänster”, ”höger” och ”center” inte nödvändigtvis förstås på samma sätt i olika länder eller under olika tidsperioder. Den position som upplevs ligga i mitten längs en ideologisk skala i ett visst land vid en viss tidpunkt är med andra ord inte nödvändigtvis samma centerposition som den i ett annat land eller i samma land men vid en annan tidpunkt. Detta bidrar i sin tur till att också uppfattningarna om vänster- och högerpositioner kan variera från land till land och över tid, vilket riskerar medföra problem i samband med komparativ forskning. Noteras bör även att *Eurobarometers* väster-högerskala till sin utformning är generell och allmän snarare än utpräglat socioekonomisk.

De brister som ovan anförts har bidragit till att alternativa förfaringssätt utvecklats. Den kanske vanligaste av dessa procedurer, introducerad av Kim och Fording (1998), innebär att medianväljarens⁶ position bestäms utgående från MRG/CMP:s material samt på basen av valdata. Här inleder man med att beräkna partiernas positioner längs någon policyskala, exempelvis Socioekon_{SN}. Därefter radas partierna upp längs denna samma policyskala, från det parti som ligger längst till vänster (och antar det lägsta värdet) fram till det parti som positionerat sig längst till höger (och således antar det högsta värdet). Nästa steg är att lokalisera de relevanta partiernas anhängare längs denna skala. Detta görs genom att man för varje enskilt parti beräknar mittpunkten (a) mellan detta parti och partiet omedelbart till höger samt (b) mellan samma parti och partiet närmast till vänster. Till sist beaktas även partiernas röstandel vid det aktuella valet. Medianväljarens position kan nu uppskattas med hjälp av Kim och Fordings (*ibid.*, 79–80) modell⁷

$$M = L + \{[(50 - C)/F] \times W\}, \quad (10)$$

där

M = medianväljarens ideologiska position,

L = den nedre ändpunkten av det ideologiska intervallet innehållande medianväljaren,

C = den kumulativa röstandelsfrekvensen upp till, men inte innehållande, detta intervall,

F = röstandelsfrekvensen hos partiet i intervallet och

⁶ Notera skillnaden mellan väljaropinionen (= väljarnas ideologiska placering) och den allmänna opinionen (= väljarnas + icke-väljarnas ideologiska placering). Kim och Fordings metod mäter förändringar i den förstnämnda.

⁷ Också andra, alternativa, tillvägagångssätt finns att tillgå (se Kim och Fording 1998, 75). Här kan man exempelvis utgå från att de rådande ideologisk-politiska trenderna återspeglas i de godtagna politiska handlingsprinciperna eller, alternativt, i de valda representanternas politiska profiler.

W = vidden av detta samma intervall.⁸

I tidigare empirisk forskning har detta mått använts av bland andra Budge *et al.* (2001), Kim och Fording (1998, 2003), Klingemann *et al.* (2006) samt McDonald och Budge (2005). Måtets validitet, som diskuterats och testats vid ett flertal tillfällen, har visat sig vara tämligen god; de resultat som utvunnits har gett tillförlitliga resultat som även korrelerar med andra jämförbara estimeringar (Kim och Fording 1998, 80ff). Något som är speciellt välkommet för mina syften är det signifikanta sambandet med de resultat som den ofta använda *Eurobarometer* publicerat. Tidigare test har här påvisat hur opinionsförskjutningar observerade av *Eurobarometer* sammanhänger med opinionsförskjutningar erhållna medelst Kim och Fordings metod. Tillvägagångssättet erbjuder, med andra ord, inte bara nya och utökade möjligheter, utan fångar även upp trender som är jämförbara med de som kan observeras medelst andra metoder (se McDonald och Budge 2005, 199–202).

Den skala som används som grund för skattningen av medianväljarens socioekonomiska position är den redan etablerade Socioekon_{SN}, som mäter partiers förhållningssätt till centrala socioekonomiska frågor. Värdet på M varierar således inom intervallet $[-1;1]$, där det förstnämnda värdet ger en antydning om att väljaropinionen förespråkar vänsterpolitik medan det sistnämnda värdet tyder på att nyliberala högervärderingar är klart dominerande. En förskjutning av detta M -värde indikerar å andra sidan att väljarkårens förhållningssätt till socioekonomiska frågor rörande välfärd och ekonomi har förändrats. Här pekar en minskning av värdet på en socioekonomisk vänsterförskjutning, medan en ökning tyder på en socioekonomisk opinionsförskjutning till höger.

I denna avhandling fästs intresset vid betydande opinionsförskjutningar högerut. Frågan som ställs lyder sålunda som följer: I vilka länder kan en allmän högertrend skönjas innan de kritiska tidsperioder som introducerades i kapitel 6.2.2. ovan och senare preciseras i föregående avsnitt? I syfte att finna dylika trender inspekteras väljaropinionen vid tre tidpunkter; (a) året innan en högerförskjutning äger rum eller, alternativt, kan väntas äga rum, (b) det senaste valåret föregående denna tidpunkt samt även (c) det näst senaste valet föregående denna samma tidpunkt. Angående tidpunkt (a), året *innan* en aktuell högerförskjutning äger rum eller kan väntas äga rum, så antas detta år vara den mest lämpliga tidpunkten för att läsa av opinionstrendens riktning under åren efter det val som föregår den kritiska tidpunkten. Alternativet, att studera det egentliga valåret, är mindre tjänligt eftersom det kan anses orimligt att förmoda att väljaropinionen vid detta val tillfälle påverkar en partiideologisk förändring vars startpunkt

⁸ Exempelvis: i ett trepartisystem där partierna P , Q och R antar värdena -450 , 100 och 500 längs Socioekon_{SN} samt erhåller röstandelar på 42, 10 respektive 48 procent är medianväljarens position M längs denna skala $-.175 + \{(50-42)/10\} \times .475 = .205$.

daterats till exakt samma tidpunkt. M -värdet kan dock beräknas enbart för år när val har hållits, varför värden för mellanliggande år måste estimeras på basen av befintlig data. Här används linjär interpolation⁹, som presumerar en stabil opinionsutveckling mellan två på varandra följande val. Även om jag är medveten om att opinionen knappast utvecklats så rätlinjigt i alla situationer så har ett dylikt förfarande ansetts vara acceptabelt eftersom ideologisk-politiska ståndpunkter trots allt kan antas vara relativt stabila åtminstone över kortare tidsperioder (Kim och Fording 1998, 80). För tidpunkterna (b) och (c), slutligen, beräknas ett medelvärde. Syftet med detta förfarande är att erhålla en uppskattning över väljaropinionen under åren innan den kritiska tidpunkten, utan att enskilda toppar eller dalar tillskrivs oskäligt stor betydelse.

Tabell 20. Väljaropinionens förändring under relevanta tidsperioder

Land	Väljaropinion (år)		Förändring
	$\mu(t1, t2)$	β	$\Delta(\mu(t1, t2)-\beta)$
<i>Länder med nyliberaliserade socialdemokratiska partier:</i>			
Belgien (SP)	-.452 (1971, 1974)	-.266 (1976)	.186
Belgien (PS-B)	.230 (1978, 1981)	.539 (1984)	.309
Finland	-.950 (1983, 1987)	-.705 (1990)	.245
Frankrike	-.385 (1978, 1981)	.199 (1985)	.584
Italien	-.365 (1963, 1968)	-.193 (1971)	.172
Luxemburg	-.613 (1968, 1974)	-.349 (1978)	.264
Nederländerna	-.443 (1972, 1977)	-.292 (1980)	.151
Storbritannien	.399 (1979, 1983)	.332 (1986)	-.067
Österrike	-.459 (1971, 1975)	-.437 (1978)	.022
<i>Länder med icke-nyliberaliserade socialdemokratiska partier:</i>			
Danmark	-.681 (1977, 1979)	-.120 (1981)	.561
Grekland	.013 (1974, 1977)	-.381 (1981)	-.394
Irland	-.326 (1973, 1977)	.258 (1981)	.584
Island ^a	.125 (1974–1979)	.140 (1981)	.015
Norge	-.659 (1973, 1977)	-.603 (1981)	.056
Portugal ^a	-.056 (1976–1980)	-.171 (1981)	-.115
Schweiz	-.132 (1975, 1979)	-.278 (1981)	-.146
Spanien	-.236 (1977, 1979)	-.254 (1981)	-.018
Sverige	-.240 (1976, 1979)	-.383 (1981)	-.143
(Väst)Tyskland	-.020 (1976, 1980)	.171 (1981)	.191

^a I Island och Portugal ordnades ett större antal väl än vad som kan anses normalt under slutet av 1970-talet. Eftersom dessa val ligger tidsmässigt mycket nära varandra så väljer jag i dessa två fall att också beakta det tredje valet föregående den kritiska tidpunkten.

⁹ Detta innebär att medianväljarens position y vid tidpunkten x beräknas utifrån de givna koordinaterna (x_1, y_1) och (x_2, y_2) enligt följande:

$$y = y_1 + \frac{x - x_1}{x_2 - x_1} (y_2 - y_1). \quad (11)$$

I tabell 20 ovan illustreras mina observationer. Här rapporteras väljaropinionens medelvärde för de två val som föregått den kritiska tidpunkten ($\mu(t_1, t_2)$), (det vid behov interpolerade) värdet året innan denna kritiska tidpunkt (t_3) samt differensen (förändringen) mellan dessa två värden. Som framgår ur tabellen synes väljaropinionen, mycket enligt förväntan, överlag vara som mest vänsterdominerad i de nordiska länderna, exklusive Island och i någon mån Sverige. (Den senare exkluderingen baseras förmodligen på det faktum att SAP gör sina ditintills två sämsta val under de två granskade åren 1976 och 1979.) Opinionen för nyliberalism, å andra sidan, är som starkast i Thatchers Storbritannien. Det mest intressanta i denna avhandling är dock utvecklingstrenderna. Här noteras en tydlig opinionsmässig högerrend i ett flertal länder, med 1970-talets Irland och 1980-talets Frankrike som främsta exempel. En vänstersväng är mest påtaglig i 1970-talets Grekland. I länder såsom Island, Spanien och Österrike verkar inga markanta opinionsförändringar ha ägt rum i någondera riktningen under de tidsperioder som granskats.

7.3. Idédiffusion mellan partier i olika länder

Med diffusion avses som bekant en situation där en innovation y hos fall A inte förorsakas av någon inomsamhällelig förklaringsvariabel (x_1, x_2, \dots, x_n), utan av en spridning från något annat fall (B, C, D, \dots) som tidigare anammat samma innovation. Trots att diffusion stundom utgjort en populär förklaringsansats så har fenomenet inte rönt någon större uppmärksamhet inom den befintliga forskningen kring partiers förändring; även i de mest omfattande teoretiska elaboreringarna har man tänkt sig att diverse inomsamhälleliga, politiska och organisatoriska faktorer är tillfyllest för att förklara en partiförändring – någon betydande gränsöverskridande interdependens har alltså inte ansetts föreligga.

Inom den socialdemokratiska rörelsen är internationell idédiffusion dock på intet sätt något nytt fenomen. Ett av de tidigaste exemplen härvidlag är Erfurtprogrammet, som antogs av tyska SPD år 1891. Många av de ideologiska och strategiska linjedragningar som här gjordes kom – snarare än idéer sprungna ur inomnationella socioekonomiska förhållanden – snart att få fotfäste även inom socialdemokratiska partier annorstädes, bland annat i Schweiz (1888), Belgien (1894) och i Finland (1903) (Sassoon 1996, 11–12). Också Bad Godesberg-programmet, som antogs år 1959, har varit av stor betydelse när liknande programrevideringar gjorts inom andra socialdemokratiska partier (Paterson 1986, 127). En andra diffusionsprocess

med viss koppling till socialdemokratien är spridningen av välfärdssystem. I en komparativt upplagd studie av 59 länder har Collier och Messick (1975) noterat hur lagstiftning om social trygghet spridits från avancerade västeuropeiska centra till mer efterblivna och perifera områden i Asien och Latinamerika. Liknande mönster har även kunnat skönjas i mindre komparationer. Här har Kuhnle (1978) registrerat vissa inslag av diffusion mellan de nordiska länderna vid tidpunkten för de tidiga välfärdssystemens uppkomst, medan Jahn (2006; jfr även t.ex. Genschel 2002; Meseguer 2004; Swank 2002, 2006) funnit att globaliseringsprocessens spridning är en central förklaring till de västliga välfärdssystemens senare utveckling. För att relatera dessa två exempel till den klassiska diffusionslitteraturen kunde man tala om en förändring genom kontakt (Rogers och Shoemaker 1971, 8–9; för en nyare teoretisk diskussion kring diffusion, se Braun och Gilardi 2006), där enheter – antingen självmant (selektiv förändring) eller som en följd av yttre tryck (dirigerad förändring) – tar emot externa innovationer från mer utvecklade eller mer etablerade aktörer. Socialdemokratiens roll i dessa diffusionsprocesser har varierat: medan man i spridningen av Erfurtprogrammet antingen fungerade som sändare (socialdemokratien i Tyskland) eller som mottagare (socialdemokratien i Schweiz, Belgien, Finland *etc.*) så har man i välfärdssystemens utbrednings- och förändringsprocess snarare agerat förändringsagent – man har aktivt strävat efter att påverka beslut om innovationer (välfärdssystem) i den riktning som vid gängse tidpunkt uppfattats som önskvärd.

Diffusionsmönster kan förmodas vara relevanta även i spridningen av de nyliberala idéerna. Fråga är nämligen här om innovationer som – inte minst ur en socialdemokratisk synvinkel – är såväl främjande som potentiellt också problematiska, varför en något avvaktande hållning är sannolik. Således imiterar man försiktigt närliggande broderpartier: om socialdemokraterna i grannlandet *B* framgångsrikt adapterat nyliberala värderingar är tröskeln lägre för att även det socialdemokratiska partiet i landet *A* skall uppleva att en dylik strategi är den mest rationella och den mest gynnsamma. Diffusion förutsätter dock någon form av kontakt mellan de båda aktörerna. Enligt Karvonen (1981, 15–16) kan man anta att diffusionsprocesser underlättas ju större kontaktfrekvensen och ju längre kontakttiden är mellan sändaren och mottagaren. Också avsaknaden av buffertgrupper (mottagargrupper som är negativt inställda till sändaren och dess intentioner) samt förekomsten av positiva mottagargrupper antas främja internationell idédiffusion. Vidare kan dessa diffusionsmönster vara antingen hierarkiska eller spatiala. Hierarkisk diffusion innebär här att innovationen ”appear in the most advanced or largest centers and are then adopted by successively less advanced or smaller units” (Collier och Messick 1975, 1306), medan en spatial diffusion betyder att spridningen äger rum ”along lines of spatial proximity or, alternatively, along major lines of communication” (*ibid.*).

Vilka är då de hierarkiska och spatiala diffusionsmönster som föreligger mellan de socialdemokratiska partierna i Västeuropa? Eller, annorlunda uttryckt och för att precisera: Mellan vilka socialdemokratiska partier är förutsättningarna för en ideologisk imitation speciellt gynnsamma? Här kan, inledningsvis, två särskilt inflytelserika partier lyftas fram – tyska SPD och brittiska LP-B. Som tidigare påvisats så har dessa partier varit tämligen opinionsbildande under hela efterkrigstiden: de har varit centrala politiska aktörer i två av Europas absolut största länder, och de har också innehavt en synnerligen betydelsefull roll i den socialdemokratiska rörelsens ideologiska och strategiska utveckling – såväl historiskt (se t.ex. Foote 1985; Miller och Potthoff 1983) som under senare år (jfr Driver och Martell 2002; Paterson och Sloam 2006). Det finns, med andra ord, goda skäl att anta att genomgripande ideologiska, strategiska och organisatoriska innovationer inom dessa partier inte förmår spridas enbart till de närmaste grannländerna, utan potentiellt även till andra västeuropeiska länder.

Utöver denna hierarkiska diffusion är det skäl att söka identifiera även spatiala diffusionsmönster, det vill säga grupper av partier vars band kan förmodas vara speciellt starka. En sådan grupp är de socialdemokratiska partierna i de fem nordiska länderna. Dessa länder förenas genom starka kulturella, historiska och i betydande mån även språkliga band samt genom skälig likartade samhällsekonomiska modeller. Också de socialdemokratiska partierna i dessa länder kollaborerar tämligen intensivt, bland annat inom ramen för samarbetsorganisationen SAMAK. Mot bakgrunden av de aktuella partiernas storlek och inflytande finns det sålunda skäl att anta att framför allt svenska SAP, men även norska DNA, danska S samt finländska SDP, är kapabla att agera sändare av innovationer. Med anledning av sin något perifera position, sin rätt svaga ställning samt sin något säregna ideologi förmodas isländska AF/SF endast förmå agera innovationsmottagare.

En andra grupp av partier med nära inbördes band är de socialdemokratiska partierna i det tyskspråkiga Europa; SPD i Tyskland, SPÖ i Österrike och SPS i Schweiz. Dessa partier förenas framför allt av språkliga, geografiska och kulturella band, även om de två förstnämnda också verkar i mycket närbesläktade samhällsekonomiska miljöer. Det bör dock noteras att schweiziska SPS är betydligt mindre slagkraftigt än både SPD och SPÖ. När partiet dessutom verkar i ett särpräglat politiskt system ter det sig mindre troligt att de socialdemokratiska partierna i de mer konventionella grannländerna skulle vara benägna att följa dess exempel. Därför agerar SPS, i likhet med sitt isländska broderparti, enbart innovationsmottagare.

I den tredje gruppen återfinns de socialdemokratiska partierna i Benelux-länderna (SP, PS-B, PvdA och LSAP). En innovationsspridning mellan dessa partier underlättas av snarlika kulturella, och i viss mån även språkliga, miljöer samt av det täta politiska och ekonomiska sam-

arbete som idkas länderna emellan. Av partierna i denna grupp tillhör vallonska PS-B och luxemburgska LSAP – tillsammans med franska PS-F och schweiziska SPS – även en fjärde grupp bestående av socialdemokratiska partier i länder och regioner där franskan antingen är dominerande (Frankrike och Vallonien) eller starkt representerad (Luxemburg och Schweiz). Här är det alltså återigen ett gemensamt språk, och i övrigt också en i många avseenden gemensam kultur, som antas främja en internationell idédiffusion. Av tidigare anförda orsaker agerar schweiziska SPS också i denna grupp enbart som mottagare.

Tabell 21. Idédiffusionsmönster inom västeuropeisk socialdemokrati

Mottagare	Grupp ^a	Sändare	
		Hierarkisk	Spatial
SAP (SWE)	N	LP-B, SPD	DNA, S, SDP
DNA (NOR)	N	LP-B, SPD	SAP, S, SDP
S (DEN)	N	LP-B, SPD	SAP, DNA, SDP
SDP (FIN)	N	LP-B, SPD	SAP, DNA, S
AF/SF (ISL)	N	LP-B, SPD	SAP, DNA, S, SDP
SPD (GER)	T	LP-B	SPÖ
SPÖ (AUT)	T	LP-B, SPD	(SPD)
SPS (SUI)	T, F	LP-B, SPD	SPÖ, PS-F, PS-B, LSAP
SP (FLA)	Be	LP-B, SPD	PS-B, PvdA, LSAP
PS-B (WAL)	Be, F	LP-B, SPD	SP, PvdA, LSAP, PS-F
PvdA (NED)	Be	LP-B, SPD	SP, PS-B, LSAP
LSAP (LUX)	Be, F	LP-B, SPD	SP, PS-B, PvdA, PS-F
PS-F (FRA)	F	LP-B, SPD	PS-B, LSAP
LP-B (GBR)	Br	SPD	–
LP-I (IRL)	Br	LP-B, SPD	(LP-B)
PSOE (ESP)	I	LP-B, SPD	PS-P
PS-P (POR)	I	LP-B, SPD	PSOE
PSI/PDS (ITA)	–	LP-B, SPD	–
PASOK (GRE)	–	LP-B, SPD	–

^a N = Nordiska länder, T = Tyskspråkiga länder, Be = Benelux-länderna, F = Frankofona länder, Br = Brittiska öarna, I = Iberiska halvön.

Utöver dessa fyra större, och delvis överlappande, grupperingar kan ytterligare två mindre partiansamlingar identifieras. Här handlar det om de socialdemokratiska partierna på de brittiska öarna (brittiska LP-B och irländska LP-I) samt på den iberiska halvön (spanska PSOE och portugisiska PS-P). LP-I:s slagkraft är dock inte sådan att partiet anses ha förmåga att influera LP-B:s ideologi, varför denna grupp är av mindre betydelse: det enda spatiala diffusionsmönster som föreligger här (LP-B → LP-I) existerar också hierarkiskt. Studiens två åter-

stående partier (italienska PSI/PDS och grekiska PASOK) antas – med anledning av sina kulturellt och geografiskt något isolerade lägen – stå utanför all form av spatial diffusion.

I tabell 21 ovan framställs de diffusionsmönster som ovan identifierats. Följande steg är att granska huruvida en idédiffusion faktiskt också ägt rum längs dessa kanaler. Frågan som ställs lyder sålunda som följer: I vilken mån har ett betydande genomslag av nyliberala idéer inom ett socialdemokratiskt parti föregåtts av en liknande utveckling inom ett närliggande socialdemokratiskt parti? Här avkrävs en viss tidsfördröjning mellan sändnings- och mottagningstillfället, eftersom budskapet måste uppfattas, trakteras, värderas och prövas innan det kan godkännas och accepteras fullt ut (Rogers och Shoemaker 1971, 24–28). Denna process äger naturligtvis inte rum i en handvändning, och diffusion anses därför, mot bakgrunden av elementära observationer i tidigare empirisk diffusionsforskning (jfr t.ex. Collier och Messick 1975; Karvonen 1981; Jahn 2006), kunna föreligga när differensen mellan tidpunkten för sändarens respektive mottagarens godkännande av nyliberala ståndpunkter är större än 1 men mindre än 10 år.

Tabell 22. Nyliberalismens spridning under relevanta tidsperioder

Mottagarparti	Diffusion	Sändare
<i>Nyliberaliserade partier:</i>		
LP-B (GBR)	Nej	–
LSAP (LUX)	Nej	–
PS-B (WAL)	Ja	SP, LSAP, PvdA
PS-F (FRA)	Ja	LSAP
PSI/PDS (ITA)	Nej	–
PvdA (NED)	Ja	SP, LSAP
SDP (FIN)	Ja	LP-B
SP (FLA)	Nej	–
SPÖ (AUT)	Nej	–
<i>Icke-nyliberaliserade partier:</i>		
AF/SF (ISL)	Nej	–
DNA (NOR)	Nej	–
LP-I (IRL)	Nej	–
PASOK (GRE)	Nej	–
PS-P (POR)	Nej	–
PSOE (ESP)	Nej	–
S (DEN)	Nej	–
SAP (SWE)	Nej	–
SPD (GER)	Ja	SPÖ
SPS (SUI)	Ja	LSAP, SPÖ

Som framgår ur tabell 22 ovan så har en betydande nyliberaliseringstrend föregåtts av en likartad utveckling inom något eller några av de närliggande broderpartierna i fyra av de nio partier där en nyliberaliseringstrend faktiskt också kunnat observeras. Nyliberaliseringstrenden inom vallonska PS-B föregicks av en liknande utveckling inom tre närliggande partier: flamländska SP, luxemburgska LSAP samt nederländska PvdA. PvdA:s nyliberalisering, å sin sida, följde på en likartad trend inom SP och LSAP. Också för franska PS-F:s samt finska SDP:s del kan man notera ett förefintligt diffusionsmönster: PS-F:s nyliberaliseringstrend följs av en tidigare nyliberalisering inom LSAP, medan SDP förskjuts mot nyliberalism i LP-B:s kölvatten. Inom de övriga fem partierna där en betydande nyliberaliseringstrend kunnat konstateras synes ingen diffusion föreligga, enär någon tidigare nyliberal förskjutning inte kunnat skönjas inom något av de potentiella sändarpartierna.

En uppenbar diffusionsmöjlighet har även funnits i två av de partier som, trots allt, inte genomgått någon betydande ideologisk förändring. Såväl schweiziska SPS som tyska SPD kunde – mot bakgrunden av den tidigare utvecklingen inom de kulturellt närliggande partierna SPÖ och, för SPS' del, även LSAP – förväntas ha genomlevt en betydande nyliberalisering alldeles vid inledningen av 1980-talet. Så blev dock uppenbarligen inte fallet: förutsättningarna för en idédiffusion fanns, men gav, trots allt, inte upphov till någon faktisk idéspredning.

7.4. Rivaliserande partiers beteende

Ända sedan Downs' (1957) epokgörande insats har studiet av partikonkurrens varit en av de mer livligt befolkade forskningsdomänerna inom politologin (för några auktoritativa och omfattande bidrag av färskare datum, se t.ex. Adams 2001; Adams, Merrill och Grofman 2005; Laver och Sergenti 2012; Meguid 2008; Roemer 2001). Även om denna forskningstradition också lidit av brister – mycket av det som skrivits har utgått från tvåpartisystem samt en tämligen kritiklös syn på den downska partimodellen – så har några centrala rön kunnat beläggas mer vederhäftigt. En av dessa observationer hävdar att merparten av partierna – oberoende av vilken strategisk profil som prefereras och oberoende av vilka de omgivande systemiska omständigheterna är – tenderar svara på förändringar inom konkurrerande partier genom att själva förändras i samma riktning.¹⁰ Partierna antas således interagera med varandra, och varje partis strategi är beroende av de strategier som dess opponenter antar.

¹⁰ Dylka belägg återfinns exempelvis i Adams (2001), Adams och Merrill (2006, 2009) och i Papageorgiou (2011).

Denna tes kan dock ytterligare preciseras. Här har Budge (1994) och Laver (2005) presenterat teoretiska argument för att partier i första hand svarar på förändringar inom de partier som är ideologiskt mest närliggande. Enligt Budges (1994, 454; se även Budge, Ezrow och McDonald 2010) uppfattning söker partier sålunda undvika en situation där deras ideologiska positionering blir ”confounded with those of a ’marker party’”. De strävar, med andra ord, efter att vidmakthålla en från andra närliggande partier välavgränsad partiideologi genom att röra sig i samma riktning som dessa. Ett likartat resonemang har förts av Laver (2005), som menat att demokratiska aggregatpartier – partier som ”set party policy at the mean position on each dimension of the ideal points of current party supporters” (*ibid.*, 267) – är speciellt benägna att svara på de mest närliggande rivalerna. Här antas en väljarförskjutning mot eller bort från ett aggregatparti, ofta initierad av någon närliggande konkurrent, bidra till att aggregatpartiet måste beakta ståndpunkterna hos en ny grupp väljare och sålunda – såvida man vill behålla en lika stor väljarandel som tidigare – även förändra sin partiideologi (*ibid.*, 270).¹¹

De främsta empiriska beläggen för att partier verkligen agerar på detta sätt har presenterats av Adams och Somer-Topcu (2009a). Resultaten av deras studie av partikonkurrens i 25 efterkrigstida demokratiska länder indikerar att partier mycket riktigt svarar på konkurrerande partiers ideologiska förändringar genom att själva skifta sin ideologi i samma riktning. Partier är även avsevärt mer benägna att svara på skiftningar inom ideologiskt närliggande partier – här avses partier inom samma partifamilj – än på förändringar inom partier vars ideologi uppfattas som mer avlägsen (*ibid.*, 842). Snarlika observationer har även gjorts med hjälp av något mer djuplodande fallstudier: i kampen om väljarna synes sålunda de traditionella konservativa partiernas ideologier reagera på avvägningar inom nyuppkomna partier på högerkanten (se Harmel och Svåsand 1997), medan de socialdemokratiska partiernas ideologiska vägval – åtminstone i vissa spörsmål – visat sig hänga ihop med de ideologiska bedömningar som tidigare gjorts inom närliggande kommunistiska, vänstersocialistiska eller vänsterlibertära partier (jfr Kitschelt 1994; Somer 2005).

Mot bakgrunden av det ovan sagda finns det orsak att anta att en tydlig förskjutning mot nyliberalism inom ett konkurrerande parti förmår framkalla en liknande ideologisk förskjutning inom socialdemokratin. Detta antagande baseras dels på de ovan återopade empiriska observationerna, och dels på två allmänt vedertagna uppfattningar om partiers agerande; uppfattningen om att partier gärna försöker öka sin röstskörd, och uppfattningen om att ”leapfrogging is largely ruled out” och att partier därför ”cannot generally take over another party’s ideology” (Budge 1994, 448). Således: om partiet R, beläget till höger om det socialdemokra-

¹¹ Här kan det noteras att Laver (2005) identifierar ytterligare tre partimodeller; ”jägare” (*hunters*) upprepar lyckade ideologibiten, ”rovdjur” (*predators*) söker sig mot det största partiet och ”ihärdiga” (*stickers*) bevarar *status quo*.

tiska partiet Q , förskjuts ytterligare högerut skapas incitament för Q att vandra i samma riktning för att erövra nya väljare (jfr Volkens 2004), och om partiet P , beläget till vänster om Q , förskjuts högerut trycks även Q åt höger eftersom ideologibytten ofta tenderar vara ogynnsamma (jfr Adams 2001, kap. 3–4). Med detta sagt kommer jag i detta avsnitt att fästa uppmärksamheten vid förskjutningar såväl inom socialdemokratins närmaste vänsterkonkurrenter som inom de mest betydande konkurrenterna till höger. Antagandet här är att socialdemokratin förenas med sina vänsterkonkurrenter genom historiska band, genom ideologisk släktskap och genom en i många avseenden snarlik kår av väljare och anhängare. Banden till den främsta borgerliga konkurrenten upprätthålls å andra sidan genom den maktpolitiska konkurrenssituation som ofta finns mellan ledande socialdemokratiska och ledande borgerliga partier.

En första uppgift blir därmed att utreda vilka partier som är socialdemokratins närmaste rivaler till vänster. En sådan rival kan i MRG/CMP:s material identifieras i elva av de fall som ingår i studien. AF/SF:s (Island) främsta vänsterrival har således varit det numera nedlagda yttervänsterpartiet AB, medan DNA (Norge) i första hand konkurrerat med vänstersocialistiska SV. LSAP (Luxemburg) har å sin sida konkurrerat med kommunistpartiet KPL. Kommunistiska konkurrenter återfinns även till vänster om grekiska PASOK (KKE), franska PS-F (PCF), portugisiska PS-P (PCP), italienska PSI/PDS (PCI) och spanska PSOE (PCE). Vidare har S (Danmark) konkurrerat med vänstersocialistiska SocF, SAP (Sverige) med det numera reformerade kommunistiska partiet VPK och, slutligen, SDP (Finland) med kommunisternas tidigare valallians SKDL.¹² I de återstående länderna saknar socialdemokratin politiskt signifikanta konkurrenter till vänster.¹³

Följande steg är att examinera den partiideologiska utvecklingen inom dessa konkurrenter: I vilka länder har den kritiska tidpunkten inom socialdemokratin föregåtts av en betydande nyliberaliseringstrend inom den närmaste vänsterkonkurrenten? För att besvara denna fråga granskas denna konkurrents position längs Socioekon_{SN} vid tre tidpunkter (jfr kapitel 7.2. ovan). Här jämförs sålunda värdet för det valår som närmast föregår tidpunkten när en socialdemokratisk högerförskjutning äger rum eller, alternativt, kan väntas äga rum (t_3) med medel-

¹² Här noteras att också en induktiv granskning ger vid handen att de ovan nämnda yttervänsterpartierna ligger närmare socialdemokratin än något annat parti i alla länder förutom Portugal och Italien. I dessa två länder tycks socialdemokratin ha stått något närmare den borgerliga huvudkonkurrenten och, i Italien, även den socialdemokratiska konkurrenten PSDI än de konkurrerande yttervänsterpartierna. PSDI kan dock inte beaktas i denna studie eftersom de italienska socialdemokratiska partierna var enade under perioden 1966–1969. I valet år 1968 kandiderade partierna sålunda med ett gemensamt valprogram, varför det inte är möjligt att fastslå PSDI:s självständiga ideologiska utveckling under perioden strax innan PSI/PDS:s nyliberalisering år 1972. Noteras bör också att danska SocF och portugisiska PCP står närmare socialdemokratin än något av de mindre parlamentariska yttervänsterpartierna i dessa länder (*Venstresocialisterne* och *Danmarks Kommunistiske Parti* i Danmark samt *União Democrática Popular* och *Movimento Democrático Português* i Portugal).

¹³ I Vallonien och Flandern (*Kommunistische Partij van België-Parti communiste de Belgique*), i Nederländerna (*Communistische Partij Nederland*) samt i Schweiz (*Partei der Arbeit*) finns förvisso signifikanta (läs: parlamentariskt representerade) yttervänsterpartier, men *Manifesto Data Set* erbjuder ingen information om deras ideologiska positioner.

värdet för de två därpå föregående valåren ($\mu(t1, t2)$). Som framgår ur tabell 23 nedan så upprätthåller de socialdemokratiska partiernas närmaste vänsterkonkurrenter – isländska AB undantaget – mycket distinkta socioekonomiska vänsterideologier. Detta är naturligtvis föga överraskande. Gällande de ideologiska skiftningarna så är de överlag ringa; det enda yttervänsterparti som synes ha genomlevt en betydande förskjutning i riktning mot nyliberala ståndpunkter under åren före den aktuella kritiska tidpunkten är franska PCF. Någon klar trend kan man således inte tala om: i de flesta fall är det enbart fråga om små högerförskjutningar eller, alternativt, – portugisiska PCP undantaget – smärre förskjutningar åt vänster.

Tabell 23. Yttervänsaterns utveckling längs Socioekon_{SN} under relevanta tidsperioder

Yttervänsterparti	Ideologisk position (år)		Förändring
	$\mu(t1, t2)$	$t3$	$\Delta(\mu(t1, t2)-t3)$
<i>Nyliberaliserad socialdemokrati:</i>			
KPL (LUX)	– .792 (1964, 1968)	– .795 (1974)	–.003
PCF (FRA)	– .957 (1973, 1978)	– .714 (1981)	.243
PCI (ITA)	– .787 (1958, 1963)	– .748 (1968)	.039
SKDL (FIN)	– .983 (1979, 1983)	–1.000 (1987)	–.017
<i>Icke-nyliberaliserad socialdemokrati:</i>			
AB (ISL)	– .196 (1974, 1978)	– .150 (1979)	.046
KKE (GRE)	– .966 (1974, 1977)	–1.000 (1981)	–.034
PCE (ESP)	– .664 (1977, 1979)	– .734 (1982)	–.070
PCP (POR)	– .506 (1976, 1979)	– .739 (1980)	–.233
SocF (DEN)	–1.000 (1977, 1979)	– .980 (1981)	.020
SV (NOR)	– .949 (1973, 1977)	– .958 (1981)	–.009
VPK (SWE)	– .899 (1973, 1976)	– .966 (1979)	–.067

Hur ser då den ideologiska utvecklingen ut inom socialdemokratins borgerliga huvudkonkurrent? Kan man inom dessa partier notera en ideologisk högerförskjutning före de kritiska tidpunkterna? Här är det inledningsvis skäl att påpeka att det ledande, eller, annorlunda uttryckt, starkaste borgerliga partiets ideologiska förskjutningar antas vara mer betydelsefulla för socialdemokratins ageranden än förskjutningar inom mindre slagkraftiga höger- eller mittenpartier. I en del länder har denna borgerliga huvudkonkurrent varit tämligen konstant under största delen av efterkrigstiden och är således lätt att identifiera. Väntat är därför att LP-B:s (Storbritannien) borgerliga huvudkonkurrent var det konservativa partiet C, att SPD (Tyskland) främst konkurrerade med kristdemokratiska CDU och att LSAP (Luxemburg) i första hand tävlade med det likaså kristdemokratiska CSV. Också grekiska PASOK och österrikiska SPÖ har konkurrerat om makten med i huvudsak samma borgerliga partier (de kristdemokratiska partierna ND och ÖVP) under en lång tidsperiod.

I de övriga länderna har det största, och med tanke på maktkampen mest slagkraftiga, borgerliga partiet antingen växlat från epok till epok eller genomlevt namn- och profilbyten som en följd av fusioner. En rimlig strategi här är att fokusera på det borgerliga (eller åtminstone icke-socialistiska) parti som, under de tidsperioder som här aktualiseras, nått de största valframgångarna. Här handlar det om agrarliberala CP i Sverige¹⁴, de tidigare ledande men numera avvecklade kristdemokratiska partierna CVP och DC i Flandern respektive Italien samt det liberala FDP i Schweiz.¹⁵ Som den tämligen svaga irländska socialdemokratins främsta borgerliga konkurrent utkristalliseras centerkonservativa FF, medan de ledande liberalkonservativa partierna H och KOK intog samma roll i Norge respektive Finland under de aktuella tidsperioderna. I Nederländerna och Vallonien dominerades borgerligheten å sin sida av de numera avslutade kristdemokratiska partierna KVP och PSC, i Portugal av liberalkonservativa PSD samt i Frankrike av det gaullistiska RPR.¹⁶ I Island, Spanien och Danmark, avslutningsvis, var liberalkonservativa SjF, det numera avvecklade kristdemokratiska UCD¹⁷ samt liberala V de dominerande borgerliga partierna under de aktuella tidsperioderna.

I tabell 24 nedan återges socialdemokratins borgerliga huvudkonkurrenters ideologiska rörelser längs Socioekon_{SN} enligt samma princip som i tabell 23. Som här framgår är en nyliberaliseringstrend, naturligt nog, mer vanligt förekommande bland dessa partier än bland de tidigare granskade yttervänsterpartierna: det synes, med andra ord, vara mer rimligt att anta att socialdemokratins reagerar på den borgerliga huvudkonkurrentens högerförskjutning genom att följa efter i samma riktning än att anta att socialdemokratins försöks högerut som en följd av tryck från – som min granskning föga överraskande påvisat – ideologiskt tämligen stabila yttervänsterpartier. Därför kommer denna studie att uteslutande fokusera på förskjutningar inom den borgerliga huvudkonkurrenten. En närmare granskning av tabellen ovan ger här vid handen att de mest tydliga högerförskjutningarna ägt rum inom de ledande borgerliga partierna i Norge (H), Vallonien (PSC) och Storbritannien (C), även om trenden är synnerligen tydlig också inom ett flertal andra partier. De främsta undantagen är de dominerande borgerliga partierna i Italien (DC), Finland (KOK), Grekland (ND) och Island (SjF), som rörde sig i motsatt riktning. De mest stabila partiideologierna upprätthölls av irländska FF och spanska (UCD).

¹⁴ CP ($\mu_{1973-1979} = 22.42$) var under den aktuella tidsperioden starkare än *Moderata samlingspartiet* ($\mu_{1973-1979} = 16.74$).

¹⁵ Flamländska CVP använder sedan 2001 beteckningen *Christen-Democratisch en Vlaams*. Italienska DC, å sin sida, avvecklades 1994 och ersattes av ett flertal partier medan schweiziska FDP år 2009 gick samman med ett mindre liberalt parti.

¹⁶ KVP bildade år 1980 ett nytt kristdemokratiskt parti tillsammans med tre andra partier, medan PSC sedan 2002 använder beteckningen *Centre démocrate humaniste*. RPR grundades å sin sida år 1976 som en fortsättning på *Union pour la défense de la République*. År 2002 slog sig RPR samman med en rad andra partier för att bilda *Union pour un Mouvement Populaire*.

¹⁷ UCD avvecklades år 1983 som en följd av tilltagande interna konflikter.

Tabell 24. Högers utveckling längs Socioekon_{SN} under relevanta tidsperioder

Högerparti	Ideologisk position (år)		Förändring
	$\mu(t1, t2)$	$t3$	$\Delta(\mu(t1, t2)-t3)$
<i>Nyliberaliserad socialdemokrati:</i>			
C (GBR)	.299 (1974, 1979)	.751 (1983)	.452
CSV (LUX)	-.631 (1964, 1968)	-.433 (1974)	.198
CVP (FLA)	-.487 (1968, 1971)	-.200 (1974)	.287
DC (ITA)	-.250 (1958, 1963)	-.270 (1968)	-.020
KOK (FIN)	.027 (1979, 1983)	-.589 (1987)	-.616
KVP (NED)	-.385 (1971, 1972)	-.250 (1977)	.135
PSC (WAL)	-.162 (1977, 1978)	.359 (1981)	.521
RPR (FRA)	-.236 (1973, 1978)	-.023 (1981)	.213
ÖVP (AUT)	.189 (1970, 1971)	.318 (1975)	.129
<i>Icke-nyliberaliserad socialdemokrati:</i>			
CDU (GER)	-.182 (1972, 1976)	.014 (1980)	.196
CP (SWE)	-.658 (1973, 1976)	-.371 (1979)	.287
FDP (SUI)	.130 (1971, 1975)	-.113 (1979)	.243
FF (IRL)	-.401 (1973, 1977)	-.376 (1981)	.025
H (NOR)	-.304 (1973, 1977)	.318 (1981)	.622
ND (GRE)	.100 (1974, 1977)	.030 (1981)	-.070
PSD (POR)	-.156 (1976, 1979)	.023 (1980)	.179
SjF (ISL)	.524 (1974, 1978)	-.141 (1979)	-.665
UCD (ESP)	.149 (1977, 1979)	.149 (1982)	.000
V (DEN)	.104 (1977, 1979)	.473 (1981)	.369

7.5. Tidigare framgångar

Att nå goda framgångar i samband med val är, som tidigare lyfts fram i denna avhandling, en av de mest centrala målsättningarna för den absoluta merparten av de politiska partierna. För röst- och maktorienterade partier är en tillfredsställande valframgång ett oundgängligt medel för att erövra politisk makt och politisk kontroll, medan sakorienterade partier är i behov av valframgångar för att ernå inflytande (jfr Müller och Strøm 1999, 5ff). Betydande valförluster är, följaktligen, allvarliga motgångar för de allra flesta partierna, motgångar som väl kan ha djuplodande effekter på partiets organisation, på deras politiska och elektorala strategier samt, inte minst, på deras ideologiska riktlinjer.

I den förefintliga forskningen kring partiförändring har de tidigare valframgångarnas betydelse dryftats framför allt av Budge (1994; jfr även Budge, Ezrow och McDonald 2010) och

Janda (1990; jfr även Harmel och Janda 1994). Enligt den modell som Budge (1994, 453–454) utvecklat så bestäms nyttan av partiets tidigare ideologiska skiftningar utifrån den erhållna väljarresponsten. Således; om partiet lyckats bibehålla eller öka sitt röstetal i det senaste valet så kommer partiet framöver att upprätthålla den partiideologiska utvecklingstrend som man ditills anammat, men om understödet minskar väljer man i stället att utveckla sin partiideologi i en riktning som avviker från den som tidigare accepterats. Ett liknande argument har presenterats av Janda i dennes *performance theory* (se Janda 1990). Utifrån tidigare politologisk och organisationsteoretisk forskning hävdar han att partioorganisationer i grunden är konservativa och motsätter sig förändring, helt i enlighet med devisen ”if it isn’t broken, don’t fix it” (jfr även Walgrave och Nuytemans 2009). I de situationer där en förändring trots allt aktualiseras antas en tidigare valförlust vara den mest centrala förklaringsfaktorn; ”[electoral] defeat is the mother of party change”, hävdar han (*ibid.*, 6).

I senare forskning har partiets tidigare prestationer kategoriserats närmare. Här har inte enbart valresultatet beaktats, utan även dess följder. Fem möjliga öden har utkristalliserats (se Harmel, Heo *et al.* 1995, 26–27; Janda *et al.* 1995, 182–185). Ett förödande (*calamitous*) val innebär antingen en stor förlust i ett enskilt val eller en kontinuerlig politisk stagnation som fortgår över flera på varandra följande valperioder, medan ett misslagligt (*disappointing*) valresultat innebär en moderat valförlust eller en ”loss of a leading role in government” (Harmel, Heo *et al.* 1995, 27). Ett tolerabelt (*tolerable*) valresultat betyder en smärre minskning eller, alternativt, en smärre ökning av understödet samtidigt som partiets regeringsstatus förblir väsentligen oförändrad. Glädjande (*gratifying*) och segerrika (*triumphal*) val, slutligen, förutsätter måttfulla respektive stora valvinster samt ofta också en märkbar ökning av det faktiska inflytandet över den förda politiken.

De empiriska observationer som gjorts ger ett inte obetydligt stöd åt tesen om de tidigare framgångarnas betydelse. Således påvisar en djuplodande studie av brittiska, tyska och amerikanska partiers förändring (se Janda *et al.* 1995, 189) att uteblivna framgångar förvisso inte är en nödvändig förutsättning för partiförändring, men att en dylik förklaringsfaktor ändå innehåller en ”important role [...] in explaining when and why parties change” (se även Harmel, Heo *et al.* 1995; Harmel, Tan *et al.* 1995). Också Budge (1994) lyckas i sin studie av 20 västerländska demokratier påvisa att valresultat faktiskt kan vara av stor betydelse för en påföljande partiideologisk förändring, medan Somer-Topcu (2009) samt Walgrave och Nuytemans (2009) i mera rigorösa analyser framlägger ytterligare bevis för att tidigare valförluster påverkar partiideologins utveckling. Enligt Somer-Topcu tenderar partiideologier förändras mer ju större den föregående valförlusten är, samtidigt som betydelsen av de föregående valförlusterna tenderar

minska ju längre det tidsmässiga avståndet är till detta föregående val. Mindre övertygande resultat har förvisso också presenterats, framför allt av Adams *et al.* (2004) samt av Schumacher, Vis och de Vries (2010; se även Schumacher utkommer). I dessa studier har man inte lyckats finna några övertygande och statistiskt hållbara belägg för att tidigare valresultat skulle påverka partiideologins framtida gestaltning i någon desto större utsträckning.

I den föreliggande studien uppfattas en negativ utvecklingstrend gällande (det socialdemokratiska) partiets styrka och slagkraft som en potentiellt viktig förklaring till en påföljande partiideologisk förskjutning mot en starkare nyliberalism. Med tanke på partiernas konservativa karaktär – de reviderar vedertagna principer enbart när utsikterna för en bevarad politisk slagkraft är allvarligt hotade – antas dock en förlusttend inte i alla situationer vara kapabel att ensam förorsaka en genomgripande partiideologisk förändring. Vad som således bör beaktas är (a) huruvida en förlusttend ägt rum och, i de fall där partiet innehar makt, (b) huruvida denna förlusttend också förorsakat partiet betydande skada i form av en maktförlust (jfr Harmel, Heo *et al.* 1995; Janda *et al.* 1995).¹⁸ Upprepade valförluster är således alltid ett allvarligt hot mot partier utan maktinnehav; den reser spörsmål om huruvida den valda ideologin och de valda strategierna faktiskt är de rätta och bidrar dessutom, i de allra flesta situationer, till att utsikterna för framtida politiskt inflytande ytterligare försvåras. För partier med maktinnehav, däremot, förmodas valförluster bli allvarliga enbart när den kombineras med en förlust av reell makt. Inom dessa partier är en valförlust således inte tillräckligt för att frammana en partiideologisk förändring; valförlusten reser förvisso tvivel om huruvida den vedertagna politiken är den rätta och kan, på längre sikt, även medföra en förlorad politisk slagkraft, men eftersom inflytandet trots allt bevaras finner man inga skäl för att iscensätta en genomgripande programmatisk revidering. Inte heller en maktförlust anses ensam kunna framkalla en partiideologisk förändring: denna är inte en följd av uteblivna framgångar och inte heller nödvändigtvis ett uttryck för något missnöje gentemot de principer eller den politik som partiet förfäktar, varför också partiideologin kan förbli intakt enligt den nämnda principen ”if it isn’t broken, don’t fix it”.

I tabell 25 nedan illustreras de aktuella socialdemokratiska partiernas insatser under åren innan den kritiska tidpunkten för respektive parti. Gällande de tidigare valframgångarna så granskas – i likhet med tidigare förfaranden – tre tidpunkter; det valår som närmast föregår tidpunkten när en högerförskjutning äger rum eller, alternativt, kan väntas äga rum (t_3) jämförs sålunda med medelvärde för de två därpå föregående valåren ($\mu(t_1, t_2)$). Här framgår hur

¹⁸ Med maktförlust avses här en förlust av (a) posten som största regeringsparti, (b) regeringschefsposten eller (c) en plats i regeringen. I fallet Schweiz, där partierna sedan år 1959 haft ett fastspikat antal platser i förbundsrådet, antas en valförlust i sig vara en potentiellt betydelsefull förklaringsfaktor.

tio av partierna i studien genomlevde en negativ trend under valen innan den kritiska tidpunkten. Speciellt stark synes denna trend ha varit inom brittiska LP-B, men också portugisiska PS-P, luxemburgska LSAP och danska S genomlevde en klart negativ trend under de tidsperioder som granskats. Positiva trender i form av en kraftig ökning av understödet kan skönjas inom de socialdemokratiska partierna i Grekland (PASOK), Spanien (PSOE) och Frankrike (PS-F).

Tabell 25. Socialdemokratin politiska prestationer under relevanta tidsperioder

Parti	Valframgång (år)		Förändring	Maktinnehav/ Maktförlust
	$\mu(t1, t2)$	$t3$	$\Delta(\mu(t1, t2)-t3)$	
<i>Nyliberaliserade partier:</i>				
LP-B (GBR)	38.09 (1974, 1979)	27.57 (1983)	-10.52	Nej/Ja
LSAP (LUX)	33.45 (1964, 1968)	27.00 (1974)	- 6.45	Nej/Ja
PS-B (WAL)	13.01 (1978) ^a	12.70 (1981)	- .31	Ja/Ja
PS-F (FRA)	20.94 (1973, 1978)	36.57 (1981)	15.63	-
PSI/PDS (ITA)	14.03 (1958, 1963)	14.48 (1968)	.45	-
PvdA (NED)	25.97 (1971, 1972)	33.83 (1977)	7.86	-
SDP (FIN)	25.30 (1979, 1983)	24.14 (1987)	- 1.16	Ja/Ja
SP (FLA)	27.61 (1968, 1971)	26.66 (1974)	- .95	Ja/Ja
SPÖ (AUT)	49.23 (1970, 1971)	50.42 (1975)	1.19	-
<i>Icke-nyliberaliserade partier:</i>				
AF/SF (ISL)	15.54 (1974, 1978)	17.44 (1979)	1.90	-
DNA (NOR)	38.77 (1973, 1977)	37.20 (1981)	- 1.57	Ja/Ja
LP-I (IRL)	12.65 (1973, 1977)	9.89 (1981)	- 2.76	Nej/Ja
PASOK (GRE)	19.46 (1974, 1977)	48.07 (1981)	28.61	-
PS-P (POR)	32.49 (1976, 1979)	25.60 (1980)	- 6.89	Nej/Ja
PSOE (ESP)	30.42 (1977, 1979)	48.38 (1982)	17.96	-
S (DEN)	37.65 (1977, 1979)	32.87 (1981)	- 4.78	Ja/Nej
SAP (SWE)	43.15 (1973, 1976)	43.24 (1979)	.09	-
SPD (GER)	44.20 (1972, 1976)	42.86 (1980)	- 1.34	Ja/Nej
SPS (SUI)	23.87 (1971, 1975)	24.44 (1979)	.57	-

Källa: *Manifesto Data Set*.

^a Den belgiska socialdemokratin splittrades mellan åren 1977–1978, varför valresultatet för den (i valsammanhang) förenade belgiska socialdemokratin år 1977 inte är jämförbart med vallonska PS-B:s valresultat år 1978.

I vilken mån har då de partier som förlorat understöd förfogat över maktpositioner och, om så varit fallet, även förlorat denna makt? Denna fråga begrundas i den sista spalten i tabellen ovan. Av de tio partier som förlorat understöd har sex förestått makt i form av regeringsinnehav – antingen som ensam och ledande aktör eller som ett av flera partier i en koalition – under åren föregående den kritiska tidpunkten. För fyra av dessa partier ledde valförlusten även till en betydande förlust av makt. Således tvingades vallonska PS-B att lämna sin plats i

den belgiska koalitionsregeringen år 1981, medan finländska SDP mister statministerposten i och med valförlusten år 1987. Också SP:s föregångare PSB-BSP mister sin plats i den belgiska regeringen efter valförlusten år 1974. Bland de icke-nyliberaliserade partierna tvingas norska DNA – efter åtta år av socialdemokratiskt styre – gå i opposition efter valförlusten år 1981. De två återstående partierna med betydande maktinnehav, danska S och tyska SPD, lyckas behålla sina positioner som ledande regerings- och statsminister-/förbundskanslerparti också (en kort tid) efter valförlusterna vid inledningen av 1980-talet. Valförlusterna gav, med andra ord, inga omedelbara effekter på dessa partiers maktutövande. De fyra återstående partierna med ett nedåtgående understöd (LP-B, LSAP, LP-I och PS-P) stod alla utanför makten vid förlustvalen före de kritiska tidpunkterna, varför deras valförluster automatisk uppfattas som allvarliga.

7.6. Organisatoriska förändringar

Att partier sällan är fullständigt homogena, varken i ideologisk eller i strategisk mening, är ett länge erkänt faktum som registrerades av ledande partiforskare redan vid inledningen av 1900-talet. I sin bemärkta studie kring de oligarkiska tendenserna inom den unga socialdemokratiska rörelsen noterade Michels (1983, 134–138) sålunda hur en inbördes kamp mellan maktinnehavare och nya pretendenter är ett vanligt inslag i partilivet. Denna diskussion har fortlevt också i senare arbeten kring partier och partiorganisationer. Ett av de mest auktoritativa bidragen har presenterats av Sartori (1976, 71ff), som – inte helt olikt Michels – menade att de flesta partier inrymmer ett flertal olika fraktioner och att interna sammandrabbningar mellan dessa är regelmässigt förekommande. Enligt Panebiancos (1988, 37–40) tolkning innehar någon eller några av dessa fraktioner alltid en ledande roll i partiet: den, eller de, bildar med andra ord en dominerande koalition (*dominant coalition*), bestående av politiska aktörer som samstämmigt strävar efter att ”control organizational zones of uncertainty” (*ibid.*, 37).

Också i senare forskning kring partikonkurrens har man gärna betonat att partier tenderar att byggas upp av ett flertal mer eller mindre antagonistiska fraktioner som ”struggle internally over the line of the party” (Roemer 2001, 148). Enligt Roemer (*ibid.*) kännetecknas dessa fraktioner i första hand av divergerande *strategiska* målsättningar; reformister är intresserade av sakfrågor, opportunisterna placerar valvinster i främsta rummet medan de militanta blott är ute efter publicitet. Budge, Ezrow och McDonald (2010, 792) menar å sin sida att konflikten mel-

lan de olika fraktionerna framför allt är av *ideologisk* karaktär; partier är således ”divided into factions distinguished by their attempts to impose their own version of the common ideology on the party and government”.

I den empiriskt inriktade forskningen kring partiförändring har betydande förändringar i hur partiet leds uppfattats som en potentiellt viktig förklaring till en påföljande partiideologisk förändring. Här har två mer precisa förklaringsvariabler utkristalliserats. Enligt Janda (1990, 13) kan en förändring av partiets karaktär underlättas eller direkt förorsakas av byten i partiets ledargarnityr, medan Harmel och Janda (1994, 266–267) menar att också genomgripande förändringar inom partiets dominerande koalition kan vara en potentiellt viktig förklaring till en partiförändring. De tämligen få – och till sin karaktär ofta något spretande – empiriska studier som gjorts har bidragit med litet tvetydiga resultat. Enligt Harmel, Heo *et al.* (1995) spelar såväl ledarbyten som byten inom den dominerande koalitionen en roll när partier förändras. De lyckas här finna ”considerable evidence of the hypothesized relationship between leadership change and party change” (*ibid.*, 13) – ett förhållande som ytterligare förstärks när ett ledarbyte kombineras med byten inom den dominerande koalitionen (*ibid.*, 17). Dessa observationer har såväl bekräftats (Müller 1997) som förkastats (Bille 1997) i samband med fallstudier av de socialdemokratiska partierna i Österrike respektive Danmark. En liknande tveksamhet gällande ledarskapets betydelse är närvarande även i senare forskning. I en studie med fokus på de ledande fraktionernas roll i partiers förändring noterar sålunda Harmel och Tan (2003, 419ff) att ett byte av ledande fraktion förmår framkalla en partiförändring åtminstone i situationer där detta byte även ”results in a new cohesive coalition [...] with the newly dominant faction clearly in charge” (*ibid.*). Än mer försiktiga är slutsatserna i Harmel, Shan och Rossbachs (2008) studie kring betydelsen av nya partiledare. De finner här ”only a modicum of support” (*ibid.*, 101) för de hypoteser som testas, men understryker samtidigt att även om ett byte av ledare kanske inte är ”a truly necessary condition for party change” så är det ändå fullt tänkbart att denna förklaringsfaktor är ”more necessary’ in some situations than in others” (*ibid.*, 103). Liknande observationer har presenterats av Meyer (2010, 144–148), som inte heller han finner något belägg för att nya ledare automatiskt förmår frammana en förändrad partiideologi.

Som tidigare fastslagits så förmodas partier vara konservativa aktörer – de förändrar sin ideologi enbart om en dylik lösning framstår som det avgjort mest gynnsamma alternativet. I linje med Harmel, Shan och Rossbachs påpekande antas vidare att vissa partier är mer konservativa och mer svårförändrade än andra och att det inom dylika partier är tänkbart att en ideologisk förändring även förutsätter starka endogena förändringskrav. Att händelser i partiets omgivning – likt de som avhandlats i tidigare avsnitt – rest krav på en partiideologisk föränd-

ring räcker med andra ord inte; inom speciellt konservativa partier krävs även interna struktumvandlingar för att en verklig förändring skall kunna genomdrivas.

Hur skall då en organisatorisk förändring operationaliseras? I linje med Harmel och Janda (1994, 267; jfr även Meyer 2010, 145–146) antas här att ett byte av partiledare¹⁹ kan förekomma även utan märkbara förändringar i partiets ledande fraktion, men att ett byte av ledande fraktion svårligen kan inträffa utan att också de mest centrala partifunktionärerna byts ut. En betydande organisatorisk förändring i riktning mot nyliberalism kan därför anses ha ägt rum (a) när partiet bytt ledare *och* (b) när den nye ledaren även representerar en fraktion som förhåller sig mer positivt gentemot nyliberala avvägningar än den eller de fraktioner som tidigare innehavt de ledande positionerna inom partiet. För att spåra dessa organisatoriska förändringar konsulteras den forskning som bedrivits kring de aktuella partierna (jfr Harmel, Heo *et al.* 1995; Harmel, Shan och Rossbach 2008; Harmel och Tan 2003); vilka var, enligt den allmänt vedertagna uppfattningen, orsakerna till de ledarbyten som ägt rum och vilka är de politisk-ideologiska synpunkter som de nya respektive de gamla ledarna vanligtvis förknippats med?

I tabell 26 nedan presenteras en sammanfattning av ledarbyten och byten av ledande fraktioner inom de västeuropeiska socialdemokratiska partierna. I motsats till de tidigare introducerade variablerna begränsar sig denna inspektion till den valperiod som omedelbart föregått den kritiska tidpunkten för respektive parti. Denna avgränsning baseras på antagandet att de ledarskapsbyten som ägt rum vid tidigare tillfällen rimligtvis borde ha gett avtryck i samband med de politisk-ideologiska linjedragningar som gjorts i samband med tidigare val. Som framgår av tabellen nedan så har majoriteten av de studerade partierna – tolv stycken – inte genomlevt något ledarbyte under den valperiod som föregått den kritiska tidpunkten. Inom dessa partier kan man, med andra ord, inte tala om några betydande förändringar i partiets ledarsammansättning: partiledaren förblev densamma under hela den valperiod som föregick den kritiska tidpunkten, varför det kan antas att partiets ledande fraktion likaså förblev densamma och att några betydande partiinterna omställningar således inte har ägt rum.²⁰ I de återstående sju partierna har partiledaren bytts ut under den valperiod som föregått den kritiska tidpunk-

¹⁹ Partiets officiella ledare förmodas ha en mer betydelsefull roll än övriga framstående gestalter (ministrar, ledare för parlamentsgrupper och dylikt) när det gäller partiets interna, principiella linjeringar. Undantaget från denna regel är Nederländerna: i den modell som här anammas är partiorganisationens officiella huvudman, partiordförandens (*partijvoorzitter*), makt så klart underordnad den mer informella partiledarens (*partijleider*) att den sistnämnda måste uppfattas som den klart mer inflytelserika av de två. Noteras bör också att de socialdemokratiska partierna i Sydeuropa vanligen leds av en general- eller förstesekreterare snarare än av en ordförande.

²⁰ En närmare inspektion av dessa fall ger dessutom vid handen att det ofta är fråga om partier med tämligen långvariga ledare. Här märks speciellt SPD:s Willy Brandt (23 år, 1964–87), PSOE:s Felipe Gonzáles (23 år, 1974–97), PASOK:s Andreas Papandreou (22 år, 1974–96) och PvdA:s Joop den Uyl (20 år, 1966–86). Också Olof Palme i SAP (17 år, 1969–86), Bruno Kreisky i SPÖ (16 år, 1967–83), Helmut Hubacher i SPS (15 år, 1975–90), Anker Jørgensen i S (14 år, 1973–87), Mário Soares i PS-P (13 år, 1973–86) och Guy Spitaels i PS-B (11 år, 1981–92) innehade sina poster under minst en tioårsperiod. Något mer kortvariga blev Lionel Jospin i PS-F (7 år, 1981–88, innehade partiledarposten även 1995–97) samt Lydie Schmit i LASP (6 år, 1974–80).

ten. Den naturliga följdfrågan lyder då som följer: I vilken mån har dessa ledarbyten ackompanjerats av ett byte av ledande fraktion? Härnäst följer en genomgång av bakgrunden till ledarbytena inom de sju aktuella partierna.

Tabell 26. Organisatoriska förändringar under relevanta tidsperioder

Parti	Ledarbyten (antal: år)	Byte av ledande fraktion	Organisatorisk förändring
<i>Nyliberaliserade partier:</i>			
LP-B (GBR)	1: 1983	Ja	Ja
LSAP (LUX)	–	–	Nej
PS-B (WAL)	–	–	Nej
PS-F (FRA)	–	–	Nej
PSI/PDS (ITA)	3: 1968, -69, -70	Ja	Ja
PvdA (NED)	–	–	Nej
SDP (FIN)	1: 1987	Nej	Nej
SP (FLA)	2: 1975, -77	Ja	Ja
SPÖ (AUT)	–	–	Nej
<i>Icke-nyliberaliserade partier:</i>			
AF/SF (ISL)	1: 1980	Nej	Nej
DNA (NOR)	1: 1981	Ja	Ja
LP-I (IRL)	1: 1981	Ja	Ja
PASOK (GRE)	–	–	Nej
PS-P (POR)	–	–	Nej
PSOE (ESP)	–	–	Nej
S (DEN)	–	–	Nej
SAP (SWE)	–	–	Nej
SPD (GER)	–	–	Nej
SPS (SUI)	–	–	Nej

Källor: Day 2002; Jacobs 1989; Ladrech och Marlière 1999a.

Inom brittiska LP-B ägde ett byte av ledande fraktion rum när Michael Foot ersattes av Neil Kinnock år 1983. Foot, som något överraskande valdes till ny partiledare efter partiets valförlust år 1979, placeras vanligen långt till vänster inom det ideologiskt rymliga och vid denna tidpunkt också något splittrade LP-B. Efter sitt makttillträde strävade han efter att ”unify the party on the basis of radical policy commitments”²¹, något som inte tilltalade de delar av partiets högerfalang som år 1981 grundade *Social Democratic Party* (Day 2002, 484). Valet av den yngre generationens Kinnock år 1983 innebar således en synbar – om än något försiktig – högerförskjutning. Trots att också Kinnock plägar placeras till vänster om partiets mittlinje

²¹ Bland de radikala förslagen återfanns krav på kärnkraftsnedrustning samt ett tillbakadragande från EEG.

och även om också han stundom förordade relativt radikala vänsteridéer innebar partiledarbytet en betydande förändring av partiets profil. Nu övertogs makten av den ”mjuka” delen (Sassoon 1996, 697–698) av partiets vänsterfalang, en fraktion som ”developed its own agenda, isolated the hard Left, made peace with the traditional Labour Right, and adopted positions increasingly similar to those originally propounded by the SDP” (*ibid.*, 698; se även Byrd 1986, 103; Shaw 1994, 157ff).

De mest omfattande ledarbytena under valperioden föregående den kritiska tidpunkten ägde rum inom italienska PSI/PDS, som ofta lyfts fram som ett typiskt fall av ett internt mycket splittrat parti (se t.ex. Panebianco 1988; Sartori 1976). Detta blev tydligt speciellt på 1960-talet: år 1964 frammanade frågan om partiets relationer till de främsta konkurrenterna PCI och DC en utbrytning av partiets vänsterflygel, och några år senare förorsakade partiets tillfälliga (1966–69) samlevnad med PSDI ytterligare interna konflikter. Enligt Hine (1977, 75) präglades konflikterna under 1960-talets senare del framför allt av ”personal struggles for power and influence in the Party”, något som också märks genom en livlig omsättning av partiledare. Det första bytet ägde rum år 1968, när partiet ännu var förenat med PSDI. Här ersattes Francisco de Martino tillfälligt av den tidigare ledaren för PSI-PDSI:s gemensamma parlamentsgrupp, Mauro Ferri. Ferri gick dock över till det återigen självständiga PSDI redan 1969, varefter han återigen ersattes av de Martino. Två år senare ersattes de Martino i sin tur av Giacomo Mancini. Medan den traditionella socialisten de Martino anses ha kännetecknats av en ”pro-PCI posture” (Sassoon 1996, 578) så förespråkade såväl Ferri som Mancini ett fortsatt, och intensifierat, samarbete med det betydligt mer pragmatiska PSDI. I denna bemärkelse var ledarbytena inom den italienska socialismen kring decennieskiftet 1970 också ideologiskt betydelsefulla. Här indikerar det sista ledarbytet (de Martino–Mancini) att traditionella och tämligen radikala socialistiska kooperationsformer ersattes av mer pragmatiska förhållningssätt (Jacobs 1989, 189).

Också i Finland kännetecknades åren före den kritiska tidpunkten av märkbara politiska omvandlingar, enär utfallet av parlamentsvalet våren 1987 blev ett uppseendeväckande och epokgörande regeringssamarbete mellan socialdemokratin och dess borgerliga huvudkonkurrent, *Nationella Samlingspartiet (Kansallinen Kokoomus)* (*ibid.*, 525). Det partiledarbyte som ägde rum i samband med SDP:s 34:e partikongress några månader efter det nämnda valet måste dock beskrivas som mindre dramatiskt. Här trädde den långvariga ordföranden och statsministern Kalevi Sorsa tillbaka till förmån för sin företrädare Rafael Paasios son Pertti, vars ordförandeperiod förblev – åtminstone i jämförelse med de två närmsta föregångarna – kortvarig och tämligen fruktlös. Såväl Sorsa som Pertti Paasio placeras vanligtvis in i partiets breda och

moderata mittfåra (jfr Day 2002, 175), och trots att vissa nyansskillnader givetvis förekom mellan dessa två finns inga vägande skäl att uppfatta att detta ledarbyte även hände samman med ett byte av ledande fraktion.

Den belgiska socialdemokratins flamländska flygel²² genomlevde två byten på den ledande positionen under den aktuella valperioden. Här ersattes Jos van Eynde av Willy Claes år 1975, och två år senare steg Claes åt sidan till förmån för Karel van Miert.²³ Medan van Eynde, liksom även den betydligt yngre Claes, kan sägas ha representerat relativt likartade ståndpunkter – båda beskrivs i tidigare litteratur som jämförelsevis traditionella socialistiska politiker – anses van Miert ha företrätt en fraktion som förespråkade en mer nydanande socialistisk politik. Enligt Jacobs (1989, 15) uttrycktes detta genom ett starkare förfäktande av den postmaterialistiska – och framför allt gröna – dimensionen och, enligt Delwit (1999, 33), även genom ett förespråkande av en socioekonomisk modernisering där partiet antar ett mer öppet förhållningssätt också gentemot icke-socialistiska och katolska rörelser.

Bland de icke-nyliberaliserade partierna ersatte isländska AF/SF Benedikt Sigurðsson Gröndal med Kjartan Jóhannsson år 1980. Ledarbytet ägde rum under en stormig period inom den isländska socialdemokratin, ty några år efter ledarbytet (1983) inrättade en grupp vänsterdissidenter det nya partiet *Bandalag jafnaðarmanna* (Day 2002, 242). Grundandet av detta nya parti, lett och initierat av den profilstarke och omstridde Vilmundur Gylfason, kan dock inte ses som ett svar på en högerförskjutning i socialdemokratins ledargarnityr; den knapphändiga forskning som finns på området indikerar tvärtom att Gröndal och Jóhannsson företrädde tämligen likartade ideologiska synpunkter och att Gylfasons gensägelser – i den mån de alls kan beskrivas som ideologiska – riktades mot såväl Jóhannsson som mot föregångaren Gröndal (Jacobs 1989, 558). Något uppenbart byte av ledande fraktion är således svårt att skönja i detta fall.

Också norska DNA bytte partiledare vid inledningen av 1980-talet (år 1981), när Reiulf Steen trädde tillbaka och ersattes av sin kanske främste antagonist, partiets dåvarande viceordförande Gro Harlem Brundtland. Bakgrunden till det ansträngda förhållandet mellan dessa två står att finna i den interna maktkamp som kännetecknade partiet under stora delar av 1970-talet och som bland annat uttrycktes genom ett tudelat ledarskap där visionären och ideologen Steen lotsade partiet medan den mer pragmatiskt lagde Odvar Nordli innehade statsministerposten (*ibid.*, 593). Osämjan mellan Steen och Brundtland nådde sin kulmen år 1979, när partiordförande Steen bereddes plats i regeringen samtidigt som viceordförande Brundtland

²² Mellan åren 1971 och 1978 leddes det då ännu enade belgiska socialdemokratiska partiet (PSB-BSP) gemensamt av en flamländsk och en vallonsk representant. Här beaktas enbart ledarbyten inom partiets flamländska falang.

²³ Efter partisplittringen år 1978 fungerade van Miert som partiledare för SP fram till 1989.

tvingades stiga åt sidan från densamma. Utöver dessa, kanske i första hand maktpolitiska, motsättningar anses Steen och Brundtland även ha representerat något avvikande ideologiska ståndpunkter: medan Steen beräknas ha stått klart till vänster om partiets ideologiska mittlinje så karaktäriseras Brundtland – som förvisso också hon vanligen placeras något till vänster om partiets mittlinje (*ibid.*, 596) – av sitt starka betonande av nya tänkesätt inom miljö- och jämställdhetspolitik samt av en något mer pragmatisk hållning i ekonomiska och sociala frågor (Mjøset *et al.* 1994, 65, 67). Med detta sagt kan det konstateras att ledarbytet inom DNA synes ha sammanhängt med ett byte också av ledande fraktion.

I Irland, avslutningsvis, såg sig LP-I tvunget att byta partiledare år 1981, när partiledaren Frank Cluskey miste sin plats i det nationella parlamentet. Han ersattes av Michael O’Leary, som fyra år tidigare förlorat kampen om ledarskapet mot just Cluskey. Ideologiskt och strategiskt kan Cluskey och O’Leary sägas ha representerat två olika fraktioner där den centrala skiljelinjen rör den under 1970- och 1980-talen centrala frågan om hur partiet bör förhålla sig till koalitionsregerande med borgerliga *Fine Gael*. Här förhöll sig Cluskey – starkt identifierad med partiets fackliga falang – klart kritiskt, medan den utbildade medelklassens representant O’Leary tvärtom förespråkade ett dylikt samarbete (Jacobs 1989, 158–159, 161).²⁴ Således kan man tala om en högerförskjutning inom partiets ledargarnityr, där en förhoppning om en självständig socialistisk politik ersätts med ett mer pragmatiskt förhållningssätt.

7.7. Teoriprecisering och variabeldikotomisering

I de ovanstående avsnitten har sex potentiellt viktiga förutsättningar för de västeuropeiska socialdemokratiska partiernas programmatiska nyliberaliseringstrend diskuterats och operationaliserats. Innan den empiriska analysen kan ta vid återstår ännu två elementära uppgifter; att (a) sammanfoga de ovan diskuterade och operationaliserade antagandena (se A3–A8 i kapitel 6.2.1.) till mer enhetliga teoretiska utsagor och att (b) omforma dessa antaganden i dikotom form.

Inledningsvis fokuseras på den förstnämnda uppgiften. Med utgångspunkt i de på tidigare forskning baserade postulaten om att partier i grunden är rationellt agerande och ideologiskt flexibla – men även konservativa – aktörer (se P1–P3 i kapitel 6.2.1.) kan två tänkbara huvud-

²⁴ Under O’Learys ledning tog LP-I plats i regeringen år 1981. Efter valförlusten ett år senare lämnade O’Leary LP-I till förmån för den tidigare regeringspartnern *Fine Gael*.

väger fram till en ideologisk förändring i riktning mot nyliberalism identifieras. En första sådan huvudväg har utstakats inom den downska forskningstradition där partiernas rationella och ideologiskt flexibla natur betonats. Som tidigare framgått så har denna forskningstradition förklarat partiers ideologiska förändring med hjälp av i huvudsak samhälleliga samt systemiska förklaringsansatser (se fr.a. Adams *et al.* 2004, 2006; Adams, Haupt och Stoll 2009; Adams och Somer-Topcu 2009a; Ezrow *et al.* 2011; Haupt 2010; Somer-Topcu 2009; Ward, Ezrow och Dorussen 2011). Man har, sålunda, antagit att faktorer såsom samhällsekonomiska omvandlingar, betydande opinionsförändringar, övriga partiers ageranden samt partiets tidigare prestationer är tillfyllest för att förklara partiers ideologiska förändring och att några organisatoriska förändringar således inte är erforderliga. Med tanke på att denna studie laborerar med socialdemokratiska partier kan ytterligare en diffusionsvariabel tillfogas: förändringar inom andra socialdemokratiska partier antas här vara av betydelse när socialdemokratiska partier beslutar sig för att företa en bestående revision av sin ideologi. Den teori som nu kan formuleras utgår således från en uppfattning om partier som varande dynamiska aktörer: de är beredda att anta betydligt mer nyliberala (N) förhållningssätt när dess omgivning reser starka krav på ett dylikt agerande. Här antas att någon form av samhällelig intresseförskjutning (ekonomisk globalisering (E); högerförskjutning i väljaropinionen (V); internationell idédiffusion (D)) är nödvändig och att denna förskjutning bör kombineras med inomsystemiska förändringar (högerförskjutning inom rivaliserande parti (R); försämring av partiets tidigare framgångar (I)). De tänkbara interaktionerna i denna *dynamiska teori* kan uttryckas medelst följande, tämligen bredbasiga, booleska hypotes (H1a):

$$(H1a) E(R + T + RT) + V(R + T + RT) + D(R + T + RT) \rightarrow N.$$

En andra huvudväg fram till en betydande högerförskjutning av partiets socioekonomiska position har utmärkts inom den forskningstradition där partiernas konservativa natur betonats. Här har man menat att partier så långt som möjligt försöker behålla sina ideologiska positioner och att en partiförändring därför förutsätter väsentliga och till sin natur genomgripande omställningar inom partiorganisationen och i dess omedelbara närhet (se fr.a. Bille 1997; Harmel, Heo *et al.* 1995; Harmel, Tan *et al.* 1995; Harmel, Shan och Rossbach 2008; Harmel och Tan 2003; Janda *et al.* 1995; Müller 1997). Enligt denna *performansteori* krävs således betydande partiideologiska omställningar inom huvudkonkurrenten (R) och/eller en ansenlig försämring i partiets tidigare framgångar (I), ibland kombinerat med en betydande nyliberalisering inom partiorganisationen (O), för att en bestående förskjutning mot den socioekonomiska högerpo-

len (N) ska kunna äga rum på allvar. Detta frammanar en hypotes som kan uttryckas som följande (H2a):

$$(H2a) R(T + O + TO) + T(O) \rightarrow N.$$

Avsnittets andra uppdrag är att presentera de uppgifter som redovisats i kapitel 7.1.–7.6. ovan i dikotom form. Detta åtagande är, som tidigare påpekats, förenat med vissa risker i de fall där variabeln är av kvantitativ karaktär. I en genomgripande examination av dikotomiseringsförhållandets ändamålsenlighet i samband med statistiska analyser konkluderar MacCallum *et al.* (2002, 38) att en dikotomisering av kvantitativa variabler ”has substantial negative consequences” i de allra flesta situationer: viktig information om individuella skillnader förbises, de erhållna statistiska effekterna avtar, risken för att icke-linjära förhållanden förblir ouppmärksammas ökar och reliabiliteten försvagas. Även om förutsättningarna nog inte är lika dystra i samband med csQCA så är den första av de ovan återgivna anmärkningarna relevant också här: en dikotomisering kan leda till förlust av betydelsefull information, inte minst om valet av brytningspunkt genomförs med rent mekaniska kriterier (se fr.a. Goldthorpe 1997). Hindren behöver dock, som tidigare påpekats, inte bli oöverkomliga. De Meur, Rihoux och Yamasaki (2009) hävdar här att samhälleliga fenomen i grunden ofta är av kvalitativ natur – ”the phenomenon ’happens’ or ’does not happen’” (*ibid.*, 149) – och menar tvärtom att en dikotomisering, liksom all annan form av tröskelsättning (t.ex. trikotomiseringar),

is as much an advantage as a limitation of csQCA. Indeed, it allows the researcher to move beyond a gradualist perspective, which is sometimes considered an important pitfall of the comparative method. [...] [Furthermore,] [d]ichotomization [...] forces the researcher to make a clear choice of threshold. This introduces transparency into the research, which in turn reinforces the legitimacy of the analysis. It also allows for replication of the analysis by other scholars. In addition, dichotomization forces the researcher to get to the essentials. (*ibid.*, 151)

Hur ska då denna dikotomisering gå till i praktiken? Utgångspunkten här är att gränsdragningarna ska göras på antingen teoretiska, substantiella eller tekniska grunder och att renodlat mekaniska brytningspunkter skall konsulteras endast i yttersta nödfall (Rihoux och De Meur 2009, 42). En intermediär, på klusteranalytiska byggstenar konstruerad, strategi har presenterats av Ragin (1994b). Denna strategi, som – i motsats till vanliga klusteranalytiska angreppssätt – är av deduktiv karaktär, innebär att man *a priori* definierar ett klustercentrum för var och en av de möjliga kausala kombinationerna. Med 6 förklaringsvariabler kan dessa kombinationer

ner ses som $64 (= 2^6)$ hörn i ett sexdimensionellt rum, där värdena på de tre kvantitativa (E, V och R) samt de tre kvalitativa (D, T och O) variablerna representerar punktkoordinaterna för varje enskilt fall i rummet. Därefter kalkyleras avståndet mellan koordinaterna och de fördefinierade klustercentrumen, varefter respektive fall hänförs till det mest närliggande centrumet.

Tabell 27. Ekonomisk globalisering (E): en dikotomisering

Parti	Intervall- data	\tilde{x}	$\tilde{x}^{(w)}$	Klustrering och dikotomisering
AF/SF (ISL)	.86	−1.17	− .86	− .86 → 0
DNA (NOR)	5.03	.73	.58	.58 → 1
LP-B (GBR)	4.72	.59	.58	.58 → 1
LP-I (IRL)	3.77	.16	.16	.58 → 1
LSAP (LUX)	.29	−1.43	− .86	− .86 → 0
PASOK (GRE)	1.55	− .86	− .86	− .86 → 0
PS-B (WAL)	4.70	.58	.58	.58 → 1
PS-F (FRA)	5.91	1.13	.58	.58 → 1
PS-P (POR)	4.17	.34	.34	.58 → 1
PSI/PDS (ITA)	.00 ^a	−1.56	− .86	− .86 → 0
PSOE (ESP)	4.54	.51	.51	.58 → 1
PvdA (NED)	3.61	.08	.08	.58 → 1
S (DEN)	4.67	.57	.57	.58 → 1
SAP (SWE)	3.81	.18	.18	.58 → 1
SDP (FIN)	3.65	.10	.10	.58 → 1
SP (FLA)	.79	−1.20	− .86	− .86 → 0
SPD (GER)	1.91	− .69	− .69	− .86 → 0
SPS (SUI)	8.76	2.44	.58	.58 → 1
SPÖ (AUT)	2.35	− .49	− .49	− .86 → 0

^a För Italien saknas data, varför landet – i enlighet med diskussionen i kapitel 7.1. ovan – kan tillskrivas värdet 0.

Det ovan beskrivna förfarandet medför mer kvalificerade bedömningar än de utpräglat mekaniska tillvägagångssätt som delar variabler vid medianen, vid medelvärdet eller vid någon ”naturlig” brytningspunkt, samtidigt som tillvägagångssättet även kan sägas vara mer precist och lättare replikerbart än de dikotomiseringar som i huvudsak genomförts på teoretisk grund (*ibid.*, 328–330; Redding och Viterna 1999, 497–498).²⁵ Det praktiska genomförandet av denna dikotomisering kan framställas som en fyrstegsprocess. Till att börja med är det nödvändigt att eliminera alla negativa variabelvärden. Dylika värden, som kan påträffas både i beräkningarna av opinionsmässiga förändringar och i skattningarna av rivaliserande partiers be-

²⁵ Icke desto mindre är det också vid klusteranalytiska dikotomiseringsförfaranden viktigt att bedöma huruvida de erhållna klustren ”make theoretical or empirical sense” (Rihoux och De Meur 2009, 42).

teende, indikerar förskjutningar i en riktning som är motsatt jämfört med den som är av intresse. Sådana förändringar – socioekonomiska vänsterförskjutningar i väljaropinionen samt inom den främsta konkurrenten – är i sammanhanget irrelevanta och därmed potentiellt snedvridande när intresset uttryckligen riktas mot huruvida en *höger*förskjutning ägt rum. Lösningen här är att alla fall med ett negativt värde tillskrivs värdet 0.

Tabell 28. Förändring i väljaropinionen (V): en dikotomisering

Parti	Intervall- data ^a	\tilde{x}_i	$\tilde{x}_i^{(w)}$	Klustrering och dikotomisering
AF/SF (ISL)	.015	– .78	– .78	– .85 → 0
DNA (NOR)	.056	– .58	– .58	– .85 → 0
LP-B (GBR)	.000	– .85	– .85	– .85 → 0
LP-I (IRL)	.584	1.98	.43	.43 → 1
LSAP (LUX)	.264	.43	.43	.43 → 1
PASOK (GRE)	.000	– .85	– .85	– .85 → 0
PS-B (WAL)	.309	.65	.43	.43 → 1
PS-F (FRA)	.584	1.98	.43	.43 → 1
PS-P (POR)	.000	– .85	– .85	– .85 → 0
PSI/PDS (ITA)	.172	– .02	– .02	.43 → 1
PSOE (ESP)	.000	– .85	– .85	– .85 → 0
PvdA (NED)	.151	– .12	– .12	.43 → 1
S (DEN)	.561	1.87	.43	.43 → 1
SAP (SWE)	.000	– .85	– .85	– .85 → 0
SDP (FIN)	.245	.34	.34	.43 → 1
SP (FLA)	.186	.05	.05	.43 → 1
SPD (GER)	.191	.07	.07	.43 → 1
SPS (SUI)	.000	– .85	– .85	– .85 → 0
SPÖ (AUT)	.022	– .75	– .75	– .85 → 0

^a Negativa värden har tillskrivits värdet 0.

Det andra steget är att förvandla variabelvärdena till standardiserade \tilde{x} -värden. Detta är nödvändigt eftersom de aktuella måtten använder sig av olika graderingar, vilket innebär problem då klusteranalyser huvudsakligen förlitar sig på distanser (Ragin 1994b, 330). Efter denna standardisering bör ytterligare, för det tredje, en winsorisering företas för att undvika att ytterlighetsvärden tillskrivs en i sammanhanget orimligt stor betydelse. Detta förfarande innebär att de värden på \tilde{x} som faller utanför intervallet (c , C) konverteras så, att det winsoriserade värdet $\tilde{x}_i^{(w)}$ för variabeln $i = C$ när $\tilde{x}_i \geq C$, \tilde{x}_i när $c < \tilde{x}_i < C$ och c när $\tilde{x}_i \leq c$. Här företas en winsorisering vid den 75:e respektive den 25:e percentilen, vilket innebär att fall med värden över den 75:e percentilen tillskrivs värdet vid den 75:e percentilen samt, omvänt, att fall med värden under

den 25:e percentilen tillskrivs samma värde som det vid den 25:e percentilen. Det fjärde och sista steget är att definiera de olika klustercentrumen. Här används ändpunkterna av de standardiserade och winsoriserade måtten, med andra ord det högsta och det lägsta värdet (jfr *ibid.*, 331). Efter dessa fyra inledande steg kan en klustrering genomföras. Här hänförs fallen till det klustercentrum som ligger närmast, varefter ett dikotomt värde slutligen kan ges.

Tabell 29. Förändring inom rivaliserande parti (R): en dikotomisering

Parti	Intervall- data ^a	\tilde{x}	$\tilde{x}^{(w)}$	Klustrering och dikotomisering
AF/SF (ISL)	.000	−1.08	−1.08	−1.08 → 0
DNA (NOR)	.622	2.24	.45	.45 → 1
LP-B (GBR)	.452	1.33	.45	.45 → 1
LP-I (IRL)	.025	− .95	− .95	−1.08 → 0
LSAP (LUX)	.198	− .03	− .03	.45 → 1
PASOK (GRE)	.000	−1.08	−1.08	−1.08 → 0
PS-B (WAL)	.521	1.70	.45	.45 → 1
PS-F (FRA)	.213	.05	.05	.45 → 1
PS-P (POR)	.179	− .13	− .13	.45 → 1
PSI/PDS (ITA)	.000	−1.08	−1.08	−1.08 → 0
PSOE (ESP)	.000	−1.08	−1.08	−1.08 → 0
PvdA (NED)	.135	− .36	− .36	−1.08 → ?
S (DEN)	.369	.89	.45	.45 → 1
SAP (SWE)	.287	.45	.45	.45 → 1
SDP (FIN)	.000	−1.08	−1.08	−1.08 → 0
SP (FLA)	.287	.45	.45	.45 → 1
SPD (GER)	.196	− .04	− .04	.45 → 1
SPS (SUI)	.243	.21	.21	.45 → 1
SPÖ (AUT)	.129	− .40	− .40	−1.08 → ?

^a Negativa värden har tillskrivits värdet 0.

Av utrymmesskäl har resultaten av denna process presenterats i tre tabeller – tabell 27, 28 samt 29 (se ovan). Här återges den intervalldata som framtagits i avsnitten 7.1., 7.2. respektive 7.4., de standardiserade (\tilde{x}) samt winsoriserade ($\tilde{x}^{(w)}$) värdena av dessa data samt, slutligen, resultaten av den klustrering och dikotomisering som genomförts. Gällande den ekonomiska globaliseringen (E) så har en betydande sådan ($E \geq 3.00$) kunnat skönjas i tolv av de aktuella fallen, medan de resterande sju kännetecknats av en mindre omfattande ($e < 3.00$) globaliseringsprocess (se tabell 27). Denna gränsdragning ter sig rimlig också utifrån befintlig data, som – det extrema fallet Schweiz undantaget – relativt tydligt grupperar sig i två relativt distinkta kategorier bestående av länder där globaliseringsprocessen varit stark respektive något svagare

(se tabell A4 och figur A3 i appendix D). Vad förändringarna i väljaropinionen (V) anbelangar (se tabell 28) så kan det konstateras att en betydande ($V \geq .100$) högerförskjutning ägt rum i tio fall, medan de återstående nio fallen kännetecknas av en väljaropinion som antingen förblivit någotsånär stabil eller förskjuts i motsatt riktning ($v < .100$). Också denna gränsdragning framstår som förnuftig; den fångar upp väsentliga högerförskjutningar av olika omfattning samtidigt som den ignorerar små och, som här förmodas, tämligen oviktiga omställningar (se tabell A5 och figur A4 i appendix D).

Tabell 30. Dikotomisering av de tre kvalitativa förklaringsvariablerna

Parti	Idédiffusion från närliggande parti (D)		Förlust av tidigare maktposition (T)		Organisatorisk förändring (O)	
	Binär- data	Booleskt värde	Binär- data	Booleskt värde	Binär- data	Booleskt värde
AF/SF (ISL)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
DNA (NOR)	Nej	0	Ja/Ja	1	Ja	1
LP-B (GBR)	Nej	0	Nej/Ja	1	Ja	1
LP-I (IRL)	Nej	0	Nej/Ja	1	Ja	1
LSAP (LUX)	Nej	0	Nej/Ja	1	Nej	0
PASOK (GRE)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
PS-B (WAL)	Ja	1	Ja/Ja	1	Nej	0
PS-F (FRA)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
PS-P (POR)	Nej	0	Nej/Ja	1	Nej	0
PSI/PDS (ITA)	Nej	0	Nej	0	Ja	1
PSOE (ESP)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
PvdA (NED)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
S (DEN)	Nej	0	Ja/Nej	0	Nej	0
SAP (SWE)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
SDP (FIN)	Ja	1	Ja/Ja	1	Nej	0
SP (FLA)	Nej	0	Ja/Ja	1	Ja	1
SPD (GER)	Ja	1	Ja/Nej	0	Nej	0
SPS (SUI)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
SPÖ (AUT)	Nej	0	Nej	0	Nej	0

Den sista intervallskalevariabeln som dikotomiserats fångar upp högerförskjutningar inom socialdemokratiens främsta rivaler (R). Klustreringen indikerar här att en betydande högerförskjutning inom den främsta rivalen ägt rum i elva av de aktuella fallen, medan de återstående åtta inte kännetecknats av någon sådan förskjutning. Dessa resultat har dock ifrågasatts för två av fallen, båda märkta med ett frågetecken (?) snarare än med ett booleskt värde (1 eller 0) i den högra kolumnen i tabell 29 ovan. Faktum är att dessa två fall – nederländska PvdA:s borgerliga rival KVP och österrikiska SPÖ:s högerkonkurrent ÖVP – uppvisar högerförskjut-

ningar som väl kan beskrivas som betydande (.135 respektive .129), trots att klustreringen hänför fallen till kategorin med fall utan betydande förskjutningar. En närmare granskning av intervalldata (se tabell 29) ger vid handen att de aktuella fallen empiriskt är betydligt mer lika fallen med värdet 1 än de fall som tillskrivits värdet 0. Därför ter det sig teoretiskt och empiriskt rimligt att ändra gränsdragningen så, att en betydande högerförskjutning inom den främsta rivalen uppfattas ha ägt rum inom de tretton fall där $R \geq .100$, medan de återstående sex fallen kan kännetecknas av en avsaknad av dylika förskjutningar ($r < .100$). Ytterligare understöd för denna gränsdragning presenteras i tabell A6 samt, framför allt, i figur A5 (se appendix D).

Dikotomiseringen av de tre återstående, kvalitativa, variablerna summeras i tabell 30 ovan. I dessa fall är detta uppdrag naturligtvis betydligt mindre brydsamt; det handlar helt enkelt om att hämta den väsentliga informationen från tabellerna 22, 25 och 26 ovan och förvandla denna information till booleska värden (Ja = 1; Nej = 0). En sammanfattning av all dikotomiserad data kan nu återges i tabell 31 nedan. Här framgår, för att lyfta fram endast ett exempel, hur en bestående nyliberaliseringstrend (1) inom brittiska LP-B föregåtts av en betydande ekonomisk globaliseringsprocess (1), en i allt väsentligt oförändrad väljaropinion (0), en avsaknad av internationell idédiffusion (0), en betydande socioekonomisk högerförskjutning inom den främsta rivalen (1), en betydande förlusttrend i tidigare val (1) samt en genomgripande organisatorisk förändring (1). Detta kan, annorlunda uttryckt, beskrivas med formeln $EvdRTO \rightarrow N$. En närmare empirisk analys av rådatatabellen nedan vidtar i nästa kapitel.²⁶

²⁶ Avsikten i det kommande empiriska kapitlet är, som tidigare framgått, inte att presentera utsagor om samvariansen mellan förklarings- och utfallsvariabler medelst en konventionell statistisk analys – detta skulle innebära något annorlunda problemformuleringar samt också förutsätta ett större antal observationer. Noteras kan dock att de bivariata statistiska sambanden mellan respektive kvantitativ (icke-dikotomiserad) förklaringsvariabel (E, V och R) och den dikotoma utfallsvariabeln (N) kan studeras med biserial korrelation, något som här resulterar i tämligen svaga ($r_b < \pm .300$) och icke-signifikanta koefficienter. För de tre ”naturligt” kvalitativa förklaringsvariablernas (D, T och O) del kan respektive variablers samband med utfallsvariabeln (N) inspekteras med hjälp av korstabeller bestående av 2×2 celler. På grund av det begränsade antalet fall blir de förväntade frekvenserna tämligen låga: för varje analys förekommer frekvenser som underskrider minimikravet (5) för trovärdiga signifikanttest av den erhållna statistikan ($LR\chi^2$). Också efter en konsultering av det i dylika situationer vederbörliga Fishers exakta test förblir $LR\chi^2$ -värdena alltså icke-signifikanta. (Påpekas kan dock att sambandet mellan variablerna V och N är närapå signifikant när den dikotomiserade versionen av den kvantitativa variabeln V analyseras på detta sätt; $LR\chi^2(1) = 4.535$, $p = .051$, ensidigt (exakt) test.) Angående multivariata statistiska metoder (till exempel binär logistisk regression eller loglinjär analys) så står det klart att också dessa alternativ är mindre lämpliga i detta sammanhang (se Tabachnick och Fidell 2001, 222–224, 521–523; jfr dock Grofman och Schneider 2009).

Tabell 31. Socialdemokrati och nyliberalism: en sammanfattande rådatatabell

Parti	Förklaringsvariabler						Utfallsvariabel
	E	V	D	R	T	O	N
LP-B (GBR)	1	0	0	1	1	1	1
LSAP (LUX)	0	1	0	1	1	0	1
PS-B (WAL)	1	1	1	1	1	0	1
PS-F (FRA)	1	1	1	1	0	0	1
PSI/PDS (ITA)	0	1	0	0	0	1	1
PvdA (NED)	1	1	1	1	0	0	1
SDP (FIN)	1	1	1	0	1	0	1
SP (FLA)	0	1	0	1	1	1	1
SPÖ (AUT)	0	0	0	1	0	0	1
AF/SF (ISL)	0	0	0	0	0	0	0
DNA (NOR)	1	0	0	1	1	1	0
LP-I (IRL)	1	1	0	0	1	1	0
PASOK (GRE)	0	0	0	0	0	0	0
PS-P (POR)	1	0	0	1	1	0	0
PSOE (ESP)	1	0	0	0	0	0	0
S (DEN)	1	1	0	1	0	0	0
SAP (SWE)	1	0	0	1	0	0	0
SPD (GER)	0	1	1	1	0	0	0
SPS (SUI)	1	0	1	1	0	0	0

E betecknar ekonomisk globalisering (1 = stark, 0 = svag), V en högerförskjutning i väljaropinionen (1 = stor, 0 = liten), D en idédiffusion från socialdemokratiskt parti i annat land (1 = förekomst, 0 = ej förekomst), R en högerförskjutning inom ett givaliserande parti (1 = stor, 0 = liten), T en förlust av tidigare maktpositioner (1 = förekomst, 0 = ej förekomst), O en organisatorisk högerförskjutning (1 = förekomst, 0 = ej förekomst) och N huruvida en bestående nyliberalisering ägt rum (1) eller ej (0).

KAPITEL 8

Socialdemokrati och nyliberalism: empirisk analys

Crisp-set QCA kan karaktäriseras som en flerstegsprocess bestående av förberedande, elaborerande och interpreterande skeden¹. Det första, och till sin natur förberedande, steget – en kvalificerad operationalisering och dikotomisering av de för studien aktuella variablerna – har genomförts i tidigare kapitel. I det föreliggande kapitlet kan fokus därför förflyttas till analysens elaborerande och interpreterande inslag. Här ägnar jag mig inledningsvis, i kapitel 8.1., åt en resultatredovisning där jag ytterligare summerar den dikotoma data som framarbetats, genomför booleska minimeringsprocesser samt företar en inledande inspektion av de erhållna förklaringsformlerna för de två aktuella utfallen. Därefter, i kapitel 8.2., vidtar en i sammanhanget essentiell interpretation, där avsikten är att – för att följa Rihoux och De Meur (2009, 65–66) – ”ask more focused ’causal’ questions about ingredients and mechanisms producing (or not) an outcome of interest”.

8.1. Resultatredovisning

I detta avsnitt presenteras så resultaten av den kvalitativa jämförande analys som genomförts. I det inledande underavsnittet (kapitel 8.1.1.) redogörs för en rad till naturen preliminära steg. Här framarbetas först en kontradiktionsfri sanningstabell som kan beskrivas som en syntes av den rådatatabell som framlades i tabell 31 i kapitlet ovan. I det andra underavsnittet (kapitel 8.1.2.) skildras den booleska minimeringsprocessen² för fall med värdet 1 på utfallsvariabeln, det vill säga de partier som genomlevt en till naturen bestående förskjutning mot den nyliberala polen längs den socioekonomiska konfliktlinjen. Här presenteras deskriptiva, parsimoniska samt intermediära algebraiska formler samt skattningar av de erhållna förklaringsformlernas

¹ För värdefulla presentationer av de epistemologiska, analytiska och tekniska riktlinjerna för konfigurativa analyser, se Grofman och Schneider (2009), Schneider och Grofman (2006), Schneider och Wagemann (2010) samt Wagemann och Schneider (2010).

² Den booleska minimeringen har i huvudsak genomförts med hjälp av programmen *FSQCA* och R (package: *QCA*, version 1.0-4).

konsistens och omfattning. I det tredje och sista underavsnittet (kapitel 8.1.3.) genomförs samma minimeringsprocess för fallen med värdet 0 på utfallsvariabeln, med andra ord för de partier som inte genomlevt någon bestående socioekonomisk högerförskjutning. Även här framläggs deskriptiva, parsimoniska och intermediära förklaringsformler samt mått på förklaringsformlernas hållbarhet.

8.1.1. Några inledande åtaganden

En första uppgift är som sagt att omorganisera den rådata som presenterades i tabell 31 ovan till en sanningstabell, där fallen sorteras utifrån förklaringsvariablernas värden. Som tidigare fastslagits så är antalet rader i sanningstabellen lika med antalet logiskt möjliga kombinationer av de olika förklaringsvariablerna. Enär dessa förklaringsvariabler är dikotoma – de kan anta endast två värden (1 eller 0) – så innehåller en fullständig sanningstabell 2^k rader, där k står för antalet använda förklaringsvariabler. Denna studie laborerar som bekant med sex förklaringsvariabler, varför sanningstabellen följaktligen består av $2^6 = 64$ rader.³

En inledande sanningstabell kan nu återges i tabell 32 nedan.⁴ Här bör det genast framhållas att denna tabell innehåller en kontradiktion (K): en kraftig ekonomisk globalisering ($E = 1$) kombinerat med en betydande förskjutning inom ett rivaliserande parti ($R = 1$), en betydande tillbakagång i samband med tidigare val ($T = 1$), en betydande organisatorisk förändring ($O = 1$) samt en avsaknad av såväl en betydande opinionsförändring ($V = 0$) som internationell idédiffusion ($D = 0$) har lett till en bestående nyliberaliseringstrend inom brittiska LP-B ($N = 1$), men dock inte inom norska DNA ($N = 0$). Denna kontradiktion måste lösas innan analysen kan framskrida ytterligare.

Här är det inledningsvis skäl att påminna om att kontradiktioner är fullt normala och även vanligt förekommande inslag i samband med csQCA. En förekomst av kontradiktioner ska således inte ses som ett forskningsmässigt bakslag, utan snarare som en naturlig följd av ett samhälle präglad av mångfald. Lösningen av dessa kontradiktioner är även ett viktigt steg i en iterativ forskningsprocess. I den tidigare litteraturen har en rad olika lösningsmöjligheter dryftats (se Ragin 1987, 113–118; Rihoux och De Meur 2009, 48–49; Schneider och Wagemann

³ Här kan det ytterligare noteras att de aktuella förklaringsvariablerna kan grupperas på $3^k - 1$ olika sätt; variablerna kan anta tre olika värden (förekomst (1), avsaknad (0) eller ej beaktad (-)) och kombineras på alla tänkbara sätt utom ett (kombinationen där alla variabler antar värdet ”-” är teoretiskt irrelevant). Med sex förklaringsvariabler föreligger alltså $3^6 - 1 = 728$ logiskt möjliga grupperingar.

⁴ Här presenteras enbart de 16 rader för vilka empiriska observationer kunnat påträffas.

2007, 116–118). Ett inledande åtagande är att än en gång reflektera över de inkluderade fallen: Kan alla verkligen sägas tillhöra samma population eller är den erhållna kontradiktionen måhända en följd av att studien också innefattar gränsfall? Med tanke på de förhållandevis stringenta kriterier som tillämpats vid valet av fall – enbart socialdemokratiska partier hemmahörande i västeuropeiska demokratier har inkluderats – samt med beaktande av vilka fall som ingår i kontradiktionen finns det knappast några goda skäl för att lösa kontradiktionen genom att företa en exkludering av något av de problematiska fallen.

Tabell 32. Socialdemokrati och nyliberalism: en sanningstabell^a

Förklaringsvariabler						Utfallsvariabel	Fall
E	V	D	R	T	O	N	
0	1	0	1	1	1	1	1: SP (FLA)
1	1	1	1	1	0	1	1: PS-B (WAL)
1	1	1	0	1	0	1	1: SDP (FIN)
1	1	1	1	0	0	1	2: PS-F (FRA), PvdA (NED)
0	1	0	0	0	1	1	1: PSI/PDS (ITA)
0	1	0	1	1	0	1	1: LSAP (LUX)
1	0	0	1	1	1	K	2: LP-B (GBR), DNA (NOR)
0	0	0	1	0	0	1	1: SPÖ (AUT)
1	1	0	1	0	0	0	1: S (DEN)
0	0	0	0	0	0	0	2: PASOK (GRE), AF/SF (ISL)
1	1	0	0	1	1	0	1: LP-I (IRL)
1	0	0	1	1	0	0	1: PS-P (POR)
1	0	1	1	0	0	0	1: SPS (SUI)
1	0	0	0	0	0	0	1: PSOE (ESP)
1	0	0	1	0	0	0	1: SAP (SWE)
0	1	1	1	0	0	0	1: SPD (GER)
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮		

^a För teckenförklaringar, se notapparat i tabell 31 ovan.

Två ytterligare lösningsmöjligheter tar fasta på förklaringsmodellen: Kan ytterligare förklaringsvariabler tillfogas eller är det kanske möjligt att byta ut någon? Här är det dock skäl att understryka att också dessa strategier bör tillämpas med stor försiktighet; variabler ska självfallet inte tilläggas eller bytas ut rent godtyckligt, utan att studiens teoretiska utgångspunkter alls beaktas. Önskvärt är också att endast en ny variabel tillfogas åt gången samt att antalet förklaringsvariabler hålls på en moderat nivå ($k \leq 7$ om $N \cong 10\text{--}40$) (Rihoux och De Meur 2009, 48). Den förklaringsmodell som här byggts innehåller som bekant sex förklaringsvariabler – variabler som antingen varit av central betydelse i den tidigare forskningen kring partiförändring eller

som, alternativt, förmodats vara speciellt relevanta för socialdemokratiska partiers förändringsprocesser. Att tillfoga en ytterligare, sjunde, variabel framstår som mindre tjänligt i detta sammanhang (a) eftersom den enda kontradiktionen trots allt inte innefattar fler än två partier och sålunda torde kunna lösas med enklare ingrepp och (b) eftersom det totala antalet fall är tämligen litet, vilket tenderar leda till helt individualiserade utsagor och till svårförklarade mönster om alltför många förklaringsvariabler infogas (jfr även Marx 2010; Marx och Duşa 2011). Påpekas bör också att de teoretiska argumenten för att antingen införa nya eller byta ut förklaringsvariabler också de är vaga, enär så gott som alla av de variabler som i tidigare forskning ansetts vara betydelsefulla redan har inarbetats i förklaringsmodellen. De ytterligare förklaringar som kunde tänkas vara relevanta för socialdemokratiska partiers förändring – här åsyftas främst förändringar i något mer statiska, samhällseliga faktorer såsom klasstruktur eller grad av facklig anslutning – är dessutom varken mer bärkraftiga eller, för den delen, empiriskt och teoretiskt mindre problematiska än de variabler som redan inkluderats.

Med detta sagt återstår nu de lösningar som fokuserar på variabelernas operationalisering. Här har den tidigare litteraturen förslagit en omkodning av utfallsvariabeln utifrån teoretiska eller – när antalet fall i kontradiktionen är större än två – frekvensbaserade kriterier eller en ny inspektion av förklaringsvariablerna. Gällande utfallsvariabeln – en bestående förändring i riktning mot nyliberalism – så vore det självfallet möjligt att söka en lösning på kontradiktionen genom att definiera nyliberalism något bredare och även tillskriva de partier som genomlevt kortvariga förskjutningar värdet 1 på utfallsvariabeln. Detta skulle dock innebära en brytning med den centrala utgångspunkt som hävdar att det intressanta är mer bestående partiideologiska förskjutningar, inte kortvariga eller tillfälliga ståndpunktsförändringar. Också en snävare definition där enbart statistiskt signifikanta förskjutningar ges värdet 1 på utfallsvariabeln är problematisk, eftersom detta förfarande skulle utesluta en rad partier inom vilka nyliberaliseringstrenden varit både tydlig och långvarig (jfr diskussionen i kapitel 5).

Vad som återstår är således en ny inspektion av förklaringsvariablerna. Här menar Rihoux och De Meur (*ibid.*) att en (teoretiskt eller empiriskt plausibel) justering av brytningspunkten för någon eller några av de aktuella förklaringsvariablerna kan vara en framkomlig väg för att lösa kontradiktioner. I denna studie har tre av förklaringsvariablerna framställts som mer eller mindre naturliga dikotomier – internationell idédiffusion, maktförluster och organisatoriska förändringar är alla fenomen som antingen föreligger eller inte föreligger. Här fokuseras därför huvudsakligen på de tre övriga, i sammanhanget mer lätthanterliga, kvantitativa variablerna: Är det möjligt och teoretiskt förnuftigt att söka en lösning på den förefintliga kontradiktionen genom att förflytta tröskelvärdena för någon eller några av dessa variabler? Som framgår ur

diskussionen i kapitlet ovan samt ur figurerna A4 och A5 i appendix D så är tröskelvärdena för en betydande förändring i väljaropinionen och i rivaliserande partiers ageranden .100: värden lägre än detta uppfattas uttrycka små och för mina syften obetydliga förskjutningar, medan högre värden uppfattas som betydelsefulla. Detta tröskelvärde är nog förhållandevis högt, och en sänkning kan te sig befogad. Detta inte minst eftersom väljares och partiers ideologiska positioner sagts vara relativt stabila över tid (se t.ex. Adams 2001; Budge 1994; Kim och Fording 1998), varför också mindre förskjutningar kan anses viktiga. En sänkning kan även motiveras med att det tröskelvärde som använts i kapitel 5 är betydligt lägre än .100.

Tabell 33. Socialdemokrati och nyliberalism: en kontradiktionsfri sanningstabell^a

Förklaringsvariabler						Utfallsvariabel	
E	V	D	R	T	O	N	Fall
0	1	0	1	1	1	1	1: SP (FLA)
1	1	1	1	1	0	1	1: PS-B (WAL)
1	1	1	0	1	0	1	1: SDP (FIN)
1	1	1	1	0	0	1	2: PS-F (FRA), PvdA (NED)
0	1	0	0	0	1	1	1: PSI/PDS (ITA)
0	1	0	1	1	0	1	1: LSAP (LUX)
1	0	0	1	1	1	1	1: LP-B (GBR)
0	0	0	1	0	0	1	1: SPÖ (AUT)
1	1	0	1	0	0	0	1: S (DEN)
0	0	0	0	0	0	0	2: PASOK (GRE), AF/SF (ISL)
1	1	0	0	1	1	0	1: LP-I (IRL)
1	1	0	1	1	1	0	1: DNA (NOR)
1	0	0	1	1	0	0	1: PS-P (POR)
1	0	1	1	0	0	0	1: SPS (SUI)
1	0	0	0	0	0	0	1: PSOE (ESP)
1	0	0	1	0	0	0	1: SAP (SWE)
0	1	1	1	0	0	0	1: SPD (GER)
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮		

^a För teckenförklaringar, se notapparat i tabell 31 ovan.

Således justeras tröskelvärdet till .040 för de besläktade variablerna V och R; betydande (höger)förskjutningar har här ägt rum när detta värde överskrids ($V, R \geq .040$), medan ett lägre värde inte uttrycker några väsentliga rubbningar vare sig i väljaropinionen eller inom rivaliserande partier ($v, r < .040$).⁵ Denna reviderade tröskelsättning innebär inga omkodningar för den sistnämnda av de två aktuella variablerna, men leder till att norska DNA (värde: .056) för-

⁵ Värdet .040 är *de facto* samma tröskelvärde som används i kapitel 5, där de metodologiska tillämpningarna dock är något annorlunda.

flyttas till kategorin med positivt utfall på variabeln som mäter förändringar i väljaropinionen. Med denna omkodning kan en kontradiktionsfri sanningstabell nu presenteras. Tabell 33 ovan avslöjar här hur vägarna fram till de båda utfallen är synnerligen brokiga: antalet rader med empiriska observationer är hela 17. En bestående förskjutning mot den nyliberala polen har sålunda uppnåtts längs åtta olika vägar, av vilka endast en följts av fler än något enskilt fall. En bevarad socialism, å andra sidan, har nåtts längs nio olika vägar, och även här återfinns endast en väg som följts av flera fall än ett.

Noteras kan också att ingen av de sex enskilda förklaringsvariablerna är nödvändig eller tillräcklig för en bestående nyliberal förskjutning: nödvändigheten omintetgörs av att alla förklaringsvariabler ($x_{E,...,O}$) är frånvarande åtminstone en gång i utfallsvariabeln N:s närvaro ($P(\sim x_i | N) \neq 0$), medan tillräckligheten kullkastas av att alla förklaringsvariabler ($x_{E,...,O}$) är närvarande minst en gång när utfallet N är frånvarande ($P(x_i | \sim N) \neq 0$). Detta gäller även för det motsatta utfallet: ingen av de sex aktuella förklaringsvariablerna ($x_{E,...,O}$) kan i sin frånvaro utgöra varken nödvändiga ($P(\sim x_i | n) \neq 0$) eller tillräckliga ($P(x_i | \sim n) \neq 0$) förklaringar till en bevarad socialistisk profil.⁶ Vad som återstår att se är i vilka konstellationer de enskilda förklaringsvariablerna utgör så kallade INUS-betingelser; otillräckliga men nödvändiga delar av ett villkor som i sig inte är nödvändigt men tillräckligt för ett visst utfall.⁷

8.1.2. Varför nyliberaliseringstrend?

Tabell 33 ovan innehåller primitiva, till naturen rent deskriptiva, formuleringar om de möjliga vägarna fram till en bestående nyliberalisering av partiideologin ($N = 1$) samt en i allt väsentligt bevarad socialistisk partiideologi ($N = 0$) bland socialdemokratiska partier i Västeuropa. I de två föreliggande avsnitten minimeras dessa primitiva formuleringar i syfte att erhålla reducerade Lösningssformler. Inledningsvis fokuseras på en minimering av de konfigurationer som leder till ett positivt utfall, med andra ord de som leder till en bestående nyliberalisering och således antar värdet 1 på utfallsvariabeln N.

⁶ Med hjälp av formlerna (8a), (8b) och (9) som presenterades i kapitel 6 ovan (s. 118–119) kan det dock kort antecknas att förklaringsvariablerna V och R, med avseende på nödvändiga villkor, synes vara mest konsistenta med utfallet N (konsistens_{V,R} = .778, $p < .10$ utifrån antagandet ”oftare nödvändig än ej” (.50)) samtidigt som de båda uppnår en förhållandevis stor täckning (omfattning_V = .636; omfattning_R = .538). Gällande utfallet n, å andra sidan, framstår en avsaknad av D och O som mest konsistenta (konsistens_{D,O} = .800, $p < .10$ utifrån antagandet ”oftare nödvändig än ej” (.50)). Omfattningen för dessa variabler överskrider .5 i båda fallen (omfattning_D = .615; omfattning_O = .571).

⁷ Termen INUS, som introducerats av Mackie, är en akronym av ”*insufficient but necessary part of a condition that is itself unnecessary but sufficient for the result*” (Mackie 1965, 245).

Ett första steg är att företa en enkel minimering där logiska återstoder utelämnas och där enbart den information som återfinns i den aktuella sanningstabellen (se tabell 33 ovan) beaktas. Grundregeln här är mycket enkel: när två konfigurationer avviker från varandra på enbart en förklaringsvariabel och ändå frambringar samma utfall ($ABC + ABc \rightarrow Y$) så kan den avvikande variabeln uppfattas som irrelevant och således elimineras, vilket framkallar en något enklare formel ($AB \rightarrow Y$) (jfr Ragin 1987, 93). Eftersom den aktuella sanningstabellen präglades av ett – i förhållande till antalet fall i studien – mycket stort antal empiriskt observerade konfigurationer av tämligen olika karaktär så leder den booleska minimeringsprocessen till en synnerligen komplicerad lösningsformel bestående av hela sex termer:

$$eVdRT + EVDRo + EVDTto + evdRto + eVdrtO + EvdRTO \rightarrow N.^8$$

Denna formel är fortfarande högeligen deskriptiv, och några långtgående tolkningar kan inte låta sig göras utifrån denna utsaga. Vad som dock kan konstateras är att den första termen ($eVdRT$) överensstämmer med utvecklingen inom SP och LSAP, medan den andra ($EVDRo$) och den tredje ($EVDTto$) termen är förenliga med utvecklingen inom PS-B, PS-F och PvdA respektive PS-B och SDP.⁹ De tre återstående termerna, som inte alls kunnat minimeras, överensstämmer med var sitt fall. Den bestående nyliberaliseringen inom SPÖ, PSI/PDS och LP-B har således föregåtts av processer som kan beskrivas med de booleska termerna $evdRto$, $eVdrtO$ respektive $EvdRTO$, något som direkt kan utläsas också ur tabell 33. Gällande termernas konsistens och omfattning så står det klart att alla de ovan framförda lösningstermerna är tillräckliga för att producera utfallet N ($\text{konsistens}_{eVdRT, \dots, EvdRTO} = 1$). Termen $EVDRo$ uppnår den högsta råomfattningen (*raw coverage*); den lyckas, med andra ord, förklara mest av det aktuella utfallet ($\text{omfattning}_{EVDRo} = .333$). När man endast beaktar termernas unika omfattning (*unique coverage*)¹⁰ framträder de två termerna $eVdRT$ och $EVDRo$ som i lika hög grad omfattande och således lika kraftfulla förklaringar ($\text{unik omfattning}_{eVdRT, EVDRo} = .222$).

⁸ Denna formel kan uttryckas på ett mer överskådligt sätt exempelvis som följer (jfr de faktorerade formuleringarna i H1a och H2a i kapitel 7 ovan):

$$EVD(Ro + To) + eVd(RT + rtO) + vdR(eto + ETO) \rightarrow N.$$

Notera att detta inte är en mer parsimonisk lösningsformel, utan enbart en omstrukturerad av de sex ursprungliga termerna i syfte att erhålla ett något mer översiktligt uttryck.

⁹ Notera alltså att PS-B korresponderar med två konkurrerande förklaringsstermer – både $EVDRo$ och $EVDTto$ är giltiga för detta fall.

¹⁰ Den unika omfattningen mäter andelen fall som unikt kan förklaras med någon viss term (jfr betydelsen av partiella korrelationskoefficienter i statistiska analyser). Här beräknas inledningsvis omfattningen för alla tillräckliga termer förutom den vars unika omfattning man är intresserad av och därefter subtraheras denna mängd från lösningens totala omfattning (*solution coverage*). För termen $EVDRo$ erhålls den unika omfattningen således genom den enkla operationen $9/9 - 7/9 = 2/9 = .222$.

Som konstaterades så är den ovan presenterade komplexa lösningen (*complex solution*) synnerligen svårtolkad. Den information som erbjuds är dessutom huvudsakligen deskriptiv: den bidrar inte med mycket annat än en summering av de observationer som gjorts. Den vetenskapliga forskningens ambitioner bör dock, som King, Keohane och Verba (1994, 8) korrekt påpekar, handla om något annat än enkla beskrivningar; den bör sträva efter slutledningar också bortom insamlad data. Inom konfigurativa analyser realiseras denna målsättning genom att logiska återstoder inkluderas i analysen. Som framgår ur tabell 33 ovan så har 17 av de 64 möjliga konfigurationerna observerats empiriskt. Detta innebär att det återstår 47 logiskt möjliga konfigurationer för vilka några empiriska observationer inte kunnat påträffas. Dessa logiska återstoder kan nu användas för att erhålla en mer allmängiltig och parsimonisk lösningsformel (*parsimonious solution*). Här låter man programvaran räkna in ett urval av de logiska återstoderna i analysen, allt för att kunna presentera en klarare bild av de mekanismer som framkallar det aktuella utfallet.¹¹ Detta leder till den något enklare lösningsformeln

$$vO + eVd + edR + EVD \rightarrow N,$$

som ytterligare kan förenklas som följer:

$$vO + ed(V + R) + EVD \rightarrow N.$$

Den första termen, vO , är relevant för fallet LP-B. Den andra och den tredje termen – $ed(V + R)$ – korresponderar å andra sidan med fallen SP, PSI/PDS och LSAP respektive fallen SP, LSAP och SPÖ. SP och LSAP är sålunda förenliga med båda den andra och den tredje termen. Den fjärde och sista parsimoniska lösningstermen, EVD , är förenlig med utvecklingen inom de fyra återstående fallen med värdet 1 på utfallsvariabeln – PS-B, SDP, PS-F och PvdA. Av dessa fyra tillräckliga lösningstermer (konsistens _{vO, \dots, EVD} = 1) uppnår den sistnämnda den klart starkaste förklaringskraften (omfattning _{EVD} = .444; unik omfattning _{EVD} = .444) samtidigt som den även uppfyller liberala probabilistiska kriterier för tillräcklighet ($p < .10$ utifrån antagandet att kombinationen är ”oftare tillräcklig än ej” (.50)). Den unika omfattningen för de övriga tre lösningstermerna är betydligt lägre (unik omfattning _{vO, eVd, edR} = .111).

Den ovan presenterade parsimoniska lösningsformeln är emellertid inte heller den helt problemfri. Som nämndes ovan så inkluderar programvaran logiska återstoder utan att företa någon egentlig skattning av hur rimliga dessa återstoder verkligen är för de olika utfallsmöjlig-

¹¹ Här inkluderas enbart sådana återstoder som är nödvändiga för att erhålla en mer parsimonisk formel.

heterna. Detta leder till att lösningsformlerna riskerar bli baserade på kontradiktoriska antaganden (*contradictory simplifying assumptions*, CSAs), något som blir aktuellt när samma logiska återstod (exempelvis konfigurationen 101010) anlitas såväl vid minimeringen av utfallet 1 som vid minimeringen av utfallet 0. Ett sätt att komma över, eller åtminstone mildra, detta problem (som aktualiseras också i denna studie med sina tämligen många (47) logiska återstoder) är att utarbeta en intermediär lösning (*intermediate solution*). Denna intermediära lösning, som enkelt kan beskrivas som ett mellanting mellan komplexa och parsimoniska lösningsformler, beaktar förefintlig teoretisk och empirisk kunskap och väljer utifrån denna information att enbart inkludera de logiska återstoder vars användning ter sig förnuftig (så kallade ”easy” *counterfactuals*). För att exemplifiera detta kan vi anta att ett utfall Y skall förklaras med hjälp av de tre förklaringsvariablerna A, B och C. Den tidigare kunskapen hävdar här att det är närvaron – snarare än frånvaron – av A, B och C som är essentiella för att producera Y. Utifrån detta antagande kan den empiriskt observerade konfigurationen $ABc \rightarrow Y$ minimeras till $AB \rightarrow Y$, eftersom teorin hävdar att en frånvaro av C är irrelevant för det aktuella utfallet (Ragin 2008a, kap. 8–9; Ragin och Sonnett 2005, 190ff; jfr även Stokke 2004). En tolkning som utgår från de intermediära snarare än från komplexa eller parsimoniska lösningar har i den tidigare forskningen kommit att förespråkas allt livligare, dels eftersom den intermediära lösningen neutraliserar problemen med kontradiktoriska antaganden (De Meur, Rihoux och Yamasaki 2009, 155) och dels eftersom den enbart beaktar återstoder som är teoretiskt relevanta (Ragin 2009, 118) och således är klart förenlig med de konfigurativa metodernas epistemologiska utgångspunkter.

Det teoretiska grundantagandet bakom den intermediära lösningsformel som nu skall presenteras är att en närvaro, inte en frånvaro, av de sex olika förklaringsvariablerna adresserar krav på en bestående förskjutning mot mer nyliberala ståndpunkter inom den västeuropeiska socialdemokratien. Detta meddelas programvaran, som ger den intermediära lösningsformeln

$$edR + eVdO + EVDR + EVDT + EvRTO \rightarrow N,$$

eller, annorlunda uttryckt,

$$ed(R + VO) + EVD(R + T) + EvRTO \rightarrow N.$$

Som här framgår ger den intermediära lösningen en formel bestående av fem termer. Dessa skall till följande beskrivas något mer ingående, eftersom dessa termer kommer att stå i centrum för den tolkande diskussion som förs i nästa avsnitt.

De två första termerna (ed(R + VO)), inledningsvis, indikerar att en svag globaliseringsprocess samt en avsaknad av internationell idédiffusion (ed), kombinerat med en förekomst av antingen en betydande högerförskjutning inom ett konkurrerande parti (R) eller en betydande förändring i väljaropinionen och inom organisationen (VO), bidragit till en bestående förskjutning i riktning mot nyliberalism. Den första termen är relevant för förändringen inom den flamländska (SP), luxemburgska (LSAP) och österrikiska (SPÖ) socialdemokratin, medan italienska PSI/PDS omfattas av den andra termen. Den andra termen gäller även för SP, som sålunda omfattas av båda förklaringstermerna. Den tredje och den fjärde termen (EVD(R + T)), vidare, indikerar en väg där en betydande ekonomisk globalisering, en betydande förändring i väljaropinionen samt en förekomst av internationell idédiffusion (EVD), kombinerat med antingen en betydande förskjutning inom ett rivaliserande parti (R) eller en betydande tillbakagång i tidigare val (T), lett till en bestående nyliberalisering av den socialdemokratiska partiideologin. Den tredje termen omfattar vallonska PS-B (som även omfattas av den fjärde termen), franska PS-F och nederländska PvdA, medan den fjärde omfattar finländska SDP. Den femte och sista lösningstermen (EvRTO), som omfattar brittiska LP-B, antyder att den bestående nyliberaliseringen härvidlag föregåtts av en betydande globaliseringsprocess (E), en avsaknad av en förändring i väljaropinionen (v), en betydande förskjutning inom ett rivaliserande parti (R), en betydande tillbakagång i samband med tidigare val (T) samt en förekomst av en organisatorisk förändring (O).

Tabell 34. Varför bestående nyliberaliseringstrend? En intermediär lösningsmodell

	Fall	Omfattning	Unik omfattning	Konsistens
edR	SP + LSAP + SPÖ	.333	.222	1.000
eVdO	PSI/PDS + (SP)	.222	.111	1.000
EVDR	PS-B + PS-F, PvdA	.333	.222	1.000
EVDt	SDP + (PS-B)	.222	.111	1.000
EvRTO	LP-B	.111	.111	1.000
lösningsomfattning:		1.000		
lösningsskonsistens:		1.000		

Algoritm: Quine-McCluskey.

Modell: $n = f(e, v, d, r, t, o)$.

Teoretiska antaganden: e = närvarande, v = närvarande, d = närvarande, r = närvarande, t = närvarande, o = närvarande när n = närvarande.

I tabell 34 ovan sammanfattas de fem ovan beskrivna vägarna fram till en nyliberaliserad partiideologi. Här redovisas även de tillräckliga termernas konsistens och omfattning, något som avslöjar en relativt splittrad förklaringsmodell där ingen av de fem termerna framstår som

avgjort mer populär än någon annan. Noteras kan dock att edR och EVDR når en något större omfattning än de tre övriga termerna. Ingen av lösningstermerna förmår dock uppfylla ens de mest liberala probabilistiska kriterierna för tillräcklighet (alla $p > .10$). Innan dessa fem termer kan utsättas för en mer ingående tolkning skall ännu vägarna fram till en bevarad socialistisk partiideologi redovisas.

8.1.3. Varför bevarad socialism?

De konfigurativa metoderna förlitar sig på asymmetrisk kausalitet, vilket innebär att ett negativt utfall – i detta fall handlar det om frånvaron av en bestående nyliberalisering (eller, annorlunda uttryckt, en bevarad socialistisk partiideologi) inom socialdemokratiska partiideologier¹² – inte automatiskt kan förklaras med hjälp av en invertering av den förklaringsformel som använts för ett positivt utfall.¹³ Detta innebär att den process som ovan undergått nu replikeras, denna gång med fokus på de konfigurationer som leder till värdet 0 på utfallsvariabeln.

Presentationen inleds här återigen med en kort diskussion kring den komplexa lösningsformeln. Som konstaterades i avsnittet ovan baseras denna formel enbart på empiriskt observerade konfigurationer – några logiska återstoder inkluderas inte ännu i detta skede. Den lösningsformel som nu erhålls består av sex termer och ser ut som följer:

$$\text{vdrto} + \text{EdRto} + \text{EvRto} + \text{EvdRo} + \text{EVdTO} + \text{eVDRto} \rightarrow n.^{14}$$

Den första termen (vdrto) täcker tre partier – PASOK, AF/SF och PSOΕ. Den andra termen (EdRto) täcks av S, den tredje termen (EvRto) av SPS och den fjärde termen (EvdRo) av PS-P. SAP korresponderar å sin sida med alla dessa tre termer. Den femte termen (EVdTO) är gällande för LP-I och DNA, medan den sjätte och sista termen (eVDRto) omfattar SPD. Bland

¹² Notera att de lösningsformler som presenteras i detta underavsnitt är giltiga förklaringar till varför en bestående nyliberalisering uteblev under åren kring decennieskiftet 1980, med andra ord under de år när ideologiska förändringar i riktning mot en bestående nyliberalisering mest vanligt ägde rum inom den västeuropeiska socialdemokratin (se diskussionen i kapitel 5 och 6 ovan). Förklaringar till en utebliven nyliberaliseringstrend under (det i detta hänseende klart mindre förändringsbenägna) decennieskiftet 1990 kan sålunda avvika från den som här presenteras.

¹³ Detta är förvisso möjligt genom en tillämpning av de Morgans lagar (för en demonstration av dessa, se Gill (2006, 301, 302–304)), något som dock kan rekommenderas endast när sanningstabellen saknar logiska återstoder.

¹⁴ Eller, alternativt,

$$\text{vdrto} + \text{ERto}(d + v) + \text{EvdRo} + \text{EVdTO} + \text{eVDRto} \rightarrow n.$$

dess tillräckliga förklaringstermer ($\text{konsistens}_{\text{vdrtto}, \dots, \text{eVDRto}} = 1$) lyckas sålunda den första förklara mest av det aktuella utfallet ($\text{unik omfattning}_{\text{vdrtto}} = .300$). Också den femte termen omfattar flera fall än 1 ($\text{unik omfattning}_{\text{EVdTO}} = .200$).

Denna komplexa lösning kan kompletteras med en mer parsimonisk formel, baserad på en analys där ett urval av de 47 logiska återstoderna inkluderats. Detta ger den något tydligare lösningen

$$\text{Evo} + \text{EVd} + \text{vr} + \text{eD} \rightarrow \text{n},$$

som kan förenklas som följer:

$$\text{E}(\text{vo} + \text{Vd}) + \text{vr} + \text{eD} \rightarrow \text{n}.$$

De två första termerna ($\text{E}(\text{vo} + \text{Vd})$) täcker sju av de tio fallen med värdet 0 på utfallsvariabeln. Den första termen omfattar här PS-P och PSOE samt SAP och SPS, medan den andra termen omfattar S och DNA samt LP-I. Den tredje termen (vr) är den mest parsimoniska av de termer som täcker PASOK och AF/SF. Denna term omfattar även PSOE, som således omfattas av både den första och den tredje termen. Den fjärde termen (eD), slutligen, är mest parsimonisk av de termer som korresponderar med SPD. Av dessa fyra tillräckliga termer ($\text{konsistens}_{\text{Evo}, \dots, \text{eD}} = 1$) uppnår följaktligen de två första förklaringstermerna den största unika omfattningen ($\text{unik omfattning}_{\text{Evo}, \text{EVd}} = .300$), och termen Evo uppfyller även liberala probabilistiska kriterier för tillräcklighet ($p < .10$ utifrån antagandet att kombinationen är ”oftare tillräcklig än ej” (.50)). Också den tredje termen omfattar flera än ett fall ($\text{unik omfattning}_{\text{vr}} = .200$).

Den intermediära lösningsformeln, avslutningsvis, baseras på den teoretiska förväntningen att frånvaron av de sex förklaringsvariablerna ligger till grunden för en frånvaro också av en bestående nyliberalisering av den socialdemokratiska partiideologin. Detta meddelas programvaran, som presenterar en formel bestående består av fem termer:

$$\text{Edo} + \text{EVd} + \text{vrto} + \text{eDto} + \text{vDto} \rightarrow \text{n}.$$

Ett enklare och något mer överskådligt sätt att uttrycka denna intermediära formel är medelst uttrycket

$$Ed(o + V) + to(vr + eD + vD) \rightarrow n.$$

De två första termerna ($Ed(o + V)$) indikerar här att en närvaro av en betydande ekonomisk globaliseringsprocess samt en frånvaro av internationell idédiffusion (Ed), kombinerat med antingen en frånvaro av en betydande organisatorisk förändring (o) eller, alternativt, en närvaro av en betydande förändring i väljaropinionen (V), frammanat en bevarad socialistisk partiideologi inom den västeuropeiska socialdemokratin kring decennieskiftet 1980. Den första termen omfattar de iberiska partierna PS-P och PSOE samt partierna i de skandinaviska länderna Sverige (SAP) och Danmark (S), medan den andra är relevant för norska DNA, irländska LP-I samt, återigen, S. De tre återstående termerna ger å sin sida en antydning om att en avsaknad av både en tidigare valförlust och en organisatorisk förändring (to) varit betydelsefulla för bevarandet av en socialistisk partiideologi under en period som i övrigt kännetecknades av kraftiga omvälvningar. Dessa faktorer bör dock kombineras med någon av de tre följande variabelkonstellationerna: en avsaknad av en betydande förskjutning i väljaropinionen samt inom ett rivaliserande parti (vr), en avsaknad av en betydande ekonomisk globaliseringsprocess samt en närvaro av internationell idédiffusion (eD) eller, till sist, en avsaknad av en betydande förskjutning i väljaropinionen samt en närvaro av internationell idédiffusion (vD). Den tredje termen är relevant för grekiska PASOK, isländska AF/SF och spanska PSOE. Av dessa omfattas det sistnämnda fallet också av den första förklaringstermen. Den fjärde och den femte termen, slutligen, korresponderar med de socialdemokratiska partierna i Tyskland (SPD) respektive Schweiz (SPS).

Tabell 35. Varför bevarad socialism? En intermediär lösningsmodell

	Fall	Omfattning	Unik omfattning	Konsistens
Edo ^a	PS-P + PSOE + SAP + S	.400	.200	1.000
EVd	LP-I + DNA + (S)	.300	.200	1.000
vrto	PASOK, AF/SF + (PSOE)	.300	.200	1.000
eDto	SPD	.100	.100	1.000
vDto	SPS	.100	.100	1.000
lösningsomfattning:		1.000		
lösningskonsistens:				1.000

^a $p < .10$ utifrån antagandet att kombinationen är "oftare tillräcklig än ej" (.50).

Algoritm: Quine-McCluskey.

Modell: $\sim n = f(e, v, d, r, t, o)$.

Teoretiska antaganden: e = frånvarande, v = frånvarande, d = frånvarande, r = frånvarande, t = frånvarande, o = frånvarande när n = frånvarande.

Som framgår ur tabell 35 ovan så är dessa termer tillräckliga för att förklara det aktuella utfallet. Den största råomfattningen uppnås av den första termen, följd av den andra och tredje. När endast den unika omfattningen beaktas så förklarar de tre första termerna något flera fall än de två sista. Den första termen uppfyller även liberala probabilistiska krav på tillräcklighet. I nästa avsnitt vidtar en tolkning av de intermediära resultat som presenterats här samt i det föregående underavsnittet.

8.2. En fall- och teorigenererad interpretation av de erhållna resultaten

I de två ovanstående underavsnitten har jag presenterat (a) komplexa, parsimoniska och intermediära lösningsformler för de två utfallen och (b) spartanska mått på de för respektive utfall tillräckliga lösningstermernas konsistens och omfattning. Liksom poängterats i samband med tidigare konfigurativ forskning bidrar dessa uppgifter med information som i sig kan vara både intressant och betydande. En konfigurativ analys kan dock inte anses som fulländad innan ytterligare, mer utpräglat narrativa och tolkande, examinationer fullföljts. Detta har också påpekats av Ragin (2006, 309–310), som hävdar att "the ultimate 'test' of the results of a configurational analysis is [...] how well they help researchers make sense of their cases".

Detta är också syftet i detta avsnitt: att försöka *make sense* av de resultat som utvunnits, mot ljuset av såväl tidigare fallkunskap som tidigare vedertagna teoretiska antaganden. Fokus ligger här på de intermediära lösningsformlerna: Korresponderar dessa med vad som sedan tidigare är känt om utvecklingen inom de enskilda fallen? Kan nya aspekter måhända identifieras, eller är det kanske möjligt att framarbete nya typologier? Ändå teorin? Grupperas fallen på ett sätt som är teoretiskt intressant eller till och med teoretiskt nydanande (jfr *ibid.*)?

Gällande en bestående nyliberaliseringstrend inom den västeuropeiska socialdemokratin erhöles som bekant den intermediära lösningsformeln

$$\text{ed}(\text{R} + \text{VO}) + \text{EVD}(\text{R} + \text{T}) + \text{EvRTO} \rightarrow \text{N}. \quad (12)$$

Här kan det, till en början, noteras att en förskjutning mot nyliberalism föregåtts av en rad olika komplexa kombinationer bestående av enskilda betingelser som i sig är otillräckliga men nödvändiga som en del av en term som i sig inte är nödvändig men nog tillräcklig. Härnäst diskuteras närmare kring de fem lösningstermerna och de fall som omfattas av dessa.

Den flamländska (SP), luxemburgska (LSAP) och österrikiska (SPÖ) socialdemokratin nyliberalisering har alltså föregåtts av en avsaknad av samhälleliga incitament (e, d) samt av en närvaro av en betydande socioekonomisk högerförskjutning inom den främsta rivalen (R). Här är det till en början skäl att notera hur den ideologiska förändringen inom de tre nämnda partierna inleddes tämligen tidigt, redan under senare delen av 1970-talet. Någon idédiffusion från partier i kulturellt närliggande länder är därför, naturligt nog, inte aktuell – endast den ideologiskt rätt avlägsna italienska socialdemokratin hade genomlevt en liknande bestående högerförskjutning. Den främsta inspirationskällan till den ideologiska reformationen tycks i stället ha varit av inomsystemisk karaktär; i de tre aktuella partierna har den bestående nyliberaliseringen föregåtts av en likartad ideologisk trend inom det konkurrerande kristdemokratiska partiet i respektive land (CVP i Flandern, CSV i Luxemburg och ÖVP i Österrike). Detta är av flera anledningar en intressant observation. De aktuella kristdemokratiska partierna har, för det första, förordat en politik som i många utpräglat socioekonomiska frågor legat klart närmare socialdemokratiska avvägningar än klassiskt liberala dito; dessa partier har, med andra ord, åtminstone i socioekonomiskt hänseende legat närmare socialdemokratin än vad de ledande borgerliga partierna gjort i många andra västeuropeiska länder. Denna relativa ideologiska närhet uttrycks, för det andra, även genom det väl etablerade parlamentariska samarbetet mellan social- och kristdemokrater i de aktuella länderna. Såväl i Belgien och Luxemburg som i Österrike har social- och kristdemokrater nämligen samregerat flitigt under stora delar av efterkrigstiden (se närmare i von Beyme 1985, 375ff). Med tanke på de ovan anförda omständigheterna – en viss ideologisk frändskap samt en förhållandevis lång historia av tråget samarbete – framstår det som tämligen naturligt och rimligt att de tre nämnda socialdemokratiska partierna responderar på den strategi som tidigare anammats av en närliggande politisk rival.

Också inom de socialdemokratiska partierna i Vallonien (PS-B), Frankrike (PS-F) och Nederländerna (PvdA) har en högerförskjutning inom den ledande borgerliga rivalen (R) varit en betydelsefull förklaringsfaktor, nu, väl att notera, i kombination med synnerligen betydande förändringskrav också från det omkringliggande samhället (E, V, D). Inom dessa tre partier har således en förskjutning inom den närmsta rivalen inte varit tillfyllest – också ett betydande inslag av samhälleliga omvandlingar har varit nödvändigt för att frambringa en socioekonomisk högerförskjutning. Här noteras inledningsvis att högerförskjutningen härstädes ägde rum något senare, antingen vid inledningen (PvdA) eller vid medlet (PS-B och PS-F) av 1980-talet. Den ekonomiska globaliseringsprocessen är nu klart kraftigare samtidigt som högerförskjutningarna i väljaropinionen också de är mer betydelsefulla, i jämförelse med de processer som låg bakom den tidigare observerade förändringen inom den flamländska, luxemburgska och

österrikiska socialdemokratin. Idédiffusion, ytterligare, är också ett centralt inslag; PvdA:s bestående nyliberalisering följer på den utveckling som tidigare noterats inom de närliggande partierna LSAP och SP, medan PS-B å sin sida tar exempel av SP, LSAP och PvdA. Nyliberaliseringen inom PS-F, slutligen, följde efter en liknande utveckling inom den närliggande luxemburgska socialdemokratin. Den centrala frågan blir därmed följande: Varför har förändringen inom PS-B, PS-F och PvdA varit i behov av sådana samhälleliga stimulanser som var frånvarande eller i hög utsträckning betydelselösa när SP, LSAP och SPÖ förändrats? Här bör två upptänkliga förklaringar lyftas fram. I Frankrike, för det första, har banden mellan PS-F och den borgerliga huvudkonkurrenten RPR varit betydligt svagare än i de nordliga grannländerna och i Österrike – dels med anledning av att partierna inte haft för vana att samregera i någon större mån (*ibid.*, 386–387), och dels på grund av de omformningar som ägt rum inom den franska högern under efterkrigstiden.¹⁵ Den vallonska och den nederländska socialdemokratin, för det andra, har i sin tur kännetecknats av en ideologisk profil som avvikit från den pragmatiska hållning som etablerats inom SP, LSAP och SPÖ: PS-B beskrivs ofta som jämförelsevis radikalt och arbetarklassdominerat, inte minst i förhållande till SP (se t.ex. Kitschelt 1994, 189–193), medan PvdA ofta karaktäriserats genom sina utpräglade starka band till den nya vänstern (*ibid.*, 149–154, 273–274). Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att en bestående nyliberaliseringstrend inom det mindre samarbetsinriktade PS-F samt de traditionellt något mer radikala PS-B och PvdA fordrat en klart starkare närvaro av samhälleliga omvandlingar. Här har man inte utan vidare svarat på skiftningar inom en rival som kan uppfattas som strategiskt och ideologiskt mer avlägsen än vad fallet är i grannländerna, utan, aningen försiktigt, väntat in förskjutningar i den globala ekonomin, i väljaropinionen samt inom närliggande broderpartier innan man själv valt att inleda en vandring mot den nyliberala polen.

Gällande socialdemokratin i Italien (PSI/PDS) så har högerförskjutningen härstädes föregåtts av en avsaknad av ekonomisk globalisering och internationell idédiffusion (e, d) samt av en närvaro av en betydande högerförskjutning inom väljaropinionen (V) och, likaledes, inom partiorganisationen (O). Denna förändring har således vissa likheter med den förskjutning som ägt rum inom de socialdemokratiska partierna i Flandern, Luxemburg och Österrike: den ägde rum relativt tidigt, redan kring decennieskiftet 1970, och under förhållanden där varken någon ekonomisk globalisering eller, för den delen, någon idédiffusion förelåg. Skillnaden återfinns således i de närvarande faktorerna; rivalers förändrade ageranden ersatts nu, som väl framgår, av mer omfattande förändringar i väljaropinionen och inom partiorganisationen. Här kan det noteras att de organisatoriska förändringarnas framstående roll är väntad. Som nämnts

¹⁵ Här åsyftas de tämligen frekventa partiomformningarna inom gaullismen (se Jacobs 1989, 82ff).

tidigare i denna avhandling kännetecknas den italienska socialistiska rörelsen av upprepade och ofta djupa splittringar – splittringar som, väl understödda och underbyggda av en allmän högertrend (jfr t.ex. Abse 1994, 196ff), tycks ha varit betydelsefulla för den bestående högerförskjutning som ägde rum kring decennieskiftet 1970.¹⁶

Den bestående högerförskjutningen inom den brittiska socialdemokratin (LP-B) har fordrat en omständig konfiguration. Bland de samhälleliga faktorerna har en ekonomisk globalisering (E) varit närvarande, medan en förändring i väljaropinionen varit frånvarande (v). Ytterligare har såväl systemiska (R, T) som organisatoriska (O) faktorer spelat en viktig roll. Här kan, till en början, den ekonomiska globaliseringens betydelse understrykas; i likhet med de förändringar som ägde rum inom PS-B, PS-F och PvdA på 1980-talet så har även LP-B:s nyliberalisering föregåtts av en betydande ekonomisk globaliseringsprocess. I övrigt avviker dock förklaringsmodellerna i betydande mån från varandra: medan övriga samhälleliga faktorer är centrala för förändringen inom de – kan man förmoda – mer flexibla kontinentaleuropeiska partierna så har de systemiska och organisatoriska faktorerna intagit en anmärkningsvärt framträdande roll i LP-B:s ideologiska nyorientering. Detta kunde – och denna slutsats är nog uttryckligen tentativ – ses som en följd av att LP-B är ett särdeles konservativt och styvt parti; det förändrar sin ideologi enbart när kraven på ett sådant agerande är omedelbara och omfattande och när någon annan utväg inte uppfattas som möjlig. De ekonomiska förändringar, rivalförskjutningar och betydande politiska förluster som tidigare ägt rum och som lyfts fram som betydelsefulla också i tidigare forskning kring den brittiska socialdemokratins omformning (se t.ex. Shaw 1993, 126–127) har – för att nu uttrycka mig något mer precist – uppenbarligen inte varit tillräckliga för en bestående högerförskjutning, utan här har även betydande organisatoriska förändringar utgjort en nödvändig del av förklaringen.

Inom den finländska socialdemokratin (SDP), slutligen, har en bestående nyliberaliseringstrend föregåtts av starka förändringskrav i det omgivande samhället (E, V, D), kombinerat med ett inslag av systemiska krav i form av en betydande valförlust (I). Förändringen härstämmer påminner sålunda i mycket om den som något tidigare ägde rum inom PS-B, PS-F och PvdA: de samhälleliga förändringskraven är centrala också för det perifert belägna och tämligen sent nyliberaliserade SDP. Här kan den ekonomiska globaliseringens betydelse försiktigt understrykas, ty i likhet med övriga senare socioekonomiska förskjutningar har en dylik omställning varit betydelsefull även här. Till sist bör det ännu noteras att det är allvarliga politiska domänförluster snarare än förskjutningar inom den – i detta fall länge politiskt isolerade –

¹⁶ Här noterar jag att lösningstermen eVdO även är relevant för SP. Jag har dock – utifrån erhållen fallkunskap (jfr Rihoux och De Meur 2009, 58) – uppfattat lösningstermen edR som mer relevant för den flamländska socialdemokratin. PS-B uppfattas å sin sida korrespondera bättre med lösningstermen EVDR än med termen EVDI. Angående PSI/PDS kan en viss reservation göras med hänvisning till Pelizzos (2003) kritik av använd data.

borgerliga konkurrenten (KOK) som är den centrala systemiska förklaringen. I tabell 36 nedan sammanfattas de fem olika vägarna fram till en bestående förskjutning mot den nyliberala po-
len.

Tabell 36. Fem vägar fram till en bestående nyliberaliseringstrend

Fall	Lösningsterm	Beskrivning av lösningsterm	Förändringsprocess
SP, LSAP, SPÖ	edR	Tidig högerförskjutning som svar på förskjutningar inom en långvarig borgerlig samarbetspartner i en miljö som i övrigt är stabil	Rivalgenererad förändring
PS-B, PS-F, PvdA	EVDR	Senare högerförskjutning som svar på samhällsförändringar samt på ageranden inom broderpartier och borgerliga konkurrenter	Samhällsgenererad förändring
PSI/PDS	eVdO	Tidig högerförskjutning som svar på högerförskjutning i väljaropinionen och på tidigare organisatoriska omvandlingar	Väljar- och organisationsgenererad förändring
LP-B	EvRTO	Sen högerförskjutning som svar på ekonomisk globalisering samt systemiska och organisatoriska förändringar	System- och organisationsgenererad förändring
SDP	EVDt	Sen högerförskjutning som svar på samhällsförändringar samt på tidigare valförluster av betydande karaktär	Samhällsgenererad förändring

Härnäst granskas de erhållna förklaringstermernas koppling till de iakttagelser som gjorts i samband med tidigare forskning kring partiförändring samt till de på dessa observationer grundade hypotetiska antaganden som presenterades i kapitel 7.7. ovan. Som tabell 37 nedan förtäljer så korresponderar två av lösningstermerna – EVDR och EVDt – med den förmodan som presenterades i H1a. De fyra partier (3+1) som omfattas av dessa två lösningstermer är med andra ord – som delar av den tidigare empiriska forskningen gärna velat framhålla – dynamiska; de svarade på olika kombinationer av samhälleligt och systemiskt inflöde samtidigt som partiinterna förändringar var av mindre betydelse. Den andra hypotesen (H2a), som hävdar att partier är konservativa och att de sålunda inte alls plägar reagera på samhälleliga förändringar, omfattas av en lösningsterm (edR) och tre partier. Inom dessa tidiga förändringsprocesser framstår rubbningar i rivaliserande partiideologier ha varit speciellt betydelsefulla. De två återstående lösningstermerna är inte direkt förenliga med någon av de två bredbasiga hypoteser som framlagts. Av dessa två termer så ger eVdO en antydning om en situation där sam-

hällleliga och organisatoriska men, väl att märka, inte systemiska faktorer varit centrala, medan EvRTO tyder på en synnerligen intrikat situation där såväl samhällleliga, systemiska som organisatoriska förändringskrav varit nödvändiga.

Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att denna studie, åtminstone gällande socialdemokratiska partiers socioekonomiska förskjutningar, bidragit med ny och intressant information. Denna information uttrycker (a) ett visst tvivel gentemot såväl den av Adams initierade forskningstraditionens relativa försummelse av stundom betydelsefulla partiinterna förklaringsfaktorer som mot – och detta kan kanske särskilt understrykas – den performans- och organisationsinriktade traditionens (Janda och andra) näst intill totala underlåtenhet att empiriskt beakta de former av samhällligt inflöde som i denna studie mångenstädes visat sig vara viktiga förklaringar till partiideologiers förändring. Till yttermera visso ger studiens resultat en stark indikation om att (b) en partiförändring, åtminstone i traditionella socioekonomiska spörsmål, tenderar att styras av synnerligen komplexa men, som den fallcenterade redogörelsen ovan avslöjat, ändå på många sätt rimliga och följdriktiga mönster. Att här lyfta fram någon enskild förklaringsvariabel är därför vanskligt och riskabelt, även om (c) rivaliserande partiers ageranden synes inneha en central roll som ett avgörande krav i många tidiga förändringar och som ett ofta viktigt hjälpande element i något senare förändringsprocesser.

Tabell 37. En teoretisk återkoppling av de erhållna förklaringstermerna (N = 1)

			Interna faktorer är	
			N	F/B
Samhällleliga faktorer är	N	Systemiska faktorer är	N	EvRTO (LP-B)
			F/B	eVdO (PSI/PDS)
	F/B	Systemiska faktorer är	N	
			F/B	
				edR (SP, LSAP, SPÖ)

N = Närvarande; F/B = Frånvarande/Betydelselösa. För att en viss form av inflöde skall kunna klassas som närvarande krävs närvaro av åtminstone en faktor. Den första hypotesen (H1a) motsvaras av det mörkgråa fältet, den andra (H2a) av det ljusgråa.

Vad kan då sägas om de återstående tio partier inom vilka någon bestående förskjutning mot den nyliberala polen inte kunnat observeras? Den intermediära lösningsformeln löd här som följer:

$$Ed(o + V) + to(vr + eD + vD) \rightarrow n. \quad (13)$$

Också denna lösningsformel innehåller en rad INUS-betingelser – de partier som kring decennieskiftet 1980 valde att upprätthålla sin övervägande socialistiska partiideologi gjorde så på olika bevekelsegrunder och som en följd av relativt komplexa förklaringsstermer. Härnäst följer en mer detaljerad diskussion kring de fem konfigurationer som frammanat en bevarad socialistisk eller, annorlunda uttryckt, socialdemokratisk profil.

Den första lösningstermen indikerar en situation där en bevarad socioekonomisk profil föregåtts av en tydlig ekonomisk globaliseringsprocess (E) samt av en frånvaro av såväl internationell idédiffusion som en betydande organisatorisk omvälvning (d, o). Denna lösningsterm omfattar de socialdemokratiska partierna i Portugal (PS-P), Spanien (PSOE), Sverige (SAP) och Danmark (S). Trots de geografiska, historiska och politisk-ideologiska skillnader som här föreligger så är mönstren, intressant nog, i många avseenden lika. Här kännetecknades de iberiska, tämligen nyetablerade, partierna kring decennieskiftet 1980 av en stark tilltro till den egenhändigt påbörjade ”avmarxifieringen” och ”socialdemokratiseringen” (se t.ex. Padgett och Paterson 1991a, 61–63) samt av en bred uppslutning bakom de synnerligen lyskraftiga partiledarna González (PSOE) och Soares (PS-P) (*ibid.*, 101–103). I Europas norra delar kan liknande omständigheter observeras, ty även här har de socialdemokratiska partiorganisationerna traditionellt varit ideologiskt enhetliga och (i förhållande till utomnordiska influenser) relativt självständiga (Esping-Andersen 1985, kap. 3) aktörer. Inom dessa fyra fall har, med andra ord, en kraftig ekonomisk globalisering inte förmått skapa någon bestående förändring eftersom partierna inte mött några allvarliga externa krav i form av idédiffusion och eftersom organisationslivet varit stabilt.¹⁷

Också inom den irländska (LP-I) och norska (DNA) socialdemokratin har en upprätthållen partiideologi föregåtts av en märkbar ekonomisk globaliseringsprocess (E) och av en avsaknad av internationell idédiffusion (d), nu i kombination med en betydande högerförskjutning i väljaropinionen (V). Här handlar det alltså om en situation där betydande samhälleliga förändringskrav nog rests, förändringskrav som dock inte förmått påverka den socialdemokratiska partiideologin i någon större utsträckning. Intressant här är att de två partier som omfattas av

¹⁷ Här är det ännu skäl att påminna om att den spanska såväl som den danska socialdemokratin även korresponderar med andra förklaringsstermer (EVd respektive vrto).

denna förklaringsterm båda kan ses som särskilt mottagliga för idédiffusion; inom det svaga LP-I, som traditionellt opererat i skuggan av sina betydligt starkare borgerliga konkurrenter, har man inte sällan sökt exempel i det betydligt mer inflytelserika brittiska broderpartiet, medan det avsevärt starkare och mer framgångsrika DNA i Norge stundom blickat mot broderpartierna i Sverige och Danmark när nya policyinnovationer eftersökts. Med viss försiktighet kan man sålunda hävda att en avsaknad av internationell idédiffusion tycks ha varit en särskilt betydelsefull förklaringsfaktor till en utebliven nyliberaliseringstrend för partier som verkar i litet perifera länder där samhällsomvälvningarna i övrigt varit rätt stora och där socialdemokratien ofta varit benägen att hämta intryck från närliggande broderpartier.

Tabell 38. Fem vägar fram till en bevarad socialism

Fall	Lösningsterm	Beskrivning av lösningsterm
PS-P, PSOE, SAP, S	Edo	Bevarad socialism som en följd av en avsaknad av idédiffusion och betydande organisatoriska omvälvningar
LP-I, DNA	EVd	Bevarad socialism som en följd av en avsaknad av idédiffusion i samhällen som i övrigt genomgår förändringar
PASOK, AF/SF	vrto	Bevarad socialism som en följd av en avsaknad av såväl samhälleliga som systemiska och organisatoriska förändringskrav
SPD	eDto	Bevarad socialism som en följd av en stabil samhällsekonomi, en stabil politisk position samt en stabil organisation
SPS	vDto	Bevarad socialism som en följd av en stabil opinion, en stabil politisk position samt en stabil organisation

De tre återstående lösningstermerna förenas alla av den vikt som tillskrivs en frånvaro av både en tidigare valförlust och en organisatorisk förändring (t, o) – två faktorer som således tenderar vara mycket viktiga för en bevarad socioekonomisk profil. I den första av dessa lösningstermer, som omfattar den grekiska (PASOK) och den isländska (AF/SF) socialdemokratien, kombineras dessa två faktorer med en frånvaro av en högerförskjutning såväl i väljaropinionen som inom något rivaliserande parti (v, r). Här saknas med andra ord såväl samhälleliga, systemiska som organisatoriska förändringskrav, varför det är naturligt att också den social-

demokratiska partiideologin förblivit intakt. I de två återstående lösningstermerna kombineras (t, o) antingen med en frånvaro av ekonomisk globalisering och en närvaro av idédiffusion (e, D) eller med en frånvaro av en högerförskjutning i väljaropinionen och, återigen, en närvaro av idédiffusion (v, D). Dessa två lösningstermer, som korresponderar med tyska SPD respektive schweiziska SPS, indikerar med andra ord att en idédiffusion i dessa fall inte räcker för att frammana en partiideologisk förändring eftersom några betydande samhälleliga, systemiska och, inte minst, organisatoriska förändringar inte förekommit. I tabell 38 ovan sammanfattas de fem vägarna fram till en bevarad socialism.

Eftersom de två förstnämnda lösningstermerna Edo och EVd omfattas av hela sex av de tio partierna och, kan det ännu något parentetiskt tilläggas, eftersom samhälleliga krav (i form av idédiffusion) i viss utsträckning är närvarande också i lösningstermerna eDto och vDto så kan det sammanfattningsvis konstateras att socialdemokratiska partier förmått bevara sin partiideologi också utan en bred frånvaro av samhälleliga, systemiska och organisatoriska incitament. Denna studie påvisar sålunda att socialdemokratiska partier är kapabla att upprätthålla sin partiideologi också under starka samhälleliga förändringskrav (EVd) samt i situationer där inomsystemisk stabilitet inte är en nödvändig del av förklaringstermen (Edo). Till sist kan det ännu varsamt noteras att även om en mängd olika konfigurationer kunnat identifieras så framstår en stabil och enhetlig partiorganisation, samt, i mindre utsträckning, goda framgångar i samband med tidigare val, som särskilt viktiga förutsättningar för en bevarad socialistisk eller socialdemokratisk partiideologi.

KAPITEL 9

Socialdemokrati och grön politik: teori och operationaliseringar

I och med detta kapitel förflyttas intresset från den socioekonomiska konfliktlinjen till den ideologiska konflikten mellan materialistiska och postmaterialistiska synsätt. Intentionen är här att klarlägga skillnaderna i de socialdemokratiska partiernas förhållningssätt gentemot en av de tvivelsutan mest centrala aspekterna av det nya postmaterialistiska paradigmet – behovet av en ekologiskt hållbar utveckling. Strukturen på det föreliggande kapitlet är i allt väsentligt snarlik den som påträffas i kapitel 7. Till en början (kapitel 9.1.–9.5.) presenteras således teoretiska diskussioner kring och operationaliseringar av de fem förklaringsvariabler som lanserades i kapitel 6 (A9–A13). Eftersom de teoretiska och operationella utgångspunkterna bakom många av dessa förklaringsvariabler påminner om de som aktualiserades i den föregående studien kring socialdemokratins nyliberalisering så är diskussionerna i detta kapitel ofta något mer sparsmakade; de övergripande, mer generella, teoretiska utgångspunkterna som tidigare fastspikats bör knappast utsättas för nya detaljerade skildringar. Här hänvisas läsaren därför till de diskussioner som fördes i kapitel 7 ovan. Det avslutande avsnittet (kapitel 9.6.), till sist, ägnas åt att presentera en mer sammansatt teoretisk illustration av förklarings- och utfallsvariablernas förmodade samband samt åt att presentera dikotomiserade versioner av de tidigare introducerade förklaringsvariablerna.

9.1. Förändringar i väljaropinionen

Som fastställdes i kapitel 7.2. så är partier sällan renodlat röst-, makt- eller sakorienterade (jfr även Strøm 1990, 570). Icke desto mindre fäster de ofta en särskild uppmärksamhet vid en röstorienterad strategi: för att kunna maximera sitt maktutövande samt nå ett nöjaktigt inflytande över policyutfallet är det nödvändigt att också ernå ett visst understöd i samband med politiska val. I sin strävan efter detta understöd är partierna – jag skall här citera mig själv – ”dynamiska; de reagerar på betydande förändringar i väljarkårens uppfattningar” (jfr även

Stimson, MacKuen och Erikson 1995). Dessa teoretiska antaganden har på senare år också vunnit empiriskt understöd; partier förändrar verkligen sina ideologiska positioner i takt med betydande opinionsförskjutningar (se t.ex. Adams *et al.* 2004, 2006; Adams, Haupt och Stoll 2009; Ezrov *et al.* 2011, jfr dock Meyer 2010).

I merparten av den tidigare forskningen har resultat från *Eurobarometers* opinionsundersökningar använts som mått på opinionsförskjutningar. Som konstaterades i kapitel 7.2. är detta material inte användbart här – dess tids- och rumsmässiga omfattning är alldeles för begränsad samtidigt som det, kan här ännu tilläggas, inte till fullo lyckas fånga upp förskjutningar längs den skala som nu är av intresse. Också det alternativa tillvägagångssätt som användes tidigare i denna studie och som presenterades i formel (10) ovan (se s. 144) måste avfärdas. Detta förfarande är främst lämpat för manifesta och omfattande policyskalor, det vill säga övergripande och etablerade frågebatterier utifrån vilka partierna ofta marknadsför sig själv och utifrån vilka väljarna primärt evaluerar partiernas ageranden.

Av dessa anledningar bör väljarnas förhållningssätt till kraven på en ekologiskt hållbar utveckling uppskattas medelst andra, mer indirekta, procedurer. En möjlig sådan procedur är att använda framväxten av nya sociala rörelser (*new social movements*) som en proxyvariabel för en tydlig förstärkning av den allmänna miljöopinionen. Enligt Offe (1985, 828) kan dessa nya sociala rörelser delas in i fyra underkategorier; miljörörelsen, människorättsrörelsen, fredsrörelsen samt, till sist, diverse rörelser som förespråkar ”’alternative’ or ’communal’ modes of the production and distribution of goods and services”. De gemensamma dragen för alla dessa strömningar är, alltför enligt Offe, ”[a] concern with a (physical) territory”, ”[values of] autonomy and identity [and a] new mode of action” (*ibid.*, 828–829). Eftersom avsikten är att granska opinioner gällande miljön fokuseras här uteslutande på miljörörelsen. Enligt Herman-son (2004, 266–267) kan denna delas in i en parlamentarisk falang som huvudsakligen verkar inom ramarna för den representativa demokratin samt en utomparlamentarisk falang som vanligtvis tillägnar sig mer okonventionella deltagarformer. Här fästs huvudintresset vid den parlamentariska miljörörelsen; denna utgör ett tydligare, mer omedelbart och mer ”politiskt” hot mot de etablerade partierna, dess syften och strategier är vanligtvis mer långsiktiga och övergripande samtidigt som den även upprätthåller tydligare, och därmed mer lättstuderade, organisationer.

Den förestående uppgiften är nu, således, att företa en bedömning av huruvida en betydande förstärkning av de gröna värderingarna inom den västeuropeiska socialdemokratin föregåtts av en påtaglig grön politisk mobilisering (jfr Somer 2005). Med detta sagt kan nu (a) ett grundande av ett uttalat grönt parti eller, alternativt, (b) ett inval av ett uttalat grönt parti i det na-

tionella parlamentet fungera som uttryck för en förstärkt miljöopinion. Denna tilldragelse bör, vidare, ha ägt rum inom den tioårsperiod som föregår de ekologiska värderingarnas genombrott inom socialdemokratien eller, för de socialdemokratiska partier där något sådant genombrott inte kunnat identifieras, inom den tioårsperiod som föregår medelpunkten för den kritiska tidpunkten.¹ En viss fördröjning mellan det gröna genombrottet och tidpunkten för den socialdemokratiska rörelsens måste således accepteras; dels eftersom det förmodas ta tid för en ny politisk aktör att skapa tillräckliga förutsättningar för att kunna påverka sin omgivning, och dels eftersom de ekologiska och tillväxtkritiska kraven är ett förhållandevis nytt inslag som inte gärna omfattas omgående – speciellt inte av socialdemokratiska partier som traditionellt pläгат förorda diametralt motsatta krav såsom ökad tillväxt och produktivitet.

Som framgår ur tabell 39 nedan har nio av de elva socialdemokratiska partier som antagit en tydligt grön profil genomfört denna skiftning i kölvattnet av ett politiskt genombrott för gröna strömningar. I Belgien grundades de två gröna partierna (*Agalev*, numera *Groen*, i Flandern och *Ecolo* i Vallonien) vid inledningen av 1980-talet. Båda partierna blev invalda i det belgiska parlamentet år 1981 – tio år innan de gröna värderingarna på allvar slog igenom inom den belgiska socialdemokratien. I Danmark grundades *De Grønne* år 1983, men har av olika orsaker aldrig lyckats ta plats i det nationella parlamentet. Mer lyckosam blev då de finländska gröna, som med draghjälp av den uppmärksammade Kojjärvi-rörelsen² lyckades vinna två parlamentsplatser i samband med valet år 1983. Fyra år senare organiserade sig (delar av) den finländska gröna rörelsen inom det nybildade *Gröna förbundet* (*Vihreä liitto*). I Luxemburg grundades *Déi Gréng Alternativ Partei* (GAP, numera enbart *Déi Gréng*) år 1983 och erhöll parlamentsplatser året efter, medan *Miljøpartiet De Grønne* (MDG) i Norge – som i likhet med det danska broderpartiet aldrig nått parlamentet men ändå varit en betydelsefull opinionsbildare – grundades år 1988. I både Luxemburg och Norge följdes det gröna intåget av en nästan omedelbar ökning av miljömedvetenheten inom de socialdemokratiska partierna. Så blev fallet också i Sverige, där *Miljøpartiet* (numera *Miljøpartiet de Gröna*, MP) grundades år 1981. Tyska *Die Grünen* (numera *Bündnis 90/Die Grünen*), vidare, grundades år 1980 och invaldes i det nationella parlamentet år 1983, sju år innan de gröna värderingarnas slutgiltiga genomslag inom SPD. I Österrike, slutligen, grundades två gröna partier året innan (1982) miljöfrågorna på allvar tog plats inom den österrikiska socialdemokratien; det vänsterorienterade *Alternative Liste Österreichs* (ALÖ) och det mer konservativa *Vereinigte Grüne Österreichs* (VGÖ). Dessa partier, som nådde parlamentet år 1986, har sedermera förenats inom ramarna för *Grüne Alternative* (sedermera *Die*

¹ Denna medelpunkt infaller år 1987 (för snarlika förfaranden vid val av kritisk tidpunkt, jfr t.ex. kapitel 7 ovan samt Kitschelt 1988; Redding och Viterna 1999).

² Kojjärvi-rörelsen uppkom år 1979 när miljöaktivister försökte förhindra en utdikning av sjön Kojjärvi, som sågs som en viktig häckningsplats.

Grünen). I de återstående två länderna där en klar förskjutning mot en mer miljömedveten socialdemokratisk ideologi kunnat registreras – Nederländerna och Schweiz – har denna (anmärkningsvärt tidiga) förskjutning inte föregåtts av någon uttrycklig grön politisk mobilisering.

Tabell 39. Den gröna opinionen under relevanta tidsperioder

Land	Grönt genombrott	Grönt parti	Beskrivning
<i>Länder med gröna socialdemokratiska partier:</i>			
Belgien (SP)	Ja	Agalev	Invalt 1981
Belgien (PS-B)	Ja	Ecolo	Invalt 1981
Danmark	Ja	De Grønne	Grundat 1983
Finland	Ja	Gröna förbundet	Invalt 1983
Luxemburg	Ja	GAP	Grundat 1983
Nederländerna	Nej	–	–
Norge	Ja	MDG	Grundat 1988
Schweiz	Nej	–	–
Sverige	Ja	MP	Grundat 1981
(Väst)Tyskland	Ja	Die Grünen	Invalt 1983
Österrike	Ja	ALÖ, VGO	Grundade 1982
<i>Länder utan gröna socialdemokratiska partier:</i>			
Frankrike	Ja	Les Verts	Grundat 1984
Grekland	Nej	–	–
Irland	Ja	Ecology Party	Grundat 1981
Island	Nej	–	–
Italien	Ja	FV	Invalt 1987
Portugal	Ja	PEV	Grundat 1982
Spanien	Ja	Los Verdes	Grundat 1984
Storbritannien	Ja	Ecology Party	Grundat 1975

Källor: Day 2002; Jacobs 1989; Müller-Rommel 1985.

De åtta återstående socialdemokratiska partierna har inte genomgått någon tydlig transformation i riktning mot en mer miljömedveten politisk profil under den tidsperiod som granskas här. Sex av dessa partier har dock utsatts för förändringskrav i form av ett nationellt genombrott för gröna politiska strömningar. I Frankrike, inledningsvis, grundades *Les Verts* år 1984 och lyckades ta plats i det nationella parlamentet år 1997. Dess anor sträcker sig dock tillbaka ända till medlet av 1970-talet, när miljöaktivister nominerade en grön presidentkandidat inför valet år 1974. *Ecology Party of Ireland* (sedermera *Green Alliance*, numera *Green Party*) grundades likaså vid inledningen av 1980-talet (1981), och år 1989 valdes partiet in i det irländska parlamentet. I Italien, vidare, valdes representanter från den löst sammanslutna *Federazione delle liste Verdi* (FV, sedermera *Federazione dei Verdi*) in i parlamentet år 1987, och i Portugal och Spanien

grundades gröna partier åren 1982 (*Partido Ecologista Os Verdes*, PEV) respektive 1984 (*Confederación de los Verdes*). Medan det spanska partiet förblivit av tämligen marginell betydelse så har portugisiska PEV nått större framgångar, ofta genom valsamarbete med kommunistiska PCP. I Storbritannien, avslutningsvis, antog partiet *People* en utpräglat grön profil år 1975 i och med namnbytet till *Ecology Party* (från och med år 1985 *Green Party*, numera *Green Party of England and Wales*). Trots att tidsskillnaden mellan det gröna partiets grundande och den kritiska tidpunkten i detta fall är litet längre än tio år kan partiet beaktas, eftersom dess verkliga inträde på väljararenan ägde rum något senare i samband med parlamentsvalen åren 1979 och 1983. I de återstående två länderna – Grekland (1989) och Island (1999) – ägde den gröna mobiliseringen rum efter den kritiska tidpunkten.

9.2. Idédiffusion mellan partier i olika länder

Diffusion innebär, som tidigare fastslagits, att en innovation y hos fall A framkallas av en spridning från något närliggande fall ($B, C, D \dots$) snarare än av någon inomsamhällelig förklaringsvariabel (x_1, x_2, \dots, x_n). I denna studie uppfattas internationell idédiffusion som en potentiellt viktig faktor inte bara när socialdemokratiska partier förskjuts mot nyliberalism, utan också när socialdemokratiska partier väljer att förstärka sin gröna profil. Detta antagande baseras dels på en inom socialdemokratin väletablerad tradition av internationellt samarbete och interaktion samt dels på de härstädes aktuella innovationernas natur – det är nämligen fråga om idéer som är relativt främmande, och även potentiellt bekymmersamma, för en socialdemokrati som ofta placerat materialistiska tillväxtkrav i centrum. Av dessa anledningar är det, för att kort sammanfatta, skäl att anta att ett socialdemokratiskt parti i landet A också i icke-socioekonomiska spørsmål kan vara benäget att imitera de politisk-ideologiska strategier som broderpartiet i det kulturellt eller geografiskt närliggande landet B tidigare anammat. Nedan klagörs huruvida så är fallet.

I likhet med upplägget i kapitel 7.3. beaktas såväl hierarkisk som spatial diffusion (jfr Collier och Messick 1975). Hierarkisk diffusion innebär som bekant en spridning från de särskilt inflytelserika socialdemokratiska partierna i Tyskland (SPD) och Storbritannien (LB-B), medan spatial diffusion äger rum när innovationer sprids mellan socialdemokratiska partier hemmahörande i länder som är varandra kulturellt och geografiskt närliggande. Denna spatiala diffusion kan, för att ännu repetera, äga rum inom sex mindre grupper bestående av närbesläktade

socialdemokratiska partier. Här handlar det om en nordisk och en tyskspråkig grupp, en grupp bestående av Benelux-länderna och en av de frankofona länderna, en av partier hemmahörande på de Brittiska öarna samt, avslutningsvis, en grupp av partier hemmahörande på den iberiska halvön.³ Frågan som nu ställs lyder som följer: I vilken utsträckning har socialdemokratiska partiers acceptans av gröna värderingar föregåtts av en liknande tilldragelse inom ett närliggande socialdemokratiskt parti? I likhet med de avgränsningar som gjordes i kapitel 7.3. så krävs även här en tidsfördröjning på minst ett år, eftersom budskapen måste uppfattas, trakteras, värderas och prövas innan en ideologisk nyorientering kan äga rum (se Rogers och Shoemaker 1971, 24–28). Längden på denna tidsfördröjning får dock inte överskrida tio år.

Tabell 40. De gröna värderingarnas spridning under relevanta tidsperioder

Mottagarparti	Diffusion	Sändare
<i>Gröna socialdemokratiska partier:</i>		
DNA (NOR)	Ja	SDP, S, SPD
LSAP (LUX)	Nej	–
PS-B (WAL)	Ja	LSAP, SPD
PvdA (NED)	Nej	–
S (DEN)	Ja	SAP, SDP
SAP (SWE)	Nej	–
SDP (FIN)	Ja	SAP
SP (FLA)	Ja	LSAP, SPD
SPD (GER)	Ja	SPÖ
SPS (SUI)	Nej	–
SPÖ (AUT)	Nej	–
<i>Icke-gröna socialdemokratiska partier:</i>		
AF/SF (ISL)	Ja	SAP, SDP
LP-B (GBR)	Nej	–
LP-I (IRL)	Nej	–
PASOK (GRE)	Nej	–
PS-F (FRA)	Ja	LSAP
PS-P (POR)	Nej	–
PSI/PDS (ITA)	Nej	–
PSOE (ESP)	Nej	–

De observerade diffusionsmönstren har summerats i tabell 40 ovan. Sex av de elva socialdemokratiska partier som antagit en grön profil har gjort så i kölvattnet av en liknande förskjutning inom ett närliggande socialdemokratiskt parti. Norska DNA anammade en grön

³ För en närmare beskrivning av de aktuella diffusionsmönstren hänvisas till tabell 21 ovan (s. 150).

profil inom en tioårsperiod efter att, i nämnd ordning, finländska SDP, danska S och tyska SDP genomgått en liknande förändring, medan den gröna förskjutningen inom S föregicks av den tidigare förstärkningen av de gröna värderingarna inom de nordiska grannpartierna SAP (Sverige) och SDP. I Finland antog SDP en grönare partiideologi året efter det närliggande broderpartiet SAP. Vallonska PS-B samt flamländska SP, vidare, följde luxemburgska LSAP:s samt SPD:s exempel, medan SPD tog modell av österrikiska SPÖ. Inom de återstående fem partierna med ett betydande grönt inslag i partiideologin kan någon internationell idédiffusion inte sägas ha ägt rum, eftersom genombrottet för dessa gröna spörsmål inte föregåtts av ett liknande genombrott inom något av de potentiella sändarpartierna.

Vad de åtta återstående partierna anbelangar så kan det konstateras att två av dessa – isländska AF/SF och franska PS-F – båda utsattes för förändringskrav under den kritiska tidsperioden från 1970-talets slut till 1980-talets mitt, dock utan att vidta någon genomgripande partiideologisk revision. Sålunda valde AF/SF att inte följa det exempel som utstakades av de närliggande broderpartierna SAP och SDP, medan PS-F avstod från att genomföra en liknande ideologisk revision som den som tidigare blivit aktuell inom LSAP.

9.3. Rivaliserande partiers beteende

En av de mer centrala och grundläggande observationerna inom den rikliga forskningen kring partikonkurrens hävdar att partier interagerar med varandra i betydande mån: när parti Q skiftar sin partiideologi åt ett visst håll så tenderar det konkurrerande partiet P att följa efter i samma riktning (jfr Adams 2001; Adams och Merrill 2006, 2009). Som nämndes i diskussionen i kapitel 7.4. ovan så kan denna tes ytterligare preciseras. Här har Budge (1994) menat att partier vill undvika att förväxlas med andra närliggande partier och rör sig därför i samma riktning som de närmsta konkurrenterna, medan Laver (2005) i ett snarlikt resonemang hävdar att en väljarförskjutning mot eller bort från ett parti bidrar till att detta parti måste förändra sin ideologi såvida man vill bevara sin politiska slagkraft.

Empiriska belägg för att partier agerar på detta sätt har presenterats av Adams och Somer-Topcu (2009a), som påvisat att partier svarar på positionsförändringar inom konkurrerande partier genom att själva skifta position i samma riktning. Liknande observationer har även gjorts av Harmel och Svåsand (1997) samt av Kitschelt (1994) och Somer (2005). Speciellt intressant i detta sammanhang är Somers (*ibid.*, 29) observation om att socialdemokratiska

partier uppvisar ”clear changes in their emphases” som en följd av uppkomsten av gröna och, väl att märka, även vänsterlibertära partier samt, vidare, att dessa förändringar i huvudsak blir aktuella i frågor som kan kopplas till ”the issue of environmentalism” (*ibid.*, 27). När det gäller spörsmål hemmahörande längs den postmaterialistiska konfliktlinjen finns det därför fog att anta att socialdemokratin inte enbart påverkas av uppkomsten av utpräglat gröna partier, utan även av partiideologiska förskjutningar inom redan existerande partier. Här antas det socialdemokratiska partiet *Q* sålunda vara benäget att, för det första, imitera en postmaterialistisk förskjutning inom det närliggande vänsterpartiet *P*. Detta antagande baseras även på det faktum att många av de mindre vänsterpartierna ofta varit synnerligen benägna att komplettera, eller till och med ersätta, allt mindre populära socioekonomiska vänsterkrav med ett starkare förfäktande av postmaterialistiska strävanden (jfr March och Mudde 2005; Simon-Ekovich 1998).⁴ Också den historiska och ideologiska släktskapen samt de mångenstädes snarlika väljarkårerna förenar denna partifamilj med den socialdemokratiska, vilket bidrar till att en ökning av de gröna värderingarna inom yttervänstern frammanar krav på en liknande förskjutning inom socialdemokratin. Det socialdemokratiska partiet *Q* förmodas även, för det andra, vara benägen att förskjutas mot den postmaterialistiska polen som en följd av en kraftig postmaterialiseringstrend inom den borgerliga huvudkonkurrenten *R*. Detta antagande kan motiveras med det faktum att också borgerliga partier uppvisar ett klart ökat inslag av postmaterialistiska frågor i sina program från och med 1970-talet.⁵ Också den konkurrenssituation som ofta råder mellan ledande borgerliga och ledande socialdemokratiska partier bidrar till att en förstärkning av den gröna profilen inom den borgerliga konkurrenten utgör ett allvarligt hot mot socialdemokratin, som i och med dylika förskjutningar förmodas möta krav på en liknande ideologisk nyorientering.

Med detta sagt kan uppmärksamheten nu, återigen, riktas mot socialdemokratin två främsta konkurrenter – den, under den granskade tidsperioden, allt mer ideologiskt vilsna vänsterkonkurrenten samt den ledande borgerliga konkurrenten. Fråga som ställs är, för att sammanfatta, i vilken mån en förstärkning av de gröna värderingarna inom dessa konkurrenter frammanat en postmaterialistisk förskjutning även i de socialdemokratiska partiernas positioner. För att besvara denna fråga subtraheras, likt i kapitel 5, kraven på ökad produktivitet från kra-

⁴ Den genomsnittliga andelen meningar tillägnade GP har inom den kommunistiska partifamiljen ökat från medelvärdet 0.27 under åren 1945–1969 – detta medelvärde är lägre än för någon annan etablerad partifamilj – till 5.00 under perioden 1970–1999 – en tydlig ökning på 4.73 enheter.

⁵ En jämförelse av den genomsnittliga andelen meningar tillägnade GP under perioden 1945–1969 med motsvarande andel för den därpå följande tidsperioden (1970–1999) avslöjar ett tydligt ökat inslag av gröna värderingar även inom borgerligheten. Den kristdemokratiska partifamiljen uppvisar sålunda en ökning med hela 5.12 procentenheter, medan den liberala och den konservativa partifamiljen uppvisar ökningsgraden på 4.87 respektive 3.06 procentenheter. Inom den socialdemokratiska partifamiljen är samma ökning 3.85 procentenheter.

ven på grön politik och hållbar utveckling (GP – per410). Denna enkla operation genomförs, likt i tidigare operationaliseringar, för tre tidpunkter. Här jämförs värdet för det valår som föregår den tidpunkt när de gröna värderingarna får sitt genombrott eller, alternativt, kan väntas få sitt genombrott (t_3) med medelvärdet för de två därpå föregående valåren ($\mu(t_1, t_2)$). I motsats till de linjeringar som gjordes i kapitel 7.4. förutsätter ett betydande grönt genomslag inom konkurrenterna både att (a) de gröna kraven ges ett ökat utrymme vid t_3 jämfört med den föregående tidpunkten ($\mu(t_1, t_2)$) – med andra ord att $t_3 - \mu(t_1, t_2) > 0$ – och, väl att märka, (b) att denna ökning också leder till att det gröna inslaget vid den senare tidpunkten når en betydande nivå ($t_3 \geq 5.00$).

Tabell 41. Yttervänsterns betoning av gröna spörsmål under relevanta tidsperioder

	Grönt inslag (år)		Förändring	Ökning/ Betydelse
Yttervänsterparti	$\mu(t_1, t_2)$	t_3	$\Delta(\mu(t_1, t_2) - t_3)$	
<i>Grön socialdemokrati:</i>				
KPL (LUX)	.08 (1968, 1974)	.00 (1979)	– .08	Nej/–
SKDL (FIN)	1.06 (1972, 1975)	2.04 (1979)	.98	Ja/Nej
SocF (DEN)	6.15 (1984, 1987)	7.69 (1988)	1.54	Ja/Ja
SV (NOR)	7.75 (1981, 1985)	11.10 (1989)	3.35	Ja/Ja
VPK (SWE)	9.80 (1973, 1976)	5.70 (1979)	–4.10	Nej/–
<i>Icke-grön socialdemokrati:</i>				
AB (ISL)	2.42 (1979, 1983)	–2.30 (1987)	–4.72	Nej/–
KKE (GRE)	.61 (1977, 1981)	1.97 (1985)	1.36	Ja/Nej
PCE (ESP)	1.92 (1979, 1982)	8.52 (1986)	6.60	Ja/Ja
PCF (FRA)	.20 (1978, 1981)	.00 (1986)	– .20	Nej/–
PCI (ITA)	.35 (1979, 1983)	7.39 (1987)	7.04	Ja/Ja
PCP (POR)	–2.05 (1983, 1985)	– .64 (1987)	1.41	Ja/Nej
WP (IRL)	.00 (1982, 1982)	2.24 (1987)	2.24	Ja/Nej

En signifikant vänsterkonkurrent har kunnat identifieras i tolv av de nitton fall som ingår i studien. Utöver de elva partier som beaktades i kapitel 7.4. kan nu också en ny aktör – irländska *Workers' Party* (WP) – inkluderas.⁶ Som tabell 41 ovan förtäljer så har fyra av dessa tolv partier – de vänstersocialistiska och rödgröna partierna SocF (Danmark) och SV (Norge) samt de eurokommunistiska partierna PCI (Italien) och PCE (Spanien) – förstärkt sina gröna profiler i betydande mån under åren före de för socialdemokratins kritiska tidpunkterna. En rörelse i motsatt riktning kan observeras framför allt inom svenska VPK och isländska AB, medan de

⁶ Detta parti uppstod år 1970 efter en splittring inom *Sinn Féin* och fick sitt nationella genombrott i parlamentsvalet år 1981. Namnet *Workers' Party* antogs år 1982 (Jacobs 1989, 164). För en kort översikt över övriga inkluderade partier hänvisas till kapitel 7.4. (fr.a. s. 154).

övriga partierna uppvisar mindre betydelsefulla förskjutningar mot eller bort från en grönare partiideologi.

Tabell 42. Högerens betoning av gröna spörsmål under relevanta tidsperioder

Högerparti	Grönt inslag (år)		Förändring	Ökning/ Betydelse
	$\mu(t1, t2)$	$t3$	$\Delta(\mu(t1, t2)-t3)$	
<i>Grön socialdemokrati:</i>				
CDU (GER)	-1.13 (1980, 1983)	6.96 (1987)	8.09	Ja/Ja
CP (SWE)	11.40 (1973, 1976)	12.20 (1979)	.80	Ja/Ja
CSV (LUX)	3.88 (1968, 1974)	3.75 (1979)	- .13	Nej/-
CVP (FLA)	4.55 (1981, 1985)	7.76 (1987)	3.21	Ja/Ja
FDP (SUI)	.34 (1959, 1963)	.29 (1967)	- .05	Nej/-
H (NOR)	.75 (1981, 1985)	-2.00 (1989)	-2.75	Nej/-
KF (DEN)	2.63 (1984, 1987)	-4.00 (1988)	-6.63	Nej/-
KOK (FIN)	.00 (1972, 1975)	.00 (1979)	.00	Nej/-
KVP (NED)	- .45 (1959, 1963)	.60 (1967)	1.05	Ja/Nej
PRL (WAL)	-1.52 (1981, 1985)	-3.01 (1987)	-1.49	Nej/-
ÖVP (AUT)	- .60 (1971, 1975)	-2.10 (1979)	-1.50	Nej/-
<i>Icke-grön socialdemokrati:</i>				
AP (ESP)	-2.04 (1983, 1985)	-2.51 (1986)	- .47	Nej/-
C (GBR)	- .15 (1979, 1983)	1.34 (1987)	1.49	Ja/Nej
DC (ITA)	-4.69 (1979, 1983)	5.08 (1987)	9.77	Ja/Ja
FF (IRL)	.00 (1982, 1982)	1.09 (1987)	1.09	Ja/Nej
ND (GRE)	-1.08 (1977, 1981)	-2.20 (1985)	-1.12	Nej/-
PSD (POR)	-3.82 (1983, 1985)	-8.82 (1987)	-5.00	Nej/-
RPR (FRA)	-2.15 (1978, 1981)	-1.20 (1986)	.95	Ja/Nej
SjF (ISL)	1.65 (1979, 1983)	- .80 (1987)	-2.45	Nej/-

De borgerliga huvudkonkurrenter som beaktas är, på tre undantag när, desamma som i kapitel 7.4. I Danmark övertog *Det Konservative Folkeparti* (KF) rollen som ledande borgerliga parti vid inledningen av 1980-talet, i Vallonien växte sig det numera upplösta *Parti réformateur libéral* (PRL) störst vid ungefär samma tidpunkt och i Spanien intog det relativt kortlivade konservativa partiet *Alianza Popular* (AP) rollen som dominerande parti på 1980-talet.⁷ Som framgår ur tabell 42 ovan så har den gröna profilen förstärkts inom tyska CDU, svenska CP, flamländska CVP och italienska DC under tidsperioden före respektive kritisk tidpunkt. Mer vanligt är dock en rörelse i motsatt riktning, något som blir uppenbart framför allt inom borgerligheten ledande representanter i Danmark (KF), Norge (H), Island (SjF) och Portugal (PSD).

⁷ PRL ersattes av *Mouvement Réformateur* år 2002, AP av *Partido Popular* år 1989. För en kort översikt över övriga inkluderade partier hänvisas till kapitel 7.4. (fr.a. s. 155–156).

9.4. Tidigare framgångar

Liksom konstaterades i kapitel 7.5. så är det skäl att anta att merparten av de politiska partierna värderar goda valframgångar mycket högt. Detta antagande är inte endast intuitivt rimligt, utan har ett tämligen starkt understöd också i den teoretiska såväl som i den empiriska litteraturen kring partiförändring. I två befryndade teoretiska diskussioner har Budge (1994) och Janda (1990) sålunda lyft fram betydande valförluster som en av de mest centrala förklaringsfaktorer till en partiförändring. Budge (1994, 453–454) menar här att partier är benägna att bibehålla sin ideologi när man når valframgångar och, omvänt, skifta ideologi vid motgångar, medan Janda (1990, 9) sammanfattar sin *performance theory* med utsagan ”[t]he poorer the party’s performance, the greater the pressure for party change”. Resultaten från empiriska studier indikerar att dessa elementära antaganden ofta håller streck och således är värda att beaktas: en valförlust är visserligen ingen nödvändig förutsättning för en partiförändring, men nog en förklaringsfaktor som bör tillskrivas en central roll när en skiftning inom partiets organisation eller partiets ideologi skall förklaras (se Harmel, Heo *et al.* 1995; Harmel, Tan *et al.* 1995; Janda *et al.* 1995). Liknande observationer har även gjorts av Budge (1994) och, framför allt, Somer-Topcu (2009), medan Adams *et al.* (2004) samt Schumacher, Vis och de Vries (2010) presenterat mindre övertygande resultat.

Här antas därför, helt i linje med förmodandena i kapitel 7.5., att en försvagning av ett socialdemokratiskt partis styrka och slagkraft på väljararenan kan vara en betydelsefull delförklaring till en förstärkning av partiets miljöprofil; partierna är som bekant ofta konservativa, och ett betydande – och med tanke på partiets framtida konkurrenskraft även hotfullt – bakslag kan vara avgörande för beslutet att slutgiltigt introducera nya element i partiideologin. Vidare antas en förlusttrend alltid vara allvarlig för partier utan egentliga maktpositioner; den reser tvivel om huruvida den ideologiska profilen är tidsenlig och den försvårar utsikterna för det framtida politiska arbetet. För partier med maktinnehav, däremot, är en valmässig tillbakagång i sig inte lika betydelsefull. På längre sikt kan förvisso reformkrav resas, men om maktpositionerna bevaras förlusttrenden till trots så förmodas också den ideologiska profilen kunna bibehållas. I dylika fall innebär – med undantag från partier hemmahörande i det speciella fallet Schweiz – en betydande tillbakagång sålunda att en valförlust också åtföljs av en omedelbar och betydande åderlåtning på reell makt i form av en förlust av posten som största regeringsparti, en förlust av regeringschefsposten eller en förlust av en plats i regeringen. I tabell 43 nedan återges nu socialdemokratiens valinsatser under åren innan respektive kritisk tidpunkt. Här granskas återigen tre tidpunkter; det valår som närmast föregår tidpunkten för de gröna

spörsmålets faktiska eller förväntade genomslag (β) jämförs med medelvärdet för de två därpå föregående valtillfällena ($\mu(t1, t2)$).

Tabell 43. Socialdemokraternas politiska prestationer under relevanta tidsperioder

Parti	Valframgång (år)		Förändring	Maktinnehav/ Maktförlust
	$\mu(t1, t2)$	$t3$	$\Delta(\mu(t1, t2)-t3)$	
<i>Gröna socialdemokratiska partier:</i>				
DNA (NOR)	39.00 (1981, 1985)	34.27 (1989)	– 4.73	Ja/Nej
LSAP (LUX)	29.00 (1968, 1974)	22.50 (1979)	– 6.50	Ja/Ja
PS-B (WAL)	13.23 (1981, 1985)	15.66 (1987)	2.43	–
PvdA (NED)	29.18 (1959, 1963)	23.55 (1967)	– 5.63	Nej/Ja
S (DEN)	30.46 (1984, 1987)	29.82 (1988)	– .64	Nej/Ja
SAP (SWE)	43.15 (1973, 1976)	43.24 (1979)	.09	–
SDP (FIN)	25.32 (1972, 1975)	23.89 (1979)	– 1.43	Ja/Nej
SP (FLA)	13.45 (1981, 1985)	14.88 (1987)	1.43	–
SPD (GER)	40.52 (1980, 1983)	37.04 (1987)	– 3.48	Nej/Ja
SPS (SUI)	26.31 (1959, 1963)	23.34 (1967)	– 2.97	Ja/Ja
SPÖ (AUT)	50.23 (1971, 1975)	51.03 (1979)	.80	–
<i>Icke-gröna socialdemokratiska partier:</i>				
AF/SF (ISL)	14.55 (1979, 1983)	15.23 (1987)	.68	–
LP-B (GBR)	32.25 (1979, 1983)	30.83 (1987)	– 1.43	Nej/Ja
LP-I (IRL)	9.24 (1982, 1982)	6.45 (1987)	– 2.79	Ja/Ja
PASOK (GRE)	36.70 (1977, 1981)	45.82 (1985)	9.12	–
PS-F (FRA)	29.43 (1978, 1981)	31.30 (1986)	1.87	–
PS-P (POR)	29.35 (1983, 1985)	22.81 (1987)	– 6.54	Nej/Ja
PSI/PDS (ITA)	10.62 (1979, 1983)	14.26 (1987)	3.64	–
PSOE (ESP)	39.43 (1979, 1982)	44.34 (1986)	4.91	–

Källa: *Manifesto Data Set*.

Som här framgår så har tio partier genomlevt en negativ trend i samband med de val som hållits under åren innan den kritiska tidpunkten. Denna trend är speciellt anmärkningsvärd inom portugisiska PS-P, luxemburgska LSAP samt nederländska PvdA. En positiv trend är skönjbar framför allt inom grekiska PASOK. Som framgår ur den sista spalten i tabellen ovan har fem av de tio partierna som förlorat understöd också besuttit makt vid ifrågavarande tillfälle. Tre av dessa uppvisar även betydande maktförluster: Luxemburgska LSAP mister sin plats i regeringen efter valförlusten år 1979, och irländska LP-I går samma öde till mötes efter valet år 1987. Schweiziska SPS mister förvisso ingen makt sin tillbakagång till trots, men här uppfattas en tillbakagång i sig vara allvarlig med anledning av de fastspikade regeringskonstellationerna. Norska DNA och finländska SDP, å andra sidan, lyckas båda behålla sin makt trots

tillbakagången.⁸ De fem återstående partierna med ett nedåtgående understöd – PvdA, S, SPD, LP-B och PS-P – står alla utanför makten under åren innan de kritiska tidpunkterna varför en valförlust automatiskt upplevs vara allvarlig.

9.5. Organisatoriska förändringar

Ända sedan publiceringen av Michels' klassiska och banbrytande studie kring partilivet inom den tyska socialdemokratin (se Michels 1983) så har forskare intresserat sig för partiers interna uppbyggnad. Här har auktoritativa arbeten av Sartori (1976) och Panebianco (1988) samt på partikonkurrens respektive partiförändring inriktade diskussioner av Roemer (2001) samt av Budge, Ezrow och McDonald (2010) vidareutvecklat en av Michels' mest elementära observationer; partier består vanligen av flera fraktioner, fraktioner som åtskils av divergerande strategiska eller ideologiska målbestämningar och därför tenderar drabba samman i stundom uppslittande interna kraftmätningar när ledande positioner inom partiet skall tillsättas. Dyliga partiinterna fraktionsstrider har, som konstaterades i kapitel 7.6. ovan, även ansetts vara intressanta med tanke på utformandet av partiideologin: ett ledarbyte som samtidigt indikerar ett byte av dominerande fraktion förmodas kunna ge avtryck även på hur partiideologin utformas. En granskning av den tidigare empiriska forskningen avslöjar att detta antagande äger åtminstone viss relevans. Harmel, Heo *et al.* (1995) samt Harmel och Tan (2003) har här menat att ett ledarbyte, speciellt i kombination med ett byte av dominerande fraktion, är en ofta betydelsefull, och ibland central, förklaring till en påföljande partiförändring – en observation som fått ett visst stöd också i samband med mer ingående fallstudier (se fr.a. Müller 1997). Mer tveksamma resultat har presenterats av Harmel, Shan och Rossbach (2008) samt av Meyer (2010), även om det även i dessa studier medges att ett ledar- och fraktionsbyte kan vara av central betydelse i vissa situationer.

Utifrån grundantagandet om att partier är konservativa aktörer förmodas här, i likhet med avgränsningarna i kapitel 7.6., att en betydande förstärkning av partiets gröna profil i vissa situationer kan förutsätta omfattande endogena förändringskrav. Dyliga förändringskrav reses när (a) partiet byter ledare *och*, märkväl, när (b) denne nye partiledare också kan sägas representera en fraktion med ett mer positivt förhållningssätt gentemot gröna värderingar än sin före-

⁸ DNA går visserligen i opposition efter valförlusten år 1989, men återvänder till makten omkring ett år senare som en följd av en splittring i den borgerliga minoritetsregeringen. Valförlusten gav således upphov till en makt-förlust så kortvarig att den inte kan beaktas – partiet var åter vid makten inför följande val år 1993.

gångare. En ytterligare avgränsning gör gällande att effekterna av ledarbyten är mer direkta än övriga förändringskrav, varför ett ledar- och fraktionsbyte bör ha ägt rum under den valperiod som föregått den kritiska tidpunkten.

Tabell 44. Organisatoriska förändringar under relevanta tidsperioder

Parti	Ledarbyten (antal: år)	Byte av ledande fraktion	Organisatorisk förändring
<i>Gröna socialdemokratiska partier:</i>			
DNA (NOR)	1: 1992	Nej	Nej
LSAP (LUX)	1: 1980	Ja	Ja
PS-B (BEL)	–	–	Nej
PvdA (NED)	–	–	Nej
S (DEN)	–	–	Nej
SAP (SWE)	–	–	Nej
SDP (FIN)	–	–	Nej
SP (FLA)	1: 1989	Nej	Nej
SPD (GER)	1: 1987	Ja	Ja
SPS (SUI)	1: 1969	Nej	Nej
SPÖ (AUT)	–	–	Nej
<i>Icke-gröna socialdemokratiska partier:</i>			
AF/SF (ISL)	1: 1984	Nej	Nej
LP-B (GBR)	1: 1983	Nej	Nej
LP-I (IRL)	–	–	Nej
PASOK (GRE)	–	–	Nej
PS-F (FRA)	–	–	Nej
PS-P (POR)	2: 1986a, -86b	Nej	Nej
PSI/PDS (ITA)	–	–	Nej
PSOE (ESP)	–	–	Nej

Källor: Day 2002; Jacobs 1989; Ladrech och Marlière 1999a.

Som framgår ur tabell 44 ovan så har elva av de studerade partierna behållit samma ledare under den valperiod som föregått den kritiska tidpunkten.⁹ I dessa fall finns det således goda skäl att anta att också den dominerande fraktionen förblev densamma och att några betydande organisatoriska förändringar således inte ägt rum. De återstående åtta partierna har däremot genomlevt ett ledarbyte under valperioden föregående den kritiska tidpunkten, och uppgiften som nu följer är att – mot bakgrunden av befintlig historisk och politologisk forskning kring

⁹ De aktuella ledarna – av vilka många blev mycket långvariga på sina poster – är Felipe Gonzáles i PSOE (23 år, 1974–97), Andreas Papandreou i PASOK (22 år, 1974–96), Joop den Uyl i PvdA (20 år, 1966–86), Bettino Craxi i PSI/PDS (17 år, 1976–93), Olof Palme i SAP (17 år, 1969–86), Bruno Kreisky i SPÖ (16 år, 1967–83), Dick Spring i LP-I (15 år, 1982–97), Kalevi Sorsa i SDP (12 år, 1975–87), Guy Spitaels i PS-B (11 år, 1981–92), Lionel Jospin i PS-F (7 år, 1981–88) samt Svend Auken i S (5 år, 1987–92).

de aktuella partierna – utröna huruvida detta ledarbyte också inneburit att en grönare fraktion kommit till makten inom partiet.

Norska DNA, inledningsvis, bytte ledare år 1992, när sittande statsministern Gro Harlem Brundtland lämnade över partiordförandeposten åt partiets dittillsvarande generalsekreterare Thorbjørn Jagland. Som noterades i kapitel 7.6. ovan så har Brundtland – såväl före och under som även efter sin ordförandeperiod – kännetecknats av sin genomgående höga profil i miljöfrågor: mellan åren 1974 och 1979 innehade hon miljöministerposten, och under sin period som partiordförande verkade hon även som ordförande för *World Commission on Environment and Development* samtidigt som hon höll den miljöpolitiska fanan högt även i norsk inrikespolitik (Jacobs 1989, 595–596). Därmed är det nog svårt att se Jaglands makttillträde som något regimskifte i detta hänseende; miljöfrågorna hade ett erkänt starkt fotfäste i DNA:s partiledning redan vid inledningen av 1980-talet, och ledarbytet år 1992 kan inte sägas ha inneburit någon avgörande förstärkning av denna profil.

Inom luxemburgska LSAP ersattes Lydie Schmit av den förre justitieministern Robert Krieps år 1980. Denne Krieps blev några år senare den första socialdemokraten att handha den relativt nyinrättade posten som miljöminister i den luxemburgska regeringen. Med anledning av denna gröna profilhöjning finns det, trots att forskningen nog måste beskrivas som synnerligen mager på detta område (jfr dock Fitzmaurice 1999, 53), fog för en uppfattning enligt vilken detta ledarbyte innebar en betydelsefull organisatorisk förändring i riktning mot en tydligare grön partiideologi.

Också inom schweiziska SPS kan ett byte av ordförande registreras under den valperiod som föregick förstärkningen av de gröna värderingarna. Här ersattes, år 1969, Fritz Grütter av Arthur Schmid jr. Liksom Jacobs (1989, 644) påpekat så ägde detta byte rum samtidigt som SPS' ideologiska vandring mot en mer utpräglad grön profil sakta inleddes. Några belägg för att ledarbytet i sig skulle ha påskyndat eller förstärkt denna förskjutning i någon mer omfattande utsträckning kan dock inte påträffas i den, återigen, ytterst knapphändiga litteratur som finns på området.

Flamländska SP bytte partiledare år 1989, när Karel van Miert ersattes av den unge ekonomen Frank Vandenbroucke. Angående van Miert så noterades redan tidigare (se kapitel 7.6.) att denne i samband med sitt makttillträde vid slutet av 1970-talet lanserade en rad nya element i SP:s ideologi. Mest intressant i detta sammanhang var introducerandet av en större öppenhet gentemot ”new activist environmental and other grassroots groups”, något som i sig ”helped to widen the appeal of the party to young and ’green’ voters” (*ibid.*, 15). De gröna värderingarna fick, med andra ord, sitt fotfäste inom SP:s ledarsegment betydligt tidigare än

inom dess partiideologi, och den kraftiga förstärkning av partiets gröna profil som ägde rum under det tidiga 1990-talet kan således inte förklaras av någon betydande organisatorisk förändring i samband med valet av Vandenbroucke.

Inom tyska SPD ägde ett ledarbyte rum år 1987, när Hans-Jochen Vogel – den dåvarande anföraren för partiets parlamentsgrupp – tog över också som partiledare efter Willy Brandts avgång. I tidigare översiktslitteratur anses den moderate Vogels främsta insatser ha legat på de ideologiska och strategiska planen, inte minst med anledning av dennes centrala roll i slutförandet av den genomgripande och stundom svårhanterliga revisionen av det uppmot trettio år gamla Bad Godesberg-programmet (Day 2002, 215; Jacobs 1989, 451). Det nya principprogrammet, som slutligen antogs år 1989, innebar här klara strategiska och ideologiska omvärderingar. En central målsättning var nu att försöka få till stånd en ”reformist coalition between ’old’ and ’new’ social movements” (De Deken 1999, 93), något som senare mycket riktigt kom att innebära ett rödgrönt samarbete mellan SPD och *Die Grünen* (samt dess efterträdare). Också ideologiskt öppnade det nya principprogrammet dörren för diverse gröna frågor, enär SPD nu utan omsvep förespråkade ”a [...] environmental re-orientation of economic policies” (*ibid.*; jfr även Padgett 1993, 20ff; 1994, 19ff). Även om Vogel knappast kan uppfattas som den drivande kraften bakom dessa förändringar så kan han – med anledning av sin ledande position – sägas ha spelat en betydelsefull roll i den gröna profilhöjningen. Därför kan man i detta fall också tala om ett byte av ledande fraktion.

Tre av de åtta partier inom vilka någon betydande förstärkning av de gröna elementen inte kan skönjas uppvisar ledarbyten under de aktuella tidsperioderna. Inom isländska AF/SF, inledningsvis, åsidosattes Kjartan Jóhannsson av Jón Bladvín Hannibalsson år 1984 (Jacobs 1989, 558). Valet av Hannibalsson – son till den tidigare parti- och fackföreningsledaren samt ministern Hannibal Valdimarsson – föranledde ett visst uppsving för den isländska socialdemokratin, som nu nådde större organisatorisk enighet samtidigt som man vann vissa segrar även på väljararenan (*ibid.*, 557–559). I ideologiskt hänseende synes valet av Hannibalsson dock inte ha inneburit någon tydlig organisatorisk förändring rörande förhållningssättet till gröna frågor.

Inom brittiska LP-B ersattes Michael Foot av Neil Kinnock år 1983. Som konstaterades i kapitel 7.6. ovan så innebar detta ledarbyte att LP-B nu antog ett mer öppet förhållningssätt gentemot nyliberala avvägningar (se även Eley 2002, 462–464; Sassoon 1996, 698ff), men huruvida det också innebar en organisatorisk förändring i riktning mot ett tydligare inslag av gröna element är avgjort mer tveksamt. I detta avseende bör nog Kinnock, i likhet med sin företrädare Foot, sägas ha representerat en traditionell och på ökad tillväxt fokuserad socialdemo-

krati: den nyorientering som Kinnock nu initierade kom i första hand att handla om ett avståndstagande från radikalt socialistiska strävanden samt, följaktligen, en förstärkning av de revisionistiska dragen i partiets ekonomiska och sociala linjedragningar (Shaw 1994, 157–161; Webb 1999, 100; jfr även Day 2002, 484; Jacobs 1989, 392ff). De ekologiska kraven, däremot, förblev i bakgrunden, varför man inte torde kunna tala om någon organisatorisk förändring i detta avseende: annorlunda uttryckt, ledarbytet åtföljs inte av något makttillträde för en mer miljöinriktad fraktion.

I Portugal, avslutningsvis, genomlevde PS-P en betydande intern ledarskapskris under valperioden före den kritiska tidpunkten, framför allt som en följd av den långvarige partiledaren Mario Soares vinst i presidentvalet i mars år 1986 (Magone 1999, 108–109). Soares ersattes först tillfälligt av António de Almeida Santos, varefter partiet på sin sjätte kongress i juni samma år kunde utse bankmannen Vítor Manuel Ribeiro Constâncio till Soares' efterträdare (Day 2002, 385). Medan Soares plägar karaktäriseras genom sin pregnant socialistiska hållning och sin karisma kan Constâncio beskrivas som både mer pragmatisk och mer akromatisk, vilket även kom att avspeglar sig på partiets politik (*ibid.*, jfr även Costa Lobo och Magalhães 2001). Vad ekologiska spörsmål anbelangar kan man dock inte finna några större skiljelinjer mellan dessa två, och någon organisatorisk förändring i riktning mot en starkare grön profil kan således inte sägas ha ägt rum.

9.6. Teoriprecisering och variabeldikotomisering

De teoretiska diskussionerna kring och operationaliseringarna av de fem i sammanhanget aktuella förklaringsvariablerna är nu till ända. Innan det egentliga empiriska arbetet kan ta vid återstår ännu två uppgifter. Här handlar det, återigen, om att (a) presentera mer sammansatta teoretiska utsagor utifrån de fundamentala antaganden (se A9–A13 i kapitel 6.2.1.) som ovan operationaliserats, och att (b) presentera de enskilda förklaringsvariablerna i dikotom, numerisk form.

Vad den förstnämnda uppgiften anbelangar så förmodas de grundläggande teoretiska utgångspunkterna vara desamma oberoende av vilken typ av förändring som avses: (socialdemokratiska) partier antas därför agera rationellt och vara ideologiskt flexibla, men i grunden också konservativa, aktörer (se P1–P3 i kapitel 6.2.1.) som är beredda att förändra sitt förhållningssätt till gröna spörsmål om och när omvärldens krav på ett dylikt agerande blir högmälda.

Dessa krav kan, vidare, vara antingen exogena eller endogena; de kan, med andra ord, härstamma från det omgivande samhället, från det politiska systemet eller från aktörer inom partiorganisationen.

De två hypoteser som nu kan presenteras påminner i mycket om de som presenterades i kapitel 7.7. ovan. Sålunda tar den första huvudvägen fram till en partiideologisk förändring avstamp i förklaringar av samhällelig och systemisk karaktär (se fr.a. Adams *et al.* 2004, 2006; Adams, Haupt och Stoll 2009; Adams och Somer-Topcu 2009a; Ezrow *et al.* 2011; Haupt 2010; Somer-Topcu 2009; Ward, Ezrow och Dirussen 2011). Den aktuella utfallsvariabeln, en förändrad partiideologi i riktning mot en starkare grön profil, kan enligt denna hypotes förklaras genom ett återopande av sådana samhälleliga och systemiska faktorer såsom en framväxt av en parlamentarisk miljörelse, en internationell idédiffusion, en förändring i övriga partiers ageranden samt en försämring av partiets tidigare prestationer. Den algebraiska hypotes (H1b) som kan härledas ur denna *dynamiska teori* hävdar därmed – för att ännu precisera – att socialdemokratiska partier är beredda att förstärka sin gröna profil (G) när någon form av inom- eller utomsamhällelig intresseförskjutning (förstärkning av parlamentarisk miljörelse (M); internationell idédiffusion (D)) äger rum och när denna intresseförskjutning även kombineras med förändringskrav av inomsystemisk karaktär (en förstärkt grön profil inom rivaliserande parti (R); försämring av partiets tidigare framgångar (I)). Något mer formellt uttryckt antas följande:

$$(H1b)M(R + T + RT) + D(R + T + RT) \rightarrow G.$$

Den andra huvudvägen fram till en partiideologisk förändring i riktning mot en klart förstärkt grön profil tar avstamp i den forskningstradition som betonat partiers konservativa karaktär och som därför plägat hävda att en partideologisk förändring framför allt frambringas av genomgripande systemiska och organisatoriska omställningar och att samhälleliga omvandlingar inte är av någon större betydelse (se fr.a. Bille 1997; Harmel, Heo *et al.* 1995; Harmel, Tan *et al.* 1995; Harmel, Shan och Rossbach 2008; Harmel och Tan 2003; Janda *et al.* 1995; Müller 1997). Utifrån denna *performansteori* kan det fastslås att en förstärkning av den gröna profilen inom socialdemokratins huvudkonkurrent (R) och/eller en försämring i det socialdemokratiska partiets tidigare framgångar (I) – ibland i kombination med en betydande organisatorisk förändring i riktning mot en tydligare grön hållning (O) – är erforderliga impulser för att ett socialdemokratiskt parti skall förstärka sin gröna profil (G). Denna hypotes (H2b), som

vad förklaringsvariablerna anbelangar kan struktureras på precis samma sätt som (H2a) i kapitel 7.7. ovan, lyder som följer:

$$(H2b)R(T + O + TO) + T(O) \rightarrow G.$$

Det andra uppdraget i detta avsnitt är att presentera de förklaringsvariabler som ovan operationaliserats i dikotom, numerisk form. Såsom konstaterats tidigare (se kapitel 7.7.) så är många centrala samhällsliga företeelser i de mest väsentliga avseendena av rent kvalitativ natur – ett visst studerat fenomen kan ofta sägas vara antingen närvarande eller inte närvarande. När gradskillnader mellan dessa två extrema ändpunkter ändå förekommer – detta är förvisso också vanligt – så tenderar dessa att många gånger vara mindre relevanta, inte minst i samband med övningar av komparativ natur. Här kan således smärre och mindre betydelsefulla varianter i värdena för någon viss variabel inkorporeras i mer övergripande dikotoma kategorier (av typen mycket och litet, stort och smått, starkt och svagt *etc.*) utan att studiens tillförlitlighet tar någon allvarlig skada. De brydsamheter som trots allt kan aktualiseras i samband med dylika dikotomiseringsträvanden kan också göras hanterliga med diverse hjälpmedel – detta gäller speciellt i situationer när analysen uppbyggs utifrån en konfigurativ ansats. För att än en gång återopa De Meur, Rihoux och Yamasaki (2009, 151) så kan den dikotomiseringprocess som ofta är nödvändig för csQCA tvärtom vara förknippad med en rad positiva effekter; den öppnar upp för en fokusering på det som verkligen är essentiellt, den innebär ett steg bort från ett ibland svårhanterligt eller överflödigt gradualistiskt perspektiv och den stärker studiens legitimitet genom den ökade transparens, den mer tydliga öppenhet och den replikerbarhet som tillfogas.

I detta avsnitt är dikotomiseringprocessen dock betydligt enklare än i kapitel 7, eftersom alla fem förklaringsvariabler redan i tidigare skeden kunnat formuleras i dikotom form. I likhet med operationaliseringarna i kapitel 7 har således en idédiffusion från något närliggande parti (D), en förlust av en tidigare maktposition (I) samt en organisatorisk förändring (O) ansetts vara fenomen som – utifrån de elementära avgränsningar som gjorts – antingen ansetts föreligga eller ej föreligga. Därtill antar också de två återstående förklaringsvariablerna – en förstärkning av den parlamentariska miljörörelsen (M) och en förändring inom något rivaliserande parti (R) – nu en klart kvalitativ karaktär; gröna partier har antingen uppstått eller så har de inte uppstått, och rivaliserande partier har antingen valt att anta en tydlig grön profil eller så har de i huvudsak behållit tidigare beprövade materialistiska förhållningssätt. I tabell 45 nedan

översätts den väsentliga informationen rörande de samhällliga förklaringsvariablerna (se tabell 39–40) till booleska värden (Ja = 1; Nej = 0). I tabell 46 nedan genomförs samma process för de systemiska och organisatoriska förklaringsvariablernas (se tabell 41–44) del.

Tabell 45. Dikotomisering av samhällliga förklaringsvariabler

Parti	Förstärkning av mil- jörörelsen (M)		Idédiffusion från närliggande parti (D)	
	Binär- data	Booleskt värde	Binär- data	Booleskt värde
AF/SF (ISL)	Nej	0	Ja	1
DNA (NOR)	Ja	1	Ja	1
LP-B (GBR)	Ja	1	Nej	0
LP-I (IRL)	Ja	1	Nej	0
LSAP (LUX)	Ja	1	Nej	0
PASOK (GRE)	Nej	0	Nej	0
PS-B (WAL)	Ja	1	Ja	1
PS-F (FRA)	Ja	1	Ja	1
PS-P (POR)	Ja	1	Nej	0
PSI/PDS (ITA)	Ja	1	Nej	0
PSOE (ESP)	Ja	1	Nej	0
PvdA (NED)	Nej	0	Nej	0
S (DEN)	Ja	1	Ja	1
SAP (SWE)	Ja	1	Nej	0
SDP (FIN)	Ja	1	Ja	1
SP (FLA)	Ja	1	Ja	1
SPD (GER)	Ja	1	Ja	1
SPS (SUI)	Nej	0	Nej	0
SPÖ (AUT)	Ja	1	Nej	0

En sammanfattning av all dikotomiserad och numerisk data kan nu återges i tabell 47 nedan. För att lyfta fram ett exempel kan det redan här avslöjas att den förstärkte gröna profilen (1) inom norska DNA föregåtts av en förstärkning av miljörörelsen (1), en internationell idédiffusion (1) och en förstärkning av den gröna profilen inom ett rivaliserande parti (1) samt av en avsaknad av tidigare maktförluster (0) och organisatoriska förändringar (0). Detta genererar, för fallet DNA, den booleska formeln $MDR_{to} \rightarrow G$. I nästkommande kapitel genomförs en mer detaljerad konfiguratив analys av den översiktliga information som skildras i rådatatabellen.¹⁰

¹⁰ Angående de bivariata statistiska sambanden mellan förklarings- och utfallsvariabler kan det noteras att $LR\chi^2$ -värdena är låga (< 2.356) och icke-signifikanta ($p \gg .05$) rakt igenom.

Tabell 46. Dikotomisering av systemiska och organisatoriska förklaringsvariabler

Parti	Förändring inom rivaliserande parti (R)		Förlust av tidigare maktposition (I)		Organisatorisk förändring (O)	
	Binär-data	Booleskt värde	Binär-data	Booleskt värde	Binär-data	Booleskt värde
AF/SF (ISL)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
DNA (NOR)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
LP-B (GBR)	Nej	0	Ja	1	Nej	0
LP-I (IRL)	Nej	0	Ja	1	Nej	0
LSAP (LUX)	Nej	0	Ja	1	Ja	1
PASOK (GRE)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
PS-B (WAL)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
PS-F (FRA)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
PS-P (POR)	Nej	0	Ja	1	Nej	0
PSI/PDS (ITA)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
PSOE (ESP)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
PvdA (NED)	Nej	0	Ja	1	Nej	0
S (DEN)	Ja	1	Ja	1	Nej	0
SAP (SWE)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
SDP (FIN)	Nej	0	Nej	0	Nej	0
SP (FLA)	Ja	1	Nej	0	Nej	0
SPD (GER)	Ja	1	Ja	1	Ja	1
SPS (SUI)	Nej	0	Ja	1	Nej	0
SPÖ (AUT)	Nej	0	Nej	0	Nej	0

Tabell 47. Socialdemokrati och grön politik: en sammanfattande rådatatabell

Parti	Förklaringsvariabler					Utfallsvariabel
	M	D	R	T	O	G
DNA (NOR)	1	1	1	0	0	1
LSAP (LUX)	1	0	0	1	1	1
PS-B (WAL)	1	1	0	0	0	1
PvdA (NED)	0	0	0	1	0	1
S (DEN)	1	1	1	1	0	1
SAP (SWE)	1	0	1	0	0	1
SDP (FIN)	1	1	0	0	0	1
SP (FLA)	1	1	1	0	0	1
SPD (GER)	1	1	1	1	1	1
SPS (SUI)	0	0	0	1	0	1
SPÖ (AUT)	1	0	0	0	0	1
AF/SF (ISL)	0	1	0	0	0	0
LP-B (GBR)	1	0	0	1	0	0
LP-I (IRL)	1	0	0	1	0	0
PASOK (GRE)	0	0	0	0	0	0
PS-F (FRA)	1	1	0	0	0	0
PS-P (POR)	1	0	0	1	0	0
PSI/PDS (ITA)	1	0	1	0	0	0
PSOE (ESP)	1	0	1	0	0	0

M betecknar förändringar i miljöopinionen (1 = förekomst, 0 = ej förekomst), D en idédiffusion från socialdemokratiskt parti i annat land (1 = förekomst, 0 = ej förekomst), R en förstärkning av den gröna ideologin inom något rivaliserande parti (1 = förekomst, 0 = ej förekomst), T en förlust av tidigare maktpositioner (1 = förekomst, 0 = ej förekomst), O en förstärkning av de gröna värderingarna inom partiorganisationen (1 = förekomst, 0 = ej förekomst) och G huruvida en betydande grön profil antagits (1) eller ej (0).

KAPITEL 10

Socialdemokrati och grön politik: empirisk analys

Efter att i ovanstående kapitel ha presenterat och operationaliserat de aktuella förklaringsvariablerna kan de analytiska skedena nu så småningom ta vid. Upplägget påminner här i allt väsentligt om struktureringen i kapitel 8 ovan. I det första avsnittet (kapitel 10.1.) följer sålunda en empirisk besiktning av det aktuella materialet med hjälp av den konfigurativa komparativa metoden csQCA. Syftet med denna besiktning är att – medelst booleska minimeringsprocesser – kunna producera lösningsformler som förmår kasta ljus över de västeuropeiska socialdemokratiska partiernas ideologiska vägval i frågor rörande grön politik under 1900-talets tre sista decennier. I det andra avsnittet (kapitel 10.2.) följer en i sammanhanget betydelsefull fall- respektive teorigenererad tolkning och diskussion. Syftet med denna diskussion är att presentera en narrativ och mer ingående förklaring av vad – eller, annorlunda uttryckt, vilka mekanismer – som ligger bakom de erhållna förklaringsformlerna.

10.1. Resultatredovisning

Detta inledande avsnitt fokuserar alltså på en bred redovisning av resultaten från den förhandenvarande empiriska analysen. Här framarbetas inledningsvis, i det första underavsnittet (kapitel 10.1.1.), en i sammanhanget nödvändig kontradiktionsfri sanningstabell. Därefter, i det andra underavsnittet (kapitel 10.1.2.), vidtar en redovisning av fallen med värdet 1 på utfallsvariabeln, med andra ord de partier som förstärkt sin gröna profil betydligt under den aktuella tidsperioden. Detta underavsnitt innehåller deskriptiva, parsimoniska och intermediära lösningsformler samt enkla beräkningar av dessa lösningsformlers konsistens och omfattning. I det tredje och sista underavsnittet (kapitel 10.1.3.) förflyttas intresset till fallen med värdet 0 på utfallsvariabeln, det vill säga till de partier inom vilka någon betydande förstärkning av de gröna inslagen inte kan sägas ha ägt rum. Också här följs samma mönster som i studiens övriga konfigurativa granskningar; deskriptiva, parsimoniska och intermediära lösningsformler pre-

senteras samtidigt som uppskattningar av dessa formlers konsistens och omfattning framläggs.¹

10.1.1. Några inledande åtaganden

Till en början är det alltså skäl att sammanfatta rådata utifrån fallens värde på förklaringsvariablerna. Med fem förklaringsvariabler erhålls en sanningstabell bestående av $2^5 = 32$ rader. Som framgår av tabell 48 nedan så innehåller dock denna preliminära sanningstabell två kontradiktioner, innefattande sammanlagt sex av de 19 fallen.² Här leder en förändrad miljöopinion ($M = 1$) och en betydande internationell idédiffusion ($D = 1$) – i kombination med en avsaknad av faktorer såsom en grön förskjutning inom ett rivaliserande parti ($R = 0$), en tillbakagång i samband med tidigare val ($T = 0$) samt en betydande organisatorisk förändring ($O = 0$) – till en förstärkt grön profil inom flamländska PS-B och finländska SDP ($G = 1$) och, tvärtom, till en bevarad tillväxtfokuserad profil inom franska PS-F ($G = 0$). På samma sätt framkallar också en förändrad miljöopinion ($M = 1$) och en betydande grön förskjutning inom ett rivaliserande parti ($R = 1$) – kombinerat med en avsaknad av såväl internationell idédiffusion ($D = 0$) som en tidigare politisk tillbakagång ($T = 0$) och en betydande organisatorisk förändring ($O = 0$) – olika värden på den aktuella utfallsvariabeln. Här uppvisar svenska SAP en förstärkning av det gröna inslaget ($G = 1$) medan italienska PSI/PDS och spanska PSOE inte uppvisar någon sådan partiideologisk förskjutning ($G = 0$).³ Med tanke på studiens fortskridande är det angeläget att kunna presentera en motiverad lösning på dessa kontradiktioner.

Här erbjuder den tidigare forskningen en rad olika möjligheter: den aktuella falluppsättningen kan beskäras, förklaringsmodellen kan varsamt kompletteras eller revideras och variabeloperationaliseringarna kan återigen omprövas (jfr diskussionen i kapitel 8.1.1., se även Ragin 1987, 113–118; Rihoux och De Meur 2009, 48–49; Schneider och Wagemann 2007, 116–118). Angående den förstnämnda möjligheten så är en exkludering av fall ingen särskilt ändamålsenlig lösning – den valda populationen kan förmodas vara lämplig för komparation, och inget av de sex fallen i de två kontradiktionerna kan därför beskrivas som ett ”borderline case” som med fördel kan elimineras från studien (Rihoux och De Meur 2009, 49). Även med tanke

¹ Den booleska minimeringsprocessen genomförs även här i huvudsak med hjälp av programmet *FSCA* och *R* (package: *QCA*, version 1.0-4).

² Sanningstabellen som presenteras här innehåller enbart de 11 rader (konfigurationer) som påträffats empiriskt.

³ I appendix E återges en visuell presentation av dessa kontradiktioner med hjälp av ett Venndiagram.

på studiens fallorienterade karaktär är en mer eller mindre godtycklig falleliminering mindre önskvärd. Också en komplettering eller revidering av den aktuella förklaringsmodellen ter sig i detta skede som en mindre framkomlig väg. En inspektion av ytterligare förklaringsfaktorer av teoretisk relevans – här avser jag främst potentiellt betydelsefulla samhälleliga fenomen såsom förekomsten av diverse ekologiska kriser samt förändringar i det ekologiska eller gröna tänkandets popularitet – kunde förvisso förstärka den antagna förklaringsmodellen, men kan, som tidigare påpekats, inte övervägas på grund av brist på vederbörlig data.

Tabell 48. Socialdemokrati och grön politik: en sanningstabell^a

Förklaringsvariabler					Utfallsvariabel	Fall
M	D	R	T	O	G	
1	1	1	0	0	1	2: DNA (NOR), SP (FLA)
1	0	0	1	1	1	1: LSAP (LUX)
1	1	0	0	0	K	3: PS-B (BEL), SDP (FIN), PS-F (FRA)
0	0	0	1	0	1	2: PvdA (NED), SPS (SUI)
1	1	1	1	0	1	1: S (DEN)
1	0	1	0	0	K	3: SAP (SWE), PSI/PDS (ITA), PSOE (ESP)
1	1	1	1	1	1	1: SPD (GER)
1	0	0	0	0	1	1: SPÖ (AUT)
0	1	0	0	0	0	1: AF/SF (ISL)
1	0	0	1	0	0	3: LP-B (GBR), LP-I (IRL), PS-P (POR)
0	0	0	0	0	0	1: PASOK (GRE)
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮		

^a För teckenförklaringar, se notapparat i tabell 47 ovan.

Sålunda återstår en omprövning av variabelernas operationalisering. Med anledning av förklaringsvariablernas natur – det handlar här uteslutande om dikotoma nominalskalevariabler som inte fordrat någon explicit tröskelsättning mellan höga och låga värden – samt med beaktande av vilka fall som ingår i de två kontradiktionerna ter sig en omprövning av utfallsvariabeln som det mest resonabla alternativet. Här är det möjligt att (a) revidera (vidga eller inskränka) den teoretiska definitionen av utfallsvariabeln (jfr Rihoux 2001), (b) lösa kontradiktionerna medelst probabilistiska frekvenskriterier – detta innebär helt enkelt att man, om möjligt, låter det utfall som är klart mest vanligt ”vinna” (Rihoux och De Meur 2009, 49) – eller att (c) tillskriva de kontradiktoriska konfigurationerna antingen värdet (1), värdet (0) eller värdet (-) på utfallsvariabeln (Schneider och Wagemann 2007, 117). En omkodning till (1) utgår från det faktum att kontradiktionen innehåller minst ett positivt utfall och att detta kan uppfattas som en liberal signal om att ett dylikt positivt utfall åtminstone är möjligt. En omkodning till (-), å

andra sidan, innebär att programvaran väljer det utfall som genererar den mest minimala lösningen. Vanligen förespråkas dock (se t.ex. Ragin 1987, 116; Rihoux och De Meur 2009, 49) den mest konservativa omkodningen, som innebär att alla fall i de aktuella kontradiktionerna tillskrivs värdet (0) på utfallsvariabeln med motiveringen att utfallet är oklart.

Den aktuella utfallsvariabeln – förekomsten av ett betydande grönt inslag i socialdemokratiska partiers partiideologier – har diskuterats och operationaliserats i kapitel 5 ovan (se s. 102–106). En grön partiideologi förutsatte här att partiet väljer att ägna en betydande del av sina programtexter åt krav på hållbar utveckling och, vidare, att dessa krav är betydligt mer framträdande än kraven på ökad ekonomisk tillväxt. Som framgick ur tabell 12 så uppfylldes detta krav av tre av de sex partierna i kontradiktionen: i konfigurationen MD_{rto} → K antog finländska SDP en tydligt grön profil under 1980-talet medan vallonska PS-B försiktigt väljer samma väg under 1990-talet, och i konfigurationen MdR_{to} → K antar svenska SAP – i likhet med sitt finländska broderparti – en klart grön profil på 1980-talet (se s. 105 ovan).

En närmare granskning av den sistnämnda konfigurationen (MdR_{to} → K) avslöjar att den gröna ideologins genomslag förblir synnerligen momentant inom SAP – partiets medelvärde backar från den höga men tillfälliga toppnoteringen på 10.03 under 1980-talet ner till –2.40 under det följande decenniet. Här sjunker medelvärdet med andra ord betydligt under det etablerade gränsvärdet (5.00). Med detta sagt finns det orsak att, likt Rihoux i sin studie kring organisatoriska förändringar inom gröna partier (Rihoux 2001), misstänka att utfallsvariabeln definierats onödigt brett. Huruvida en ovedersäglig förskjutning mot ett betydande eller ihållande förfäktande av gröna krav ägt rum inom SAP ter sig därmed klart tveksamt: det gröna inslaget är här tydligt av tillfällig karaktär och minskar under 1990-talet till en nivå som är anmärkningsvärt låg. Understödd av den vedertagna konservativa regeln om att konfigurationer innehållande kontradiktioner kan (om)kodas så att alla inkluderade fall tillskrivs värdet (0) på utfallsvariabeln ter det sig således rimligt att retirera något från tidigare gränsdragningar och uppfatta alla tre fall i den nämnda konfigurationen – PSI/PDS och PSOE såväl som SAP – som varande i huvudsak tillväxtfokuserade partier utan några betydande gröna inslag.

I den andra konfigurationen (MD_{rto} → K) uppvisar såväl PS-B som SDP en ett grönt genombrott. Inom PS-B förblir detta genombrott svagt – partiet passerar gränsvärdet med darr på ribban och endast under det sista av de tre granskade dekaden – och inom SDP påminner mönstret om det som återfinns inom SAP; ett starkt grönt inslag på 1980-talet följs av en tydlig försvagning under 1990-talet. Nämnas bör dock att en omkodning av SAP:s värde på utfallsvariabeln leder till en omkodning också vad diffusionsvariabeln anbelangar. Om – och detta är nu vad som antas – den gröna profilhöjningen inom SAP är flyktig, kortvarig och osä-

ker så bör partiet heller inte ses som en innovationsspridare och kan således inte antas ha påverkat SDP:s gröna ståndpunktstaganden i någon större mån. Detta leder till att SDP:s konfiguration vad förklaringsvariablerna anbelangar övergår från formen 11000 till formen 10000 – partiet förflyttas sålunda till samma konfiguration som österrikiska SPÖ, ett parti där det gröna inslaget är tämligen ovedersägligt (se tabell 12, s. 105 ovan). Mot bakgrunden av detta – och med anledning av att (a) SDP:s tillbakagång (−7.03) inte är närapå lika anmärkningsvärd som SAP:s reträtt (−12.43)⁴ samtidigt som den (b) leder till endast ett knappt underskridande av gränsvärdet (4.97) – är det skäl att uppfatta SDP som ett parti med ett betydande grönt inslag i sin ideologi från och med 1980-talet. De två återstående partierna i den ursprungliga konfigurationen, PS-B och PS-F, kan – mot bakgrunden av PS-B:s försiktiga värden på utfallsvariabeln samt med beaktande av vedertagna regler om hur konfigurationer bör kodas – tillskrivas värdet 0 på utfallsvariabeln. Dessa omkodningar leder nu till en kontradiktionsfri sanningstabell bestående av 32 rader av vilka, alltfjämt, elva kunnat observeras empiriskt (se tabell 49 medan).⁵ Sanningstabellen indikerar här att en betydande förstärkning av den gröna profilen har nåtts längs sex olika vägar. Av dessa har tre följts av två partier vardera. En bevarad tillväxt- och produktivitetsfokuserad partiideologi, å andra sidan, har nåtts längs fem vägar. Här befolkas två vägar av tre partier, en väg av två partier samt två vägar av ett enskilt parti var.

Tabell 49. Socialdemokrati och grön politik: en kontradiktionsfri sanningstabell^a

Förklaringsvariabler					Utfallsvariabel	Fall
M	D	R	T	O	G	
1	1	1	0	0	1	2: DNA (NOR), SP (FLA)
1	0	0	1	1	1	1: LSAP (LUX)
0	0	0	1	0	1	2: PvdA (NED), SPS (SUI)
1	1	1	1	0	1	1: S (DEN)
1	1	1	1	1	1	1: SPD (GER)
1	0	0	0	0	1	2: SPÖ (AUT), SDP (FIN)
1	1	0	0	0	0	2: PS-B (BEL), PS-F (FRA)
1	0	1	0	0	0	3: SAP (SWE), PSI/PDS (ITA), PSOE (ESP)
0	1	0	0	0	0	1: AF/SF (ISL)
1	0	0	1	0	0	3: LP-B (GBR), LP-I (IRL), PS-P (POR)
0	0	0	0	0	0	1: PASOK (GRE)
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮		

^a För teckenförklaringar, se notapparat i tabell 47 ovan.

⁴ SDP:s tillbakagång är *de facto* snarare att jämföra med den som kan observeras inom SPS mellan 1980- och 1990-talen (−8.43). SPS behåller dock en klart grön profil under hela tidsperioden.
⁵ Omkodningarna innebär också en omformning av tabell 13 i kapitel 5 ovan (se s. 107). En reviderad version av denna tabell presenteras i appendix F.

Angående nödvändighet och tillräcklighet så kan det konstateras att ingen förklaring är nödvändig för en betydande grön förskjutning eftersom det för alla förklaringsvariabler ($x_{M,...,o}$) finns åtminstone ett fall där förklaringsvariabeln är frånvarande i utfallsvariabeln G:s närvaro ($P(\sim x_i | G) \neq 0$). Däremot återfinns ett tillräckligt villkor: förklaringsvariabeln O är tillräcklig för utfallet G, eftersom O aldrig framträder i avsaknad av G ($P(O | \sim G) = 0$). För de övriga förklaringsvariablerna ($x_{M,...,T}$) gäller dock ($P(x_i | \sim G) \neq 0$). För det motsatta utfallet (en bevarad tillväxtfokuserad ideologi) är en frånvaro av förklaringsvariabeln O nödvändig ($P(\sim o | g) = 0$), men för de övriga förklaringsvariablerna ($x_{m,...,t}$) gäller ($P(\sim x_j | g) \neq 0$). Följaktligen kan heller inga tillräckliga villkor påträffas ($P(x_j | \sim g) \neq 0$).⁶ I de två följande avsnitten följer en granskning av de relevanta INUS-betingelser som aktualiseras.

10.1.2. Varför grön politik?

Den elementära information som delges i den kontradiktionsfria sanningstabellen ovan kan nu minimeras i syfte att erhålla mer överskådliga och mer begripliga lösningsformler. Här fokuseras till en början på det positiva utfallet, med andra ord på de åtta fall som i betydande mån inkluderat gröna och ekologiska frågor i sin partiideologi ($G = 1$). Ett första steg i denna process är att presentera minimerade utsagor enbart på basen av den information som delges i konfigurationerna i tabell 49 ovan, utan att alls beakta logiska återstoder. Här anammas den kända grundregel som hävdar att i situationer där två konfigurationer avviker från varandra med avseende på endast en förklaringsvariabel utan att för den skull frambringa olika utfall så kan denna avvikande förklaringsvariabel elimineras för att skapa en något enklare lösningsformel (jfr Ragin 1987, 93). Detta leder här till en komplex lösning bestående av fem termer som kan uttryckas i formeln

$$\text{MDRo} + \text{MDRT} + \text{Mdrto} + \text{mdrTo} + \text{MdrTO} \rightarrow G.^7$$

⁶ Med avseende på *nödvändiga* villkor uppnår förklaringsvariabeln M den största konsistensen med utfallet G (konsistens_M = .778, $p < .10$ utifrån antagandet "oftare nödvändig än ej" (.50)). Omfattningen för denna variabel är (omfattning_M = .467). Vidare är O naturligtvis ett fullständigt konsistent *tillräckligt* villkor för N (konsistens_O = 1), dock är omfattningen tämligen låg (< .500). Gällande det motsatta utfallet (g) är O, självfallet, mest konsistent som *nödvändigt* villkor (konsistens_o = 1, $p < .01$ utifrån antagandet "oftare nödvändig än ej" (.50)) samtidigt som omfattningen är försvarlig (omfattning_o = .588).

⁷ Följande omskrivning är måhända mer överskådlig:

$$\text{MDR}(o + T) + \text{Mdr}(to + TO) + \text{mdrTo} \rightarrow G.$$

Den information som detta uttryck förmedlar sträcker sig inte långt utöver de upplysningar som direkt kan utläsas ur sanningstabellen ovan. Informationen är, därutöver, endast deskriptiv – den summerar enbart de observationer som gjorts. Med anledning av detta bör några långtgående tolkningar inte göras ännu i detta skede. Nämnas kan dock att den första termen (MDRo) korresponderar med tre av de nio aktuella fallen; DNA och SP samt S. Den andra termen (MDRT) överensstämmer å sin sida med SPD och, återigen, S. Den tredje termen (Mdrto) omfattar SPÖ och SDP, den fjärde termen (mdrTo) omfattar PvdA och SPS medan den femte och sista termen (MdrTO) omfattar LSAP. Med avseende på tillräckliga villkor är dessa fem termer, följaktligen, alla konsistenta med utfallet G ($\text{konsistens}_{\text{MDRo}, \dots, \text{MdrTO}} = 1$). Likaså står det klart att termen MDRo uppnår den största råomfattningen ($\text{omfattning}_{\text{MDRo}} = .333$), medan den största unika omfattningen uppnås av MDRo, Mdrto och mdrTo (unik omfattning $_{\text{MDRo}, \dots, \text{mdrTo}} = .222$).

Denna svårtolkade och högeligen komplexa lösning kan nu kompletteras med en parsimonisk lösningsformel där också logiska återstoder inkluderas i den booleska minimeringsprocessen. Som framgår ur den kontradiktionsfria sanningstabellen ovan så har elva av de 32 möjliga konfigurationerna observerats empiriskt (se tabell 49 ovan). Detta innebär att 21 logiskt möjliga konfigurationer återstår, konfigurationer som programvaran nu kan beakta i framtagnad av en mer allmängiltig och mer lättolkad lösning. Detta leder till en lösningsformel bestående av fyra termer som är klart tydligare än de som presenterades i formeln ovan samtidigt som de sinsemellan är mycket olika:

$$O + mT + DR + MdrT \rightarrow G.$$

Här är den första termen (O) aktuell för LSAP och SPD, medan den andra termen (mT) korresponderar med PvdA och SPS. Som den klart mest framkomliga vägen till ett förstärkt grönt inslag i socialdemokratiska partiers partiideologier framträder dock den tredje termen (DR), som omfattar DNA, SP och S samt, återigen SPD. Den fjärde och sista termen (MdrT) korresponderar med SPÖ och SDP. Av dessa fyra tillräckliga termer ($\text{konsistens}_{O, \dots, \text{MdrT}} = 1$) uppnår naturligtvis DR den högsta omfattningen ($\text{omfattning}_{\text{DR}} = .444$; unik omfattning $_{\text{DR}} = .333$) samtidigt som även de mest liberala probabilistiska kriterierna för tillräcklighet uppfylls ($p < .10$ utifrån antagandet att kombinationen är ”oftare tillräcklig än ej” (.50)). För de övriga termerna är omfattningen klart lägre (unik omfattning $_{\text{mT}, \text{MdrT}} = .222$; unik omfattning $_O = .111$).

I likhet med den inspektion av socialdemokratiska partiers förskjutning mot nyliberalism som genomfördes i kapitel 8 är det dock den intermediära lösningsformeln som kommer att

utsättas för det största intresset. Denna lösningsformel – som kan beskrivas som ett mellanting mellan de komplexa och parsimoniska lösningar som presenterats ovan – erhålls genom en minimeringsprocess som enbart beaktar de logiska återstoder som framstår som relevanta i ljuset av framför allt den tidigare teoretiska kunskapen (se närmare i Ragin 2008a, kap. 8–9; Ragin och Sonnett 2005, 190ff). Uppgiften är sålunda att meddela programvaran att det är närvaron snarare än frånvaron av de aktuella förklaringsvariablerna (M, D, R, T, O) som antas vara potentiellt relevanta förklaringar till ett positivt värde på utfallsvariabeln (G). Detta ger följande intermediära lösningsformel:

$$mT + TO + MDR + MdrT \rightarrow G.$$

En enkel omskrivning av denna formel frambringar ett något mer överskådligt uttryck där den övergripande betydelsen av två förklaringsfaktorer – närvaron av tidigare politiska tillbakagångar (T) eller, alternativt, förändrade miljöopinioner (M) – särskilt understryks:

$$T(m + O) + M(DR + drt) \rightarrow G.$$

De två första termerna ($T(m + O)$) indikerar följaktligen att en betydande politisk tillbakagång (T) – här i kombination med antingen en avsaknad av en förändrad miljöopinion (m) eller en närvaro av en betydande organisatorisk förändring (O) – förmår framkalla en förstärkning av socialdemokratiska partiers gröna profil. Den första av dessa termer omfattar den nederländska (PvdA) samt den schweiziska (SPS) socialdemokratin, medan den andra korresponderar med de socialdemokratiska partierna i Luxemburg (LSAP) och Tyskland (SPD). Den tredje och den fjärde termen ($M(DR + drt)$), vidare, tyder på en utveckling där en förändrad miljöopinion (M) är en central förklaring till en höjd grön profil inom socialdemokratiska partier. Denna förklaring bör dock kombineras med antingen en förekomst av internationell idédiffusion och en betydande grön förskjutning inom något rivaliserande parti (DR) eller, alternativt, med en avsaknad såväl av internationell idédiffusion och förändringar inom ett rivaliserande parti som av en betydande politisk tillbakagång (drt). Den första av dessa två termer är en relevant förklaring till utvecklingen inom ett något större antal socialdemokratiska partier, enär såväl den norska (DNA) och den flamländska (SP) som den danska (S) och, återigen, den tyska (SPD) socialdemokratin korresponderar med denna lösningsformel. Den andra lösningstermen omfattas av de socialdemokratiska partierna i Österrike (SPÖ) och Finland (SDP).

I tabell 50 nedan sammanfattas de fyra intermediära vägar som lett fram till en betydande förstärkning av socialdemokratiska partiers gröna profil. Med avseende på tillräckliga villkor avslöjar konsistensmättet att alla dessa vägar, naturligtvis, är fullt konsistenta med utfallet; de förmår, med andra ord, alla framkalla ett positivt utfall. Mer intressant är då omfattningsmåtten, som ytterligare understryker hur termen MDR omfattar ett större antal fall än de övriga termerna och således är den mest ”vanliga” vägen fram till en förstärkt grön profil. Denna lösningsterm uppfyller även de mest liberala probabilistiska kraven på tillräcklighet. Innan en närmare narrativ tolkning av mekanismerna bakom dessa fyra lösningstermer kan presenteras företas dock en granskning av de vägar som lett fram till en bevarad tillväxtfokuserad partiideologi.

Tabell 50. Varför grön politik? En intermediär Lösningsmodell

	Fall	Omfattning	Unik omfattning	Konsistens
mT	PvdA, SPS	.222	.222	1.000
TO	LSAP + (SPD)	.222	.111	1.000
MDR ^a	DNA, SP + S + SPD	.444	.333	1.000
Mdrt	SPÖ, SDP	.222	.222	1.000
lösningsomfattning:		1.000		
lösningsskonsistens:				1.000

^a $p < .10$ utifrån antagandet att kombinationen är ”oftare tillräcklig än ej” (.50).

Algoritm: Quine-McCluskey.

Modell: $g = f(m, d, r, t, o)$.

Teoretiska antaganden: m = närvarande, d = närvarande, r = närvarande, t = närvarande, o = närvarande när g = närvarande.

10.1.3. Varför bevarad tillväxtfokusering?

I detta underavsnitt förflyttas fokus från de positiva fallen till fallen med värdet 0 på utfallsvariabeln, med andra ord till de fall där någon betydande förskjutning mot en grön politik inte kunnat observeras under de aktuella tidsperioderna. Frågan som ställs lyder sålunda som följer: Under vilka förhållanden har en dylik avhållsam strategi i förhållande till gröna spörsmål kunnat observeras inom de västeuropeiska socialdemokratiska partierna?⁸ Här presenteras inled-

⁸ I likhet med avgränsningen i kapitel 8.1.3. (jfr fn 12, s. 186) måste dessa förklaringar i huvudsak ses som giltiga förklaringar till varför en betydande grön politik inte fick något genomslag vid medlet av 1980-talet, med andra ord under den tidsperiod när trycket på en dylik omorientering var som starkast. Förklaringar till en utebliven

ningsvis en komplex lösningsformel som framtagits enbart på basen av de empiriskt observerade konfigurationer som presenterats i tabell 49 ovan. Denna komplexa lösningsformel består av fyra termer och ser ut som följer:

$$\text{mrto} + \text{Drto} + \text{MdRto} + \text{MdrTo} \rightarrow g.^9$$

Här täcks den första termen (mrto) av PASOK samt AF/SF, medan den andra termen (Drto) omfattar PS-B, PS-F samt, återigen, AF/SF. Den tredje termen (MdRto) korresponderar med SAP, PSI/PDS och PSOE och den fjärde och sista med LP-I, LP-B och PS-P. Av dessa fyra termer, som alla är tillräckliga för att framkalla ett negativt utfall ($\text{konsistens}_{\text{mrto}, \dots, \text{MdrTo}} = 1$), lyckas alla utom den förstnämnda omfatta flera än ett unikt fall ($\text{unik omfattning}_{\text{Drto}} = .200$; $\text{unik omfattning}_{\text{MdRto}, \text{MdrTo}} = .300$).

När de 21 logiska återstoderna inkluderas i analysen erhålls en något enklare och mer lättolkad förklaring, dock utan att antalet termer minskar. Denna parsimoniska lösningsformel hävdar att

$$\text{mt} + \text{Dr} + \text{dR} + \text{MrTo} \rightarrow g,$$

eller, måhända litet mer överskådligt, att

$$\text{mt} + \text{dR} + r(\text{D} + \text{MTo}) \rightarrow g.$$

Den första termen (mt) omfattar PASOK och AF/SF, medan termen (dR) är giltig för SAP, PSI/PDS och PSOE. De två återstående termerna ($r(\text{D} + \text{MTo})$) omfattar å sin sida PS-B, PS-F och, återigen, AF/SF samt LP-I, LP-B och PS-P. Klart är sålunda att av dessa tillräckliga termer ($\text{konsistens}_{\text{mt}, \dots, \text{MrTo}} = 1$) uppnår termerna Dr och MrTo den största unika omfattningen ($\text{unik omfattning}_{\text{Dr}, \text{MrTo}} = .300$).

Mest intressant i detta sammanhäng är dock den intermediära lösningsformeln, som framarbetas på basen av antagandet att det är frånvaron (m, d, r, t, o) snarare än närvaron av de fem förklaringsvariablerna som är betydelsefulla när socialdemokratiska partier väljer att bevara en tillväxtfokuserad partiideologi. När detta antagande beaktas erhålls en inte alldeles tydlig

omorientering vid andra tidpunkter kan således se annorlunda ut.

⁹ Eller, litet mer överskådligt,

$$\text{rto}(\text{m} + \text{D}) + \text{Mdo}(\text{Rt} + \text{rT}) \rightarrow g.$$

förklaringsformel som i väsentliga delar påminner om den komplexa lösningsformel som presenterades ovan:

$$dRto + Drto + MdrTo + mdto \rightarrow g.$$

Ett litet mer överskådligt uttryck erhålls genom att, exempelvis, framhäva betydelsen av en politisk (t) och organisatorisk (o) stabilitet:

$$to(dR + Dr + md) + MdrTo \rightarrow g.$$

De två första termerna ($to(dR + Dr)$) tyder på ett utvecklingsförlopp där en bevarad tillväxtfokuserad partiideologi föregåtts av en avsaknad av en tidigare politisk tillbakagång (t) samt en betydande organisatorisk förändring (o) – i kombination med antingen en frånvaro av idédiffusion (d) och en närvaro av en förändring inom något rivaliserande parti (R) eller, tvärtom, en närvaro av idédiffusion (D) och en frånvaro av en förändring inom rivaliserande partier (r). Den första av dessa två termer omfattar svenska SAP, italienska PSI/PDS samt spanska PSOE, medan den andra täcker de socialdemokratiska partierna i Vallonien (PS-B), Frankrike (PS-F) och Island (AF/SF). Även den följande termen ($mdto$) indikerar ett utvecklingsförlopp där betydelsen av goda politiska framgångar (t) och en stabil organisation (o) är betydelsefulla faktorer, men där även centrala samhälleliga förklaringsvariabler (m, d) är frånvarande. Denna lösningsterm omfattar endast grekiska PASOK. Termen ($MdrTo$), slutligen, tyder på en process där en bevarad tillväxtfokuserad ideologi föregåtts av en närvaro av en förändrad miljöopinion (M), en frånvaro av internationell idédiffusion (d) och en förändring inom något rivaliserande parti (r), en närvaro av en tidigare politisk tillbakagång (T) samt, slutligen, en frånvaro av en organisatorisk förändring (o). Denna lösningsterm korresponderar med irländska LP-I, brittiska LP-B samt portugisiska PS-P.

I tabell 51 nedan summeras det ovan sagda. Här kan det noteras att inga överlappningar förekommer – inget fall är förenligt med fler än en term – och, vidare, att termerna $dRto$, $Drto$ och $MdrTo$ når den högsta omfattningen och således förmår förklara mest av det aktuella utfallet. Ingen av termerna uppnår ens de mest liberala kriterierna för tillräcklighet. I nästa avsnitt följer en tolkning av de intermediära lösningsformler som framtogs i detta samt i föregående underavsnitt.

Tabell 51. Varför bevarad tillväxtfokusering? En intermediär lösningsmodell

	Fall	Omfattning	Unik omfattning	Konsistens
dRto	SAP, PSI/PDS, PSOE	.300	.300	1.000
Drto	PS-B, PS-F + AF/SF	.300	.300	1.000
MdrTo	LP-I, LP-B, PS-P	.300	.300	1.000
mdto	PASOK	.100	.100	1.000
lösningsomfattning:		1.000		
lösningsskonsistens:				1.000

Algoritm: Quine-McCluskey.

Modell: $\sim g = f(m, d, r, t, o)$.

Teoretiska antaganden: m = frånvarande, d = frånvarande, r = frånvarande, t = frånvarande, o = frånvarande när g = frånvarande.

10.2. En fall- och teorigenererad interpretation av de erhållna resultaten

På vilka sätt kan då de erhållna intermediära lösningsformlerna hjälpa oss att förstå de aktuella fallen? Vilka är, annorlunda uttryckt, de narrativ som gömmer sig bakom de erhållna formlerna? Detta avsnitt fokuserar på att försöka – åtminstone på en elementär nivå – *make sense* av de utvunna formlerna mot bakgrunden av såväl tidigare fallkunskap som tidigare teoretiska antaganden: Hur väl korresponderar utvecklingsprocesserna med det som tidigare är känt? Vilka nya observationer kan lyftas fram? Och hur förhåller sig observationerna till de teoretiska antaganden som tidigare presenterats?

Till en början fästs intresset vid det positiva utfallet. Här granskas sålunda de olika omständigheter under vilka socialdemokratiska partier i Västeuropa varit benägna att anta en tydligt grön ideologisk profil. Den intermediära lösningsformel som erhöles bestod som bekant av fyra olika kombinationer av INUS-betingelser och såg ut som följer:

$$T(m + O) + M(DR + drt) \rightarrow G. \tag{14}$$

Härnäst företas en fallcentrerad diskussion kring dessa fyra lösningstermer samt kring de fall som dessa associerats med.

Inom den nederländska (PvdA) och den schweiziska (SPS) socialdemokratin, inledningsvis, har den betydande förstärkningen av partiernas gröna profil föregåtts av en avsaknad av en betydande miljöpolitisk organisering (m) samt av en närvaro av tidigare politiska tillbakagångar

(I). En inledande notering som här bör göras gäller tidpunkten för dessa ideologiska nyorienteringar. Både PvdA och SPS antog nämligen en tydligt grön profil redan kring decennieskiftet 1970 i samband med den nya vänsterns framväxt, med andra ord flera år innan dylika förskjutningar blev aktuella inom övriga västeuropeiska socialdemokratiska partier och – detta understryks speciellt i den erhållna lösningstermen – flera år innan något konkurrerande parti med en utpräglat grön profil lyckades slå igenom i de aktuella länderna.¹⁰ En central förklaringsfaktor är sålunda de tidigare politiska tillbakagångar som kan observeras inom bägge partierna. Under 1960-talet genomlevde såväl PvdA som SPS en negativ trend vad understödet i val anbelangar, en trend som inom PvdA även ackompanjerades av en ihållande oppositionsställning. Samtidigt upplevde båda partierna – och i synnerhet PvdA – ett betydande inflöde av nya, företrädesvis unga och tämligen välutbildade, vänstersympatisörer med en annorlunda bakgrund och med något annorlunda intressen än det traditionella socialdemokratiska klientelet (se t.ex. van Praag 1994; Thomas 1977b; Wolinetz 1977). En möjlig tolkning som nu låter sig göras hävdar sålunda att den mindre uppmuntrade utvecklingstrenden i samband med tidigare val fungerade som en avgörande och utlösande faktor för en tydlig strategisk och ideologisk omorientering där man valde att ideologiskt närma sig den nya vänstern och de högljudda krav på en förstärkt postmaterialistisk och grön profil som denna ofta kommit att förknippas med.

I likhet med PvdA och SPS har även luxemburgska LSAP¹¹ förstärkt sin gröna profil som en följd av uteblivna framgångar i samband med tidigare val (I), nu dock i kombination med en betydande organisatorisk förändring (O). Denna ideologiska förskjutning, som ägde rum vid inledningen av 1980-talet, synes sålunda ha ägt rum helt utan påverkan av några exogena faktorer – de uteblivna politiska framgångarna i kombination med ett i sammanhanget essentiellt ledarbyte har varit tillfyllest för att frammana en grön förskjutning inom den luxemburgska socialdemokratin.

Den vanligaste vägen fram till en grön partiideologi har vandrats av närmare hälften – fyra av nio – av de socialdemokratiska partier som genomgått en betydande förändring: norska DNA, flamländska SP, danska S och tyska SPD. Dessa partier har – alla kring decennieskiftet 1990 – förstärkt sin gröna framtoning som en följd av en ökat samhällsligt miljöintresse (M), en internationell idédiffusion (D) samt en grön förskjutning inom något rivaliserande parti (R). Den gröna ideologiska skiftningen har med andra ord föregåtts av en bred ansamling av tryck

¹⁰ Noteras bör dock att både Nederländerna och Schweiz såg uppkomsten av alternativa mittenvänsterpartier under 1960-talet; i Nederländerna grundades socialliberala *Democraten* 1966 och den kristna vänsterns *Politieke Partij Radikalen* år 1968, medan schweiziska *Landesring der Unabhängigen* antog en socialliberal profil under samma årtionde.

¹¹ Här noteras att denna lösning även omfattar SPD.

från andra politiska aktörer. Vissa skillnader mellan de fyra länderna är dock värda att notera. I Norge och Danmark, inledningsvis, har socialdemokratin förstärkt sin gröna profil i kölvattnet av att svaga men som opinionsbildare inte obetydliga gröna partier (MDG och *De Grønne*) bildats, efter att närliggande socialdemokratiska broderpartier blivit mer miljötillvända samt efter att vänstersocialistiska partier (SV och SocF) valt att förstärka sina gröna profiler. Utan att överdriva betydelsen av någon enskild förklaringsfaktor är det skäl att försiktigt notera de vänstersocialistiska partiernas roll. Såväl SV som SocF karakteriseras ofta av sina tidigt anammade och tydliga gröna profiler samt genom sina – för den västeuropeiska yttervänsterpartifamiljen smått unika – icke-kommunistiska och relativt pragmatiska ideologiska profiler (se t.ex. Jacobs 1989, 38–42, 596–599), något som ytterligare bidragit till att deras strategiska vägval tenderat bli speciellt intressanta ur den i många avseenden närliggande socialdemokratins synvinkel (jfr t.ex. Esping-Andersen 1985, 92, 102–103). I Flandern och Tyskland, å andra sidan, har idédiffusion från socialdemokratiska broderpartier i andra länder ackompanjerats av ett inval av betydelsefulla gröna partier (*Die Grünen* och *Agalev*) samt av tidigare gröna omstruktureringar inom de borgerliga huvudkonkurrenterna (CVP respektive CDU). Här märks speciellt den gröna rörelsens parlamentariska intrång, som i båda länderna rönt stor uppmärksamhet. Både *Die Grünen* och *Agalev* kom även att bli bestående konkurrenter till socialdemokratin i respektive land (jfr Sassoon 1996, 674).

Den gröna förskjutningen inom österrikiska SPÖ och finländska SDP, slutligen, ägde rum på 1980-talet. Dessa ideologiska omorienteringar föregicks av en förstärkt miljöopinion uttryckt genom antingen ett grundande (ALÖ och VGÖ i Österrike) eller ett inval (*Vihreä liitto* i Finland) av något utpräglat grönt parti (M) i en miljö där övriga samhälleliga eller systemiska förändringskrav var högeligen frånvarande (d, r, t). I motsats till partierna hemmahörande i de två förstnämnda lösningstermerna har den gröna förskjutningen föregåtts av politiska framgångar som kan betecknas som åtminstone tillfredsställande, samtidigt som trycket från broderpartier samt konkurrerande partier varit obefintligt. Därmed betonas miljöpartiernas roll, ty man kan förmoda att en ideologisk förändring har förutsatt ett särskilt starkt tryck från de uppvaknande miljöpartierna i respektive land. Gällande Österrike kan det konstateras att ALÖ samt det mer högerorienterade VGÖ båda ursprungligen var relativt svaga, men förmådde – precis som förutspåddes av Müller-Rommel vid medlet av 1980-talet (se Müller-Rommel 1985, 490) – snabbt förenas, öka sitt inflytande och därmed även utgöra ett hot mot socialdemokratin (jfr Luther 1999, 24). I Finland var det gröna trycket mera omedelbart, enär den ännu oorganiserade gröna rörelsen snabbt och något oväntat lyckades ta plats i parlamentet. Med sina egalitära stukturer samt sin gräsrotsprofil utgjorde man ett betydande hot inte minst för en

krympande socialdemokrati (jfr Sundberg 1999, 58–60). I tabell 52 nedan sammanfattas de redovisade observationerna.

Tabell 52. Fyra vägar fram till ett betydande grönt inslag i partiideologin

Fall	Lösningsterm	Beskrivning av lösningsterm	Förändringsprocess
PvdA, SPS	mT	Tidig grön förskjutning där betydande politiska tillbakagångar fungerat som den främsta utlösande faktorn	Förlustgenererad förändring
LSAP	TO	Grön förskjutning som svar på endogena faktorer såsom betydande politiska tillbakagångar och organisatoriska förändringar	Endogent genererad förändring
DNA, SP, S, SPD	MDR	Sen grön förskjutning som svar på en förstärkt miljöopinion samt på förändringar inom broderpartier och inom konkurrenter	Samhälls- och systemgenererad förändring
SPÖ, SDP	Mdrt	Grön förskjutning som svar på en grön politisk organisering i en miljö där övriga samhälleliga och systemiska krav är frånvarande	Miljöpartigenererad förändring

Hur kopplas då de erhållna förklaringstermerna till de teoretiska antaganden som presenterades i kapitel 9.6. ovan? Som framgår ur tabell 53 nedan så korresponderar den mest omfattande lösningstermen (MDR) med det antagande som lades fram i H1b. De fyra aktuella partierna kan sålunda beskrivas som dynamiska; de reagerar på relevanta förändringskrav i samhället och i partisystemet samtidigt som interna krav inte är av någon större betydelse. H2b, som hävdar att partierna på grund av sin konservativa natur inte alls plägar reagera på avlägsna samhälleliga förändringskrav utan enbart på systemiska och organisatoriska sådana, korresponderar å sin sida med två termer (mT och TO) samt tre fall. Den sista lösningstermen (Mdrt) är inte direkt förenlig med någon av de föreslagna hypoteserna, enär den indikerar att en förstärkt miljöopinion förmår framkalla en förändrad partiideologi trots en bred frånvaro av systemiska såväl som organisatoriska förändringskrav.

För att sammanfatta dessa observationer kan det framhållas att de resultat som här utvunnits förvisso ger en antydning om att de två föreslagna hypoteserna lyckas fånga upp två relevanta mönster för partiförändring relativt väl, men samtidigt, och detta är kanske mer intressant, ger de erhållna resultaten ytterligare understöd för uppfattningen om att partiförändring – vare sig den äger rum längs den vedertagna socioekonomiska konfliktlinjen eller inom någon annan av politikens domäner – är en mer mångfasetterad process än vad man varit benägen att anta i

tidigare forskningsprojekt kring partiers ideologiska förändring. Rörande den förändringsprocess som explicit studerats så kan det, nog aningen generaliserande, konstateras att de västeuropeiska socialdemokratiska partierna tenderat att anta en tydligt grön profil antingen som en följd av uteblivna politiska framgångar eller efter ett mer eller mindre omfattande tryck från omgivningen. Det första alternativet är vanligt bland de partier som väljer att anamma en grön profil jämförelsevis tidigt, medan det andra alternativet blir aktuellt framför allt bland partier som något senare väljer att revidera sina förhållningssätt gentemot den gröna politiken.

Tabell 53. En teoretisk återkoppling av de erhållna förklaringstermerna (G = 1)

			Interna faktorer är	
			N	F/B
Samhälleliga faktorer är	N	Systemiska faktorer är	N	MDR (DNA, SP, S, SPD)
			F/B	MdrT (SPÖ, SDP)
	F/B	Systemiska faktorer är	N	TO (LSAP)
			F/B	mT (PvdA, SPS)

N = Närvarande; F/B = Frånvarande/Betydelselösa. För att en viss form av inflöde skall kunna klassas som närvarande krävs närvaro av åtminstone en faktor. Den första hypotesen (H1b) motsvaras av det mörkgråa fältet, den andra (H2b) av det ljusgråa.

Vad det negativa utfallet anbelangar så erhöles som bekant den något grumliga förklaringsformeln

$$to(dR + Dr + md) + MdrTo \rightarrow g. \tag{15}$$

De fyra termerna i denna förklaringsformel ger en indikation om varför de tio återstående socialdemokratiska partierna inte anammade någon tydlig grön profil vid medlet av 1980-talet. Härnäst följer en något mer ingående diskussion kring dessa fyra termer samt kring de partier som korresponderar med dessa.

Den svenska (SAP), italienska (PSI/PDS) och den spanska (PSOE) socialdemokratin omfattas av den första lösningstermen. Denna term indikerar att de nämnda partierna bevarat en

traditionell och tillväxtfokuserad ideologi i en omgivning som präglades av goda politiska framgångar och stabila styrkeförhållanden inom organisationen (t, o) samt av en frånvaro av internationell idédiffusion (d). Det handlar, med andra ord, om partier som under 1980-talets inledande år lyckades stärka sina positioner i betydande mån; i Sverige återvände socialdemokratin till makten år 1982 efter en sex år lång – för partiet synnerligen ovanlig – oppositionstillvaro, i Italien hade socialisterna genom den lyskraftige Craxi för första gången under efterkrigstiden lyckats få premiärministerposten och i Spanien hade PSOE:s González nyss (år 1982) inlett sin 14 år långa tid som regeringschef (jfr t.ex. Hine 1979; Sainsbury 1991; Share 1988). De gröna förskjutningar som ägde rum inom någon närliggande eller på annat sätt betydelsefull politisk rival (R) – i Sverige handlade det om en förskjutning inom mittenpartiet CP, i Italien om en förändring inom såväl kommunistiska PCI som kristdemokratiska DC och i Spanien om en betydande ideologisk omorientering inom kommunistiska PCE – förmådde således inte allena frammana ett betydligt mer positivt förhållningssätt gentemot gröna spörsmål inom dessa tre partier.

Betydelsen av stabila och tillfredsställande valframgångar samt varaktiga styrkeförhållanden inom partiorganisationen (t, o) poängteras även i den andra lösningstermen, som korresponderar med den vallonska (PS-B), franska (PS-F) och isländska (AF/SF) socialdemokratin. I dessa länder förblev även de närliggande politiska rivalernas förhållningssätt till gröna frågor relativt intakt (r). Däremot kunde nog en betydande internationell idédiffusion från något närliggande broderparti observeras (D). Här är det dock skäl att påpeka att två av de tre aktuella sändarpartierna kan beskrivas som antingen geografiskt, språkligt och kulturellt något avlägsna¹² eller, alternativt, politiskt relativt oansenliga¹³, varför det måste ses som föga överraskande att en idédiffusion inte lyckades påverka partier som – franska PS-F undantaget – visserligen inte var närpå lika inflytelserika som de tre tidigare nämnda men som ändå kan betecknas som organisatoriskt stabila.

Den tredje lösningstermen omfattas av grekiska PASOK. I likhet med de ovan redovisade partierna upprätthöll, eller snarare ökade, också PASOK sin slagkraft på den politiska arenan samtidigt som dess partiorganisation förblev stabil och intakt under starka Papandreous ledarskap (t, o). Skillnaden är att nu saknades även alla former av samhällseliga och systemiska förändringskrav; någon förstärkt miljöopinion kunde inte påträffas (m), ej heller någon idédiffusion från något närliggande broderparti (d). Därmed är det naturligt att också förhållningssättet gentemot gröna krav förblev tveksamt.

¹² Finländska SDP som sändare till isländska AF/SF.

¹³ Luxemburgska LSAP som sändare till vallonska PS-B och franska PS-F.

De tre återstående fallen – irländska LP-I, brittiska LP-B och portugisiska PS-P – korresponderar med den återstående lösningstermen. Denna term avviker från de tre övriga såtillvida att tidigare politiska tillbakagångar nu kunde registreras (T). Också miljöopinionen förstärktes (M), samtidigt som övriga aktuella förändringskrav (internationell idédiffusion (d), förändringar inom rivaler (r) samt organisatoriska förändringar (o)) förblev frånvarande. Varför lyckades då inte den förstärkta miljöopinionen och den dalande politiska trenden framkalla en förändrad partiideologi i de aktuella fallen vid medlet av 1980-talet? Angående den förstärkta miljöopinionen så kan det konstateras att de uppkomna miljöpartierna länge förblev svaga i de aktuella länderna. I Irland blev den gröna rörelsen en signifikant parlamentarisk kraft först på 2000-talet, i Storbritannien utgör valsystemet alltså ett svåröverkomligt hinder för *Green Partys* politiska etablering och i Portugal har PEV:s nära samarbete med det ortodoxt kommunistiska PCP bidragit till att dess slagkraft som självständig politisk aktör kraftigt begränsats (se närmare i Jacobs 1989, 162, 307–308, 412–413). När såväl närliggande socialdemokratiska broderpartier som politiskt mer relevanta konkurrenter¹⁴ samtidigt bevarade en tillväxtfokuserad ideologi och när partiorganisationen förblev stabil fanns synbarligen inga klara orsaker att ens i en tid av allvarliga politiska motgångar rucka de ideologiska riktlinjerna i en grönare riktning. I tabell 54 nedan sammanfattas de fyra lösningstermerna som förklarar en partiideologi med bevarat fokus på ökad tillväxt.

Tabell 54. Fyra vägar fram till en bevarad tillväxtfokuserad partiideologi

Fall	Lösningsterm	Beskrivning av lösningsterm
SAP, PSI/PDS, PSOE	dRto	Bevarat tillväxtfokus som en följd av en relativt stabil omgivning, stabila politiska prestationer och en stabil organisation
PS-B, PS-F, AF/SF	Drto	Bevarat tillväxtfokus som en följd av en relativt stabil omgivning, stabila politiska prestationer och en stabil organisation
PASOK	mdto	Bevarat tillväxtfokus som en följd av en avsaknad av samhälleliga, systemiska och organisatoriska förändringskrav
LP-I, LP-B, PS-P	MdrTo	Bevarat tillväxtfokus som en följd av en tämligen stabil omgivning och en stabil organisation, trots politiska motgångar

¹⁴ Här handlar det om centerkonservativa FF och radikala vänsterpartiet WP i Irland, konservativa C i Storbritannien samt liberalkonservativa PSD och kommunistiska PCP i Portugal.

Sammanfattningsvis kan det ännu konstateras att betydelsen av goda valframgångar samt en stabil organisation återigen (jfr kaptiel 8) framträder som de viktigaste faktorerna för en bevarad partiideologi. Av de aktuella fallen korresponderar sju av tio med dessa två förklaringsfaktorer. En närvaro av enskilda förklaringsvariabler, såsom förändringar inom rivaler i den första termen eller idédiffusion i den andra, förmår här inte framkalla en förändrad ideologi. Intressant är också den sista förklarings termen, som avviker från de ivriga i det att valförluster inte förmått framkalla en förändrad ideologi.

DEL IV

EN ÅTERKNYTANDE DISKUSSION

KAPITEL 11

Den västeuropeiska socialdemokratin i komparativt ljus

Syftet med denna studie har varit att, för att kort rekapitulera, bidra med deskriptiva och kausala utsagor rörande den västeuropeiska socialdemokratins partiideologier under 1900-talets tre sista decennier. För att uppfylla detta syfte har en komparativ granskning av 19 socialdemokratiska partiers förhållningssätt till de under denna tidsperiod aktuella nyliberala samt postmaterialistiska och gröna idéerna genomförts. De frågeställningar som härvidlag dryftats har tagit fasta på partiideologins uttryck och partiideologins förändring: Vilka är de ståndpunkter som socialdemokratin adresserat och hur – eller, annorlunda uttryckt, under vilka omständigheter – har dessa ståndpunkter formats? Medelst kvantifierat material och med ett i huvudsak konfigurativt och komparativt angreppssätt bidrar den föreliggande studien med mer systematiserade och mer formaliserade uttalanden om den socialdemokratiska partiideologi som på senare år huvudsakligen studerats medelst utpräglat kvalitativa tillvägagångssätt (se t.ex. Bailey 2009; Callaghan 2000; Merkel *et al.* 2008; Thomson 2000; jfr dock Schumacher 2011). Samtidigt, och mer generellt, kan studien även försiktigtvis tillskjuta fallcenterade, ”tjocka” och kontextuella observationer kring partiideologiska förändringsprocesser. Detta forskningsområde domineras av multivariata statistiska övningar, varför mer djuplodande studier ofta ansetts önskvärda (se t.ex. Adams *et al.* 2004, 2006; Adams, Haupt och Stoll 2009; Adams och Somer-Topcu 2009a; Ezrow *et al.* 2011).

I detta avslutande kapitel knyts studien samman. Här presenteras, i det första avsnittet (kapitel 11.1.), en sammanfattning av de empiriska observationer som gjorts i kapitel 5, 8 och 10. I samband med denna sammanfattning företas även en diskussion kring några av studiens främsta begränsningar samtidigt som en rad möjliga ingångar för kommande forskning presenteras. I det andra avsnittet (kapitel 11.2), som kan sägas ha karaktären av en epilog, diskuteras den västeuropeiska socialdemokratins ideologiska och politiska utveckling under det tidiga 2000-talet samtidigt som dess framtidsutsikter kort dryftas.

11.1. Resultatsammanfattning

I kapitel 5 företogs en deskriptiv inspektion av de socialdemokratiska partiernas förhållnings-sätt till nyliberala och gröna krav. Två övergripande resultat kan noteras. Det första av dessa resultat (R1) bekräftar den tämligen hävdvunna uppfattningen om att den nyliberala våg som sköljde över Västeuropa under 1900-talets sista decennier även kom att påverka socialdemokratin: de socioekonomiska positioneringarna förflyttades på många håll tydligt högerut, dock – och detta kan kanske särskilt understrykas – utan att något totalt avståndstagande från socialismen ägde rum. Med tanke på studiens mer fallcenterade natur bör dock trenderna inom de enskilda partierna dryftas mer noggrant. Här kan tre observationer göras:

(R1a) De mest betydande och mest bestående nyliberala omorienteringarna gjordes inom den franska (PS-F), den finländska (SDP), den vallonska (PS-B), den flam-ländska (SP) och den nederländska (PvdA) socialdemokratin.

Inom dessa partier var den partiideologiska omorienteringen bestående, tydlig och statistiskt signifikant. Den fick sin början vid slutet av 1970-talet inom SP och PvdA, vid inledningen av 1980-talet inom PS-F och PS-B samt vid decennieskiftet 1990 inom SDP.

(R1b) Till sin natur permanenta nyliberala omorienteringar blev även aktuella inom socialdemokratin i Italien (PSI/PDS), Luxemburg (LSAP), Österrike (SPÖ) och Storbritannien (LP-B).

Även om inga signifikanta högerförskjutningar kunde observeras härstädes så företog partier-na långvariga och tydliga vandringer från den socialistiska polen i riktning mot den nyliberala; de genomförde med andra ord bestående revisioner av sina partiideologier. Dessa förändringar fick sin start vid 1970-talets början inom PSI/PDS, vid slutet av samma årtionde inom LSAP och SPÖ samt vid medlet av 1980-talet inom LP-B.

(R1c) De återstående tio partierna i studien företog inga permanenta partiideologiska omorienteringar mot den nyliberala polen. Detta betyder dock inte att dessa partiideologier förblev stabila; såväl (a) tillfälliga högerförskjutningar som (b) ideologiska vandringer enligt sicksack-mönster förekom.

Mera precist uttryckt så kan det noteras att tillfälliga högerförskjutningar blev aktuella inom den norska (DNA), den spanska (PSOE), den grekiska (PASOK), den portugisiska (PS-P), den isländska (AF/SF) och den irländska (LP-I) socialdemokratin, medan de tyska (SPD), svenska (SAP) och danska (S) partierna tenderade variera sina partiideologier enligt sicksack-mönster. Den schweiziska (SPS) socialdemokratins positioner blev i stort sett stabila under hela den granskade tidsperioden.

Den andra centrala observation som gjordes i kapitel 5 handlade om socialdemokratins förhållningssätt gentemot en postmaterialistisk, grön politik. Resultaten (R2) ger här en klar antydning om en trend som i någon mån påminner om den som kunde observeras längs den socioekonomiska konfliktlinjen: frågor rörande miljöskydd, ekologi och hållbar utveckling fick – i jämförelse med tidigare årtionden – ett betydligt starkare fotfäste under den tidsperiod som här studerats. Ansenliga skillnader kan dock påträffas mellan de enskilda socialdemokratiska partierna, varför detta nog ganska allmänna påstående måste kompletteras med två mer precisa yttranden:

(R2a) En mer eller mindre ovedersäglig omfamning av gröna spörsmål ägde under den granskade tidsperioden rum inom en rad socialdemokratiska partier huvudsakligen hemmahörande i Europas nordliga och västliga delar.

Här antog den nederländska (PvdA) och den schweiziska (SPS) socialdemokratin övervägande gröna profiler redan på 1970-talet, medan den luxemburgska (LSAP) och den österrikiska (SPÖ) socialdemokratin gick in för samma strategi under 1980-talet. Den tyska (SPD), den flamländska (SP), den norska (DNA), den danska (S) och – något mer försiktigt – den val-lonska (PS-B) socialdemokratin anammade en övervägande grön profil på 1990-talet. Den finländska (SDP) och svenska (SAP) socialdemokratin, slutligen, antog tydligt gröna profiler på 1980-talet, men, är det skäl att notera, backade något från dessa ståndpunkter under följande decennium.

(R2b) En partiideologi där de gröna värderingarna förblev i en marginell position kunde observeras bland socialdemokratiska partier huvudsakligen lokaliserade i Europas sydliga delar samt på de brittiska öarna.

Här kan en viss grön profilhöjning förvisso observeras inom den isländska (AF/SF), den spanska (PSOE), den brittiska (LP-B), den portugisiska (PS-P) och den irländska (LP-I) socialdemokratin, men denna förändring upplevs dock vara för svag för att man ska kunna tala om någon egentlig partiideologisk förändring. Den franska (PS-F), den grekiska (PASOK) och den italienska (PSI/PDS) socialdemokratin uppvisar inte över huvudtaget någon grön förskjutning; de behöll en tillväxt- och produktivitetssinriktad partiideologi under så gott som hela den granskade tidsperioden.

Studiens främsta syften har dock varit att bidra med nya observationer rörande de aktuella förändringsprocessernas natur. I kapitel 8 granskades sålunda (a) under vilka omständigheter de nyliberala ståndpunkterna blivit aktuella samt (b) i vilka situationer en oförändrad och övervägande socialistisk partiideologi kunnat upprätthållas. Denna granskning bidrar med re-

sultat (R3) som ger en indikation om att socioekonomiska omorienteringar inom socialdemokratien föregåtts av ett flertal olika INUS-förklaringar och att någon enskild nödvändig eller tillräcklig förklaringsfaktor således inte är att identifiera. Faktum är snarare att partiideologiska förändringar tenderar föregås av en bred samverkan mellan en rad olika samhälleliga, systemiska och/eller organisatoriska förändringskrav; en partiförändring är, sålunda, en mer mångfasetterad och mer intrikat process än vad man ibland varit benägen att anta. De INUS-kombinationer som ter sig viktiga i detta sammanhang kan sammanfattas i fyra punkter som följer:

(R3a) En socioekonomisk högerförskjutning inom en borgerlig konkurrent var en avgörande eller åtminstone klart betydelsefull faktor för sex västeuropeiska socialdemokratiska partiers nyliberala förskjutning.

Rivalförskjutningarnas betydelse blev särskilt anmärkningsvärd i fallen SP, LSAP och SPÖ, som alla stod relativt nära sina respektive kristdemokratiska huvudkonkurrenter. I dessa fall kan en rivalförskjutning ses som den huvudsakliga förklaringen till att en socioekonomisk partiförändring ägde rum eftersom omgivningen i övrigt präglades av en relativ stabilitet. I de tre återstående fallen (PS-B, PS-F och PvdA), däremot, var relationerna till de borgerliga huvudkonkurrenterna något mer avlägsna, varför rivalförskjutningar naturligt nog måste kombineras med betydande förändringskrav av samhällelig natur.

(R3b) Den nyliberala förskjutningen inom PSI/PDS föregicks av en förändring i väljaropinionen och inom partiorganisationen.

Här understryks med andra ord betydelsen av dels en allmän högertrend och dels en organisatorisk instabilitet, båda faktorer som kunde påträffas i det italienska samhället och inom den italienska socialdemokratien kring decennieskiftet 1970.

(R3c) LP-B:s nyliberala förskjutning följde på en omständig konfiguration där både samhälleliga, systemiska och organisatoriska förändringskrav var av betydelse.

En möjlig, i detta skede ännu något tentativ, tolkning till den mångfasetterade förklaring som här ges är att LP-B vid denna tidpunkt var ett parti med ovanligt konservativa strukturer och att en ideologisk förändring i riktning mot nyliberalism sålunda förutsatte anmärkningsvärt breda förändringskrav från partiets omgivning.

(R3d) SDP försköt sin partiideologi mot den nyliberala polen som en följd av ett betydande samhälleligt tryck, kombinerat med en ihållande förlusttrend.

Detta förändringsscenario påminde sålunda om den nyliberala förändring som kunde påträffas inom tre tidigare nämnda kontinentaleuropeiska partier (PS-B, PS-F, PvdA) på 1980-talet; samhälleliga förändringskrav såsom ekonomisk globalisering, opinionsförskjutningar och idé-

diffusion var av central betydelse, men måste kombineras med ett visst systemiskt förändringstryck.

Angående det motsatta utfallet, en avsaknad av en betydande nyliberaliseringstrend, pekar resultaten (R4) på att förklaringarna även här var mångskiftande och att varken några nödvändiga eller några tillräckliga villkor således blev aktuella. De erhållna, även i detta fall något tentativa, observationerna kan sammanfattas i tre punkter:

- (R4a) Partier med en stabil organisation och goda politiska framgångar förmådde, oberoende av övriga tänkbara förändringskrav, undvika en betydande partiideologisk nyliberalisering.

Denna observation är relevant för PASOK och AF/SF samt för SPD och SPS. I de två sistnämnda fallen förelåg visserligen möjligheter för en idédiffusion, men detta förändringskrav förmådde inte ensamt framkalla en betydande partiideologisk förändring i riktning mot nyliberalism.

- (R4b) Politiskt starka och organisatoriskt enhetliga partier undvek en betydande nyliberalisering trots att vissa samhälleliga förändringskrav restes.

Denna observation är relevant för PS-P, PSOE, SAP och S. Trots att de historiska och politiska erfarenheterna såväl som den samhälleliga kontexten nog kan betecknas som olikartad förändrades dessa partier vid denna tidpunkt av sina kraftfulla partiorganisationer och sina starka ledare, något som eventuellt kan ha bidragit till att en betydande ekonomisk globaliseringsprocess inte ensam förmådde frammana en bestående partiideologisk revision i riktning mot nyliberalism.

- (R4c) Partier i perifert belägna länder undvek en betydande nyliberalisering trots att betydande samhälleliga krav på en sådan omorientering nog restes.

De aktuella fallen (LP-I och DNA) kan med anledning av sina i viss mån perifera lägen antas ha varit särskilt mottagliga för idédiffusion (från LP-B respektive SAP), men när någon sådan inte blev aktuell förmådde inte ens en kraftig ekonomisk globaliseringsprocess i kombination med en tydligt förändrad väljaropinion framkalla en nyliberal förskjutning.

Den andra utfallsvariabeln av intresse inspekterades i kapitel 10, där empiriska observationer rörande (a) socialdemokratins omfamning av gröna spörsmål samt, omvänt, (b) socialdemokratins bevarande av en mer traditionell och tillväxtfokuserad partiideologi granskades. Här indikerar resultaten (R5) att en förstärkning av de socialdemokratiska partiernas postmaterialistiska, gröna profiler även den föregåtts av en rad olika kombinationer av samhälleliga, systemiska och organisatoriska förändringskrav. Några enskilda nödvändiga villkor kan man inte

tala om, även om en organisatorisk förändring kan ses som en tillräcklig förutsättning för en partiideologisk förändring. På partinivån kan två trender av mer övergripande natur upptäckas:

(R5a) Uppkomsten av miljöpartier var en central förutsättning för en grön förskjutning inom sex västeuropeiska socialdemokratiska partier.

Detta påstående håller streck för DNA, SP, S och SPD samt för SPÖ och SDP. I de fyra förstnämnda fallen var uppkomsten av nya miljöpartier dock inte tillfyllest, utan här tarvades även en internationell idédiffusion samt en grön förskjutning inom något rivaliserande vänster- eller högerparti. I de två sistnämnda fallen behövdes inget dylikt brett förändringstryck. Här förmådde sålunda uppkomsten av (i båda fallen politiskt klart signifikanta) miljöpartier frammana en förstärkning av gröna värderingar inom socialdemokratien trots att övriga förändringskrav var i hög grad frånvarande.

(R5b) Tidigare politiska tillbakagångar innehade en betydande roll i den gröna förskjutning som ägde rum inom tre västeuropeiska socialdemokratiska partier.

Inom två parter – PvdA och SPS – var de politiska tillbakagångarna den främsta utlösande faktorn för den gröna förskjutning som i dessa fall ägde rum förhållandevis tidigt, medan den gröna omorienteringen inom LSAP också förutsatte en betydande förändring inom partiorganisationen.

Vad det motsatta utfallet anbelangar så indikerar resultaten (R6) återigen att en rad olika vägar vandrats, men att en ideologiskt stabil partiorganisation är en nödvändig förutsättning för en bevarad tillväxtfokuserad ideologi. Två mer precisa och detaljerade utsagor låter sig göras:

(R6a) En stabil organisation och, kanske ännu viktigare, goda politiska framgångar är viktiga förutsättningar för ett bevarande av en traditionell, icke-grön partiideologi.

Detta påstående är relevant för sju partier: SAP, PSI/PDS och PSOE, PS-B, PS-F och AF/SF samt, slutligen, PASOK. I de tre förstnämnda fallen har en grön förskjutning inom en betydande rival förvisso ägt rum, med denna förskjutning har inte varit tillräcklig för att frammana en grön partiideologisk förändring. I de tre följande har det å andra sidan funnits vissa förutsättningar för idédiffusion, men inte heller detta förändringskrav har i sig varit tillräckligt för att frammana en grön partiideologisk förändring. Med detta sagt, och med hänvisning till det snarlika resultat som presenterats i (R4a) ovan, kan det mer allmänt konstateras att ideologiskt stabila partiorganisationer och goda politiska framgångar är faktorer som är av tämligen central betydelse när ett parti väjer att upprätthålla den partiideologi som man traditionellt bekant sig till. Detta påstående synes sålunda – i ljuset av de resultat som här presenterats – hålla streck längs olika ideologiska konfliktlinjer.

(R6b) Inom tre partier har en traditionell, icke-grön partiideologi bevarats i en relativt stabil omgivning där vissa betydande förändringskrav dock rests.

Detta påstående är relevant för LP-I, LP-B och PS-P, som alla bevarat en tillväxtfokuserad partiideologi trots att svaga eller i viss mån avlägsna miljöpartier trätt in på arenan och trots att de politiska framgångarna inte till fullo övertygat.

Sammantaget kan det sägas att de observationer som sammanfattats i R1–R6 ovan bidrar med ny information om hur den västeuropeiska socialdemokratins partiideologier utvecklats samt, mer generellt, om hur partiideologiska förändringsprocesser kan se ut. Denna nya information är – med hänvisning till King, Keohane och Verbas (1994, 15) kriterier – klart relevant för kommande forskning kring socialdemokratins samt, mer allmänt, för forskning kring partier och ideologier, kring förhållandet mellan dessa två komponenter, kring partibeteende, partikonkurrens och partiförändring samt kring partiets roll i moderna demokratier. Resultaten är dock, är det skäl att tillägga och klart understryka, i flera avseenden snarast av tentativ och riktgivande karaktär. De bidrag som detta projekt tillskjutit kan och bör därför ses som utgångspunkt för ytterligare forskningsuppgifter kring socialdemokratins ideologiska utveckling och, mer generellt, kring partiets beteende. Mot bakgrunden av några av de begränsningar som denna studie är förknippad med diskuterar det kommande underavsnittet (kapitel 11.1.1.) en rad möjliga ingångar för dylik kommande forskning.

11.1.1. Några förslag till kompletterande forskning

Två övergripande invändningar som kan resas mot det genomförda forskningsprojektet tar fasta på *vad* som studeras och *hur*. Är det rätt och riktigt att utläsa partiståndpunkter och partiideologier enbart ur politiska (val)program? Har den konfigurativa analysen förmått beakta alla relevanta förklaringsvariabler? Och har tidsdimensionen kunnat beaktas på ett rättmätigt sätt?

Angående det förstnämnda tvivelsmålet så kan det till en början konstateras att politiska program kommit att förestå en central roll i mycket av den (såväl kvalitativa som kvantitativa) parti- och ideologiforskning som bedrivits under senare decennier. Det är dock skäl att, än en gång, påpeka att en rad invändningar mot relevansen hos dylika program gjorts. En i sammanhanget central sådan rör de politiska programtexternas betydelse för den politik som *de facto* förs: Är programmen verkligen betydelsefulla och auktoritativa politiska dokument, eller hand-

lar det kanske snarare om en samling utopiska önskingar utan någon direkt koppling till politisk vardag och verklighet? I denna studie har de politiska programmen, för att kort repetera, antagits stå ”nearest to ideologies” eftersom de förmodats representera ”a compromise between concessions to circumstances and adherence to fundamental principles” (Seliger 1976, 38). Vidare har valprogram prioriterats framom annan partipolitisk textproduktion eftersom de antagits ”constitute the only medium-term plans for the whole of society”, eftersom de förmodats ha ”an important agenda-setting role for governments” och eftersom deras centrala betydelse för partierna trots kunna utläsas ur ”extensive [internal] debates [...] over what should go in the document” (Budge 1994, 455).

Med dessa grundantaganden har studien granskat vad partier *anser* och *vill göra* snarare än vad de verkligen *gör*.¹ Samtidigt som detta ter sig som en rimlig och framkomlig väg med tanke på studiens huvudsyften bör det understrykas att förfarandet inte till fullo förmår examinera de nyliberala och postmaterialistiska synsättens avtryck på den politik som socialdemokratiska partier faktiskt valt att bedriva i parlament och i regeringsställning. Det är, således, möjligt att (a) partier där någon bestående nyliberal/grön programmatisk trend inte kunnat skönjas likväl – av en rad tänkbara orsaker (tryck från omgivningen, koalitionsregerande *etc.*) – kommit att bedriva en uttryckligt nyliberal/grön politik och, förvisso aningen mindre sannolikt men ändå teoretiskt fullt tänkbart, att (b) partier med en tydligt skönjbar och långvarig programmatisk trend mot nyliberalism/grön politik avstått från att driva en dylik politik.² Ett första problemkomplex som denna studie inte tagit fasta på men som den kommande forskningen gärna kunde kartlägga mer ingående rör således *sambandet mellan nyliberala/gröna ståndpunkter och en nyliberal/grön faktisk politik inom socialdemokratin* eller, mer generellt uttryckt, *sambandet mellan partiets programmatiska ståndpunktsutflöde och de auktoritativa beslut som partiet fattar*.³

Vad studiens upplägg anbelangar så kan två invändningar av mer övergripande karaktär göras. Den första av dessa tar som sagt fasta på den aktuella förklaringsmodellens duglighet: Är modellen konsistent med tidigare forskning, och har alla relevanta förklaringsvariabler kunnat beaktas? Som tidigare fastslagits (P1–P3 i kapitel 6 ovan) utgår studien från antagandet att socialdemokratiska partier agerar rationellt: de är ideologiskt flexibla i situationer där betydande förändringskrav riktas mot partiet, men antas försöka bevara *status quo* när inga betydande

¹ Det bör dock tydligt påpekas att delar av den tidigare forskningen påvisat ett klart samband mellan partiets programmatiska önskingar och deras faktiska politiska ageranden (se fr.a. Klingemann, Hofferbert och Budge 1994).

² I ljuset av viss tidigare forskning kan det förstnämnda scenariot tänkas vara relevant för de sydeuropeiska partierna PSOE, PASOK och PS-P (jfr Thomson 2000, kap. 3), medan det andra scenariot möjligen motsvarar utvecklingen inom PS-F (jfr Merkel *et al.* 2008, kap. 6).

³ För studier med fokus på socialdemokratiska partiets faktiska ageranden, se Merkel *et al.* (2008) och Schumacher (2011, kap. 7).

förändringskrav reses. Mot bakgrunden av dessa antaganden, och med den tidigare forskningen som utgångspunkt, identifierades en handfull till sin natur omedelbara förändringskrav av samhällelig, systemisk eller organisatorisk natur, förändringskrav som i allt väsentligt täcker de faktorer som den tidigare forskningen ansett vara relevanta att beakta.

De empiriska resultaten som erhöles ger dock vissa antydningar om att också andra faktorer kan vara viktiga. En speciellt intressant öppning för kommande forskning vore således att – vid sidan om de här beaktade omedelbara (*proximate*) förändringskraven – även beakta *avlägsna* (*remote*) förändringskrav som ”are relatively stable over time” och som dessutom är ”(almost) completely outside the reach of the conscious influence of present actors” (Schneider och Wagemann 2006, 760). Här handlar det främst om olika organisatoriska, institutionella och sociologiska (jfr Merkel *et al.* 2008; Meyer 2010) förklaringsfaktorer. Dessa faktorer är till naturen mer ”avlägsna” och mer stabila över tid än de förklaringar som beaktats i denna studie, men kan ändå uppfattas som potentiellt betydelsefulla omständigheter vid partiideologiska förändringar. En andra möjlighet för en bredare examination av potentiellt relevanta förklaringsvariabler är att företa mer *djuplodande fallstudier där ett mindre antal relevanta fall utsätts för särskilt ingående granskningar* (för en god sammanfattning av olika fallstudiestrategier, se Gerring 2008). Detta förfarande möjliggör en djupare, till naturen snarast hypotesgenererande och sålunda mer utpräglat kvalitativ studie där ett större antal potentiella förklaringsvariabler kan beaktas (jfr Merkel *et al.* 2008). En ytterligare tredje möjlighet som kan komma att bli relevant – inte minst om kommande forskning pekar mot förekomsten av en ansenlig mängd synnerligen betydelsefulla förklaringsvariabler – är de *systematiska matchningar av fall* som introducerats av De Meur och Berg-Schlosser (1994; se även Berg-Schlosser och De Meur 1996).

En andra invändning som kan göras angående studiens upplägg rör tidsdimensionen. I motsats till mycket av den tidigare forskningen kring partiförändring så fokuserar denna studie som bekant på förändringar som är bestående eller långvariga snarare än tillfälliga och kortvariga. Detta innebär att även förklaringarna till de partiideologiska förändringar som studeras söks i samhälleliga, systemiska och organisatoriska omvandlingstrender av långvarig karaktär. Samtidigt som detta är ett tämligen naturligt och också rimligt upplägg så förmår inte heller detta tillvägagångssätt i detalj beakta de i sig intressanta och relevanta temporala förhållandena mellan de enskilda förklaringsvariablerna. Det valda förfarings sättet förmår, med andra ord, inte tydligt och ovedersägligt ta ställning till – exempelvis – den interna tidsföljden hos de två förändringskraven förändrad väljaropinion (V) och förändrad strategi inom politiska rivaler (R) för utfallet socialdemokratisk nyliberalisering (N): Framkallar en förskjutning inom någon politisk rival en väljarförskjutning som i sin tur framkallar en socialdemokratisk förskjutning (R

→ $V \rightarrow N$), eller är det snarare en väljarförskjutning som frammanar en förskjutning inom någon politisk rival och därefter också inom socialdemokratin ($V \rightarrow R \rightarrow N$)? En intressant konfiguratив lösning på detta mer generella samhällsvetenskapliga dilemma är den av Caren och Panofsky (2005) introducerade metoden TQCA, som tillåter att förklaringsvariablernas tidsmässiga följd beaktas. Trots att detta förfarande ännu är relativt oprövat och dessutom förenat med en rad problem så vore det skäl för kommande forskning att – aningen medelst TQCA eller med mer utpräglat kvalitativa förfaranden – *söka beakta den interna följden på de samhälleliga, systemiska och organisatoriska krav som framkallar en (socialdemokratisk) partiförändring*.

11.2. Socialdemokratin på 2000-talet: en epilog

Knappast någon partifamilj har studerats lika flitigt som den socialdemokratiska, som under de senaste tre decennierna stått i centrum för en riklig mängd forskningar såväl av politologisk och ekonomisk som av sociologisk och historisk natur. De mest dystra prognoserna avlämnades i en rad auktoritativa bidrag avfattade vid medlet av 1980-talet. Här menade Esping-Andersen (1985, 318) att den traditionellt starka skandinaviska socialdemokratin vandrat i riktning mot stagnation och sönderfall: "Social democracy seems", hävdade han resolut, "at best, exhausted; at worst, dying" (*ibid.*). Liknande modstulna slutsatser presenterades av Przeworski och dennes kollegor (se fr.a. Przeworski 1985; Przeworski och Sprague 1986). Utifrån sina analyser av socialdemokratiens utveckling i de kapitalistiska samhällena drog de slutsatsen att en demokratisk socialistisk samhällsform förvisso kan bli möjlig, men att detta förutsätter politiska projekt vars mål sträcker sig bortom rutinmässig utkomstmaximering. Dylå visioner förmodades dock vara tämligen avlägsna:

Socialism may perhaps become possible, but [...] only on the condition that this movement ceases to make the socialist project conditional upon the continual improvement of material conditions of the working class. It may become possible when socialism once again becomes a social movement and not solely an economic one [...] The time is not near. There is every reason to expect that capitalism will continue to offer an opportunity to improve material conditions and that it will be defended by force where and when it does not, while conditions for socialism continue to rot. (Przeworski 1985, 247–248)

En av de mest centrala orsakerna till de uppkomna problemen var, alltså enligt Przeworski *et alii*, de socialdemokratiska partiernas val att fullt ut "reduce the movement for socialism to the quest for political power" (Przeworski och Sprague 1986, 184):

Seducing with the promise of lifting the curtain of socialist society someday, political parties stifled discussion of issues that have no electoral answer and reduced socialist concerns to problems that could be solved by socialist electoral success. They succeeded in making the very possibility of socialist transformations seem so distant from our daily lives and so unpromising that they themselves no longer know, or care to know, what the curtain may cover. (*ibid.*, 184–185)

Den föreslagna konsekvensen av ett dylikt agerande måste nog ses som föga uppmuntrande ur socialdemokratisk synvinkel:

Ashamed of looking too far forward, mortally afraid of appearing irresponsible, left-wing political parties view socialism with embarrassment. Thus the era of electoral socialism may be over. (*ibid.*, 185)

Socialdemokratin problem dryftades även i en rad på 1990-talet slutförda forskningsprojekt. Här söktes förklaringarna till den alltjämt aktuella politiska och ideologiska tillbakagången i de samhällsomvandlingar som blev aktuella från 1970-talet och framåt. Sålunda uppfattades den keynesianska modellens kris och de marknadstillvända lösningarnas uppsving, de aktuella förvandlingarna i de västerländska samhällenas klasstrukturer och de värdemässiga förskjutningarna i riktning bort från traditionella materialistiska prioriteringar som framstående förklaringar till socialdemokratin nedgång. En framgångsrik socialdemokratisk strategi antogs nu förutsätta en politik som kombinerar gamla och nya strävanden. Här hävdade Merkel att

[a]lte Probleme, wie eine zyklisch verlaufende Wirtschaftsentwicklung, Arbeitslosigkeit oder soziale Ungleichheit, sind jedoch geblieben und werden beständig aufs neue erzeugt. Neue Probleme sind dazugekommen. Zur noch nicht gelösten sozialen ist die ungelöste ökologische Frage hinzugekommen. [...] An diesen alten und neuen gesellschaftlichen Bruchlinien gibt es auch im sozialstaatlich korrigierten Kapitalismus der Zukunft ausreichend unterschiedliche Interessenslagen, Konflikte und Regulierungsbedürfnisse, die der Sozialdemokratie das Überleben sichern. (Merkel 1993, 401)

I lite samma anda underströk också Kitschelt behovet av en socialdemokratisk nyorientering i vänsterlibertär riktning:

In light of changing citizens' preferences and aspirations, the main problem of social democratic policy is no longer to strike a compromise between individual liberty and social equality within a capitalist market economy tempered by a strong welfare state, but to find a balance among at least three ultimate objectives and their institutional correlates: liberty, equality, and libertarian community. [...] By triangulating liberty, equality, and community, we may formulate a new conception of what "left" and "right," "progressive," "conservative," or "reactionary" policies mean in advanced industrial societies. (Kitschelt 1994, 298)

Mest hoppingivande var de framtidsvisioner som levererades i vederhäftiga studier inom den politiska ekonomins domän. Här hävdade Garrett (1998, 157) att "[t]here is no reason why

social democratic corporatism should not be presented as a viable alternative”; ”social democratic economic politics are”, fyllde Hicks (1999, 246–247) i, ”not only [...] alive, they blend into classically middle-class progressive politics”.

Den västeuropeiska socialdemokratin gick, med andra ord, in i 2000-talet med klart osäkra framtidsutsikter; den vedertagna strategin var sedan länge om inte utdömd så i varje fall djupt ifrågasatt, de politisk-ideologiska utmaningarna var alltjämt mångskiftande och i grunden olösta och den egna politiska och ideologiska identiteten – såsom också denna avhandling noterat – trevande och diffus. Detta till trots nådde man mångenstädes alltjämt goda framgångar⁴: i flera nordeuropeiska länder förestod socialdemokraterna långvariga prenumerationer på den ledande ministerposten (Poul Nyrup Rasmussen i Danmark, Paavo Lipponen i Finland, Wim Kok i Nederländerna och Göran Persson i Sverige), i Europas södra delar styrdes Frankrike (Lionel Jospin), Grekland (Costas Simitis) och Portugal (António Guterres) sedan medlet av 1990-talet av starka socialdemokratiska politiker medan Storbritannien och Tyskland leddes av den sedermera välkända duon Tony Blair och Gerhard Schröder. Här har framför allt de två sistnämnda ledarna kommit att förknippas med den löftesrika tredje vägens förnyade socialdemokrati vars egenskaper och möjligheter studerades flitigt under 2000-talets inledande år (se t.ex. Bonoli och Powell 2004; Glyn 2001; Martell 2001; Schmidtke 2002a). I senare forskning har denna tredje väg dock förklarats vara ett uttjänat alternativ samtidigt som en rad nybyggda eller återintroducerade framtidsmodeller diskuterats (jfr t.ex. Cramme och Diamond 2012; Meyer och Hinchman 2007; Meyer och Rutherford 2012).

Vilka är då den västeuropeiska socialdemokratin främsta utmaningar i en 2000-talskontext? Hur har de gamla, ovan presenterade, brydsamheterna tacklats, och vilket är förhållningssättet till de nya utmaningar som blivit aktuella? En inledande, och i sammanhanget viktig, anmärkning hävdar att de bekymmer som socialdemokratin mötte i samband 1960-, 1970- och 1980-talens djupgående samhällsliga omvandlingsprocesser alltjämt ännu inte nått någon lösning. Dessa sedan länge aktuella strukturomvandlingar frammanar, med andra ord, än idag allvarliga identitetsproblem för de socialdemokratiska partierna, identitetsproblem som begränsar deras förmåga att leverera ett uniformt och trovärdigt politiskt budskap samt reducerar deras möjligheter att framstå som ett intressant och relevant alternativ för betydande delar av väljarkåren. Två av dessa omvandlingar – de marknadsekonomiska och nyliberala lösningarnas ökade legitimitet och de postmaterialistiska och framför allt gröna värderingarnas uppsving – har varit av centralt intresse för denna avhandling. Dessa två omvandlingar ligger än idag till grund för två allvarliga och angelägna dilemman: vilket är det ultimata förhållningssättet till ekonomisk mo-

⁴ Här gick socialdemokratiska tankesmedjor så långt att man till och med såg sig tvungna att identifiera en ”magical return of social democracy” under åren kring decennieskiftet 2000 (se Cuperus och Kandel 1998).

dernisering, globalisering och liberalisering, och vilken strategi skall anammas i förhållande till den nya politiken?

Angående det förstnämnda dilemmat står det klart att den västerländska kapitalismen under de senaste decennierna genomlevt en rad betydande metamorfoser. Här har det fordristiska produktionssättet – kännetecknat av industriell massproduktion, masskonsumtion och en statlig konjunkturpolitik – i hög grad ersatts av något som ofta betecknats som ett postfordristiskt produktionssätt där produktionsenheterna är mindre, där utbildad och specialiserad arbetskraft samt avancerade tekniska innovationer och hjälpmedel har en mer central roll än tidigare och där individuella konsumtionsmönster åsidosätter klassbaserade konsumtionsprinciper. Samtidigt har ekonomin också globaliserats och liberaliserats; företagen har blivit allt mer transnationella och marknaderna har stegvis avreglerats i takt med att samhälleligt ägande och samhällelig tjänsteproduktion ifrågasatts allt starkare. Brydsamheterna är således flera till antalet: Hur kan de traditionella socialdemokratiska kraven på jämlikhet och försvar av en politiskt allt mer alienerad underklass förenas med det tilltagande behovet av att behaga en stor medelklass med tämligen individualistiska levnadsmönster och värderingar? Hur skall man kombinera en traditionell socialdemokratisk arbetslivspolitik med en väsentligen förändrad näringsstruktur och ett omformat arbetsliv? Hur skall en bred och universell välfärdsstat legitimeras i en tid där privatiseringar av verksamhet som tidigare setts som en självklar del av den offentliga sfären uppfattas som den rätta utvägen? Och, mer generellt, kan ett betydande offentligt maktinnehav legitimeras i en tid där nyliberalt influerade principer – de senaste årens allvarliga ekonomiska kriser till trots – alltjämt verkar kunna bibehålla ett visst ideologiskt övertag och där keynesianska lösningar ofta framställs som föråldrade?

Det andra, minst lika allvarliga, dilemmat rör som sagt den nya politik som sakta men säkert fått ett ökat fotfäste i västvärlden. Detta har inneburit att – för att använda den mest vedertagna benämningen – postmaterialistiska värderingar fått ett klart större utrymme på bekostnad av de mer traditionella materialistiska synsätten; frågor om miljöskydd och ekologisk hållbarhet har lyfts fram allt livligare, diverse minoriteters rättigheter och icke-materiell livskvalitet har kommit att betonats mer högljutt och feministiska krav på jämställdhet har nått ett allt bredare stöd. Samtidigt har de nationella och kollektiva politiska identiteternas betydelse avtagit och synen på det politiska deltagandet förändrats. Idag utmanas sålunda den representativa demokratin av deltagande och direkta beslutsformer, samtidigt som de politiska partiernas traditionellt hierarkiska organisationer ifrågasatts till förmån för mer egalitära strukturer. För socialdemokratiens del utgör även denna värdemässiga förskjutning en allvarlig utmaning: Hur kan en allt mer efterfrågad grön och tillväxtkritisk politisk profil kombineras med de av social-

demokratin traditionellt omhulade kraven på ökad tillväxt och produktivitet? Och, mer generellt, hur skall nya och åtminstone i någon utsträckning ännu främmande postmaterialistiska önskemål förenas med de materialistiska strävanden som är själva essensen i de socialistiska strävandena? I vilken riktning bör det ställvis ännu problematiska förhållandet till det inom den nya vänstern högeligen populära utomparlamentariska politiska deltagandet utvecklas? Och hur skall de allttjämt relativt hierarkiska och organisatoriskt stela socialdemokratiska partierna förhålla sig till den nya vänsterns krav på mer egalitära organisationsstrukturer?

Utan att i detta sammanhang företa någon ingående diskussion kring möjliga svar och lösningar på de mångahanda problem som ovan framförts – dylika ansträngningar står klart utanför denna avhandlings egentliga syfte – kan några av de utvägar som presenterats i den aktuella forskningen kring socialdemokratiska framtidsstrategier kort dryftas. I ett färskt idéutkast har Dullien, Herr och Kellerman (2012, 60ff) förespråkat en ”anständig kapitalism” (*decent capitalism*) – baserad på ekologisk hållbarhet, stabil ekonomisk tillväxt och social jämlikhet – som ett beaktansvärt alternativ till de gängse nyliberala principerna. Enligt nämnda författare bör ekologiska problem såsom den globala uppvärmningen tas på större allvar, och de skall i huvudsak motarbetas medelst teknocentriska lösningar såsom exempelvis ett flitigare anlitande av förnybara energikällor (jfr även McTernan 2012). Den ekonomiska tillväxten bör allttjämt ha en central roll och får inte äventyras av upprepade finansmarknadsbubblor eller penningvärdeförändringar på varumarknaden. Vad som behövs är därför en reglerad marknad med klara uppgifter och verksamhetsfält. Den sociala jämlikheten, till sist, ska tryggas genom att alla garanteras samhällelig delaktighet och genom en resursfördelning som inte frammanar en oacceptabelt stor ojämlikhet. Crouch (2012, 74ff), å sin sida, argumenterar för en socialdemokratisk strategi som – i stället för traditionella distinktionen mellan stat och marknad – utgår från en uppfattning om att ledande storföretag snarare än marknaden *per se* är den drivande kraften i moderna ekonomier och, vidare, att civilsamhället snarare än staten är den kraft som kontrasterar den makt som dessa storföretag besitter. Här eftersträvar Crouch (*ibid.*, 82–89) ett samhälle där storföretagen är så många som nödvändigt och där civilsamhället är så livligt som möjligt. Utöver de samhällsekonomiska målsättningarna har Tsarouhas (2012, 118) hävdatt att socialdemokratin – i motsats till vad den tredje vägens anhängare hävdade – allttjämt är beroende av goda relationer till fackföreningsrörelsen och att de utpräglat materialistiska krav som denna rörelse vanligtvis förknippats med allttjämt måste ges central vikt. Politisk framgång kan dock inte nås om inte dessa materialistiska målsättningar förenas med ett positivt förhållningssätt till de postmaterialistiska frågor som det senmoderna samhället aktualiserat. Den sammanlagda målsättningen måste därför, för att hänvisa till Kroll (2012, 131–133), vara ett samhälle

där olika psykologiska och materiella behov tryggas för att uppnå den största möjliga lyckan för det största möjliga antalet människor.

Även om uppslag likt de ovan refererade är föga nydanande – de framkallar minst lika många nya problemställningar som de förmår lösa – så utgör de små byggstenar för den nya och moderniserade socialdemokrati som sakta håller på att utformas. Denna nya socialdemokrati har – i motsats till den gamla, numera obsoleta, socialdemokrati som styrde i många västeuropeiska länder under efterkrigstiden – alltså förutsättningar att utgöra en slagkraftig politisk aktör. Detta förutsätter dock en tidsenlig framtidsplan där en hållbar och – kanske ännu viktigare – självständig politisk-ekonomisk modell utmejslas och där de nya generationernas förändrade förutsättningar, livsval, värderingar och prioriteringar uppmärksammas. Såsom denna avhandling påvisat så är en dylik ideologisk omformning ingen enkel utväg; den förutsätter ofta ett genomgripande och svårhanterligt externt förändringstryck. Likafullt är detta den enda möjligheten om socialdemokratin vill överleva.

ENGLISH SUMMARY

The social, economic and cultural transformations during the last three decades of the twentieth century brought with it intractable challenges for political actors, organizations, and parties alike. Regarding the social democratic movement – traditionally located somewhat to the left of the conventional left-right ideological spectrum – two trends can be considered to have been particularly challenging: the growing popularity of market-oriented solutions within economic and social policy, and the increasing public interest in post-materialist, green values. In this study, I focus on the consequences that these societal changes have had on social democratic parties. The research question asked can, therefore, be formulated in general terms as follows: Have the transformations towards neoliberalism and “new politics” altered the party ideologies of social democratic parties in Western Europe and, if so, under what circumstances have these alterations occurred?

The object of the study is, as mentioned, the social democratic movement. Although the previous research on social democracy certainly is plentiful – a bulk of studies on the relationship between social democracy and the prevailing bourgeois institutions, on the social democratic parties’ electoral fortunes as well as on the political outcomes of social democratic governments can be found – there is, however, a lack of systematic comparative studies explicitly focusing on the ideological developments during the cataclysmic decades at the end of the last century. Furthermore, social democratic parties are considered to be of particular interest due to their broad acceptance of the post-war Keynesian model and because of their traditional adherence to conventional or “old” materialist politics.

In terms of temporal limitations, the study focuses on a thirty-year-long period from 1970 to 1999. Here, the birth of the neoliberal era is usually dated to the late 70s or, more precisely, to the accession to power of conservative leaders such as Margaret Thatcher (1979 in the United Kingdom) and Ronald Reagan (1980 in the United States). Similarly, post-materialist values and new politics-issues like environmental protection saw its ultimate breakthrough after the student revolts at the end of the 60s. Spatially, the study is limited to 19 social democratic parties operating in 18 West European countries. This regional restraint is based on the assumption that the sociological, economical and political settings in these developed in-

dustrial countries – as well as many historical characteristics of the parties in question – are fairly similar and thus allows for comparison.

Hence, the overriding purpose of the present study is to *enlarge our knowledge about how the party ideologies of 19 leading social democratic parties have survived the transformations that took place during the last decades of the twentieth century*. Departing from a general framework developed by Sjöblom, this general purpose is fulfilled by answering two somewhat more focused research questions (Q1 and Q2, respectively). First, I start by presenting a descriptive portrait of the ideological *output* that the parties have produced, that is, a portrait of *how the party ideologies have been expressed*. Here, the main interest is aimed at the programmatic standpoints that the parties fabricate:

- (Q1) To what extent have the standpoints produced by the social democratic parties in Western Europe taken on (a) a more neoliberal and (b) a more green character during the time period of interest?

In order to answer this question, I employ the widely used Manifesto Data Set and construct a measure of the parties' positions along the socioeconomic dimension and a second, conceptually somewhat different, measure of the parties' approach to green politics. By this, I hope to be able to present new comparative evidence of the ideological movements of the West European social democratic parties at the end of the twentieth century.

After this initial depiction, I continue by focusing on the *input* side of Sjöblom's scheme, i.e. on *how, or, in other words, under what kind of circumstances the party ideologies have changed*. The second research question can thus be formulated as follows:

- (Q2) What kinds of demands have induced the social democratic parties in Western Europe to reshape or – alternatively – maintain their standpoints regarding (a) neoliberal and (b) green issues?

This second research question – which aims at more detailed and case-oriented explanations of the trends observed in the first part of the study – is answered by using the configurational comparative method crisp-set QCA.

After presenting some conceptual and theoretical definitions of the two dependent variables (see chapter four), the study goes on towards an empirical examination with the first research question (Q1) in focus. The results of the empirical examination in the fifth chapter provide two interesting insights (R1 and R2). First of all, the study (R1) confirms the rather established viewpoint that the neoliberal wave that washed over Western Europe during the late twentieth century also had an effect on the social democratic parties – a rightward ideological trend is

clearly evident, not the least on the aggregate level. Previous observations of a total neoliberal shift are, however, clearly exaggerated: the bulk of the individual social democratic parties remained more socialist than neoliberal in nature. Given the case-oriented nature of the study, the trajectories of individual parties must, however, be subject to a more detailed scrutiny. Here, three further observations are of interest:

(R1a) The most notable and most lasting neoliberal reorientations were made by the social democratic parties in France (PS-F), Finland (SDP), Wallonia (PS-B), Flanders (SP), and the Netherlands (PvdA).

These parties demonstrated substantial, permanent and statistically significant rightward programmatic trends, starting from the late 70s (SP and PvdA), early 80s (PS-F and PS-B) or early 90s (SDP).

(R1b) Long-lasting neoliberal trends were, additionally, also undertaken within the Italian (PSI/PDS), Luxembourgian (LSAP), Austrian (SPÖ) and British (LP-B) social democracy.

Although the rightward changes within the above-mentioned parties were not statistically significant, the parties underwent unmistakable and long-standing wanderings towards the neoliberal pole. These ideological changes began in the early (PSI/PDS) or late (LSAP and SPÖ) 70s or, in the case of LP-B, in the late 80s.

(R1c) The remaining ten parties in the study did not embark on any permanent ideological revisions, though a portion of them undertook momentary swings or revealed zigzagging patterns.

Short-lived rightward turns occurred within the Norwegian DNA, the Spanish PSOE, the Greek PASOK, the Portuguese PS-P, the Icelandic AF/SF and the Irish LP-I. The German SPD, the Swedish SAP and the Danish S, moreover, tended to vary their ideological stances considerably from one election to another. The Suisse SPS, finally, maintained a remarkably stable party ideology during the entire period of investigation.

The second main observation (R2) from the fifth chapter suggests that issues regarding green politics became increasingly popular within the Western European social democratic party family during the late twentieth century. There are, however, substantial differences between individual parties, and this general statement must hence be complemented with two further statements:

(R2a) Firstly, an undeniable acceptance of green values was most evident within social democratic parties based in the northern and western parts of Europe.

Here, PvdA and SPS embraced green values already in the 70s, while LSAP and SPÖ did so in the 80s. SPD, SP, DNA, S and – somewhat more cautiously – PS-B took on green profiles in the 90s. The social democratic parties in Finland (SDP) and Sweden (SAP) were predominantly green in the 80s, but turned back to more conventional materialist positions during the following decade.

(R2b) Secondly, green values remained in a relatively marginal position in the party ideologies of social democratic parties mainly located on the British islands and in the southwestern parts of Europe.

Although a slight increase of the demands for green politics can be found in the programs of AF/SF, PSOE, LP-B, PS-P and LP-I, respectively, their party ideologies remained overwhelmingly oriented toward increased productivity and economic growth. PS-F, PASOK and PSI/PDS upheld exclusively materialist stances during the entire period of investigation.

The second research question (Q2) is answered in the chapters six through ten. Departing from previous theoretical and empirical investigations on party change by Janda *et alii* and Adams *et alii*, respectively, the discussion in chapter six strives to formulate a general and unified theoretical framework for the upcoming explanatory analyses. Here, I initially define parties as rational political actors who choose their strategies based on how desirable (utility calculus) and how achievable (probability calculus) a certain outcome is. Thus, modern social democratic parties are considered to be ideologically flexible; they have, surely, ideological preferences, but are nonetheless ready to reconsider these if a utility and/or probability calculus advises them to do so. A necessary condition for a substantial ideological reorientation is, however, strong exogenous demands from the surrounding society or from the political system or, alternatively, endogenous demands from inside the party organization.

In order to be able to present an extensive elucidation of why some parties have changed their standpoints noticeably while others have remained largely unchanged, I introduce two explanatory models – both combinatorial in character. Here, the neoliberalization of social democracy is considered to be caused by various combinations of the following six conditions: increasing economic globalization; shift in public opinion; international diffusion; ideological shift in the chief competitor party; electoral decline; and organizational change. The growth of green values is, moreover, believed to be caused by the following five conditions: occurrence of a green party; international diffusion; ideological shift in the chief competitor party; electoral decline; and organizational change.

The chapters seven and eight are devoted to the clarification of the parties' ideological alterations along the socioeconomic issue dimension. Two main results (R3 and R4) can be identified. The first result (R3) shows that socioeconomic reorientations are preceded by a number of INUS-conditions and that no single necessary or sufficient factor is identifiable. An ideological change is, thus, a more complex process than typically assumed.

(R3a) A socioeconomic reorientation rightwards within a bourgeois competitor party was a decisive or, at least, an important factor for the neoliberalization in six social democratic parties.

Here, a rightward trend within a rival party was found to be especially crucial for the socioeconomic reorientations enforced by SP, LSAP and SPÖ. The neoliberalization of the three remaining cases within this group, PS-B, PS-F and PvdA, was followed by somewhat more complex explanatory formulas where additional factors were of major importance.

(R3b) The neoliberal change within PSI/PDS was preceded by changes in public opinion and in the party organization.

The rightward trend in PSI/PDS can be seen as an effect of a rightward shift in public opinion and recurrent factional battles within the party organization.

(R3c) The neoliberal change within LP-B followed upon a tortuous combination of several different conditions.

A tentative explanation to the somewhat tricky explanation observed here is that LP-B, during the period in question, was characterized by remarkably conservative structures and that an ideological change thus required demands of a remarkably complex nature.

(R3d) SDP, moreover, changed its ideology as a consequence of a significant societal pressure, combined with a continual trend of electoral defeat.

This scenario resembled to some extent the change patterns within PS-B, PS-F and PvdA; societal demands as increasing globalization, opinion shifts and international diffusion were of major importance, but had now to be combined with a declining electoral trend rather than ideological shifts in a bourgeois competitor.

Regarding the opposite outcome – an absence of long-standing neoliberal trends –, the results (R4) point again to various complex explanations where neither necessary nor sufficient conditions can be identified. Thus, the empirical observations indicate that there are three main routes to evade long-lasting neoliberal trends.

(R4a) Firstly, parties with a stable organization and fairly good electoral fortunes managed to avoid significant and long-standing ideological shifts towards the neoliberal pole.

This observation is relevant for PASOK and AF/SF as well as for SPD and SPS.

(R4b) Secondly, parties with an independent profile and a stable organization similarly managed to avoid neoliberalization, despite rather intensive globalization processes.

This observation corresponds to PS-P, PSOE, SAP and S, who – in spite of diverging historical and political experiences – all can be characterized as strong and homogenous parties led by charismatic leaders.

(R4c) Lastly, an absence of international diffusion was enough to avoid neoliberalization in parties with a somewhat peripheral location, despite the fact that important societal change demands were raised.

Here, the current parties (LP-I and DNA) are assumed to have been particularly receptive to international diffusion from their more influential sister parties in the UK and Sweden. Diffusion, however, did not occur, and societal change demands alone could not evoke an ideological reorientation.

The green ideological change is the main area of interest in the chapters nine and ten. Two main results (R5 and R6) emerge. Firstly, a strengthening of green values in the parties' programs has, again, been preceded by a number of different combinations of conditions. No single condition is found to be a prerequisite for the outcome, although a significant change within the party organization can be considered as a sufficient condition for a programmatic greening. Concerning the single parties, two observations are of interest:

(R5a) Firstly, the emergence of green parties was an important prerequisite for the embracement of green politics in six social democratic parties.

This statement is relevant for DNA, SP, S, SPD, SPÖ and SDP. In the first four cases the emergence of a green party was, however, not enough – it had to be combined with international diffusion and a significant greening of a rival party.

(R5b) Secondly, electoral defeats were of major importance for the greening of three social democratic parties.

Here, the electoral defeats were the main trigger for the early greening of PvdA and SPS, while the rise of green values within LSAP also required a change in party organization.

When it comes to the opposite outcome the results make evident that (R6) a preserved focus on economic growth and productivity is preceded by different combinations of causal conditions. A stable organization, however, can be considered as a necessary condition for a maintained ideological profile.

(R6a) A stable organization and good electoral fortunes are, in many instances, of major importance for the preservation of a traditional and materialist party ideology.

This is evident in SAP, PSI/PDS and PSOE, where the greening of a major rival party was not enough to cause an ideological change in an otherwise politically stable milieu. In a similar vein, the prerequisites for international diffusion were present in the cases of PS-B, PS-F and AF/SF, but since the party remained internally and electorally stable there was no reason for ideological change. These observations can be compared to the remarks made in R4a, which also underline the importance of electoral and organizational stability.

(R6b) Tree parties remained materialist, although some significant change demands were present.

Here LP-I, LP-B and PS-P remained non-green even if green parties occurred on the scene and the political fortunes of the parties were not fully satisfying.

To conclude, the results of the present study bring forth new evidence on the development of social democratic parties and, more generally, on how and under what circumstances party ideologies may change. This new information is relevant for future research on social democracy, on parties and ideologies, and on party behavior, party competition and party change. The results are, however, in many ways tentative, and my contributions should therefore be considered as a starting point for new multimethodological approaches to the study of party behavior and party change.

APPENDIX

Appendix A. Manifesto Data Set; variables

Domain 1: External Relations

per101 Foreign Special Relationships: Positive
per102 Foreign Special Relationships: Negative
per103 Anti-Imperialism: Positive
per104 Military: Positive
per105 Military: Negative
per106 Peace: Positive
per107 Internationalism: Positive
per108 European Community: Positive
per109 Internationalism: Negative
per110 European Community: Negative

Domain 2: Freedom and Democracy

per201 Freedom and Human Rights: Positive
per202 Democracy: Positive
per203 Constitutionalism: Positive
per204 Constitutionalism: Negative

Domain 3: Political System

per301 Decentralization: Positive
per302 Centralization: Positive
per303 Governmental and Administrative Efficiency: Positive
per304 Political Corruption
per305 Political Authority: Positive

Domain 4: Economy

per401 Free Enterprise: Positive
per402 Incentives: Positive
per403 Market Regulations: Positive
per404 Economic Planning: Positive
per405 Corporatism: Positive
per406 Protectionism: Positive
per407 Protectionism: Negative
per408 Economic Goals: Positive
per409 Keynesian Demand Management: Positive
per410 Productivity: Positive
per411 Technology and Infrastructure: Positive
per412 Controlled Economy: Positive
per413 Nationalization: Positive
per414 Economic Orthodoxy: Positive
per415 Marxist Analysis: Positive

per416	Anti-Growth Economy: Positive
Domain 5: Welfare and Quality of Life	
per501	Environmental Protection: Positive
per502	Culture: Positive
per503	Social Justice: Positive
per504	Welfare State Expansion
per505	Welfare State Limitation
per506	Education Expansion
per507	Education Limitation
Domain 6: Fabric of Society	
per601	National Way of Life: Positive
per602	National Way of Life: Negative
per603	Traditional Morality: Positive
per604	Traditional Morality: Negative
per605	Law and Order: Positive
per606	Social Harmony: Positive
per607	Multiculturalism: Positive
per608	Multiculturalism: Negative
Domain 7: Social Groups	
per701	Labour Groups: Positive
per702	Labour Groups: Negative
per703	Agriculture: Positive
per704	Middle Class and Professional Groups: Positive
per705	Minority Groups: Positive
per706	Non-Economic Demographic Groups: Positive

Appendix B. Manifesto Data Set; skalor

Tabell A1. Variabler inkluderade i MRG/CMP:s vänster–högerskala

Höger	Vänster
Military: Positive	Anti-Imperialism: Positive
Freedom and Human Rights: Positive	Military: Negative
Constitutionalism: Positive	Peace: Positive
Political Authority: Positive	Internationalism: Positive
Free Enterprise: Positive	Democracy: Positive
Incentives: Positive	Market Regulations: Positive
Protectionism: Negative	Economic Planning: Positive
Economic Orthodoxy: Positive	Protectionism: Positive
Welfare State Limitation	Controlled Economy: Positive
National Way of Life: Positive	Nationalization: Positive
Traditional Morality: Positive	Welfare State Expansion
Law and Order: Positive	Education Expansion
Social Harmony: Positive	Labour Groups: Positive

Källa: Klingemann *et al.* 2006, 5.

Tabell A2. Variabler inkluderade i Bartolini och Mairs skala

Socioekonomisk höger	Socioekonomisk vänster
Free Enterprise: Positive	Market Regulations: Positive
Incentives: Positive	Economic Planning: Positive
Protectionism: Negative	Protectionism: Positive
Economic Orthodoxy: Positive	Economic Goals: Positive
	Keynesian Demand Management: Positive
	Productivity: Positive
	Technology and Infrastructure: Positive
	Controlled Economy: Positive
	Nationalization: Positive

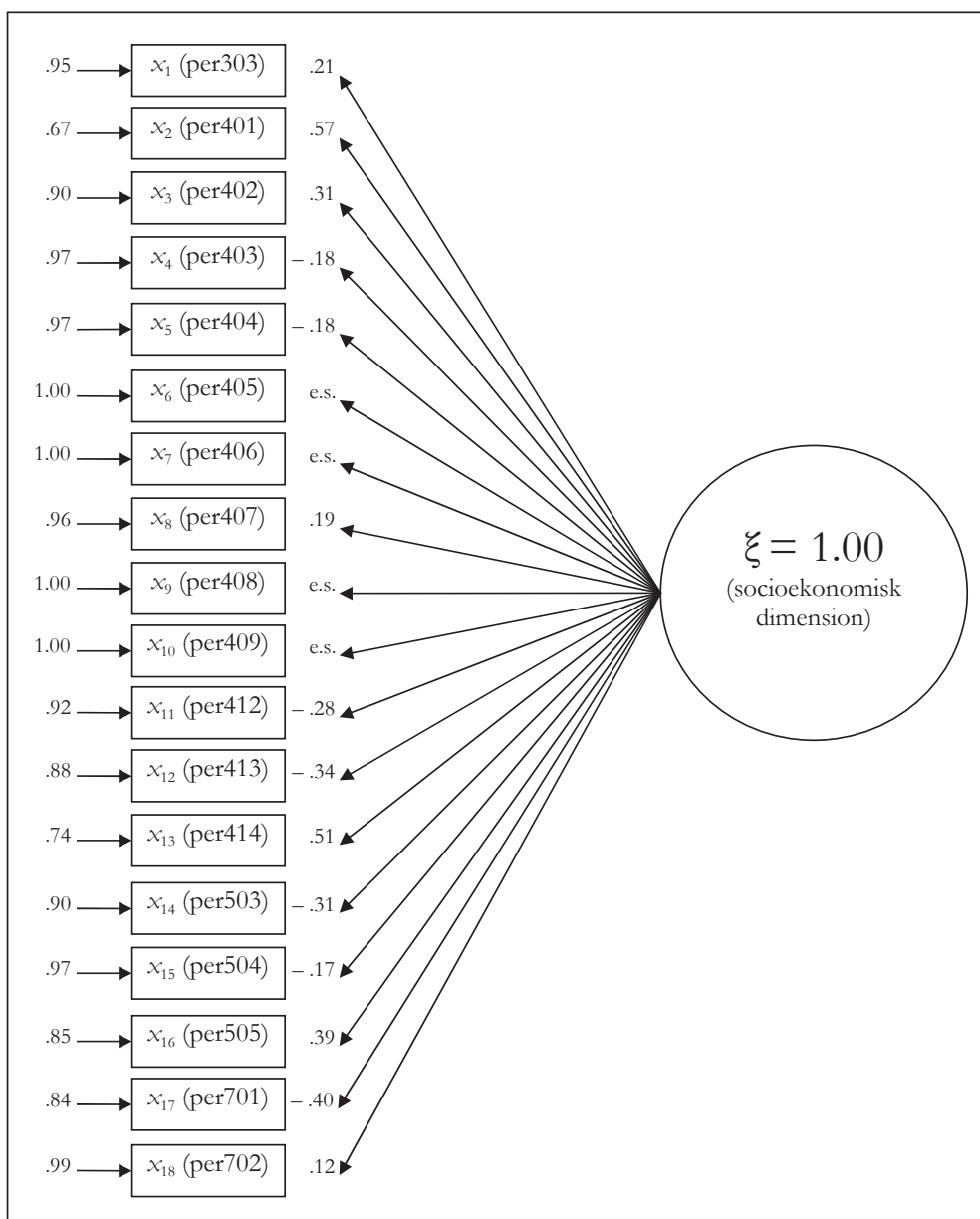
Källa: Bartolini och Mair 1990, 198.

Tabell A3. Variabler inkluderade i Laver och Garrys ekonomiska skala

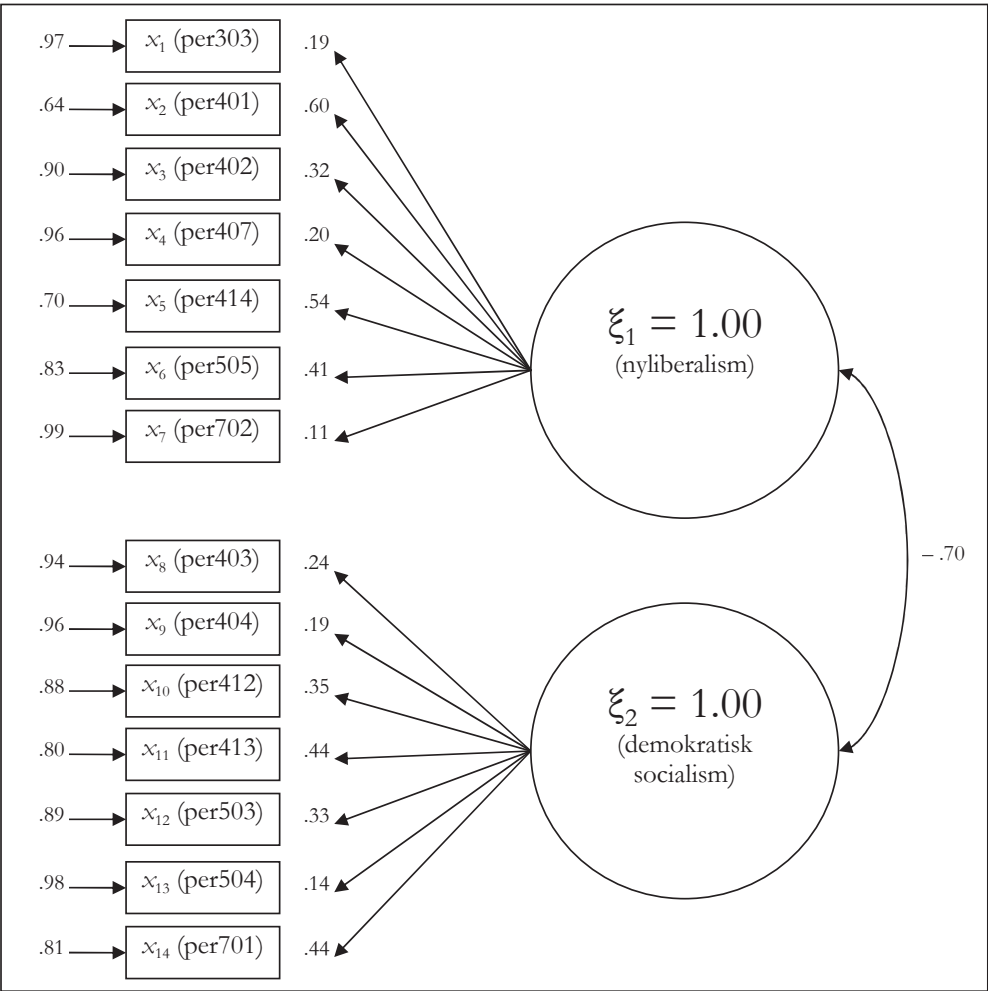
Ekonomisk höger	Ekonomisk vänster
Free Enterprise: Positive	Market Regulations: Positive
Incentives: Positive	Economic Planning: Positive
Protectionism: Negative	Protectionism: Positive
Economic Orthodoxy: Positive	Controlled Economy: Positive
Welfare State Limitation	Nationalization: Positive

Källa: McDonald och Mendes 2001, 95–96. Noteras kan att denna skala har utvecklats på basen av kluster-ringar etablerade av Laver och Budge (1992b, 24). Samma variabler används även i Pennings' (1999) skala.

Appendix C. Koefficienter från konfirmatorisk faktoranalys i kapitel 5

Figur A1. Enfaktormodell med robust estimation; standardiserad lösning

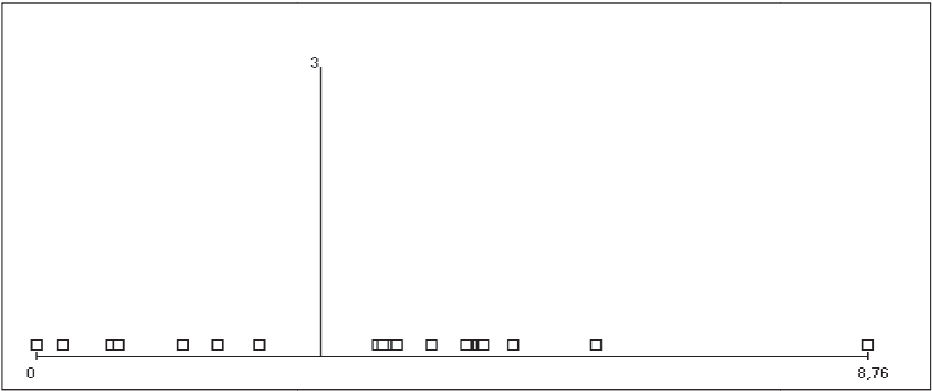

Figur A2. Reviderad tvåfaktormodell med robust estimation; standardiserad lösning

Appendix D. Dikotomisering av förklaringsvariablerna E, V och R för N

Tabell A4. Ekonomisk globalisering (E): elementär deskriptiv statistik

Dikotomt värde	min	max	μ	N
0 (= svag)	.00	2.35	1.11	7
1 (= stark)	3.61	8.76	4.78	12

Figur A3. Ekonomisk globalisering (E): en illustration av tröskelsättningen

Tabell A5. Förändringar i väljaropinionen (V): elementär deskriptiv statistik

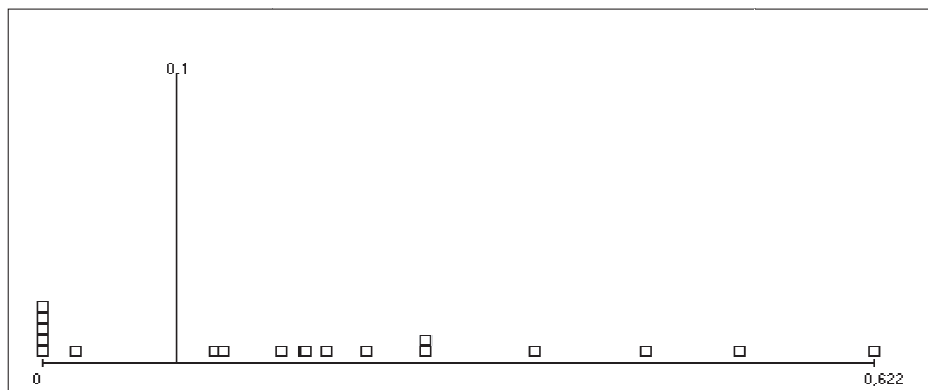
Dikotomt värde	min	max	μ	N
0 (= små)	.000	.056	.010	9
1 (= stora)	.151	.584	.325	10

Figur A4. Förändringar i väljaropinionen (V): en illustration av tröskelsättningen

Tabell A6. Förändringar inom rivaliserande partier (R): elementär deskriptiv statistik

Dikotomt värde	min	max	μ	N
0 (= små)	.000	.025	.004	6
1 (= stora)	.129	.622	.295	13

Figur A5. Förändringar inom rivaliserande partier (R): en illustration av tröskelsättningen

Appendix F. En ändrad typologisering av västeuropeisk socialdemokrati

Omkodningen av partiernas förhållningsätt till gröna spörsmål frammanar en revidering även av tabell 13 i kapitel 5 (se s. 107). Den nya versionen, där kriterierna för ett inslag av grön politik är snävare och där vallonska PS-B och svenska SAP därför bytt kategori, presenteras nedan. Här framgår hur en anmärkningsvärd förändring längs båda konfliktlinjerna ägt rum framför allt på många håll i Benelux-länderna samt i Österrike och Finland. I de nya demokratierna i Sydeuropa, i perifera Island och Irland samt i Sverige synes socialdemokratins positioner i allt väsentligt ha bevarats. I Norge och Danmark samt i Tyskland och Schweiz har socialdemokratin endast förstärkt sin gröna profil, medan partierna i Frankrike, Italien, Storbritannien och Vallonien valt att anta nya strategier endast i socioekonomiska frågor.

Tabell A7. Ideologiska trender inom västeuropeisk socialdemokrati, 1970–1999

		Bestående nyliberalisering	
		JA	NEJ
Betydande inslag av grön politik	JA	PvdA (NED) LSAP (LUX) SPÖ (AUT) SDP (FIN) SP (FLA)	SPS (SUI) SPD (GER) DNA (NOR) S (DEN)
	NEJ	PS-F (FRA) PSI/PDS (ITA) LP-B (GBR) PS-B (WAL)	PSOE (ESP) AF/SF (ISL) PASOK (GRE) PS-P (POR) LP-I (IRL) SAP (SWE)

FÖRKORTNINGAR

AB	Alþýðubandalagið
AF	Alþýðuflokkurinn
ALÖ	Alternative List Österreichs
AP	Alianza Popular
C	Conservative Party
CDU	Christlich Demokratische Union Deutschlands
CP	Centerpartiet
CSV	Chrëschtlech Sozial Vollekspartei
CVP	Christelijke Volkspartij
DC	Democrazia Cristiana
DNA	Det norske Arbeiderparti
FDP	Freisinnig-Demokratische Partei
FF	Fianna Fáil
FV	Federazione delle liste Verdi
GAP	Déi Gréng Alternativ Partei
H	Høyre
KF	Det Konservative Folkeparti
KKE	Kommounistikó Kómma Elládas
KOK	Kansallinen Kokoomus
KPL	Kommunistesch Partei Lëtzebuerg
KVP	Katholieke Volkspartij
LP-B	Labour Party (Storbritannien)
LP-I	Labour Party (Irland)
LSAP	Lëtzebuenger Sozialistesche Arbechterpartei
MDG	Miljøpartiet De Grønne
MP	Miljøpartiet de Gröna
ND	Néa Dimokratía
PASOK	Panellinio Sosialistikó Kinima

PCE	Partido Comunista de España
PCF	Parti communiste français
PCI	Partito Comunista Italiano
PCP	Partido Comunista Português
PDS	Partito Democratico della Sinistra
PEV	Partido Ecologista Os Verdes
PRL	Parti réformateur libéral
PS-B	Parti socialiste (Belgien)
PS-F	Parti socialiste (Frankrike)
PS-P	Partido Socialista (Portugal)
PSB-BSP	Parti socialiste belge-Belgische Socialistische Partij
PSC	Parti social-chrétien
PSD	Partido Social Democrata
PSDI	Partito Socialista Democratico Italiano
PSI	Partito Socialista Italiano
PSOE	Partido Socialista Obrero Español
PvdA	Partij van de Arbeid
RPR	Rassemblement pour la République
S	Socialdemokratiet
SAP	Sveriges socialdemokratiska arbetareparti
SAPD	Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands
SDAP	Sociaal Democratische Arbeiders Partij
SDAPÖ	Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs
SDP	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
SF	Samfylkingin
SFIO	Section française de l'Internationale ouvrière
SjF	Sjálfstæðisflokkurinn
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
SocF	Socialistisk Folkeparti
SP	Sozialistische Partij
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands
SPS	Sozialdemokratische Partei der Schweiz
SPÖ	Sozialdemokratische Partei Österreichs
SV	Sosialistisk Venstreparti

UCD	Unión de Centro Democrático
V	Venstre
VGÖ	Vereinte Grüne Österreichs
VPK	Vänsterpartiet kommunisterna
WP	Workers' Party
ÖVP	Österreichische Volkspartei

REFERENSER

- Abercrombie, Nicholas, Stephen Hill och Bryan S. Turner. 1980. *The dominant ideology thesis*. London: George Allen and Unwin.
- Abse, Tobias. 1994. Italy: A new agenda. Ingår i *Mapping the West European left* (Mapping), red. Perry Anderson och Patrick Camiller, 189–232. London: Verso.
- Adams, James F. 2001. *Party competition and responsible party government: A theory of spatial competition based upon insights from behavioral voting research*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- , Michael Clark, Lawrence Ezrow och Garrett Glasgow. 2004. Understanding change and stability in party ideologies: Do parties respond to public opinion or to past election results? *British Journal of Political Science* 34:589–610.
- , ———, ——— och ———. 2006. Are niche parties fundamentally different from mainstream parties? The causes and the electoral consequences of Western European parties' policy shifts, 1976–1998. *American Journal of Political Science* 50:513–529.
- , Andrea B. Haupt och Heather Stoll. 2009. What moves parties? The role of public opinion and global economic conditions in Western Europe. *Comparative Political Studies* 42:611–639.
- och Samuel Merrill III. 2006. Why small, centrist third parties motivate policy divergence by major parties. *American Political Science Review* 100:403–417.
- och ———. 2009. Policy-seeking parties in a parliamentary democracy with proportional representation: A valence-uncertainty model. *British Journal of Political Science* 39:539–558.
- , ——— och Bernard Grofman. 2005. *A unified theory of party competition: A cross-national analysis integrating spatial and behavioral factors*. Cambridge: Cambridge University Press.
- och Zeynep Somer-Topcu. 2009a. Policy adjustment by parties in response to rival parties' policy shifts: Spatial theory and the dynamics of party competition in twenty-five post-war democracies. *British Journal of Political Science* 39:825–846.
- och ———. 2009b. Moderate now, win votes later: The electoral consequences of parties' policy shifts in 25 postwar democracies. *Journal of Politics* 71:678–692.

- Albright, Jeremy J. 2010. The multidimensional nature of party competition. *Party Politics* 16:699–719.
- Allardt, Erik. 1964. Social sources of Finnish communism: Traditional and emerging radicalism. *International Journal of Comparative Sociology* 5:49–72.
- Amenta, Edwin och Jane D. Poulsen. 1994. Where to begin: A survey of five approaches to selecting independent variables for qualitative comparative analysis. *Sociological Methods and Research* 23:22–53.
- Anckar, Carsten. 2008. On the applicability of the most similar systems design and the most different systems design in comparative research. *International Journal of Social Research Methodology* 11:389–401.
- Anckar, Dag. 1974a. *Analys av partiers beteende: En fallstudie i partistrategi*. (Acta Academiae Aboensis, ser. A, vol. 48, nr 1.) Åbo: Åbo Akademi.
- . 1974b. *Statskunskap och politisk historia – en berättigad distinktion?* (Meddelanden från Statvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, ser. B, nr 35.) Åbo: Åbo Akademi.
- . 1982. Partier, ideologier, väljare: En introduktion. Ingår i *Partier, ideologier, väljare: En antologi* (Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut 77), red. Dag Anckar, Erik Damgaard och Henry Valen, 13–32. Åbo: Åbo Akademi.
- Anderson, Karen M. och Traute Meyer. 2004. The third way in welfare state reform? Social democratic pension politics in Germany and Sweden. Ingår i *Social democratic party policies in contemporary Europe* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 30), red. Giuliano Bonoli och Martin Powell, 141–160. Abingdon: Routledge.
- Appleton, Andrew M. och Daniel S. Ward. 1997. Party response to environmental change: A model of organizational innovation. Ingår i *Party change*, red. Robert Harmel och Lars Svåsand, *Party Politics* 3 (temanummer):341–362.
- Apter, David E. 1964. Ideology and discontent. Ingår i *Ideology and discontent* (International Yearbook of Political Behavior Research, vol. 5), red. David E. Apter, 15–46. New York: Free Press.
- Arblaster, Anthony. 1984. *The rise and decline of Western liberalism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Arestis, Philip och Malcolm Sawyer. 2005. Neoliberalism and the third way. Ingår i *Neoliberalism: A critical reader*, red. Alfredo Saad-Filho och Deborah Johnston, 177–183. London: Pluto Press.
- Arter, David. 2003. Scandinavia: What's left is the social democratic welfare consensus. Ingår i *What's left? The left in Europe today*, red. Eric Shaw och David S. Bell, *Parliamentary Affairs* 56 (temanummer):75–98.

- Aylott, Nicholas. 1999. The Swedish Social Democratic Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 189–203. Basingstoke: Macmillan Press.
- Azcárate, Manuel. 1981. The present state of eurocommunism: Its main features, political and theoretical. Ingår i *In search of eurocommunism* (St Antony's/Macmillan Series), red. Richard Kindersley, 23–35. London: Macmillan Press.
- Baccetti, Carlo. 2003. After PCI: Post-communist and neo-communist parties of the Italian left after 1989. Ingår i *The crisis of communism and party change: The evolution of West European communist and post-communist parties*, red. Joan Botella och Luis Ramiro, 69–96. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Bachrach, Peter och Morton S. Baratz. 1970. *Power and poverty: Theory and practice*. New York: Oxford University Press.
- Bailey, David J. 2009. *The political economy of European social democracy: A critical realist approach*. (Critical Realism: Interventions.) Abingdon: Routledge.
- Bartolini, Stefano. 1993. On time and comparative research. *Journal of Theoretical Politics* 5: 131–167.
- . 2000. *The political mobilization of the European left, 1860–1980: The class cleavage*. (Cambridge Studies in Comparative Politics.) Cambridge: Cambridge University Press.
- och Peter Mair. 1990. *Identity, competition, and electoral availability: The stabilisation of European electorates 1885–1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauman, Zygmunt. 2000. *Liquid modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Bean, Clive och Elim Papadakis. 1994. Polarized priorities or flexible alternatives? Dimensionality in Inglehart's materialism-postmaterialism scale. *International Journal of Public Opinion Research* 6:264–288.
- Beck, Ulrich, Anthony Giddens och Scott Lash. 1994. *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge: Polity Press.
- Belchior, Ana Maria. 2010. Are green political parties more post-materialist than other parties? An assessment of post-materialist forecasts. *European Societies* 12:467–492.
- Bell, David S. och Byron Criddle. 1988. *The French socialist party: The emergence of a party of government*. Andra upplagan. Oxford: Clarendon Press.
- Bell, Daniel. 1973. *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. New York: Basic Books.
- . 1988. *The end of ideology: On the exhaustion of political ideas in the fifties*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. (Urspr. publ. 1961.)

- Benoit, Kenneth och Michael J. Laver. 2006. *Party policy in modern democracies*. (Routledge Research in Comparative Politics 18.) Abingdon: Routledge.
- och ———. 2007. Estimating party policy positions: Comparing expert surveys and hand-coded content analysis. Ingår i Comparing measures of party positioning: Expert, Manifesto and survey data, red. Gary Marks, *Electoral Studies* 26 (temanummer):90–107.
- , ——— och Slava Mikhaylov. 2009. Treating words as data with error: Uncertainty in text statements of policy positions. *American Journal of Political Science* 53:495–513.
- Berg-Schlosser, Dirk och Lasse Cronqvist. 2005. Multi-value qualitative comparative analysis (MV-QCA) – a new tool for cross-national research. Paper presenterat på Annual Meeting of the American Political Science Association (APSA), Washington, D.C.
- och Gisèle De Meur. 1996. Conditions of authoritarianism, fascism, and democracy in interwar Europe: Systematic matching and contrasting of cases for "small N" analysis. *Comparative Political Studies* 29:423–468.
- och ———. 2009. Comparative research design: Case and variable selection. Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 19–32. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- , ———, Benoît Rihoux och Charles C. Ragin. 2009. Qualitative comparative analysis (QCA) as an approach. Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 1–18. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Bernstein, Eduard. 1907. *Socialismens förutsättningar och socialdemokratins uppgifter*. Övers. av C. N. Carleson. Stockholm: Björck och Börjesson. (Urspr. publ. 1899.)
- Berntzen, Einar. 1991. Democratic socialism in Spain, Portugal, and Greece. Ingår i *Social democracy in transition: Northern, Southern and Eastern Europe*, red. Lauri Karvonen och Jan Sundberg, 219–242. Aldershot: Dartmouth Publishing.
- Bevir, Mark. 2000. New Labour: A study in ideology. *British Journal of Politics and International Relations* 2:277–301.
- Beyme, Klaus von. 1985. *Political parties in Western democracies*. Övers. av Eileen Martin. Aldershot: Gower Publishing. (Urspr. publ. 1982.)
- Bille, Lars. 1997. Leadership change and party change: The case of the Danish Social Democratic Party. Ingår i Party change, red. Robert Harmel och Lars Svåsand, *Party Politics* 3 (temanummer):379–390.

- . 1999. The Danish Social Democratic Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 43–55. Basingstoke: Macmillan Press.
- Blomgren, Anna-Maria. 1997. *Nyliberal politisk filosofi: En kritisk analys av Milton Friedman, Robert Nozick och F. A. Hayek*. (Göteborg Studies in Politics 42.) Nora: Nya Doxa.
- Bonoli, Giuliano och Martin Powell, red. 2004. *Social democratic party policies in contemporary Europe*. (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 30.) Abingdon: Routledge.
- Boréus, Kristina. 1994. *Högervåg: Nyliberalismen och kampen om språket i svensk debatt 1969–1989*. (Stockholm Studies in Politics 51.) Stockholm: Tidens förlag.
- Borg, Olavi. 1964. *Suomen puolueideologiat: Periaateohjelmien sisältöanalyttinen vertailu sekä katsaus niiden historialliseen taustaan ja syntyprosessiin*. (Politiikan tutkimuksia 5.) Borgå: WSOY.
- Box-Steffensmeier, Janet M., Henry E. Brady och David Collier. 2008. Political science methodology. Ingår i *The Oxford handbook of political methodology* (The Oxford Handbooks of Political Science, vol. 10), red. Janet M. Box-Steffensmeier, Henry E. Brady och David Collier, 3–31. Oxford: Oxford University Press.
- Brady, Henry E. 2008. Causation and explanation in social science. Ingår i *The Oxford handbook of political methodology* (The Oxford Handbooks of Political Science, vol. 10), red. Janet M. Box-Steffensmeier, Henry E. Brady och David Collier, 217–270. Oxford: Oxford University Press.
- Braun, Dietmar och Fabrizio Gilardi. 2006. 'Taking 'Galton's problem' seriously: Towards a theory of policy diffusion. *Journal of Theoretical Politics* 18:298–322.
- Brown, Timothy A. 2006. *Confirmatory factor analysis for applied research*. (Methodology in the Social Sciences.) New York: Guilford Press.
- Budge, Ian. 1987. The internal analysis of election programmes. Ingår i *Ideology, strategy and party change: Spatial analyses of post-war election programmes in 19 democracies*, red. Ian Budge, David Robertson och Derek Hearl, 15–38. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1994. A new spatial theory of party competition: Uncertainty, ideology and policy equilibria viewed comparatively and temporally. *British Journal of Political Science* 24:443–467.
- . 2000. Expert judgements of party policy positions: Uses and limitations in political research. *European Journal of Political Research* 37:103–113.
- , Lawrence Ezrow och Michael D. McDonald. 2010. Ideology, party factionalism and policy change: An integrated dynamic theory. *British Journal of Political Science* 40:781–804.
- och Richard I. Hofferbert. 1990. Mandates and policy outputs: U.S. party platforms and federal expenditures. *American Political Science Review* 84:111–131.

- , Hans-Dieter Klingemann, Andrea Volkens, Judith Bara och Eric Tanenbaum. 2001. *Mapping policy preferences: Estimates for parties, electors, and governments 1945–1998*. Oxford: Oxford University Press.
- och Paul Pennings. 2007. Do they work? Validating computerised word frequency estimates against policy series. Ingår i *Comparing measures of party positioning: Expert, Manifesto and survey data*, red. Gary Marks, *Electoral Studies* 26 (temanummer):121–129.
- , David Robertson och Derek Hearl, red. 1987. *Ideology, strategy and party change: Spatial analyses of post-war election programmes in 19 democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burgoon, Brian. 2001. Globalization and welfare compensation: Disentangling the ties that bind. *International Organization* 55:509–551.
- Butterwegge, Christoph, Bettina Lösch och Ralf Ptak. 2007. *Kritik des Neoliberalismus*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Bürklin, Wilhelm P. 1987. Governing left parties frustrating the radical non-established left: The rise and inevitable decline of the greens. *European Sociological Review* 3:109–126.
- Byrd, Peter. 1986. The Labour Party in Britain. Ingår i *The future of social democracy: Problems and prospects of social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 59–107. Oxford: Clarendon Press.
- Callaghan, John. 2000. *The retreat of social democracy*. (Political Analyses.) Manchester: Manchester University Press.
- . 2006. Old social democracy, new social movements and social democratic programmatic renewal, 1968–2000. Ingår i *Transitions in social democracy: Cultural and ideological problems of the golden age*, red. John Callaghan och Ilaria Favretto, 177–193. Manchester: Manchester University Press.
- Cameron, David R. 1978. The expansion of the public economy: A comparative analysis. *American Political Science Review* 72:1243–1261.
- Campbell, John L. och Ove K. Pedersen, red. 2001. *The rise of neoliberalism and institutional analysis*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Candeias, Mario. 2009. *Neoliberalismus – Hochtechnologie – Hegemonie: Grundrisse einer transnationalen kapitalistischen Produktions- und Lebensweise; Eine Kritik*. Andra upplagan. (Berliner Beiträge zur kritischen Theorie 7/Argument Sonderband Neue Folge 299.) Hamburg: Argument Verlag.
- Capoccia, Giovanni och R. Daniel Kelemen. 2007. The study of critical junctures: Theory, narrative, and counterfactuals in historical institutionalism. *World Politics* 59:341–369.

- Caramani, Daniele. 2008. Introduction to comparative politics. Ingår i *Comparative politics*, red. Daniele Caramani, 1–23. Oxford: Oxford University Press.
- . 2009. *Introduction to the comparative method with Boolean algebra*. (Quantitative Applications in the Social Sciences, ser. 07, nr 158.) Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Caren, Neal och Aaron Panofsky. 2005. TQCA: A technique for adding temporality to qualitative comparative analysis. *Sociological Methods and Research* 34:147–172.
- Carter, Neil. 2006. Party politicization of the environment in Britain. *Party Politics* 12:747–767.
- Castles, Francis G. och Peter Mair. 1984. Left–right political scales: Some ”expert” judgments. *European Journal of Political Research* 12:73–88.
- Christiansen, Niels Finn. 1994. Denmark: End of an idyll? Ingår i *Mapping the West European left* (Mapping), red. Perry Anderson och Patrick Camiller, 77–101. London: Verso.
- Clayton, Richard och Jonas Pontusson. 1998. Welfare state retrenchment revisited: Entitlement cuts, public sector restructuring, and inegalitarian trends in advanced capitalist societies. *World Politics* 51:67–98.
- Clift, Ben. 2004. The social and employment policies of the Jospin Government. Ingår i *Social democratic party policies in contemporary Europe* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 30), red. Giuliano Bonoli och Martin Powell, 123–140. Abingdon: Routledge.
- Cockshott, W. Paul och Allin Cottrell. 1993. *Towards a new socialism*. Nottingham: Spokesman.
- Collier, David, Henry E. Brady och Jason Seawright. 2004. Sources of leverage in causal inference: Toward an alternative view of methodology. Ingår i *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards*, red. Henry E. Brady och David Collier, 229–266. Lanham, Md: Rowman and Littlefield Publishers.
- och James E. Mahon jr. 1993. Conceptual ”stretching” revisited: Adapting categories in comparative analysis. *American Political Science Review* 87:845–855.
- och Richard E. Messick. 1975. Prerequisites versus diffusion: Testing alternative explanations of social security adoption. *American Political Science Review* 69:1299–1315.
- Converse, Philip E. 1964. The nature of belief systems in mass publics. Ingår i *Ideology and discontent* (International Yearbook of Political Behavior Research, vol. 5), red. David E. Apter, 206–261. New York: Free Press.
- Costa Lobo, Marina och Pedro C. Magalhães. 2001. From ”thrid wave” to ”third way”: Europe and the Portuguese socialists (1975–1999). Ingår i *Social democracy in Southern Europe and the challenge of European integration*, red. Philippe Marlière, *Journal of Southern Europe and the Balkans* 3 (temanummer):25–35.

- Cox, Gary W. 1990. Centripetal and centrifugal incentives in electoral systems. *American Journal of Political Science* 34:903–935.
- Cramme, Olaf och Patrick Diamond, red. 2012. *After the third way: The future of social democracy in Europe*. London: I. B. Tauris.
- Criddle, Byron. 1977. The French Parti Socialiste. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 25–66. London: Croom Helm.
- Cronqvist, Lasse och Dirk Berg-Schlosser. 2009. Multi-value QCA (mvQCA). Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 69–86. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Crosland, C. A. R. 1956. *The future of socialism*. London: Jonathan Cape.
- Crotty, William J. 1970. A perspective for the comparative analysis of political parties. *Comparative Political Studies* 3:267–296.
- Crouch, Colin. 2012. As much market as possible; as much state as necessary. Ingår i *The future of European social democracy: Building the good society*, red. Henning Meyer och Jonathan Rutherford, 74–89. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Cuperus, René och Johannes Kandel. 1998. The magical return of social democracy: An introduction. Ingår i *European social democracy: Transformation in progress*, red. René Cuperus och Johannes Kandel, 11–28. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung.
- Dahrendorf, Ralf. 1990. *Reflections on the revolution in Europe: In a letter intended to have been sent to a gentleman in Warsaw*. New York: Times Books.
- Davis, Darren W. 2000. Individual level examination of postmaterialism in the U.S.: Political tolerance, racial attitudes, environmentalism and participatory norms. *Political Research Quarterly* 53:455–475.
- och Christian Davenport. 1999. Assessing the validity of the postmaterialism index. *American Political Science Review* 93:649–664.
- Day, Alan J., red. 2002. *Political parties of the world*. Femte upplagan. London: John Harper Publishing.
- De Deken, Johan Jeroen. 1999. The German Social Democratic Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 79–94. Basingstoke: Macmillan Press.
- De Meur, Gisèle och Dirk Berg-Schlosser. 1994. Comparing political systems: Establishing similarities and dissimilarities. *European Journal of Political Research* 26:193–219.

- , Benoît Rihoux och Sakura Yamasaki. 2009. Addressing the critiques of QCA. Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 147–165. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- De Vries, Miranda, Daniela Giannetti och Lucy Mansergh. 2001. Estimating policy positions from the computer coding of political texts: Results from Italy, the Netherlands and Ireland. Ingår i *Estimating the policy position of political actors* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 20), red. Michael J. Laver, 193–216. London: Routledge.
- Delwit, Pascal. 1999. The Belgian Socialist Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 30–42. Basingstoke: Macmillan Press.
- Demker, Marie. 1993. *I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947–1990*. (Göteborg Studies in Politics 27.) Stockholm: Nerenius och Santérus Förlag.
- Denk, Thomas. 2012. *Komparativa analysmetoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Dinas, Elias och Kostas Gemenis. 2010. Measuring parties' ideological positions with Manifesto data: A critical evaluation of the competing methods. *Party Politics* 16:427–450.
- Dobson, Andrew. 2000. *Green political thought*. Tredje upplagan. London: Routledge.
- Downs, Anthony. 1957. *An economic theory of democracy*. New York: Harper and Row Publishers.
- Driver, Stephen och Luke Martell. 2002. Third ways in Britain and Europe. Ingår i *The third way transformation of social democracy: Normative claims and policy initiatives in the 21st century*, red. Oliver Schmidtke, 75–101. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Dreher, Axel. 2006. Does globalization affect growth? Evidence from a new index of globalization. *Applied Economics* 38, 1091–1110.
- Dullien, Sebastian, Hansjörg Herr och Christian Kellerman. 2012. A decent capitalism for a good society. Ingår i *The future of European social democracy: Building the good society*, red. Henning Meyer och Jonathan Rutherford, 57–73. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Duménil, Gérard och Dominique Lévy. 2004. *Capital resurgent: Roots of the neoliberal revolution*. Övers. av Derek Jeffers. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. (Urspr. publ. 2000.)
- Duverger, Maurice. 1959. *Political parties: Their organization and activity in the modern state*. Övers. av Barbara och Robert North. Andra engelska upplagan. London: Methuen and Co.
- Easton, David. 1967. 'The current meaning of "behavioralism"'. Ingår i *Contemporary political analysis*, red. James C. Charlesworth, 11–31. New York: Free Press.
- . 1979. *A systems analysis of political life*. Chicago: University of Chicago Press. (Urspr. publ. 1965.)

- Eley, Geoff. 2002. *Forging democracy: The history of the left in Europe, 1850–2000*. New York: Oxford University Press.
- Elster, Jon. 1985. *Making sense of Marx*. (Studies in Marxism and Social Theory.) Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2007. *Explaining social behavior: More nuts and bolts for the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ersson, Svante O. 1986. Finlands kommunism. Ingår i *Finland: En politisk loggbok*, red. Ulf Lindström och Lauri Karvonen, 117–156. Stockholm: Almqvist och Wiksell International.
- Esping-Andersen, Gösta. 1985. *Politics against markets: The social democratic road to power*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- och Walter Korpi. 1987. From poor relief to institutional welfare states: The development of Scandinavian social policy. Ingår i *The Scandinavian model: Welfare states and welfare research* (Comparative Public Policy Analysis), red. Robert Erikson, Erik Jørgen Hansen, Stein Ringen och Hannu Uusitalo, 39–74. Armonk, N.Y.: M. E. Sharpe.
- Ezrow, Lawrence, Catherine E. De Vries, Marco Steenbergen och Erica Edwards. 2011. Mean voter representation and partisan constituency representation: Do parties respond to the mean voter position or to their supporters? *Party Politics* 17:275–301.
- Fagerholm, Andreas. 2010. The West European radical left and the collapse of "real socialism": A comparative examination. Paper presenterat på I. Workshop on Dimensions of socialisms, Amsterdam.
- . 2012. Towards a lighter shade of red? Social democracy and neoliberalism in Western Europe, 1970–1999. Paper presenterat på XLIV Politikan tutkimuksen päivät, Åbo.
- Feigl-Heihs, Monika. 2004. Why do social democratic parties change employment policy positions? A comparison of Austria, Germany and the United Kingdom. Ingår i *Social democratic party policies in contemporary Europe* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 30), red. Giuliano Bonoli och Martin Powell, 161–179. Abingdon: Routledge.
- Fitzmaurice, John. 1999. The Luxembourg Socialist Workers' Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 148–154. Basingstoke: Macmillan Press.
- Flanagan, Scott C. 1982. Changing values in advanced industrial societies: Inglehart's silent revolution from the perspective of Japanese findings. *Comparative Political Studies* 14:403–444.
- . 1987. Value change in industrial societies. *American Political Science Review* 81:1303–1319.

- och Aie-Rie Lee. 2003. The new politics, culture wars, and the authoritarian-libertarian value change in advanced industrial democracies. *Comparative Political Studies* 36:235–270.
- Foote, Geoffrey. 1985. *The Labour Party's political thought: A history*. London: Croom Helm.
- Franzmann, Simon och André Kaiser. 2006. Locating political parties in policy space: A reanalysis of party manifesto data. *Party Politics* 12:163–188.
- Freeden, Michael. 1999. The ideology of New Labour. *Political Quarterly* 70:42–51.
- Friedman, Milton. 1962. *Capitalism and freedom*. (Phoenix Books 111.) Chicago: University of Chicago Press.
- och Rose Friedman. 1980. *Free to choose: A personal statement*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Friedrich, Carl J. 1955. The political thought of neo-liberalism. *American Political Science Review* 49:509–525.
- Fukuyama, Francis. 1992. *The end of history and the last man*. London: Penguin Books.
- Føllesdal, Dagfinn, Lars Walløe och Jon Elster. 1990. *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*. Femte upplagan. Oslo: Universitetsforlaget.
- Garrett, Geoffrey. 1998. *Partisan politics in the global economy*. (Cambridge Studies in Comparative Politics.) Cambridge: Cambridge University Press.
- och Deborah Mitchell. 2001. Globalization, government spending and taxation in the OECD. *European Journal of Political Research* 39:145–177.
- Genschel, Philipp. 2002. Globalization, tax competition, and the welfare state. *Politics and Society* 30:245–275.
- Gerring, John. 1997. Ideology: A definitional analysis. *Political Research Quarterly* 50:957–994.
- . 2005. Causation: A unified framework for the social sciences. *Journal of Theoretical Politics* 17:163–198.
- . 2008. Case selection for case-study analysis: Qualitative and quantitative techniques. Ingår i *The Oxford handbook of political methodology* (The Oxford Handbooks of Political Science, vol. 10), red. Janet M. Box-Steffensmeier, Henry E. Brady och David Collier, 645–684. Oxford: Oxford University Press.
- Giacalone, Robert A. och Carole L. Jurkiewicz. 2004. The interaction of materialist and post-materialist values in predicting dimensions of personal and social identity. *Human Relations* 57:1379–1405.
- Giddens, Anthony. 1994. *Beyond left and right: The future of radical politics*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

- . 1998. *The third way: The renewal of social democracy*. Cambridge: Polity Press.
- . 2000. *The third way and its critics*. Cambridge: Polity Press.
- Gide, Charles. 1898. Has co-operation introduced a new principle into economics? *Economic Journal* 8:490–511.
- Gill, Jeff. 2006. *Essential mathematics for political and social research*. (Analytical Methods for Social Research.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Gillespie, Richard. 1993. "Programa 2000": The appearance and reality of socialist renewal in Spain. Ingår i *Rethinking social democracy in Western Europe*, red. Richard Gillespie och William E. Paterson, *West European Politics* 16 (temanummer):78–96.
- Glyn, Andrew, red. 2001. *Social democracy in neoliberal times: The left and economic policy since 1980*. Oxford: Oxford University Press.
- Goertz, Gary. 2006. Assessing the trivialness, relevance, and relative importance of necessary or sufficient conditions in social science. *Studies in Comparative International Development* 41 (2):88–109.
- Goldstone, Jack A. 1997. Methodological issues in comparative macrosociology. Ingår i *Methodological issues in comparative social science* (Comparative Social Research, vol. 16), red. Lars Mjøset, Fredrik Engelstad, Grete Brochmann, Ragnvald Kalleberg och Arnlaug Leira, 107–120. Greenwich, Conn.: JAI Press.
- Goldthorpe, John H. 1997. Current issues in comparative macrosociology: A debate on methodological issues. Ingår i *Methodological issues in comparative social science* (Comparative Social Research, vol. 16), red. Lars Mjøset, Fredrik Engelstad, Grete Brochmann, Ragnvald Kalleberg och Arnlaug Leira, 1–26. Greenwich, Conn.: JAI Press.
- Gramsci, Antonio. 1979–82. *Vankilavibkot: Valikoima*. 2 volymer. Övers. av Martti Berger, Mikael Böök och Leena Talvio. Helsingfors: Kansankulttuuri. (Urspr. publ. 1975.)
- Gray, John. 1986. *Liberalism*. (Concepts in the Social Sciences.) Milton Keynes: Open University Press.
- . 1996. *After social democracy: Politics, capitalism and the common life*. (Paper No. 18.) London: Demos.
- Green, David G. 1987. *The new right: The counter-revolution in political, economic and social thought*. Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- Green-Pedersen, Christoffer och Kees van Kersbergen. 2002. The politics of the "third way": The transformation of social democracy in Denmark and The Netherlands. *Party Politics* 8:507–524.

- Grofman, Bernard och Carsten Q. Schneider. 2009. An introduction to crisp set QCA, with a comparison to binary logistic regression. *Political Research Quarterly* 62:662–672.
- Hansen, Martin Ejnar. 2008. Back to the archives? A critique of the Danish part of the Manifesto dataset. *Scandinavian Political Studies* 31:201–216.
- Harmel, Robert. 2002. Party organizational change: Competing explanations? Ingår i *Political parties in the new Europe: Political and analytical challenges* (Comparative Politics), red. Kurt Richard Luther och Ferdinand Müller-Rommel, 119–142. Oxford: Oxford University Press.
- . 2003. Parties change: So what? Toward a research agenda on consequences of party change. Paper presenterat på Annual Meeting of the American Political Science Association (APSA), Philadelphia.
- , Uk Heo, Alexander C. Tan och Kenneth Janda. 1995. Performance, leadership, factions and party change: An empirical analysis. *West European Politics* 18:1–33.
- och Kenneth Janda. 1994. An integrated theory of party goals and party change. *Journal of Theoretical Politics* 6:259–287.
- , Wei Shan och David Rossbach. 2008. Do party leaders matter? Impacts of leader change on party change. Ingår i *Partier og partisystemer i forandring: Festskrift til Lars Bille* (University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences, vol. 376), red. Karina Kosiara-Pedersen och Peter Kurrild-Klitgaard, 83–107. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- och Lars Svåsand. 1997. The influence of new parties on old parties' platforms: The cases of the Progress Parties and Conservative Parties of Norway and Denmark. Ingår i *Party change*, red. Robert Harmel och Lars Svåsand, *Party Politics* 3 (temanummer):315–340.
- och Alexander C. Tan. 2003. Party actors and party change: Does factional dominance matter? *European Journal of Political Research* 42:409–424.
- , ———, Kenneth Janda och Jason Matthew Smith. 1995. Substance vs. packaging: An empirical analysis of parties' issue profiles. Paper presenterat på Annual Meeting of the American Political Science Association (APSA), Chicago.
- Harvey, David. 2005. *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Haupt, Andrea B. 2010. Parties' responses to economic globalization: What is left for the left and right for the right? *Party Politics* 16:5–27.
- Hayek, F. A. 1960. *The constitution of liberty*. London: Routledge and Kegan Paul.
- . 1982. *Law, legislation and liberty: A new statement of the liberal principles of justice and political economy*. 3 volymer. London: Routledge and Kegan Paul. (Urspr. publ. 1973–79.)
- . 1986. *The road to serfdom*. London: Routledge and Kegan Paul. (Urspr. publ. 1944.)

- Heidar, Knut. 1977. The Norwegian Labour Party: Social democracy in a periphery of Europe. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 292–315. London: Croom Helm.
- . 1993. The Norwegian Labour Party: ”En attendant l’Europe”. Ingår i *Rethinking social democracy in Western Europe*, red. Richard Gillespie och William E. Paterson, *West European Politics* 16 (temanummer):62–77.
- Heise, David R. 1969. Separating reliability and stability in test-retest correlation. *American Sociological Review* 34:93–101.
- Helenius, Ralf. 1969. *The profile of party ideologies: An analysis of the present-day manifest and latent ideologies of three European social democratic and socialist parties as compared with their manifest ideologies of the twenties, and with the corresponding ideologies of their main bourgeois competitors for power.* Helsingfors: eget förlag.
- . 1977. The Finnish Social Democratic Party. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 272–291. London: Croom Helm.
- Hermanson, Ann-Sofie. 2004. Dogmatism eller pragmatism – (gröna) partiers dilemma. Ingår i *Partier och ansvar* (SNS författningsprojekt), red. Åsa Bengtsson och Kimmo Grönlund, 260–278. Stockholm: SNS Förlag.
- Hermansson, Jörgen. 1984. *Kommunism på svenska? SKP/VPK:s idéutveckling efter Komintern.* (Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 99.) Stockholm: Almqvist och Wiksell International.
- Herrmann, Andrea Monika och Lasse Cronqvist. 2009. When dichotomisation becomes a problem for the analysis of middle-sized datasets. *International Journal of Social Research Methodology* 12:33–50.
- Heywood, Andrew. 1998. *Political ideologies: An introduction.* Andra upplagan. Basingstoke: Macmillan Press.
- Hibbs, Douglas A. jr. 1977. Political parties and macroeconomic policy. *American Political Science Review* 71:1467–1487.
- Hicks, Alexander M. 1999. *Social democracy and welfare capitalism: A century of income security politics.* Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Hildebrandt, Kai och Russell J. Dalton. 1977. Die Neue Politik: Politischer Wandel oder Schönwetterpolitik? Ingår i *Wahlsoziologie Heute: Analyse aus Anlass der Bundestagswahl 1976*, red. Max Kaase, *Politische Vierteljahresschrift* 18 (supplement 2/3):230–256.
- Hine, David. 1977. Social democracy in Italy. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 67–85. London: Croom Helm.

- . 1979. The Italian socialist party under Craxi: Surviving but not reviving. Ingår i *Italy in transition: conflict and consensus*, red. Peter Lange, *West European Politics* 2(3, temanummer):133–148.
- Hinich, Melvin J. och Michael C. Munger. 1994. *Ideology and the theory of political choice*. (Michigan Studies in Political Analysis.) Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hix, Simon. 2001. Legislative behavior and party competition in the European parliament: An application of nominate to the EU. *Journal of Common Market Studies* 39:663–688.
- Hobsbawm, Eric J. 1996a. *The age of revolution 1789–1848*. New York: Vintage Books. (Urspr. publ. 1962.)
- . 1996b. *The age of extremes: A history of the world, 1914–1991*. New York: Vintage Books. (Urspr. publ. 1994.)
- Holmes, Michael. 1999. The Irish Labour Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 123–132. Basingstoke: Macmillan Press.
- Holsti, Ole R. 1969. *Content analysis for the social sciences and humanities*. Reading, Mass.: Addison-Wesley Publishing.
- Hooghe, Liesbet, Gary Marks och Carole J. Wilson. 2002. Does left/right structure party positions on European integration? Ingår i *Understanding political contestation in the European Union*, red. Gary Marks och Marco Steenbergen, *Comparative Political Studies* 35 (temanummer):965–989.
- Hopkin, Jonathan och Caterina Paolucci. 1999. The business firm model of party organisation: Cases from Spain and Italy. *European Journal of Political Research* 35:307–339.
- Hopwood, Bill, Mary Mellor och Geoff O'Brien. 2005. Sustainable development: Mapping different approaches. *Sustainable Development* 13:38–52.
- Huber, Evelyne och John D. Stephens. 2001. *Development and crisis of the welfare state: Parties and policies in global markets*. Chicago: University of Chicago Press.
- Huber, John D. och Ronald Inglehart. 1995. Expert interpretations of party space and party locations in 42 societies. *Party Politics* 1:73–111.
- Ignazi, Piero. 2006. *Extreme right parties in Western Europe*. Utökad upplaga. (Comparative Politics.) Oxford: Oxford University Press. (Urspr. publ. 2003.)
- Inglehart, Ronald. 1971. The silent revolution in Europe: Intergenerational change in post-industrial societies. *American Political Science Review* 65:991–1017.
- . 1977. *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

- . 1982. Changing values in Japan and the West. *Comparative Political Studies* 14:445–479.
- . 1984. The changing structure of political cleavages in Western society. Ingår i *Electoral change in advanced industrial democracies: Realignment or dealignment?*, red. Russell J. Dalton, Scott C. Flanagan och Paul Allen Beck, 25–69. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- . 1990. *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- . 1997. *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- . 2008. Changing values among Western publics from 1970 to 2006. Ingår i *Trajectories of European politics*, red. Klaus H. Goetz, Peter Mair och Gordon Smith, *West European Politics* 31 (temanummer):130–146.
- och Jacques-René Rabier. 1986. Political realignment in advanced industrial society: From class-based politics to quality-of-life politics. *Government and Opposition* 21:456–479.
- och Christian Welzel. 2005. *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jacobs, Francis, red. 1989. *Western European political parties: A comprehensive guide*. (Longman International Reference.) Harlow: Longman Group.
- Jahn, Detlef. 2006. Globalization as "Galton's problem": The missing link in the analysis of diffusion patterns in welfare state development. *International Organization* 60:401–431.
- . 2011. Conceptualizing left and right in comparative politics: Towards a deductive approach. *Party Politics* 17:745–765.
- och Matt Henn. 2000. The "new" rhetoric of new Labour in comparative perspective: A three-country discourse analysis. *West European Politics* 23:26–46.
- och Christoph Oberst. 2012. Ideological party cohesion in macro-comparative politics: The Nordic social democratic parties from a comparative perspective. *Scandinavian Political Studies* 35:222–245.
- Janda, Kenneth. 1980. *Political parties: A cross-national survey*. New York: Free Press.
- . 1990. Toward a performance theory of change in political parties. Paper presenterat på 12th World Congress of the International Sociological Association, Madrid.
- , Robert Harmel, Christine Edens och Patricia Goff. 1995. Changes in party identity: Evidence from party manifestos. *Party Politics* 1:171–196.
- Jungar, Ann-Cathrine. 1991. Italian socialism: A century of trial and error. Ingår i *Social democracy in transition: Northern, Southern and Eastern Europe*, red. Lauri Karvonen och Jan Sundberg, 243–268. Aldershot: Dartmouth Publishing.

- Karlsson, Fred och Matti Wiberg. 2010. Puolueilla on eroja! Periaateohjelma-analyysi. *Politiikka* 52:54–66.
- Karvonen, Lauri. 1981. "Med vårt västra grannland som förebild": En undersökning av policydiffusion från Sverige till Finland. (Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut 62.) Åbo: Åbo Akademi.
- . 1991. "A nation of workers and peasants": Ideology and compromise in the interwar years. Ingår i *Social democracy in transition: Northern, Southern and Eastern Europe*, red. Lauri Karvonen och Jan Sundberg, 49–81. Aldershot: Dartmouth Publishing.
- . 1994. Diffusionsproblemet i studiet av komparativ politik. *Politiikka* 36:109–115.
- och Ulf Lindström. 1983. Bakom och bortom partier. Ingår i *Bakom och bortom partier* (Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut 88), red. Lauri Karvonen och Ulf Lindström, 13–22. Åbo: Åbo Akademi.
- Katz, Elihu, Martin L. Levin och Herbert Hamilton. 1963. Traditions of research on the diffusion of innovation. *American Sociological Review* 28:237–252.
- Katz, Richard S. och Peter Mair. 1995. Changing models of party organization and party democracy: The emergence of the cartel party. *Party Politics* 1:5–28.
- Keman, Hans. 1988. *The development towards surplus welfare: Social democratic politics and policies in advanced capitalist democracies (1965–1984)*. Amsterdam: CT Press.
- . 2007. Experts and manifestos: Different sources – same results for comparative research? Ingår i Comparing measures of party positioning: Expert, Manifesto and survey data, red. Gary Marks, *Electoral Studies* 26 (temanummer):76–89.
- Kennedy, Emmet. 1979. "Ideology" from Destutt De Tracy to Marx. *Journal of the History of Ideas* 40:353–368.
- Kennedy, Paul. 1999. The Spanish Socialist Workers' Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 176–188. Basingstoke: Macmillan Press.
- Kersbergen, Kees van. 1999. The Dutch Labour Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 155–165. Basingstoke: Macmillan Press.
- Kim, Heemin och Richard C. Fording. 1998. Voter ideology in Western democracies, 1946–1989. *European Journal of Political Research* 33:73–97.
- och ———. 2003. Voter ideology in Western democracies: An update. *European Journal of Political Research* 42:95–105.

- King, Gary, Robert O. Keohane och Sidney Verba. 1994. *Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kirchheimer, Otto. 1966. The transformation of the Western European party systems. Ingår i *Political parties and political development* (Studies in Political Development 6), red. Joseph LaPalombara och Myron Weiner, 177–200. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kitschelt, Herbert. 1988. Left-libertarian parties: Explaining innovation in competitive party systems. *World Politics* 40:194–234.
- . 1994. *The transformation of European social democracy*. (Cambridge Studies in Comparative Politics.) Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1995. *The radical right in Western Europe: A comparative analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- och Staf Hellemans. 1990. The left–right semantics and the new politics cleavage. *Comparative Political Studies* 23:210–238.
- Kleinnijenhuis, Jan och Paul Pennings. 2001. Measurement of party positions on the basis of party programmes, media coverage and voter perceptions. Ingår i *Estimating the policy position of political actors* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 20), red. Michael J. Laver, 162–182. London: Routledge.
- Klingemann, Hans-Dieter, Richard I. Hofferbert och Ian Budge. 1994. *Parties, policies, and democracy*. (Theoretical Lenses on Public Policy.) Boulder, Colo.: Westview Press.
- , Andrea Volkens, Judith Bara, Ian Budge och Michael D. McDonald. 2006. *Mapping policy preferences II: Estimates for parties, electors, and governments in Eastern Europe, European Union, and OECD 1990–2003*. Oxford: Oxford University Press.
- Knight, Kathleen. 2006. Transformations of the concept of ideology in the twentieth century. Ingår i Thematic issue on the evolution of political science, in recognition of the centennial of the review, red. Lee Sigelman och M. Elizabeth Sanders, *American Political Science Review* 100 (temanummer):619–626.
- Knutsen, Oddbjørn. 1998. Expert judgements of the left–right location of political parties: A comparative longitudinal study. *West European Politics* 21:63–94.
- Korpi, Walter. 2003. Welfare-state regress in Western Europe: Politics, institutions, globalization, and europeanization. *Annual Review of Sociology* 29:589–609.
- och Joakim Palme. 2003. New politics and class politics in the context of austerity and globalization: Welfare state regress in 18 countries, 1975–95. *American Political Science Review* 97:425–446.

- Kriesi, Hanspeter och Philip van Praag jr. 1987. Old and new politics: The Dutch peace movement and the traditional political organizations. *European Journal of Political Research* 15:319–346.
- Kroll, Christian. 2012. The greatest happiness principle: An imperative for social democracy. Ingår i *The future of European social democracy: Building the good society*, red. Henning Meyer och Jonathan Rutherford, 120–134. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Krouwel, André. 2006. Party models. Ingår i *Handbook of party politics*, red. Richard S. Katz och William J. Crotty, 249–269. London: SAGE Publications.
- Kuhnle, Stein. 1978. The beginnings of the Nordic welfare states: Similarities and differences. Ingår i *The Nordic welfare states*, red. J. P. Roos, *Acta Sociologica* 21 (supplement):9–35.
- Kumlin, Staffan. 1997. Folket och högervågen: Om opinionsbildning, samhällsstrukturer och ideologisk förändring i 1980-talets Sverige. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 100:410–438.
- Ladrech, Robert och Philippe Marlière, red. 1999a. *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*. Basingstoke: Macmillan Press.
- . 1999b. The French Socialist Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 64–78. Basingstoke: Macmillan Press.
- Lafferty, William M. 1990. The political transformation of a social democratic state: As the world moves in, Norway moves right. *West European Politics* 13:79–100.
- LaPalombara, Joseph och Myron Weiner. 1966. The origin and development of political parties. Ingår i *Political parties and political development* (Studies in Political Development 6), red. Joseph LaPalombara och Myron Weiner, 3–42. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Larraín, Jorge. 1979. *The concept of ideology*. London: Hutchinson and Co.
- Laver, Michael J. 2005. Policy and the dynamics of political competition. *American Political Science Review* 99:263–281.
- , Kenneth Benoit och John Garry. 2003. Extracting policy positions from political texts using words as data. *American Political Science Review* 97:311–331.
- och Ian Budge, red. 1992a. *Party policy and government coalitions*. New York: St. Martin's Press.
- och ———. 1992b. Measuring policy distances and modeling coalition formation. Ingår i *Party policy and government coalitions*, red. Michael J. Laver och Ian Budge, 15–40. New York: St. Martin's Press.
- och John Garry. 2000. Estimating policy positions from political texts. *American Journal of Political Science* 44:619–634.

- och W. Ben Hunt. 1992. *Policy and party competition*. London: Routledge.
- och Ernest Sergenti. 2012. *Party competition: An agent-based model*. (Princeton Studies in Complexity.) Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Lichtheim, George. 1969. *The origins of socialism*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Lieberson, Stanley. 1991. Small N's and big conclusions: An examination of the reasoning in comparative studies based on a small number of cases. *Social Forces* 70:307–320.
- Lijphart, Arend. 1971. Comparative politics and the comparative method. *American Political Science Review* 65: 682–693.
- . 1975. The comparable-cases strategy in comparative research. Ingår i Symposium on comparative methodology, red. Arend Lijphart och James A. Caporaso, *Comparative Political Studies* 8 (temanummer):158–177.
- . 1984. *Democracies: Patterns of majoritarian and consensus government in twenty-one countries*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Lindkvist, Kent. 1982. *Program och parti: Principprogram och partiideologi inom den kommunistiska rörelsen i Sverige 1917–72*. (Arkiv avhandlingsserie 16.) Lund: Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia.
- Lipset, Seymour Martin. 1981. *Political man: The social bases of politics*. Utökad upplaga. Baltimore: Johns Hopkins University Press. (Urspr. publ. 1960.)
- . 1983. Radicalism or reformism: The sources of working-class politics. *American Political Science Review* 77:1–18.
- och Stein Rokkan. 1967. Cleavage structures, party systems, and voter alignments: An introduction. Ingår i *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives* (International Yearbook of Political Behavior Research, vol. 7), red. Seymour Martin Lipset och Stein Rokkan, 1–64. New York: Free Press.
- Ljunggren, Stig-Björn. 1992. *Folkhemskapitalismen: Högerns programutveckling under efterkrigstiden*. Stockholm: Tidens förlag.
- Locke, John. 1924. *Two treatises of government*. (Everyman's Library 1751.) London: J. M. Dent and Sons. (Urspr. publ. 1689.)
- Long, J. Scott. 1983. *Confirmatory factor analysis: A preface to LISREL*. (Quantitative Applications in the Social Sciences, ser. 07, nr 033.) Newbury Park, Calif.: SAGE Publications.
- Lordon, Frédéric. 2001. The logic and limits of désinflation competitive. Ingår i *Social democracy in neoliberal times: The left and economic policy since 1980*, red. Andrew Glyn, 110–137. Oxford: Oxford University Press.

- Lukes, Steven. 1974. *Power: A radical view*. (Studies in Sociology.) London: Macmillan Publishers.
- Luther, Kurt Richard. 1999. The Social Democratic Party of Austria. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 16–29. Basingstoke: Macmillan Press.
- Mabille, Xavier och Val R. Lorwin. 1977. The Belgian Socialist Party. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 389–407. London: Croom Helm.
- MacCallum, Robert C., Shaobo Zhang, Kristopher J. Preacher och Derek D. Rucker. 2002. On the practice of dichotomization of quantitative variables. *Psychological Methods* 7:19–40.
- Mackie, J. L. 1965. Causes and conditions. *American Philosophical Quarterly* 2: 245–264.
- Magone, José. 1999. The Portuguese Socialist Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 166–175. Basingstoke: Macmillan Press.
- Mahoney, James. 2000. Strategies of causal inference in small-N analysis. *Sociological Methods and Research* 28:387–424.
- Majima, Shinobu och Mike Savage. 2007. Have there been culture shifts in Britain? A critical encounter with Ronald Inglehart. *Cultural Sociology* 1:293–315.
- Manin, Bernard. 2002. *Den representativa demokratins principer*. Övers. av Per Nyqvist. Stockholm: SNS Förlag. (Urspr. publ. 1997.)
- Mankiewicz, Richard. 2001. *Matematiken genom tiderna*. Övers. av Lennart Olofsson. Stockholm: Albert Bonniers förlag. (Urspr. publ. 2000.)
- Mannheim, Karl. 1936. *Ideology and utopia: An introduction to the sociology of knowledge*. Övers. av Louis Wirth och Edward Shils. (International Library of Psychology, Philosophy, and Scientific Method.) London: Routledge and Kegan Paul. (Urspr. publ. 1929.)
- March, Luke och Cas Mudde. 2005. What's left of the radical left? The European radical left after 1989: Decline and mutation. *Comparative European Politics* 3:23–49.
- Marks, Gary N. 1997. The formation of materialist and postmaterialist values. *Social Science Research* 26:52–68.
- Martell, Luke, red. 2001. *Social democracy: Global and national perspectives*. Basingstoke: Palgrave Publishers.
- Marx, Axel. 2010. Crisp-set qualitative comparative analysis (csQCA) and model specification: Benchmarks for future csQCA applications. *International Journal of Multiple Research Approaches* 4:138–158.

- och Adrian Duşa. 2011. Crisp-set qualitative comparative analysis (csQCA), contradictions and consistency benchmarks for model specification. Ingår i *Case-based approaches to the analysis of quantitative data*, red. Barry Cooper och Judith Glaesser, *Methodological Innovations Online* 6 (temanummer):103–148.
- Marx, Karl. 1969. *Kapitalets produktionsprocess*. Volym 1 av *Kapitalet: Kritik av den politiska ekonomin*. Övers. av Ivan Bohman. Lund: A-Z förlag. (Urspr. publ. 1867.)
- och Friedrich Engels. 1953. *Die deutsche Ideologie: Kritik der neuesten deutschen Philosophie in ihren Repräsentanten, Feuerbach, B. Bauer und Stirner, und des deutschen Sozialismus in seinen verschiedenen Propheten*. (Bücherei des Marxismus-Leninismus 29.) Berlin: Dietz Verlag. (Urspr. publ. 1932.)
- Maslow, Abraham H. 1943. A theory of human motivation. *Psychological Review* 50:370–396.
- McDonald, Michael D. och Ian Budge. 2005. *Elections, parties, democracy: Conferring the median mandate*. (Comparative Politics.) Oxford: Oxford University Press.
- och Silvia M. Mendes. 2001. The policy space of party manifestos. Ingår i *Estimating the policy position of political actors* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 20), red. Michael J. Laver, 90–114. London: Routledge.
- , ——— och Myunghee Kim. 2007. Cross-temporal and cross-national comparisons of party left–right positions. Ingår i *Comparing measures of party positioning: Expert, Manifesto and survey data*, red. Gary Marks, *Electoral Studies* 26 (temanummer):62–75.
- McLellan, David. 1986. *Ideology*. (Concepts in the Social Sciences.) Milton Keynes: Open University Press.
- McTernan, John. 2012. Back to the future: Towards a red-green politics. Ingår i *After the third way: The future of social democracy in Europe*, red. Olaf Cramme och Patrick Diamond, 175–185. London: I. B. Tauris.
- Meguid, Bonnie M. 2007. *Party competition between unequals: Strategies and electoral fortunes in Western Europe*. (Cambridge Studies in Comparative Politics.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Merkel, Wolfgang. 1993. *Ende der Sozialdemokratie? Machtressourcen und Regierungspolitik im westeuropäischen Vergleich*. (Theorie und Gesellschaft 30.) Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- , Alexander Petring, Christian Henkes och Christoph Egle. 2008. *Social democracy in power: The capacity to reform*. (Routledge Research in Comparative Politics 22.) Abingdon: Routledge.
- Meseguer, Covadonga. 2004. What role for learning? The diffusion of privatization in OECD and Latin American countries. *Journal of Public Policy* 24:299–325.

- Meyer, Henning och Jonathan Rutherford, red. 2012. *The future of European social democracy: Building the good society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Meyer, Thomas och Lewis P. Hinchman. 2007. *The theory of social democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Meyer, Thomas M. 2010. *Party competition over time: How voters and intra-party structure constrain party policy shifts*. Mannheim: MADOC.
- Michels, Robert. 1983. *Organisationer och demokrati – en sociologisk studie av de oligarkiska tendenserna i vår tids demokrati*. Övers. av Hans Granqvist. Stockholm: Ratio. (Urspr. publ. 1911.)
- Mickelsson, Rauli. 1999. *Samanlaiset ja erilaiset puolueet: Retoriikka- ja diskurssianalyttinen tutkimus kokoomuslaisten ja sosialidemokraattien jäsenlehdissä ilmaistemista käsityksistä omista puolueistaan vuosina 1965–1995*. (Annales Universitatis Turkuensis, ser. C, tom. 153.) Åbo: Turun yliopisto.
- Miller, Susanne och Heinrich Potthoff. 1983. *Kleine Geschichte der SPD: Darstellung und Dokumentation 1848–1983*. Femte upplagan. Bonn: Verlag Neue Gesellschaft.
- Milner, Helen V. och Benjamin Judkins. 2004. Partisanship, trade policy, and globalization: Is there a left–right divide on trade policy? *International Studies Quarterly* 48:95–119.
- Milner, Henry. 1989. *Sweden: Social democracy in practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Minar, David W. 1961. Ideology and political behavior. *Midwest Journal of Political Science* 5:317–331.
- Mises, Ludwig von. 1927. *Liberalismus*. Jena: Verlag von Gustav Fischer.
- . 1932. *Die Gemeinwirtschaft: Untersuchungen über den Sozialismus*. Andra upplagan. Jena: Verlag von Gustav Fischer.
- . 1949. *Human action: A treatise on economics*. London: William Hodge and Company.
- Mjøset, Lars, Ådne Cappelen, Jan Fagerberg och Bent Sofus Tranøy. 1994. Norway: Changing the model. Ingår i *Mapping the West European left* (Mapping), red. Perry Anderson och Patrick Camiller, 55–76. London: Verso.
- Morlino, Leonardo. 1996. Crisis of parties and change of party system in Italy. *Party Politics* 2:5–30.
- Moschonas, Gerassimos. 1994. *La social-démocratie de 1945 à nos jours*. (Clefs/Politique.) Paris: Montchrestien.
- . 1999. The Panhellenic Socialist Movement. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 110–122. Basingstoke: Macmillan Press.
- . 2002. *In the name of social democracy: The great transformation, 1945 to the present*. Övers. av Gregory Elliott. Utökad upplaga. London: Verso. (Urspr. publ. 1994.)

- Mullins, Willard A. 1972. On the concept of ideology in political science. *American Political Science Review* 66:498–510.
- Müller, Wolfgang C. 1997. Inside the black box: A confrontation of party executive behaviour and theories of party organizational change. Ingår i *Party change*, red. Robert Harmel och Lars Svåsand, *Party Politics* 3 (temanummer):293–313.
- och Kaare Strøm, red. 1999. *Policy, office, or votes? How political parties in Western Europe make hard decisions*. (Cambridge Studies in Comparative Politics.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller-Rommel, Ferdinand. 1985. The greens in Western Europe: Similar but different. *International Political Science Review* 6:483–499.
- Munck, Gerardo L. 2004. Tools for qualitative research. Ingår i *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards*, red. Henry E. Brady och David Collier, 105–121. Lanham, Md: Rowman and Littlefield Publishers.
- Naroll, Raoul. 1965. Galton's problem: The logic of cross-cultural analysis. *Social Research* 32:428–451.
- Nelson, Stephen och Christopher Way. 2007. Party crashers: The determinants of left party ideological shifts in wealthy democracies. Paper presenterat på Annual Meeting of Midwest Political Science Association, Chicago.
- Nousiainen, Jaakko. 1956. *Kommunismi Kuopion läänissä: Ekologinen tutkimus kommunismin joukkokannatukseen vaikuttavista tekijöistä Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa*. Joensuu: eget förlag.
- Nozick, Robert. 1974. *Anarchy, state, and utopia*. New York: Basic Books.
- Nygård, Mikael. 2003. *Välfärdsstaten, partierna och marknaden: Den välfärdsideologiska förändringen inom fyra finländska partier under 1990-talet*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- O'Riordan, Timothy. 1976. *Environmentalism*. (Research in Planning and Design.) London: Pion.
- Offe, Claus. 1985. New social movements: Challenging the boundaries of institutional politics. *Social Research* 52:817–868.
- Oliver, Henry M. jr. 1960. German neoliberalism. *Quarterly Journal of Economics* 74:117–149.
- Orridge, Andrew. 1977. The Irish Labour Party. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 153–175. London: Croom Helm.
- Overbeek, Henk och Kees van der Pijl. 1993. Restructuring capital and restructuring hegemony: Neo-liberalism and the unmaking of the post-war order. Ingår i *Restructuring hegemony in global political economy: The rise of transnational neo-liberalism in the 1980s*, red. Henk Overbeek, 1–27. London: Routledge.

- Paastela, Jukka. 1984. *Puolueet ennen puolueita: Puolueet ja puoluekäsitteet historiallisena ilmiönä antiikin Kreikasta nykyaikaisen puoluelaitoksen muodostumiseen*. (Politiikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia 77.) Tammerfors: Tampereen yliopisto.
- . 1985. *Marx's and Engels' concepts of the parties and political organizations of the working class*. (Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 199.) Tammerfors: Tampereen yliopisto.
- Padgett, Stephen. 1993. The German social democrats: A redefinition of social democracy or Bad Godesberg mark II? Ingår i *Rethinking social democracy in Western Europe*, red. Richard Gillespie och William E. Paterson, *West European Politics* 16 (temanummer):20–38.
- . 1994. The German Social Democratic Party: Between old and new left. Ingår i *Conflict and cohesion in Western European social democratic parties*, red. David S. Bell och Eric Shaw, 10–30. London: Pinter Publishers.
- och William E. Paterson. 1991a. *A history of social democracy in postwar Europe*. (The Postwar World.) Harlow: Longman Group.
- och ———. 1991b. The rise and fall of the West German left. *New Left Review*, nr 1/186:46–77.
- Palley, Thomas I. 2005. From Keynesianism to neoliberalism: Shifting paradigms in economics. Ingår i *Neoliberalism: A critical reader*, red. Alfredo Saad-Filho och Deborah Johnston, 20–29. London: Pluto Press.
- Panebianco, Angelo. 1988. *Political parties: Organization and power*. Övers. av Marc Silver. (Cambridge Studies in Modern Political Economies.) Cambridge: Cambridge University Press. (Urspr. publ. 1982.)
- Papageorgiou, Achillefs. 2011. *Spatial model analysis of party policy strategies: Insights of deterministic and probabilistic voting with "biased" voters; Applications to Finland*. (Acta Universitatis Tamperensis 1609.) Tammerfors: Tampere University Press.
- Paterson, William E. 1986. The German Social Democratic Party. Ingår i *The future of social democracy: Problems and prospects of social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 127–152. Oxford: Clarendon Press.
- och James Sloam. 2006. Is the left alright? The SPD and the renewal of European social democracy. *German Politics* 15:233–248.
- och Alastair H. Thomas. 1977. Introduction. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 11–24. London: Croom Helm.
- Pekonen, Kyösti. 1995. Puolueohjelman idea. Ingår i *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat* (Valtio-opin laitoksen julkaisuja 69), red. Eeva Aarnio och Jukka Kanerva, 24–35. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Pelinka, Anton. 1980. *Sozialdemokratie in Europa: Macht ohne Grundsätze oder Grundsätze ohne macht?* Wien: Verlag Herold.
- Pelizzo, Riccardo. 2003. Party positions or party direction? An analysis of party manifesto data. *West European Politics* 26:67–89.
- Pennings, Paul. 1999. European social democracy between planning and market: A comparative exploration of trends and variations. *Journal of European Public Policy* 6:743–756.
- , Hans Keman och Jan Kleinnijenhuis. 2006. *Doing research in political science: An introduction to comparative methods and statistics*. Andra upplagan. London: SAGE Publications.
- Peters, B. Guy. 1998. *Comparative politics: Theory and methods*. (Comparative Government and Politics.) Basingstoke: Macmillan Press.
- Pettersson, Henry. 2004. *Den försiktiga kameleonten: Europeisk socialdemokrati och brittiska Labour*. (Örebro Studies in Political Science 8.) Örebro: Örebro universitet.
- Pierson, Christopher. 1995. *Socialism after communism: The new market socialism*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- . 2001. *Hard Choices: Social democracy in the twenty-first century*. Cambridge: Polity Press.
- Pierson, Paul, red. 2001. *The new politics of the welfare state*. Oxford: Oxford University Press.
- Plehwe, Dieter och Bernhard Walpen. 2006. Between network and complex organization: The making of neoliberal knowledge and hegemony. Ingår i *Neoliberal hegemony: A global critique* (Routledge/RIPE Studies in Global Political Economy 18), red. Dieter Plehwe, Bernhard Walpen och Gisela Neunhöffer, 27–50. Abingdon: Routledge.
- , ——— och Gisela Neunhöffer, red. 2006. *Neoliberal hegemony: A global critique*. (Routledge/RIPE Studies in Global Political Economy 18.) Abingdon: Routledge.
- Poguntke, Thomas. 1987a. The organization of a participatory party – the German greens. *European Journal of Political Research* 15:609–633.
- . 1987b. New politics and party systems: The emergence of a new type of party? *West European Politics* 10:76–88.
- . 2002. Green parties in national governments: From protest to acquiescence? Ingår i *Green parties in national governments*, red. Ferdinand Müller-Rommel och Thomas Poguntke, *Environmental Politics* 11 (temanummer): 133–145.
- Pontusson, Jonas. 1992. *The limits of social democracy: Investment politics in Sweden*. (Cornell Studies in Political Economy.) Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- . 1994. Sweden: After the golden age. Ingår i *Mapping the West European left* (Mapping), red. Perry Anderson och Patrick Camiller, 23–54. London: Verso.

- . 1995. Explaining the decline of European social democracy: The role of structural economic change. *World Politics* 47:495–533.
- Powell, Martin. 2004. Social democracy in Europe: Renewal or retreat? Ingår i *Social democratic party policies in contemporary Europe* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 30), red. Giuliano Bonoli och Martin Powell, 1–20. Abingdon: Routledge.
- Praag, Philip van jr. 1994. Conflict and cohesion in the Dutch Labour Party. Ingår i *Conflict and cohesion in Western European social democratic parties*, red. David S. Bell och Eric Shaw, 133–150. London: Pinter Publishers.
- Przeworski, Adam. 1980. Social democracy as a historical phenomenon. *New Left Review*, nr I/122:27–58.
- . 1985. *Capitalism and social democracy*. (Studies in Marxism and Social Theory.) Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2001. How many ways can be third? Ingår i *Social democracy in neoliberal times: The left and economic policy since 1980*, red. Andrew Glyn, 312–333. Oxford: Oxford University Press.
- och John Sprague. 1986. *Paper stones: A history of electoral socialism*. Chicago: University of Chicago Press.
- och Henry Teune. 1970. *The logic of comparative social inquiry*. (Comparative Studies in Behavioral Science.) New York: Wiley-Interscience.
- Putnam, Robert D. 1971. Studying elite political culture: The case of "ideology". *American Political Science Review* 65:651–681.
- Ragin, Charles C. 1987. *The comparative method: Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press.
- . 1994a. Introduction to qualitative comparative analysis. Ingår i *The comparative political economy of the welfare state* (Cambridge Studies in Comparative Politics), red. Thomas Janoski och Alexander M. Hicks, 299–319. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1994b. A qualitative comparative analysis of pension systems. Ingår i *The comparative political economy of the welfare state* (Cambridge Studies in Comparative Politics), red. Thomas Janoski och Alexander M. Hicks, 320–345. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1997. Turning the tables: How case-oriented research challenges variable-oriented research. Ingår i *Methodological issues in comparative social science* (Comparative Social Research, vol. 16), red. Lars Mjøset, Fredrik Engelstad, Grete Brochmann, Ragnvald Kalleberg och Arnlaug Leira, 27–42. Greenwich, Conn.: JAI Press.
- . 2000. *Fuzzy-set social science*. Chicago: University of Chicago Press.

- . 2006. Set relations in social research: Evaluating their consistency and coverage. Ingår i *Causal complexity and qualitative methods*, red. Gary Goertz, *Political Analysis* 14 (temanummer): 291–310.
- . 2008a. *Redesigning social inquiry: Fuzzy sets and beyond*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 2008b. Measurement versus calibration: A set-theoretic approach. Ingår i *The Oxford handbook of political methodology* (The Oxford Handbooks of Political Science, vol. 10), red. Janet M. Box-Steffensmeier, Henry E. Brady och David Collier, 174–198. Oxford: Oxford University Press.
- . 2009. Qualitative comparative analysis using fuzzy sets (fsQCA). Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 87–121. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- och John Sonnett. 2005. Between complexity and parsimony: Limited diversity, counterfactual cases, and comparative analysis. Ingår i *Vergleichen in der Politikwissenschaft*, red. Sabine Kropp och Michael Minkenberg, 180–197. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Ray, Leonard. 1999. Measuring party orientations towards European integration: Results from an expert survey. *European Journal of Political Research* 36:283–306.
- Recio, Albert och Jordi Roca. 2001. The Spanish socialists in power: Thirteen years of economic policy. Ingår i *Social democracy in neoliberal times: The left and economic policy since 1980*, red. Andrew Glyn, 173–199. Oxford: Oxford University Press.
- Redding, Kent och Jocelyn S. Viterna. 1999. Political demands, political opportunities: Explaining the differential success of left-libertarian parties. *Social Forces* 78:491–510.
- Reiter, Howard L. 2006. The study of political parties, 1906–2005: The view from the journals. Ingår i Thematic issue on the evolution of political science, in recognition of the centennial of the review, red. Lee Sigelman och M. Elizabeth Sanders, *American Political Science Review* 100 (temanummer):613–618.
- Rihoux, Benoît. 2001. *Les partis politiques: Organisations en changement; Le test des écologistes*. (Logiques Politiques.) Paris: L'Harmattan.
- . 2009. Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques: Recent advances and challenges. Ingår i *Methoden der vergleichenden Politik- und Sozialwissenschaft: Neue Entwicklungen und Anwendungen*, red. Susanne Pickel, Gert Pickel, Hans-Joachim Lauth och Detlef Jahn, 365–385. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

- och Gisèle De Meur. 2009. Crisp-set qualitative comparative analysis (csQCA). Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 33–68. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- , Charles C. Ragin, Sakura Yamasaki och Damien Bol. 2009. Conclusions – the way(s) ahead. Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 167–177. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Riker, William H. 1962. *The theory of political coalitions*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Robertson, David. 1976. *A theory of party competition*. London: John Wiley and Sons.
- Robinson, William I. och Jerry Harris. 2000. Towards a global ruling class? Globalization and the transnational capitalist class. *Science and Society* 64:11–54.
- Roemer, John E. 1992. The morality and efficiency of market socialism. Ingår i Symposium on markets and equality under capitalism and socialism, red. Richard J. Arneson, *Ethics* 102 (temanummer):448–464.
- . 1994. *A future for socialism*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- . 2001. *Political competition: Theory and applications*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Rogers, Everett M. och F. Floyd Shoemaker. 1971. *Communication of innovations: A cross-cultural approach*. Andra upplagan. New York: Free Press.
- Rohrschneider, Robert. 1993. New party versus old left realignments: Environmental attitudes, party policies, and partisan affiliations in four West European Countries. *Journal of Politics* 55: 682–701.
- Rothstein, Bo. 1996. *The social democratic state: The Swedish model and the bureaucratic problem of social reforms*. (Pitt Series in Policy and Institutional Studies.) Pittsburgh, Penn.: University of Pittsburgh Press.
- Rumjantseva, A. M., red. 1984. *A dictionary of scientific communism*. Övers. okänd. Moskva: Progress Publishers. (Urspr. publ. 1969.)
- Ryan, Alan. 1993. Liberalism. Ingår i *A companion to contemporary political philosophy* (Blackwell Companions to Philosophy 4), red. Robert E. Goodin och Philip Pettit, 291–311. Oxford: Blackwell Publishers.
- Saad-Filho, Alfredo och Deborah Johnston, red. 2005. *Neoliberalism: A critical reader*. London: Pluto Press.

- Sainsbury, Diane. 1991. Swedish social democracy in transition: The party's record in the 1980s and the challenge of the 1990s. Ingår i *Understanding the Swedish model*, red. Jan-Erik Lane, *West European Politics* 14 (temanummer):31–57.
- . 1993. The Swedish social democrats and the legacy of continuous reform: Asset or dilemma? Ingår i *Rethinking social democracy in Western Europe*, red. Richard Gillespie och William E. Paterson, *West European Politics* 16 (temanummer):39–61.
- Sartori, Giovanni. 1969. Politics, ideology, and belief systems. *American Political Science Review* 63:398–411.
- . 1970. Concept misformation in comparative politics. *American Political Science Review* 64:1033–1053.
- . 1976. *Parties and party systems: A framework for analysis*. Volym 1. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1991. Comparing and miscomparing. *Journal of Theoretical Politics* 3:243–257.
- Sassoon, Donald. 1996. *One hundred years of socialism: The West European left in the twentieth century*. New York: New Press.
- . 2000. Socialism in the twentieth century: An historical reflection. *Journal of Political Ideologies* 5:17–34.
- Scarrow, Susan E. 2006. The nineteenth-century origins of modern political parties: The unwanted emergence of party-based politics. Ingår i *Handbook of party politics*, red. Richard S. Katz och William J. Crotty, 16–24. London: SAGE Publications.
- Scase, Richard. 1977. Social democracy in Sweden. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 316–341. London: Croom Helm.
- Scharpf, Fritz W. 1987. *Sozialdemokratische Krisenpolitik in Europa*. Andra upplagan. (Theorie und Gesellschaft 7.) Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- Schmidtke, Oliver, red. 2002a. *The third way transformation of social democracy: Normative claims and policy initiatives in the 21st century*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- . 2002b. Transforming the social democratic left: The challenges to third way politics in the age of globalization. Ingår i *The third way transformation of social democracy: Normative claims and policy initiatives in the 21st century*, red. Oliver Schmidtke, 3–27. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Schneider, Carsten Q. och Bernard Grofman. 2006. It might look like a regression... But it's not! An intuitive approach to the presentation of QCA and fs/QCA results. Paper presenterat på Comparative Politics: Empirical Applications of Methodological Innovations, Tokyo.

- och Claudius Wagemann. 2006. Reducing complexity in qualitative comparative analysis (QCA): Remote and proximate factors and the consolidation of democracy. *European Journal of Political Research* 45:751–786.
- och ———. 2007. *Qualitative comparative analysis und Fuzzy sets: Ein Lehrbuch für Anwender und jene, die es werden wollen*. Opladen: Verlag Barbara Budrich.
- och ———. 2010. Standards of good practice in qualitative comparative analysis (QCA) and fuzzy sets. *Comparative Sociology* 9:397–418.
- Schorske, Carl E. 1983. *German social democracy, 1905–1917: The development of the great schism*. (Harvard Historical Studies 65.) Cambridge, Mass.: Harvard University Press. (Urspr. publ. 1955.)
- Schumacher, Gijs. 2011. *"Modernize or die"? Social democrats, welfare state retrenchment and the choice between office and policy*. (Faculty of Social Sciences Dissertations Series.) Amsterdam: Vrije Universiteit.
- . When does the left do the right thing? A study of party position change on welfare policies. *Party Politics*, utkommer.
- , Barbara Vis och Catherine E. De Vries. 2010. Why political parties change their position: Institutional conditions and environmental incentives. Paper presenterat på 3rd ECPR Graduate Conference, Dublin.
- Schweickart, David. 1996. *Against capitalism*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- . 2011. *After capitalism*. Andra upplagan. (New Critical Theory.) Lanham, Md.: Rowman and Littlefield Publishers.
- Scully, Roger och David M. Farrell. 2003. MEPs as representatives: Individual and institutional roles. Ingår i *The European parliament at fifty*, red. Simon Hix, Tapio Raunio och Roger Scully, *Journal of Common Market Studies* 41 (temanummer):269–288.
- Seliger, Martin. 1976. *Ideology and politics*. London: George Allen and Unwin.
- Sferza, Serenella. 2002. The third way in France: Tertium non datur? Ingår i *The third way transformation of social democracy: Normative claims and policy initiatives in the 21st century*, red. Oliver Schmidtke, 131–150. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Share, Donald. 1988. Dilemmas of social democracy in the 1980s: The Spanish Socialist Workers Party in comparative perspective. *Comparative Political Studies* 21:408–435.
- Shaw, Eric. 1993. Towards renewal? The British Labour Party's policy review. Ingår i *Rethinking social democracy in Western Europe*, red. Richard Gillespie och William E. Paterson, *West European Politics* 16 (temanummer):112–132.

- . 1994. Conflict and cohesion in the British Labour Party. Ingår i *Conflict and cohesion in Western European social democratic parties*, red. David S. Bell och Eric Shaw, 151–167. London: Pinter Publishers.
- Simon-Ekovich, Francine. 1998. Kommunisten, Ex-Kommunisten und die Grünen in Europa: Auf der Suche nach einer neuen Identität? Ingår i *Der Kommunismus in Westeuropa: Niedergang oder Mutation?*, red. Patrick Moreau, Marc Lazar och Gerhard Hirscher, 600–620. Landsberg am Lech: Günter Olzog Verlag.
- Sinha, Subir. 2005. Neoliberalism and civil society: Project and possibilities. Ingår i *Neoliberalism: A critical reader*, red. Alfredo Saad-Filho och Deborah Johnston, 163–169. London: Pluto Press.
- Sjöblom, Gunnar. 1968. *Party strategies in a multiparty system*. Övers. av W. F. Salisbury. (Lund Political Studies 7.) Lund: Studentlitteratur.
- Slapin, Jonathan B. och Sven-Oliver Proksch. 2008. A scaling model for estimating time-series party positions from texts. *American Journal of Political Science* 52:705–722.
- Smelser, Neil J. 1972. The methodology of comparative analysis. Ingår i *Comparative research methods*, red. Donald P. Warwick och Samuel Osherson, 42–86. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Smith, Adam. 1976. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. 2 volymer. Oxford: Clarendon Press. (Urspr. publ. 1776.)
- Somer, Zeynep. 2005. Change of the social democrats: The influence of left-libertarian parties on social democratic manifestos. Paper presenterat på Annual Meeting of Midwest Political Science Association, Chicago.
- Somer-Topcu, Zeynep. 2009. Timely decisions: The effects of past national elections on party policy change. *Journal of Politics* 71:238–248.
- Spafford, Duff. 1971. A note on the "equilibrium" division of the vote. *American Political Science Review* 65:180–183.
- Steenbergen, Marco R. och Gary Marks. 2007. Evaluating expert judgments. *European Journal of Political Research* 46:347–366.
- Stimson, James A., Michael B. MacKuen och Robert S. Erikson. 1995. Dynamic representation. *American Political Science Review* 89:543–565.
- Stokes, Susan C. 1999. What do policy switches tell us about democracy? Ingår i *Democracy, accountability, and representation* (Cambridge Studies in the Theory of Democracy), red. Adam Przeworski, Susan C. Stokes och Bernard Manin, 98–130. Cambridge: Cambridge University Press.

- Stokke, Olav Schram. 2004. Boolean analysis, mechanisms, and the study of regime effectiveness. Ingår i *Regime consequences: Methodological challenges and research strategies*, red. Arild Underdal och Oran R. Young, 87–119. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Story, Jonathan. 1977. Social revolution and democracy in Iberia. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 86–100. London: Croom Helm.
- Strøm, Kaare. 1990. A behavioral theory of competitive political parties. *American Journal of Political Science* 34:565–598.
- och Wolfgang C. Müller. 1999. Political parties and hard choices. Ingår i *Policy, office, or votes? How political parties in Western Europe make hard decisions* (Cambridge Studies in Comparative Politics), red. Wolfgang C. Müller och Kaare Strøm, 1–35. Cambridge: Cambridge University Press.
- Studlar, Donley T. 2003. The Anglo-American origins and international diffusion of the "third way". *Politics and Policy* 31:26–52.
- Sully, Melanie A. 1977. The Socialist Party of Austria. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 213–233. London: Croom Helm.
- Sundberg, Jan. 1991. Participation in local government: A source of social democratic deradicalization in Scandinavia? Ingår i *Social democracy in transition: Northern, Southern and Eastern Europe*, red. Lauri Karvonen och Jan Sundberg, 109–138. Aldershot: Dartmouth Publishing.
- . 1999. The Finnish Social Democratic Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 56–63. Basingstoke: Macmillan Press.
- Swank, Duane. 2002. *Global capital, political institutions, and policy change in developed welfare states*. (Cambridge Studies in Comparative Politics.) Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2006. Tax policy in an era of internationalization: Explaining the spread of neoliberalism. Ingår i *Diffusion of liberalism*, red. Beth A. Simmons, Frank Dobbin och Geoffrey Garrett, *International Organization* 60 (temanummer):847–882.
- Tabachnick, Barbara G. och Linda S. Fidell. 2001. *Using multivariate statistics*. Fjärde upplagan. Boston: Allyn and Bacon.
- Tan, Alexander C. 1997. Party change and party membership decline: An exploratory analysis. Ingår i *Party change*, red. Robert Harmel och Lars Svåsand, *Party Politics* 3 (temanummer):363–377.

- Thiem, Alrik och Adrian Duşa. 2013. *Qualitative comparative analysis with R: A user's guide*. (Springer Briefs in Political Science.) New York: Springer.
- Thomas, Alastair H. 1977a. Social democracy in Denmark. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 234–271. London: Croom Helm.
- . 1977b. A note on Switzerland. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 429–431. London: Croom Helm.
- . 1994. Social democracy and socialist parties. Ingår i *Social democracy in a post-communist Europe*, red. Michael Waller, Bruno Coppieters och Kris Deschouwer, 19–44. Ilford: Frank Cass and Co.
- Thomas, John Clayton. 1982. Ideological change in competitive labour parties: A test of Downsian theory. *Comparative Political Studies* 15:223–240.
- Thomassen, Jacques och Hermann Schmitt. 1997. Policy representation. Ingår i Political representation in the European parliament, red. Michael Marsh och Pippa Norris, *European Journal of Political Research* 32 (temanummer):153–164.
- Thomson, Stuart. 2000. *The social democratic dilemma: Ideology, governance and globalization*. Basingstoke: Macmillan Press.
- Tilton, Tim. 1990. *The political theory of Swedish social democracy: Through the welfare state to socialism*. Oxford: Clarendon Press.
- Torrance, John. 1995. *Karl Marx's theory of ideas*. (Studies in Marxism and Social Theory.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Touraine, Alain. 1980. *L'après-socialisme*. Paris: Bernard Grasset.
- . 2001. *Beyond neoliberalism*. Övers. av David Macey. Cambridge: Polity Press. (Urspr. publ. 1998.)
- Trump, Thomas M. 1991. Value formation and postmaterialism: Inglehart's theory of value change revisited. *Comparative Political Studies* 24:365–390.
- Tsakalotos, Euclid. 2001. The political economy of social democratic economic policies: The PASOK experiment in Greece. Ingår i *Social democracy in neoliberal times: The left and economic policy since 1980*, red. Andrew Glyn, 138–172. Oxford: Oxford University Press.
- Tsarouhas, Dimitris. 2008. *Social democracy in Sweden: The threat from a globalized world*. (Library of European Studies 6.) London: Tauris Academic Studies.
- . 2012. Social democracy and trade unions. Ingår i *The future of European social democracy: Building the good society*, red. Henning Meyer och Jonathan Rutherford, 107–119. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Turner, Rachel S. 2007. The "rebirth of liberalism": The origins of neo-liberal ideology. *Journal of Political Ideologies* 12:67–83.
- Töttö, Pertti. 2000. *Pirullisen positivismin paluu: Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Tammerfors: Vastapaino.
- Volkens, Andrea. 2001. Manifesto research since 1979: From reliability to validity. Ingår i *Estimating the policy position of political actors* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 20), red. Michael J. Laver, 33–49. London: Routledge.
- . 2004. Policy changes of European social democrats, 1945–98. Ingår i *Social democratic party policies in contemporary Europe* (Routledge/ECPR Studies in European Political Science 30), red. Giuliano Bonoli och Martin Powell, 21–42. Abingdon: Routledge.
- . 2007. Strengths and weaknesses of approaches to measuring policy positions of parties. Ingår i *Comparing measures of party positioning: Expert, Manifesto and survey data*, red. Gary Marks, *Electoral Studies* 26 (temanummer):108–120.
- Wagemann, Claudius och Carsten Q. Schneider. 2010. Qualitative comparative analysis (QCA) and fuzzy sets: Agenda for a research approach and a data analysis technique. *Comparative Sociology* 9:376–396.
- Walgrave, Stefaan och Michiel Nuytemans. 2009. Friction and party manifesto change in 25 countries, 1945–98. *American Journal of Political Science* 53:190–206.
- Ward, Hugh, Lawrence Ezrow och Han Dorussen. 2011. Globalization, party positions, and the median voter. *World Politics* 63:509–547.
- Warwick, Paul V. 2002. Toward a common dimensionality in West European policy spaces. *Party Politics* 8:101–122.
- Webb, Paul. 1999. The British Labour Party. Ingår i *Social democratic parties in the European Union: History, organization, policies*, red. Robert Ladrech och Philippe Marlière, 95–109. Basingstoke: Macmillan Press.
- Weber, Max. 1972. *Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriss der verstehenden Soziologie*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck). (Urspr. publ. 1922.)
- Wiley, David E. och James A. Wiley. 1970. The estimation of measurement error in panel data. *American Sociological Review* 35:112–117.
- Williamson, John. 1990. What Washington means by policy reform. Ingår i *Latin American adjustment: How much has happened?*, red. John Williamson, 7–20. Washington: Institute for International Economics.
- Wittman, Donald A. 1973. Parties as utility maximizers. *American Political Science Review* 67:490–498.

- . 1983. Candidate motivation: A synthesis of alternative theories. *American Political Science Review* 77:142–157.
- Wolinetz, Steven B. 1977. The Dutch Labour Party: A social democratic party in transition. Ingår i *Social democratic parties in Western Europe*, red. William E. Paterson och Alastair H. Thomas, 342–388. London: Croom Helm.
- . 1993. Reconstructing Dutch social democracy. Ingår i *Rethinking social democracy in Western Europe*, red. Richard Gillespie och William E. Paterson, *West European Politics* 16 (temanummer):97–111.
- Yamasaki, Sakura och Benoît Rihoux. 2009. A commented review of applications. Ingår i *Configurational comparative methods: Qualitative comparative analysis (QCA) and related techniques* (Applied Social Research Methods Series, vol. 51), red. Benoît Rihoux och Charles C. Ragin, 123–145. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Zilliacus, Kim O. K. 1995. *Finländsk kommunism i ljuset av väljarstöd 1945–1991*. (Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 149.) Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten.
- . 2001. "New politics" in Finland: The greens and the left wing in the 1990s. *West European Politics* 24:27–54.

Andreas Fagerholm

Socialdemokrati, nyliberalism och grön politik

Trots att den västeuropeiska socialdemokratin utgjort ett populärt studieobjekt under de senaste decennierna råder alltså viss brist på arbeten där socialdemokratin studeras komparativt och med ideologiska aspekter i centrum. Denna studie avser bidra till att detta missförhållande tillrättaläggs. Med fokus på 1900-talets tre sista, synnerligen omvälvande, decennier söker studien således klarlägga hur 19 västeuropeiska socialdemokratiska parti-ideologier påverkades av de nyliberala och gröna tankegångar som då slog igenom.

Studiens resultat verifierar, preciserar och kompletterar den tidigare kunskapen om hur socialdemokratin i synnerhet och – mer generellt och preliminärt – politiska partier i allmänhet förändras ideologiskt. Sålunda kan de tidigare anförda förmodandena om socialdemokratins nyliberalisering delvis beläggas, även om betydande skillnader påträffas mellan enskilda partier. En förskjutning mot en mer tydligt artikulerad grön partiideologi kan likaså observeras, dock främst inom socialdemokratiska partier hemmahörande i Europas nordliga delar.

De avvikande förändringsmönster som observerats förklaras med hjälp av en konfigurativ förklaringsansats. Resultaten tyder på att partiideologiska förändringar ofta föregås av mer mångfasetterade omvandlingsprocesser än vad som tidigare ofta antagits. Här krävs ofta kombinationer av samhälls- systemiska och organisatoriska förklaringsfaktorer.

ISBN 978-951-765-686-3

9 789517 656863